پنجابی نکھار

ادب خزینے دی مکمل شرح ☆ یارھویں جماعت لئی

حصہ نظم

ساک ماڑیاں دے کھوہ لین ڈاہڈے ان پجدے اوہ نہ بولدے نی
نہیں چلدا وِس لاچار ہو کے موئے سپ وانگوں وس گھولدے نی
کدی آکھ دے ماریے آپ مریے اندروں باہروں ڈولدے نی
گن ماڑیاں دے سبھے ریہن وچ ماڑے ماڑیاں تے دکھ پھولدے نی
شاندار نوں کرے نہ کوئی جھوٹھا ' کنگال جھوٹھا کر تور دے نی
وارث شاہ لٹاوندے گھریں ماڑے مارے خوف دے مونہوں نہ بولدے نی

(سید وارث شاہ)

حمد

میاں محمد بخشؒ

(فیصل آباد بورڈ 2016ء، 2017ء، ساہیوال بورڈ 2016ء)

مشکل لفظاں دے معنے :

حمد : رب دی تعریف۔ سائیں : مالک، آقا۔ نابودوں : جدوں عدم سی، یعنی کچھ وی نہیں سی بنیا۔ بود : عدم توں وجود تک گل آ گئی۔ صنعت : بنانا، کاری گری۔ دو حرف : مراد کُن۔ کن فیکون : رب کہندا اے کہ جدوں میں کوئی شے بنانی ہوے تے ''کُن'' کہہ دیناواں تے فیر اوہ ہو جاندی اے۔ قدرت دے کارے : قدرت دے کم۔ اربع عناصر : چار عناصر اگ، پانی، ہوا تے مٹی۔ جماد : جمادات یعنی پتھر وغیرہ۔ ہر ہر جائی : ہر جگہ اُتے۔ بھلیاں پچھے : نیک بندیاں دی وجہ توں۔ ستار : غلطیاں، گناہواں اتے پردہ پان والا۔ غفار : غلطیاں نوں معاف کردین والا۔ چھٹکارا : نجات، رہائی، بخشش۔

شعر نمبر 1: اول حمد خداوند تائیں جو خلقت دا سائیں
نابودوں جس بُود بنایا ہر اک صورت تائیں

ترجمہ: سب توں پہلاں رب تعالےٰ دی تعریف کرنی چاہی دی اے جیہڑا کل خلقت دا بادشاہ اے۔ جس نے عدم وچوں ہر شئے نوں وجود وچ لیاندا۔

تشریح: کسے شئے نوں ویکھ کے اوہدے وانگن دی شئے بنا دینایاں کسے شئے دے بنان لئی تمام اسباب میسر ہون تے فیر اوس شئے نوں بنا دینا ایڈی وڈی گل نہیں ہوندی لیکن جدوں کوئی شئے سرے توں موجود ای نہ ہووے تے اوہدے ضروری اجزا وی تیار نہ ہون بالکل غیب وچوں کسی اوہدی صورت پذیری ہونی ہووے تے ایہہ کاری گری ہوندی اے۔ حضرت میاں محمد بخش ایک قصہ گو شاعر نیں لیکن صوفیانہ مزاج دے مالک نیں۔ اوہ رب تعالےٰ نال پیار کرن والے سن۔ اوہناں نے ہر قصہ حمد توں شروع کیتا۔ رب تعالےٰ دیاں صفتاں بیان کرن وچ اوہناں دا قلم معجز نگاری کولوں کم لیندا اے۔ ایہہ حمد اوہناں دی کتاب ''تحفہ رسولیہ'' وچوں لئی گئی اے۔ فرماندے نیں جیہڑے کم نوں ہتھ پائیے پہلاں اپنے آقا تے مالک دی تعریف کریئے۔ اوہ تمام مخلوقات دا حاکم اے۔ اوہدے کول بے شمار طاقتاں نیں۔ اوہ جو چاہوے کرسکدا اے۔ اوہنے کائنات دی ہر شئے نوں عدم وچوں کڈھیا۔ اوہدی صورت گری کیتی۔ فیر صورتاں وی وکھ وکھ بنائیاں۔ کوئی صورت دوجی صورت نال رلدی ملدی نہیں۔ ہر صورت اوہدے بہترین کاریگر ہون اتے گواہی پئی دیندی اے۔ اوس کُن آکھیا تے چیز عدم وچوں نکل کے وجود وچ آ گئی۔ اوہ کسے دا محتاج نہیں۔ اوہدی ذات بے نیاز اے۔ جو چاہے، جیویں چاہے بنائے، ہر تخلیق دے پچھے اوہدی اپنی مرضی ہوندی اے۔ اوہ ہر شئے دی قدرت رکھدا اے۔ اوہنوں کسے کولوں صلاح لین دی لوڑ نہیں ہوندی۔

شعر نمبر 2: صنعت اُسدی تھیں سبھ ہویا کیا کیڑے کیا ہاتھی
آپو آپ کرے کم سارے کوئی ہتھیار نہ ساتھی!

ترجمہ: کیڑے ورگی نکی جہی مخلوق ہووے تے بھاویں ہاتھی ورگی وڈی ساری، اوہدی کاریگری نال بنی۔ اوہ اپنے سارے کم آپ کرن والا اے۔ کسے بندے یا کسے شئے دی مدد دے بغیر۔

تشریح: حضرت میاں محمد بخش رب تعالےٰ دی کاریگری دی تعریف کر رہے نیں۔ فرماندے نیں اوہ ذات بڑی قدرتاں والی اے۔ مختارِ مطلق اے۔ جس شئے نوں بنانا چاہے رب تعالےٰ بنالیندا اے۔ نکے نکے کیڑے وی اوہدی کمال کاریگری دا نمونہ نیں تے ہاتھی ورگے بھاری وجوداں والے جانور وی اوہدے علیٰ کل شئی قدیر ہون دی گواہی پئے دیندے نیں۔ اوہ جس ویلے کسے شئے دے بنان دا فیصلہ کرلیندا اے تے فیر اوہنوں کسے کولوں صلاح لین یا ہدایت لین دی لوڑ نہیں ہوندی۔ بغیر اسباب تے بغیر کسے ہتھیار دے اوہ شیواں بنالیندا اے۔ اوہدے لئی کوئی کم ناممکن نہیں۔ جیویں چاہے، جدوں چاہے ہر شئے دی صورت گری کرسکدا اے۔ کوئی روکن ٹوکن والا نہیں ہوندا۔ اوہدی حکمت تے دانائی نوں کوئی

نہیں پہنچ سکدا۔ اوہ اپنی ذات وچ یکتا تے بے مثل اے۔

شعر نمبر 3: دو حرفاں تھیں پیدا کیتے لوح قلم جگ سارے
کُن فیکون محمد بخشا واہ قدرت دے کارے!

ترجمہ: لوح قلم تے ایہہ سارا جگ' اوہدے دو حرفاں ''کُن'' تھیں پیدا ہوئے۔ محمد بخش رب کریم ویاں قدرتاں تے کاراگریاں وی تعریف کردا اے۔

تشریح: حضرت میاں محمد بخش اللہ پاک دی کاریگری بیان کر رہے نیں۔ فرماندے نیں پہلاں اوس نے لوح تے قلم بنائے۔ ایہدے بعد ایہہ ساری کائنات تخلیق کیتی۔ کائنات وچ ہر طرح دیاں شیواں پیدا کیتیاں۔ ایہہ سبھ کجھ اوہدے دو حرفاں (کُن) توں وجود وچ آیا۔ قرآن پاک وچ خالق و مالک آپ دسدا اے کہ میں جدوں کوئی شئے بنانی ہوندی اے تے لفظ ''کُن'' کہناواں۔ فیکون' فیر اوہ ہو جاندی اے۔ مینوں کوئی صلاح لین دی لوڑ نہیں ہوندی۔ ہر کم دا طریقہ تے حکمت میں آپ ای جاناواں۔ میاں محمد بخش رب تعالےٰ دی رنگا رنگ صنعت گری اُتے حیران وی نیں تے تعریف وی کردے نیں۔ اوہدی وڈیائی بیان کردے تے۔ کائنات دے آثار ویکھ ویکھ کے حیرت دا اظہار وی کردے نیں۔

شعر نمبر 4: آپ کریگر خواہش کر کے اربع عناصر گوئی!
ترے قسماں پیدائش اوس تھیں رنگ برنگی ہوئی

ترجمہ: اوہدی ذات نے آپ خواہش کر کے چار عنصر گھتے تے فیر اوہناں وچوں تن قسم دیاں ون سونیاں شیواں بنائیاں۔

تشریح: میاں محمد بخش رب تعالےٰ دے حیران کردین والے تخلیقی عمل اُتے روشنی پا رہے نیں۔ فرماندے نیں رب نے آپ اپنا اک ارادہ بنایا تے سب توں پہلاں چار عنصر بنائے: اگ' ہوا' پانی تے مٹی۔ فیر اوہناں وچوں تن طرح دیاں شیواں بنائیاں: 1- جمادات (پتھر' پہاڑ وغیرہ) 2- نباتات (جڑی بوٹیاں' درخت' گل بوٹے وغیرہ)۔ حیوانات (جانور' پرندے' درندے وغیرہ)۔ ایہہ اوہدی اپنی حکمت سی۔ اوہدا آپنا منصوبہ سی۔ اوہدی حکمت تے منصوبہ بندی وچ کوئی شریک نہیں سی۔ اوہنے آپ ای ایہہ کائنات تخلیق کرن تے فیر اوہنوں ون سونیاں شیواں نال سجان وا منصوبہ بنایا۔ تخلیقی عمل دی ابتداء چار وڈے عناصر توں ہوئی۔ اگوں اوہناں وچوں ای اوہنے تن قسم دیاں چیزاں بنائیاں۔ اوہدی کاریگری ویکھو کہ تن قسماں وچوں اگوں ہزاراں لکھاں طرح دیاں شیواں بنائیاں۔ ہر شئے اپنے حسن' اپنی بناوٹ' اپنے ذائقے تے اپنے مزاج ولوں دکھ دکھ سی۔ ایہہ تنوع (Variety) بڑی حیرت انگیز اے۔ اوہدیاں حکمتاں تے کاریگریاں ایہناں سب شیواں توں ای ظاہر ہوندیاں نیں۔

شعر نمبر 5: ہک جماد ہوئے اوس وچوں نہ اوہ ہلدے جُلدے
ہور نبات حیات نہ مردے پُھلدے پھلدے جھلدے

ترجمہ: اک تے جمادات نیں جنہاں وچ زندگی دے آثار نہیں ہوندے۔ اوہناں واسطے موت وی کوئی نہیں۔ اوہ ودھدے پھلدے نہیں۔ حرکت نہیں کردے۔

تشریح: اللہ تعالےٰ نے کائنات وچ تن قسم دیاں چیزاں بنائیاں: جمادات' حیوانات تے نباتات۔ جمادات وچ پتھر' پہاڑ وغیرہ شامل نیں۔ ایہہ چیزاں جیویں دیاں نیں' اوویں دیاں اویں ای رہنیاں نیں۔ ایہناں وچ نامیاتی (Organic) عمل نہیں ہوندا۔ ایہہ ہلدیاں جلدیاں نہیں۔ ایہناں وچ جانوراں تے پودیاں درختاں وانگن ودھن پھلن والی کوئی گل نہیں ہوندی۔ ایہناں چیزاں دے اندر بے شمار خصوصیات نیں۔ ایہہ چیزاں انسان دے بے شمار کماں کاجاں وچ ورتیاں جاندیاں نیں۔ کائنات دے مجموعی عمل وچ ایہناں وا اپنا اک کردار اے۔ دوجی قسم نباتات دی اے۔ ایہدے وچ پودے' درخت' گھاہ وغیرہ شامل نیں۔ ایہناں وچ زندگی ہوندی اے۔ نامیاتی عمل ہوندا اے یعنی ایہہ چیزاں ودھدیاں پھلدیاں تے حرکت کردیاں نیں۔ ایہہ سب چیزاں اپنے بنان والے دی حیرت انگیز کاریگری دی گواہی دیندیاں نیں۔

شعر نمبر 6: حیوانات کیتے پھر ترجیح صاحب جسماں جاناں
قسم ہزار اٹھاراں کیتی دُنیا تے حیواناں!

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

ترجمہ: ترجمی قسم حیوانات دی اے۔ اوہناں کول جسم دی ہوندے نیں تے جاناں وی۔ حیواناں دیاں اللہ تعالےٰ نے اٹھاراں ہزار قسماں بنائیاں نیں۔

تشریح: اللہ تعالےٰ دیاں قدرتاں دا ظہور حیواناں دی صورت وچ وی نظر آ ؤندا اے۔ ایہدے وچ پرندے، درندے، مویشی وغیرہ شامل نیں۔ جراثیم توں لے کے ہاتھیاں تے اوٹھاں تک بے شمار حیوان نیں۔ ایہناں دیاں اٹھاراں ہزار قسماں دسیاں گئیاں نیں۔ ایہہ سب مخلوقات دے وکھ وکھ انداز دے وجود، مزاج تے رنگ ڈھنگ نیں۔ ایہناں سب چیزاں دا خالق رب تعالےٰ آپ اے۔ اوہنے کمال حکمت تے قدرت نال ایہناں سب نوں بنایا۔ اوہدے واسطے اپنی رنگا رنگی لیاؤنی کوئی مشکل نہیں سی۔ اوہ اپنی ذات وچ مختارِ کُل اے۔

شعر نمبر 7:
صورت جُدا جُدا ہر اک دی علم اوہدے وچ آئی
رنگا رنگ بنائے کھانے دیندا ہر ہر جائی

ترجمہ: ظاہر شئے دی وکھری شکل صورت اوہنے آپنے علم دے مطابق بنائی۔ کھان واسطے اوہنے تھاں تھاں تے کئی قسماں دیاں چیزاں بنائیاں۔

تشریح: حضرت میاں محمد بخش خداوند تعالےٰ دی کاریگری دی تعریف کردیاں فرماندے نیں کہ اوہ ذات بڑی علیم تے خبیر اے۔ اوہنے ہر شئے دی وکھ وکھ صورت بنائی تے ایویں الل ٹپ نہیں بنا دیتی بلکہ اپنے کمال علم دے مطابق بنائی۔ فیر اوہنے انسان دی خوراک دیاں دی بے شمار قسماں دے سامان بنائے۔ کھان پین دے مختلف ذائقیاں، مختلف تاثیراں تے خوشبواں والیاں چیزاں بنائیاں تے کوئی اک ادھ تھاں ای نہیں، بلکہ کائنات دے گوشے گوشے وچ پہنچا دتیاں۔ جدھر نظر مارو اوہدیاں حکمتاں کارفرما معلوم ہوندیاں نیں۔ اوہ جتی چاہندا اے رنگا رنگی پیدا کر دیندا اے۔ اوہدے اگے کوئی پابندیاں نہیں۔ اوہ جیویں چاہے تے جدوں چاہوے تخلیق دا عمل اگے ٹوری رکھدا اے۔ اوہ ہر شئے وافر پیدا کردا اے۔

شعر نمبر 8:
اے کریما اے رحیما اے ستار غفارا
میں بُرے دا، بھلیاں پچھے ہر جا کر چھٹکارا

ترجمہ: اے رب تعالےٰ! تیری ذات کریم اے، رحیم اے، ساڈے عیب چھپان والی تے گناہ بخش دین والی اے۔ میں بُرا بندہ واں توں نیکاں دے صدقے وچ مینوں معاف کردے۔

تشریح: اللہ تعالےٰ دی کاری گری دی تعریف کرن دے بعد میاں صاحب رب دیاں ہور صفتاں بیان کر رہے نیں۔ بڑی عاجزی تے مسکینی نال اوہدی بارگاہ وچ عرض کردے نیں کہ تیری ذات بڑی کریم تے رحیم اے۔ توں ساڈے جیہے خطا کاراں تے گناہگاراں دی پردہ پوشی کرن والا ایں۔ تیرے توں سوا ذی کوئی حرکت، کوئی سوچ دی لکی ہوئی نہیں اس لئی اسیں تیرے اگے ای عرض کرنے آں کہ توں ساڈے گناہ بخش دے۔ ایس وچ کوئی شک نہیں ساڈے وچ لکھ برائیاں نیں۔ اسیں تسلیم کرنے آں تے درخواست کرنے آں کہ توں اپنے نیک پاک لوکاں دے صدقے وچ ساہنوں بخش دے۔ نیک پاک لوکاں وچ انبیائے کرام تے اولیاء اللہ تے صالحین امت شامل نیں۔ شاعر بڑے عاجزانہ لہجے وچ التجا کردا اے کہ تیری رحمت بڑی وسیع اے۔ تیریاں جتھے ہور قدرتاں نیں اوتھے توں معاف کردین دی قدرت وی رکھنا ایں۔

حصہ معروضی

☐1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- میاں محمد بخش کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1830ء ✓ (ب) 1810ء (ج) 1825ء (د) 1800ء

2- میاں محمد بخش کس علاقے وچ پیدا ہوئے؟
(الف) احمد نگر (ب) پنڈ چک ٹھاکرہ ✓ (ج) کوٹھیوال (د) خانپور

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

-3 میاں محمد بخش دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) شیخ عثمان (ب) میاں شمس الدین ✓ (ج) شاہ عنایت قادریؒ (د) بازید محمد

-4 میاں محمد بخش دے والد کس بزرگ دے گدی نشین سن؟
(الف) پیرے شاہ غازی (ب) بختیار کاکی قلندر ✓ (ج) پیر مہر علی شاہ (د) داتا گنج بخشؒ

-5 میاں محمد بخش نے ڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟
(الف) اپنے والد کولوں ✓ (ب) پیرے شاہ غازیؒ کولوں (ج) شاہ عنایتؒ کولوں (د) سلطان باہوؒ کولوں

-6 میاں محمد بخش دا مزار کتھے اے؟
(الف) ٹیکسلا (ب) گولڑا شریف (ج) جہلم (د) کھڑی شریف ✓

-7 میاں محمد بخش ہوراں کل کنیاں کتاباں لکھیاں؟
(الف) ویہہ (ب) تیراں (ج) ستاراں ✓ (د) تن

-8 میاں محمد بخش دے کیہڑے قصے نوں آفاقی شہرت ملی؟
(الف) شیریں فرہاد (ب) مرزا صاحباں (ج) سیف الملوک ✓ (د) قصہ شاہ منصور

-9 ساڈے نصاب وچ دی حمد دا شاعر اے:
(الف) انور مسعود (ب) میاں محمد بخش ✓ (ج) احمد راہی (د) بلھے شاہ

-10 میاں محمد بخش نے کنے ویاہ کیتے سن؟
(الف) اک (ب) دو (ج) کوئی وی نہیں ✓ (د) تن

-11 حمد وچ اک نکے جہیے جانور دا ذکر اے او کیہڑا جانور اے؟
(الف) مچھر (ب) کیڑا ✓ (ج) مکھی (د) چوہا

-12 حمد تعریف اے:
(الف) محمد ﷺ دی (ب) اولیاء دی (ج) اللہ تعالیٰ دی ✓ (د) صحابہؓ دی

-13 حمد وچ حیواناں دیاں کنیاں قسماں دا ذکر اے؟
(الف) دس ہزار (ب) باراں ہزار (ج) سولاں ہزار (د) اٹھاراں ہزار ✓

-14 کیہناں دی وفات مگروں میاں محمد بخش گدی نشین ہوئے؟
(الف) میاں شمس الدین (ب) حضرل نظام الدین (ج) میاں بہاول بخش ✓ (د) میاں بہاول حق

-15 میاں محمد بخش دی کتاب سیف الملوک دی شعری صنف کیہ اے؟
(الف) مثنوی ✓ (ب) جنگ نامہ (ج) مرثیہ (د) داستان

-16 نصاب وچ شامل ''حمد'' میاں صاحب دی کیہڑی کتاب وچوں لئی گئی اے؟
(الف) سیف الملوک (ب) تحفۂ رسولیہ ✓ (ج) شیریں فرہاد (د) سوہنی مہینوال

-17 میاں محمد بخش نے اپنی کتاب وچ عشق دا سفر مثال بنا کے پیش کیتا' اوس کتاب داناں دسو:
(الف) قصہ شاہ منصور (ب) شیریں فرہاد (ج) سیف الملوک ✓ (د) مرزا صاحباں

-18 میاں شمس الدین دی وفات تے بہاول بخش دے گدی نشین ہون توں بعد میاں محمد بخش کیہڑے علاقے دی سیر نوں چلے گئے؟
(الف) کشمیر ✓ (ب) افغانستان (ج) ایران (د) عراق

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: میاں محمد بخش کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: میاں محمد بخش 1830ء نوں علاقہ کھڑی دے اک پنڈ چک ٹھاکرہ وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: میاں محمد بخش دے والد دا کیہ ناں سی تے اوہ کس پیر دے گدی نشین سن؟

جواب: میاں محمد بخش دے والد داناں میاں شمس الدین سی جیہڑے حضرت پیر شاہ غازی قلندر دے گدی نشین سن۔

سوال3: میاں محمد بخش سموال وچ کنہاں دے شاگرد سن؟

جواب: میاں محمد بخش سموال شریف دے مکتب وچ حافظ محمد علی تے حافظ محمد ناصر دے شاگرد سن۔

سوال4: میاں محمد بخش نے سموال شریف وچ کیہڑے کیہڑے علم دی تعلیم حاصل کیتی؟

جواب: میاں محمد بخش نے سموال شریف دے مکتب توں فارسی، عربی دے ادب دے نال نال تفسیر، فقہ، حدیث نے دی تعلیم حاصل کیتی۔

سوال5: شعر مکمل کرو "اول حمد خداوند تائیں جو خلقت دا سائیں"۔

جواب: "نابوداں جس بود بنایا ہر اک صورت تائیں"۔

سوال6: میاں محمد بخش ہوراں کل کنیاں کتاباں لکھیاں تے آپ دی وجہ شہرت کیہڑی کتاب اے؟

جواب: میاں محمد بخش نے کل ستاراں کتاباں لکھیاں پر آپ دے قصہ سیف الملوک نوں شہرت عام تے بقائے دوام حاصل ہوئی آپ نے ایس قصے وچ تصوف دے مضامین بیان کیتے نیں۔

سوال7: میاں محمد بخش دی حمد وچ بیان ہوئیاں رب دیاں چار صفتاں لکھو۔

جواب: (i) کن فیکون کہہ کے لوح وقلم تے سارے جگ پیدا کیتے
(ii) جمادات تے نباتات بنائے
(iii) حیواناں دیاں اٹھاراں ہزار قسماں پیدا کیتیاں
(iv) رنگا رنگ تے سوادی کھانے بنا کے ہر ہر جائی دتے۔

سوال8: میاں محمد بخش دے کلام دیاں خوبیاں بیان کرو۔

جواب: محمد بخش ہوراں حیاتی دے دکھ درد اپنے ذاتی دکھ درد بنا کے بیان کیتے نیں تے اے عمل دی اُچی تے سچی مثال اے۔ آپ نے اپنے کلام راہیں اخلاقی درس دتا اے۔

سوال9: میاں محمد بخش دے دیاہ تے عبادتاں بارے دسو۔

جواب: محمد بخش ہوراں نے اپنے وڈے بھرا دے انتقال توں بعد گدی سنبھالی تے فیر ساری حیاتی دیاہ نہیں کیتا سگوں آپ ہر ویلے رب سوہنے دی یاد وچ ڈوبے رہندے سن۔

سوال10: حمد دی تعریف لکھو۔

جواب: اللہ تعالیٰ دی صفت وثناء بیان کرن تے اوہدیاں قدرتاں تے کمالات دا اقرار تے اظہار حمد اے۔

سوال11: میاں محمد بخش دے مرشد داناں دسو۔

جواب: میاں محمد بخش اپنے وڈے بھرا میاں بہاول بخش دے مرید سن۔

سوال12: سموال شریف دے مکتب وچ میاں محمد بخش نے حافظ محمد علی تے حافظ ناصر دے شاگرد ہو کے کیہڑی تعلیم حاصل کیتی؟

جواب: میاں محمد بخش نے اوہناں کولوں فارسی، عربی ادب دے نال نال تفسیر، فقہ تے حدیث دی تعلیم حاصل کیتی۔

سوال13: میاں شمس الدین دی وفات مگروں کون گدی نشین ہویا؟

جواب: شمس الدین دی وفات مگروں اوہناں دے وڈے پتر بہاول بخش گدی نشین ہوئے۔

سوال14: بہاول بخش گدی نشین ہوئے تے میاں محمد بخش کیہڑے علاقے دی سیر توں نکل گئے؟

جواب: میاں محمد بخش کشمیر دی سیر نوں چلے گئے ایس سفر دے دوران آپ نے بزرگاں دے مزاراں اُتے حاضری دتی تے کئی عالماں کولوں فیض حاصل کیتا۔

سوال15: میاں محمد بخش کدوں گدی نشین ہوئے؟

جواب: جدوں میاں بہاول بخش دا انتقال ہویا تے میاں محمد بخش سجادہ نشین ہوئے۔

سوال16: میاں محمد بخش ہوراں نے کل ستاراں کتاباں لکھیاں اوہناں دیاں گھٹو گھٹ پنج کتاباں دے ناں دسو۔

جواب: آپ دیاں لکھیاں کتاباں وچوں سیف الملوک' قصہ سخی خواص خاں' قصہ شاہ منصور' شیریں فرہاد' مرزا صاحباں تے سوہنی مہینوال بہت مشہور نیں۔

سوال17: میاں محمد بخش کدوں تے کتھے فوت ہوئے؟

جواب: میاں محمد بخش جنوری 1907ء نوں کھڑی شریف وچ فوت ہوئے۔

.....☆.....

نعت

حفیظ تائب

مشکل لفظاں دے معنے:

سائیں: سردار۔ ہادی: ہدایت دین والا۔ مُرسل: رب ولوں بھیجیا ہویا۔ خبراں: اطلاع۔ عالم: دُنیا۔ منشور: پروگرام۔ حج واخطبہ: حج دے موقع تے پڑھیا جان والا خاص بیان۔ نعت: رسول پاک ﷺ دی شان بیان کرن والی نظم۔ قدراں: اصول (Values)۔ لاڑا: دولہا۔ شفاعت: اُمتیاں دی بخشش واسطے رب تعالےٰ اگے سفارش۔

شعر نمبر 1: سوہنا سائیں سوہنا ہادی ﷺ
جناں انساناں دا ہادی ﷺ

ترجمہ: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم امت دے سوہنے سردار تے سوہنی ہدایت دین والے نیں۔ آپ جناں تے انساناں نوں سدھا رستہ وکھان والے نیں۔

تشریح: جناب حفیظ تائب نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات بابرکات دی شان بیان کر رہے نیں۔ کہ آپ ﷺ کل انسانیت دے عموماً تے اُمتِ مسلمہ دے خصوصاً اُچے پائے دے سردار نیں۔ ہر حوالے نال آپ دی شان تے مرتبہ اُچا اے۔ آپ دی حیاتی دا ہر پکھ حسن تے جمال والا اے۔ ظاہری طور تے وی آپ خوبصورت سن تے باطنی طور تے وی آپ دیاں بے حد حساب خوبیاں سن۔ آپ صرف انساناں ول ای نہیں' جناں دل دی نبی تے رسول بنا کے بھیجے گئے نیں۔ کئی جناں لے آپ ﷺ دی حیاتی وچ ای آپ ﷺ دے ہتھ اُتے بیعت کرلئی سی۔ آپ ﷺ جیہا ہادی انسانیت نوں نہ کدے ملیا سی تے نہ اگوں ملے گا۔

شعر نمبر 2: نُور لیاون والا مرسل ﷺ
رحمت وٹدن والا ہادی ﷺ

ترجمہ: آپ اپنے نال نُور لے کے دُنیا اتے آئے سن۔ آپ ایجے ہادی نیں جیہڑے رحمت تے شفقت وٹدن والے نیں۔

تشریح: اُنج تے قرآن پاک وچ آپ ﷺ دی ذات نوں وی نور دسیا گیا اے' لیکن ایتھے نُور توں مراد قرآن مجید اے۔ ایہہ روشن کتاب حضور صلی اللہ علیہ وسلم دی معرفت انسانیت تک پہنچی۔ آپ ﷺ نوں قرآن پاک وچ رحمت للعالمین دا خطاب وی دتا گیا اے۔ اللہ پاک فرماندے نیں'

''اے نبی اساں تہانوں ساریاں جہاناں واسطے رحمت بنا کے بھیجیا اے۔'' حفیظ تائب فرماندے نیں کہ سرور کائنات علیہ السلام اجیہے ہدایت دین والے سردار نیں جیہڑے سراپا رحمت نیں۔ آپ ﷺ نے جس ویلے اسلام دی تبلیغ شروع کیتی تے مخالفت ویاں ہمیریاں چل پیاں۔ دُشمناں نے آپ ﷺ نوں ستان وچ کوئی کسر نہ چھڈی۔ طائف والیاں مینہ دی طرح پتھر وسائے۔ آپ لہولہان ہوگئے پر بددُعا نہیں دتی۔ سگوں آپ نے اوہناں دے حق وچ دعا ای کیتی۔ آپ نے فتح مکہ دے موقعے اتے ساریاں دشمناں نوں معاف کر دتا۔ آپ قیامت تک اپنے اُمتیاں وچ رحمت ونڈ دے رہن گے۔

شعر نمبر 3: اوہدیاں خبراں دیندا آیا
آیا جیہڑا جیہڑا ہادی ﷺ

ترجمہ: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم توں پہلاں بہت سارے نبی تے رسولؑ آپ دے آؤن دی پیشن گوئی کر چکے سن۔ ایہہ پیشن گوئیاں پچھلیاں کتاباں وچ ہن وی موجود نیں۔

تشریح: دنیا وچ انساناں نوں ہدایت دین واسطے جیہڑا نبی تے رسول اللہ پاک ولوں آیا' اوس نے آخری نبی حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بارے پیش گوئی ضرور کیتی۔ حتیٰ کہ آپ ﷺ داناں تیک دسیا۔ آپ ﷺ دے اخلاق بارے اطلاع دتی۔ آپ دی اُمت دیاں فضیلتاں دی اپنی اپنی امت نوں دسیاں۔ بائبل وچ فارقلیط تے منحمنا دے ناں ''احمد'' دے معنیاں وچ آئے نیں۔ پادریاں نے تورات' زبور تے انجیل وچ اجیہاں پیش گوئیاں نوں کافی تروڑ مروڑ دتا اے پر فیر وی اوہ پیش گوئیاں ہن وی کجھ نہ کجھ موجود نیں۔ قرآن پاک دی سورت ''الصف'' وچ دسیا گیا اے کہ حضرت عیسیٰ علیہ السلام نے اپنے حواریاں (ساتھیاں) نوں دسیا کہ میرے بعد اک آخری پیغمبر آئے گا' اوہدا ناں احمد ہووے گا۔

شعر نمبر 4: نواں نظام انسان نوں دے کے
عالم نواں دکھایا ہادی ﷺ

ترجمہ: نبی کریم ﷺ نے انسانیت نوں اک نواں نظام زندگی دتا۔ اک نویں دُنیا آباد کیتی۔

تشریح: حضرت محمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم انسانیت واسطے ایک اجیہا نظام زندگی لے کے آئے جیہدے وچ بھلیائی ای بھلیائی سی۔ انصاف تے رحم وکرم سی۔ اوس ویلے انسانیت بادشاہت' آمریت تے ہور کئی طرح دے ظالمانہ رنگ دے نظاماں وچ گرفتار سی۔ عام انسان ڈاہڈا دُکھی تے پریشان حال سی۔ آپ ﷺ نے حیاتی نوں صحت مند بنیاداں اُتے اسارن واسطے اک نواں طرزِ زندگی عنایت کیتا۔ زبانی کلامی نہیں' سگوں آپ نے اپنے ہتھاں نال زندگی دے سارے شعبے اسلامی اصولاں دے مطابق بنا سوار کے دکھا دتے۔

شعر نمبر 5: بخش گیا منشور اسانوں
حج دا خطبہ دیندا ہادی ﷺ

ترجمہ: حضور پاک ﷺ نے حجۃ الوداع دے موقعہ اُتے کل انسانیت نوں اک نواں پروگرام دتا۔

تشریح: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نے اپنی نبوت دی ساری زندگی وچ انسانیت نوں بہترین اصول تے قانون دتے پر حجۃ الوداع دے موقعے اتے جیہڑا الماں خطبہ ارشاد فرمایا اوس نوں بنیادی انسانی حقوق دا بہترین چارٹر منیا جاندا اے۔ ایہدے وچ انسان نوں ہر طرح دی غلامی توں نجات دتی گئی اے۔ ہر قسم دے ظالمانہ قانوناں تے طور طریقیاں دی نندیا کیتی گئی اے۔ مساوات تے اخوت دا درس دتا گیا اے۔ گھریلو زندگی نوں پُر سکون رکھن لئی شاندار اصول دسے گئے نیں۔ نیک حکمراناں دی اطاعت دا حکم دتا گیا اے۔ ایس خطبے وچ نہایت جامعیت نال عادلانہ اصول سمجھائے نیں۔

شعر نمبر 6: رب نے نعمت پُوری کیتی
قدراں نوں چمکایا ہادی ﷺ

ترجمہ: رب تعالےٰ نے وی اپنے نبی ﷺ دی قرآن پاک وچ تعریف کیتی اے۔ حضور پاک ﷺ نے اخلاقی قدراں نوں اک وار فیر روشن

کردتا۔

تشریح: اللہ تعالےٰ نے صرف مسلماناں نوں ای حضور اکرم ﷺ اتے درود تے سلام بھیجن لئی نہیں آکھیا سگوں دسیا اے کہ خود اللہ تعالےٰ تے اوہدے فرشتے وی آپ ﷺ اتے درود بھیجدے رہندے نیں۔ غور کریئے تے ساہنوں سارا قرآن پاک ای آپ دیاں صفتاں بیان کردا نظر آؤندا اے۔ آپ جس ویلے دنیا وچ تشریف لیائے اوس وقت سخاوت، رحم دلی، انصاف، محبت، اخوت، مساوات تے شرافت ورگیاں اچیاں اخلاقی قدراں گمراہ کن نظریاں تے عقیدیاں دے غبار وچ گم ہوچکیاں سن۔ آپ نے اک وار فیر ایہناں نوں اپنے اسوۂ حسنہ دے ذریعے چمکا دتا۔ ایہناں نوں نویں حیاتی نصیب ہوگئی۔

شعر نمبر 7: اوہدے ہتھ ویلے دیاں واگاں
فاصلیاں دا لاڑا ہادی ﷺ

ترجمہ: زمانے دی رفتار اُتے آپ ﷺ دا ہتھ اے۔ آپ ﷺ فاصلیاں نوں طے کرن والے لاڑے نیں۔

تشریح: نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دا نور اودوں دی موجودسی جدوں اجے کائنات وجود وچ نہیں سی آئی۔ ایس لئی آپ ﷺ دی ہستی زمانیاں اتے چھائی ہوئی اے۔ آپ ﷺ جدوں معراج اُتے گئے۔ ستاں اسماناں دی سیر کیتی۔ دوزخ تے جنت دا مشاہدہ کیتا۔ عرش اتے اللہ پاک نال گلاں کیتیاں۔ جدوں آپ ﷺ واپس گھر تشریف لیائے تے دروازے دی کنڈی اجے ہل رہی سی۔ وضو دا پانی اجے چل رہیا سی تے بستر دی اجے گرم سی۔ یعنی آپ اکھ دے پلکارے وچ ایہہ سارا سفر طے کر آئے۔ ایس طرح آپ ﷺ زمانے دی رفتار اُتے حاوی ہوگئے۔ آپ ﷺ نے امت نوں وی ایہو سبق دتا کہ وقت دے غلام نہ بنو سگوں وقت دیاں لگاماں اپنے ہتھ وچ رکھو۔ زمانہ اگر اک گھوڑا اے تے آپ ﷺ اوہدے سوار نیں۔ سوار دی اجے کہ اپنے مرتبے پاروں لاڑے نیں۔

شعر نمبر 8: حشر دے روز شفاعت کرسی
سچے رب دا سچا ہادی ﷺ

ترجمہ: آپ ﷺ قیامت والے دیہاڑے اپنی امت دی بخشش واسطے رب تعالےٰ کول سفارش فرمان گے۔ رب وی سچا اے تے اوہدا ہادی ﷺ وی سچائی دا پیکر اے۔

تشریح: قیامت والے دیہاڑے بڑے بڑے ولیاں تے نیکاں بندیاں دے پسینے چھٹے ہون گے۔ سب نوں حساب کتاب دی فکر لگی ہووے گی۔ گناہگاراں دی نظر سراسر نبی کریم ﷺ دی ذات اقدس اتے ٹکی ہووے گی۔ رب تعالےٰ آپ ﷺ نوں شفاعت دی اجازت دین گے۔ آپ اپنے گناہگار اُمتیاں دی دوزخ توں رہائی لئی درخواست کرن گے۔ چنانچہ آپ ﷺ دی شفاعت نوں قبول کردیاں رب تعالےٰ اوہناں نوں بخش دیوے گا۔ آپ ﷺ دی حیات طیبہ سراسر سچائی ای سچائی اے۔ آپ ﷺ دی صدق شعاری نوں کافر لوک وی من دے سن۔ آپ ﷺ دا خالق و مالک وی سچا اے۔

شعر نمبر 9: تائب مکدی گل مکائیے
کوئی نہیں اوہدے ورگا ہادی ﷺ

ترجمہ: اے تائب! مختصر گل ایہہ وے کہ آپ ورگا دنیا وچ کوئی ہدایت دین والا آیا ای نہیں۔

تشریح: حفیظ تائب نعت وچ رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم دیاں ظاہری تے باطنی خوبیاں اتے چانن پا رہے نیں۔ اخیر تے کہندے نیں جے میں مختصر الفاظاں وچ آپ ﷺ دی صفت بیان کراں تے ایہہ آکھاں گا کہ آپ ورگا سدھی راہ دسن والا اج تک دنیا وچ کوئی آیا ای نہیں۔ آپ ﷺ ہر اعتبار نال اک سچے تے سچے ہادی سن۔ آپ ﷺ دی ذات دی بے مثل تے آپ ﷺ دا پیغام دی قیامت تک بے مثل اے۔ آپ ﷺ نے انسانیت نوں سدھے راہ اتے پان واسطے بڑا ای منفرد تے بے مثال کردار ادا کیتا۔ حضرت حسان بن ثابتؓ دی اپنی اک نعت وچ فرماندے نیں کہ کسے دی اکھ نے کدے وی تہاڈے ورگا سوہنا انسان ویکھیا ای نہیں۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

حصہ معروضی

-1 حفیظ تائب کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 4 1 فرروی (ب) 15 فروری 1934ء (ج) 24 فروری 1940ء (د) 23 فروری 1945ء
1931ء ✓

-2 حفیظ تائب گوجرانوالہ دے کس پنڈ وچ پیدا ہوئے؟
(الف) گرجا چوک (ب) علی پور (ج) ونڈالہ سندھواں **(د) احمد نگر ✓**

-3 حفیظ تائب نے میٹرک کس علاقے توں پاس کیتا؟
(الف) فیصل آباد (ب) گوجرانوالہ (ج) وزیر آباد **(د) زمیندار ہائی سکول گجرات ✓**

-4 حفیظ تائب نے کس زبان وچ ایم اے کیتا؟
(الف) عربی (ب) تاریخ (ج) فارسی **(د) پنجابی ✓**

-5 حفیظ تائب واپڈا توں ریٹائر ہون توں بعد کس ادارے وچ پنجابی دے استاد مقرر ہوئے؟
(الف) اسلامیہ کالج (ب) ایف سی کالج (ج) گورنمنٹ کالج **(د) پنجاب یونیورسٹی ✓**

-6 حفیظ تائب دا زیادہ کلام کس صنف وچ ملدا اے؟
(الف) نعت ✓ (ب) حمد (ج) غزل (د) شلوک

-7 حفیظ تائب ادب دی دنیا وچ کس پاروں مشہور نیں؟
(الف) حمد **(ب) نعت ✓** (ج) غزل (د) مرثیہ

-8 نعت وچ تعریف کیتی جاندی اے:
(الف) اللہ تعالیٰ دی (ب) ولی اللہ دی **(ج) حضرت محمد ﷺ دی ✓** (د) صحابہ کرامؓ دی

-9 نصاب وچ نعت کیہڑے شاعر دی لکھی ہوئی اے؟
(الف) اقبال صلاح الدین (ب) سلطانا ہو (ج) میاں محمد بخش **(د) حفیظ تائب ✓**

-10 حفیظ تائب دیاں پنجابی نعتاں دے مجموعے داناں کیہہ اے؟
(الف) سک متراں دی ✓ (ب) صلوعلیہ وآلہ (ج) قطبی تارا (د) انبر تری تھاں

-11 واپڈا وچوں ریٹائر ہون توں بعد حفیظ تائب پنجاب یونیورسٹی دے کس شعبے وچ پروفیسر ہو گئے سن؟
(الف) عربی (ب) اسلامیات (ج) فارسی **(د) پنجابی ✓**

-12 حفیظ تائب نے کدوں حج دی سعادت حاصل کیتی؟
(الف) 1977ء ✓ (ب) 1976ء (ج) 1975ء (د) 1974ء

-13 حفیظ تائب پنجاب یونیورسٹی توں کدوں ریٹائر ہوئے؟
(الف) 1990ء **(ب) 1991ء ✓** (ج) 1993ء (د) 1994ء

-14 حفیظ تائب دے تنقیدی مضموناں دی کتاب داناں کیہ اے؟
(الف) نویں زاویے (ب) پرکھ پڑچول **(ج) پن چھان ✓** (د) جھاتیاں

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

15- حفیظ تائب دی شاعری دی دنیا وچ پہچان کیہ اے؟
(الف) غزل گوشاعر (ب) مرثیہ گوشاعر (ج) نعت گوشاعر ✓ (د) حمد گوشاعر

16- حفیظ تائب دے اردو نعتاں دے کنے مجموعے چھپ چکے نیں؟
(الف) تن مجموعے ✓ (ب) چار مجموعے (ج) دو مجموعے (د) پنج مجموعے

17- حفیظ تائب دے تنقیدی مضموناں دا مجموعہ "پن چھان کدوں چھاپے چڑھیا؟
(الف) 1977ء (ب) 1978ء ✓ (ج) 1979ء (د) 1980ء

18- حفیظ تائب 2004ء دی کیہڑی تاریخ نوں فوت ہوے؟
(الف) 10 جون (ب) 11 جون (ج) 13 جون ✓ (د) 12 جون

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: حفیظ تائب کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: حفیظ تائب 14 فروری 1931ء نوں احمد نگر (ضلع گوجرانوالہ) وچ پیدا ہوئے۔

سوال 2: حفیظ تائب دی تعلیم بارے دسو۔

جواب: حفیظ تائب نے مڈھلی تعلیم اپنے والد دے مدرسے توں حاصل کیتی مڈل احمد نگر وچ ڈسٹرکٹ مڈل سکول توں پاس کیتی۔ زمیندار ہائی سکول توں میٹرک کیتا تے زمیندار کالج گجرات وچ ایف ایس سی وچ پڑھدے رہے پر کامیاب نہ ہو سکے ملازمت دے دوران پنجابی فاضل توں بعد بی اے، ایم اے پنجابی تے ایم اے اردو کیتا۔

سوال 3: حفیظ تائب نے پنجابی وچ کیہڑیاں کیہڑیاں کتاباں لکھیاں؟

جواب: حفیظ تائب دیاں ایہہ پنجابی کتاباں چھپ چکیاں نیں: "سک متراں دی" (پنجابی نعت) "پن چھان" (تنقیدی مضمون) "لیکھ" (پھٹکل پنجابی شاعری دا مجموعہ) "قطبی تارا" (پیر فضل گجراتی دیاں پنجابی نعتاں دا مجموعہ) (مرتبہ)

سوال 4: حفیظ تائب ہوراں ذاتی دکھ دے حوالے نال نعت وچ کیہ تجربہ کیتا؟

جواب: آپ نے اپنے ذاتی دکھ درد تے سماجی کرب نوں رسول ﷺ دی ذات مبارک دے وسیلے نال پیش کر کے پنجابی نعت نوں اک وکھرے تے نویکلے روپ نوں پیش کیتا۔

سوال 5: حفیظ تائب نے اپنی ایس نعت وچ حضور ﷺ دیاں جیہڑیاں جیہڑیاں صفتاں بیان کیتیاں نیں اوہناں وچوں کجھ لکھو۔

جواب: حفیظ تائب آکھدے نیں کہ حضور ﷺ جناں تے انساناں دے ہادی ﷺ نیں۔ آپ ﷺ رحمت ونڈن والے ہادی نیں۔ اوہناں انساناں نوں حیاتی دا نواں نظام دتا۔ اوہناں دے ہتھ ویلے دیاں واگاں نیں۔ حضور ﷺ قیامت والے دن لوکاں دی سفارش رب اگے فرمان گے۔

سوال 6: نعت توں کیہ مراد اے؟

جواب: جس کلام وچ رسول اللہ ﷺ دی عظمت بزرگی تے اوہناں دی شان بیان کیتی گئی ہووے آپ ﷺ دی تعریف کیتی جاوے اُوس کلام نوں نعت آکھدے نیں۔

سوال 7: حفیظ تائب شاعری دی دنیا وچ کیہڑی صنف پاروں پچھانے جاندے نیں؟

جواب: رسول مقبول ﷺ دی نعت گوئی حفیظ تائب دی پچھان اے۔

سوال 8: حفیظ تائب دیاں دو نعتیہ کتاباں دے ناں لکھو۔

جواب: اوہناں دیاں پنجابی نعتاں دا اک مجموعہ "سک متراں دی" تے دوجا پنجابی شاعری دا مجموعہ "لیکھ دے ناں" نال چھپیا اے۔

سوال 9: حمد تے نعت وچ کیہ فرق ہوندا اے؟

جواب: حمد کیہناں دراصل اللہ رب العزت دی تعریف کرنا اے تے اوہدے مظاہر قدرت نوں من کے اوہدی بڑائی نوں بیان کرنا اے۔ جدکہ نعت کیہناں رسول پاک ﷺ دی ذات اقدس دی صفت وثناء کرنا اے۔

سوال10: ساڈے نصاب دچ شامل نعت کیہڑے شاعر دی لکھی ہوئی اے؟

جواب: نصاب دچ شامل نعت حفیظ تائب ہوراں دی لکھی ہوئی اے۔

سوال11: حفیظ تائب دے والد داناں کیہ سی تے اوہ پیشے دے لحاظ نال کیہ سن؟

جواب: آپ دے والد داناں حاجی چراغ دین سی تے اوہ مدرس سن۔

سوال12: حفیظ تائب نے بال پن دچ مڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟

جواب: حفیظ تائب ہوراں مڈھلی تعلیم دلاور چیمہ دچ حاصل کیتی۔

سوال13: حفیظ تائب نے مڈل کلاس کتھوں پاس کیتی؟

جواب: حفیظ تائب ہوراں احمد نگر دچ ڈسٹرکٹ بورڈ مڈل سکول توں مڈل دا امتحان پاس کیتا۔

سوال14: مڈل توں بعد ایف ایس سی تیک تعلیم کیہڑے کیہڑے ہائی سکول تے کالجاں دچوں حاصل کیتی؟

جواب: حفیظ تائب ہوراں میٹرک زمیندار ہائی سکول گجرات توں پاس کیتا۔ فیر زمیندار کالج گجرات دچ ایف ایس سی دے طالب علم رہے پر ایف ایس سی دچوں کامیاب نہ ہو سکے تے محکمہ واپڈا اوچ ملازم ہو گئے۔

سوال15: حفیظ تائب نے رسول کریم ﷺ دی ذات مبارکہ دے وسیلے نال کیہ پیش کیتا؟

جواب: حفیظ تائب ہوراں اپنے ذاتی دکھ درد تے سماجی کرب نوں آپ ﷺ دے وسیلے نال پیش کر کے حضور ﷺ پاک دے واسطے نال حل کرن دے جتن کیتے نیں۔ ایس طرحاں پنجابی نعت دچ اک وکھرے تے نویکلے روپ نوں نمایاں کیتا۔

سوال16: حفیظ تائب دی وفات کدوں ہوئی؟

جواب: حفیظ تائب 13 جون 2004ء نوں خالق حقیقی نال جا ملے۔

☆

شلوک

بابا فرید گنج شکرؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

شلوک: شہ تے لوک دا مجموعہ اے' شہ معنی وڈا' لوک قول دا الٹ اے یعنی شلوک وڈی گل۔ بابا فرید دے ویلے بھگتاں تے صوفیاں دا کلام ''شلوک'' اکھواندا سی۔ ایہدے دو مصرعے ہوندے سن البتہ کدھرے تن مصرعیاں دچ وی مضمون مکمل ہوندا اے۔ ایہناں شلوکاں نوں ''دوہے'' وی کہیا جاندا سی۔ وضو ساج: وضو بنا۔ نماز گزار: نماز ادا کر۔ سائیں نہ نویں: جے مولا پاک دے اگے نہ جھکے۔ کپ اتار: وڈھ دے۔ مینڈے: میرے۔ ویس: بھیس' ظاہری حالت۔ گناہیں: گناہواں نال بھریا ہویا۔ رُکھی سکی: سادہ۔ پرائی: دوجیاں دی۔ چوپڑی: گھیو لگی روٹی' مراد عیش دی زندگی۔ بندیے: بُرا آکھیے۔ خاکو: مٹی۔ جیڈا: جیہا۔ کو: کوئی۔ تتلے: تھلے۔ عقل لطیف: عقل دا لطیف ترین حصہ' مراد وجدان اے۔ وجدان دی روشنی بندے نوں اپنے من اتے قابو پان نال نصیب ہوندی اے۔ لیکھ: اپنا نامۂ اعمال۔ کالے لیکھ لکھنا: اپنے اعمال نامہ نوں بریاں عملاں نال خراب کرنا۔ گریوان: گریبان۔ کر: کرکے۔ منڈپ ماڑیاں: محل' کوٹھیاں وغیرہ۔ ایت: ایدھر۔ چت لانا: دھیان دینا۔ اتولویں: جس ویلے اُتے پے گئی۔ ہوسی: ہووے گا۔ مِت: سنگی بیلی۔

شلوک نمبر 1: اُٹھ فریدا وضو ساج' صبح نماز گزار
جو سر سائیں نہ نویں سو سر کپ اُتار

ترجمہ: اے فرید! توں سویرے اُٹھ کے وضو کر تے نماز پڑھ۔ جیہڑا سرِ رب اگے نہ نیواں ہووے اوہنوں دھڑ نالوں دکھ کر دینا چاہی دا اے۔

تشریح: حضرت بابا فرید گنج شکرؒ اک صوفی شاعر نیں۔ آپ دا تصوف دے چشتیہ سلسلے نال تعلق اے۔ آپ نے اپنے اشلوکاں وچ لوکاں نوں رب دی عبادت کرن ول بلایا اے۔ آپ دی شاعری دی خاص گل ایہہ وے کہ آپ مولویاں وانگن دوجیاں نوں مندا نہیں آکھدے۔ دُوجیاں دے عیب نہیں پھولدے سگوں اپنے آپ نوں ملامت کر کے دوجیاں نوں سمجھان دی کوشش کردے نیں۔ ایس شلوک وچ وی فرماندے نیں' اے فرید! سویر ہوگئی اے۔ توں نگھے بستر ے دا کھہڑ اچھڈ تے رب نوں یاد کرن دا آہر کر۔ وضو کر تے رب دے حضور حاضر ہو جا۔ ایہہ تیرا پہلا فرض اے۔ کیوں جے جیہڑا بندہ اپنے خالق و مالک دا شکر ادا نہ کرے۔ اوہدی بندگی نہ کرے۔ اوہنوں ہر دم یاد نہ کرے' اوہ اک بے کار انسان اے۔ ناشکری دے ایس رویے پاروں اوہدا سرِ دھڑ نالوں کپ دینا چاہی دا اے۔ کیوں جے اجہے بندے نوں رب دی دھرتی اتے جیون دا کوئی حق نہیں پہنچدا۔ ظاہر گل اے جیہڑا سر رب اگے نہیں جھکے گا اوس سرِ وچ تکبر تے مغروری آ جائے گی۔ جیہڑا رب اَگے جھکے گا اوہدے وچ انکسار تے عاجزی آوے گی۔ اوہ رب دا مقبول بندہ بن جائے گا۔

شلوک نمبر2: فریدا کالے مینڈے کپڑے' کالا مینڈا ویس
گناہیں بھریا میں پھراں لوک کہیں درویش

ترجمہ: اے فرید! میرے کپڑے کالے نیں۔ میں کالا ویس بنایا ہویا اے۔ ایہہ چیز میرے گناہگار ہون دی علامت اے پر لوک مینوں درویش سمجھدے نیں۔

تشریح: چٹے کپڑے پاکیزگی دی علامت سمجھے جاندے نیں۔ عالم' فاضل لوک سفید کپڑے پاندے نیں۔ اوہ اک طرح اپنے پاک صاف ہون دا اظہار کردے نیں۔ لوک اوہناں نوں چٹے کپڑیاں وچ دیکھ کے احترام نال سر نیویں کرلیندے نیں پر بابا فرید فرماندے نیں میں دکھاوا نہیں کرنا چاہندا۔ میں اپنے گناہاں دے احساس تھلے کالے کپڑے پہن لئے۔ مقصد ایہہ سی کہ لوک مینوں اک گناہگار بندہ سمجھ کے میرے توں دور رہن۔ میں اصل وچ اپنے رب دی نظر وچ چنگا بنن دی فکر کردا ساں۔ مینوں لوکاں دی نظر وچ چنگا بنن دی فکر نہیں سی۔ میرا خیال سی کہ کالے کپڑیاں نوں دیکھ دیکھ کے میں اپنے گناہاں نوں ہور یاد رکھاں گا تے نیک عمل کرن دی فکر کراں گا پر لوکاں نے مینوں اجہے کپڑیاں وچ دیکھ کے درویش سمجھ لیا۔ ایہہ بابا فرید دی شدید عاجزی دا اظہار اے۔

شلوک نمبر3: رُکھی سُکی کھاءِ کے ٹھنڈا پانی پی
فریدا دیکھ پرائی چوپڑی نہ ترسائیں جی

ترجمہ: اے فرید ہتوں رکھی سکی روٹی کھاتے ٹھنڈا پانی پی۔ دوجیاں دیاں چوپڑیاں ہوئیاں دیکھ کے اپنے دل توں نہ ترسا۔

تشریح: ایس شلوک وچ بابا فرید ہوراں قناعت دا سبق دتا اے۔ غور کریے تے ایہہ سکھ بھری حیاتی گزارن دا بہترین نسخہ اے۔ رکھی سکی کھان توں مراد سادہ طرز زندگی اے۔ چوپڑی توں مراد پُر تکلف طرز زندگی اے۔ جیہڑے لوک اپنے ہتھاں نال حلال رزق کما کے وقت پاس کردے نیں۔ اپنی چادر توں باہر پیر نہیں کھلاردے اوہ سدا سکھی رہندے نیں۔ ورنہ تکلفات دی زندگی وچ بندے دا سکون برباد ہو جاندا اے۔ بابا فرید اپنے آپ نوں سمجھا رہے نیں کہ دُوجیاں نوں ٹھاٹھ وچ دیکھ کے کسے قسم دی حسرت دل وچ نہ پال۔ غریبانہ زندگی نوں ای اختیار کیتی رکھ۔ ایہدے وچ توں بڑے آرام نال رہویں گا۔ بابا جی دیاں تعلیمات خالص اسلامی تعلیمات نیں۔ حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم دی ساری حیاتی سادگی نال عبارت سی۔ آپ ﷺ نے اپنے پیروکاراں نوں وی قناعت دا درس دتا۔ بابا فرید اوسے درس دے پیروکار نیں۔

شلوک نمبر4: فریدا خاک نہ نِندیئے' خاکو جیڈ نہ کوءِ
جیوندیاں پیراں تلے' مویاں اُپر ہوءِ

ترجمہ: اے فرید! مٹی نوں ماڑا نہ آکھ۔ ایہدے مرتبے دی ہور کیہڑی شئے ہوسکدی اے' کہ اسیں ایس نوں جیوندیاں جی پیراں تھلے رولنے آں تے جس ویلے مر جانے آں تے ایہو مٹی ساڈے وجود نوں کج لیندی اے۔

تشریح: اسیں عام طور تے مٹی نوں بڑی معمولی تے حقیر جہی شئے سمجھنے آں۔ بابا جی انکسار تے عاجزی دا درس دیندیاں فرمارہے نیں کہ کائنات دی کوئی شئے وی ماڑی نہیں۔ مٹی نوں اسیں ساری عمر پیراں تھلے مدھولدے رہنے آں۔ ایہنوں کجھ وی نہیں سمجھدے پر جس ویلے ساہ مسافر ہو جاندے نیں۔ دنیا توں رخصت ہو جانے آں تے فیر ایہو مٹی ساڈے وجودنوں کج لیندی اے۔ یعنی ساہنوں اپنا آپ کجن لئی ایہو چیز لبھدی اے۔ بابا جی کہنا ایہہ چاہندے نیں کہ بندے نوں عاجزی اختیار کرنی چاہی دی اے۔ عاجزی دی مٹی وانگن دی۔ اسیں اوہنوں لکھ ماڑا سمجھیے' پر اوہ اگوں ''ہی'' نہیں کردی۔ عاجزی اختیار کرن والا بندہ ای اصل وچ اک قیمتی انسان ہوندا اے۔ روحانی وڈیائی اوسے نوں ملدی اے۔

شلوک نمبر5: فریدا جے تُوں عقل لطیف' کالے لکھ نہ لیکھ
اپنے گریوان میں' سر نیواں کر دیکھ

ترجمہ: اے فرید! جے تیرے کول عقل لطیف اے تے فیر توں اپنا نامہ اعمال سیاہ نہ کر۔ سر نیواں کر کے اپنے گریبان وچ جھاتی مار۔

تشریح: بابا فرید ہوری ایس شلوک وچ خود احتسابی دا سبق دے رہے نیں۔ عقل لطیف توں مراد عام عقل سمجھ مراد نہیں۔ ایہ عقل تے بندے نوں دنیاوی نفعے نقصان دے چکر وچ پائی رکھدی اے۔ حرصاں تے خواہشاں نوں جگائی رکھدی اے۔ عقل لطیف توں مراد انسانی ضمیر اے۔ صوفی لوک عبادتاں تے ریاضتاں دے ذریعے نفسانی خواہشاں اُتے قابو پالیندے نیں تے ضمیر نوں روشن کرلیندے نیں۔ انسان دا ضمیر زندہ رہوے تے فیر انسان برے اعمال ول نہیں جاندا۔ بابا صاحب جی کہندے نیں کہ انسان اپنے ضمیر نوں زندہ رکھے۔ بُرے کماں وچ پے کے اپنا نامہ اعمال خراب نہ کرے۔ اپنے اعمال دا حساب کتاب کردا رہوے۔ ضمیر انسان نوں خود احتسابی وچ مصروف رکھدا اے۔ جیہدی وجہ نال اوہ دوجیاں دیاں کمزوریاں لبھن دی بجائے اپنے اعمال دا جائزہ لیندا اے۔ ایس طرح عاجزی تے انکسار دیاں خوبیاں دی پیدا ہو جاندیاں نیں۔

شلوک نمبر6: فریدا کوٹھے منڈپ ماڑیاں ایت نہ لائیے چت
مٹی پئی اتولیں کوئی نہ ہوسی مِت

ترجمہ: اے فرید! ایہناں کوٹھیاں تے محل ماڑیاں نال دل نہیں لانا چاہی دا۔ جس ویلے مٹی نے تیرا وجود ڈھک لینا اے' اوس ویلے تیرا کوئی وی دوست نہیں ہووے گا۔

تشریح: کوٹھے منڈپ ماڑیاں توں مراد دُنیاوی ٹھاٹھ نیں۔ انسان ایہناں چیزاں دی خواہش کردا اے۔ اک شئے حاصل کر کے دوجی دی خواہش پالن لگ پیندا اے۔ ایہناں رُجھاں وچ پے کے اوہ اپنے خالق تے مالک ولوں غافل ہو جاندا اے۔ اوہنوں آخرت دا خیال نہیں رہ جاندا۔ قرآن پاک وچ رب دا ارشاد اے' تہانوں کثرت دی خواہش نے قبرے کنڈھے تک پہنچا دتا۔ بابا صاحب فرماندے نیں کہ جے دنیاوی تے اُخروی سکون چاہندے او تے فیر دنیاوی ٹھاٹھاں نال دل لانا چھڈ دیو۔ اوس ویلے نوں چیتے رکھو جدوں تسیں ایہہ دنیا دیاں رونقاں چھڈ کے کلم کلیاں قبرے غار وچ جا بسیرا کرنا ایں۔ اوتھے تہاڈا کوئی سنگی بیلی وی نہیں ہووے گا۔ کلم کلیاں حساب دینا تے نتیجہ بھگتنا ایں۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- بابا فرید گنج شکر کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1488ء (ب) 1188ء ✓ (ج) 1288ء (د) 1388ء

2- بابا فرید گنج شکر کس تھاں پیدا ہوئے؟
(الف) کوٹھیوال ✓ (ب) پاکپتن شریف (ج) احمد نگر (د) شیخوپورہ

3- بابا فرید گنج شکرؒ دے والد دا کیہ ناں سی؟

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

(الف) جمال الدین سلیمان ✓ (ب) شیخ عثمان (ج) شاہ عنایت (د) شاہ محمد درویش

4- بابا فرید گنج شکرؒ نے ڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟
(الف) اپنے والد کولوں (ب) اپنے دادا کولوں (ج) اپنے نانا جی کولوں (د) اپنی والدہ کولوں ✓

5- بابا فرید گنج شکرؒ دے مرشد داناں کیہ اے؟
(الف) شاہ عنایت قادریؒ (ب) حضرت بختیار کاکیؒ ✓ (ج) حضرت بہلول دریائیؒ (د) شاہ عبداللطیف بھٹائی

6- رکھی سکھی کھا کے کس طرحاں دا پانی پین داذکر بابا جی دے شلوک وچ ملدا اے؟
(الف) ٹھنڈا ✓ (ب) گرم (ج) مٹھا (د) کوسا

7- بابا فرید گنج شکرؒ دی والدہ محترمہ داناں کیہ سی؟
(الف) مریم بی بی (ب) قرسم بی بی ✓ (ج) زینت بی بی (د) جنت بی بی

8- اجودھن شہر دا موجودہ ناں کیہ اے؟
(الف) ملتان (ب) خانیوال (ج) پاکپتن ✓ (د) لاہور

9- بابا فرید گنج شکر اپنے مرشد دے حکم نال تبلیغ لئی کتھے گئے؟
(الف) مریدوال (ب) آگرہ (ج) فتح پور (د) ہانسی ✓

10- فرید الدین گنج شکر دا مزار پاکستان دے کس شہر وچ اے؟
(الف) پاکپتن ✓ (ب) لاہور (ج) ملتان (د) خانیوال

11- بابا فریدؒ ہوراں دے مزار اُتے محرم دی کیہڑی تاریخ نوں میلہ لگدا اے؟
(الف) دو محرم (ب) پنج محرم ✓ (ج) تن محرم (د) چار محرم

12- بابا جی نے قرآن، تفسیر، فقہ، حدیث تے منطق دی تعلیم کہناں توں حاصل کیتی؟
(الف) جمال الدین سلمان کولوں (ب) حضرت بختیار کاکیؒ کولوں (ج) مولانا منہاج الدین ترمذی کولوں ✓ (د) والدہ کولوں

13- مرشد دے وصال مگروں بابا جی ہوراں کتھے جا قیام کیتا؟
(الف) ملتان (ب) شورکوٹ (ج) قصور (د) اجودھن ✓

14- پنجابی شاعری دے موڈھی کون نیں؟
(الف) شاہ حسینؒ ✓ (ب) وارث شاہؒ (ج) بابا فرید گنج شکر (د) سلطان باہوؒ

15- ''شلوک'' کیہڑے شاعر دا کلام اے؟
(الف) بابا فرید گنج شکر (ب) شاہ حسینؒ ✓ (ج) سلطان باہوؒ (د) شاہ مراد

16- فرید الدین گنج شکر نے اپنا کلام کس صنف وچ لکھیا؟
(الف) کافی (ب) شلوک (ج) سی حرفی ✓ (د) دوھڑے

17- بابا فرید ہوراں کیہڑے شہر وچ وفات پائی؟
(الف) لاہور (ب) قصور (ج) پاکپتن (د) شورکوٹ ✓

18- فرید الدین گنج شکر نے کدوں دنیا توں پردہ کیتا؟
(الف) 1265ء ✓ (ب) 1267ء (ج) 1270ء (د) 1266ء

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

19- بابا فرید ہوراں دی جس دیہاڑے بختیار کاکی نال ملاقات ہوئی آپ کیہ پڑھ رہے سن؟
(الف) قرآن پاک (ب) تفسیر نافع ✓ (ج) حدیث دی کتاب (د) تاریخ

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: بابا فرید کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
جواب: بابا فرید گنج شکرؒ 1188ء وچ ملتان دے موضع کوٹھیوال وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: بابا فرید گنج شکرؒ نے مولانا منہاج الدین ترمذی کولوں کیہڑے کیہڑے علماں دی تربیت حاصل کیتی؟
جواب: بابا فرید گنج شکرؒ نے مولانا منہاج الدین ترمذی کولوں قرآن، تفسیر، فقہ، حدیث تے منطق دی تعلیم حاصل کیتی۔

سوال3: بابا فرید گنج شکرؒ نے کیہڑے کیہڑے علاقے دا سفر اختیار کیتا؟
جواب: بابا فرید گنج شکرؒ نے بغداد، بخارا، سیستان، خراسان، قندھار تے غزنی دا سفر اختیار کیتا۔

سوال4: بابا فرید گنج شکرؒ نے مرشد دے حکم نال کتھے جا کے اسلام دی تبلیغ کیتی؟
جواب: بابا فرید گنج شکرؒ مرشد دے حکم نال ہانسی جا کے دین اسلام دی تبلیغ کردے رہے۔

سوال5: بابا فرید گنج شکرؒ دی ملاقات حضرت بختیار کاکیؒ نال کنج ہوئی؟
جواب: بابا فرید گنج شکرؒ اک دیہاڑے تفسیر نافع پڑھ رہے سن تے حضرت بختیار کاکیؒ نال ملاقات ہوگئی۔ آپ نے اوہناں دے ہتھ اتے بیعت کرلئی تے اوہناں توں روحانی فیض حاصل کیتا۔

سوال6: بابا فرید گنج شکر دے شلوکاں دے خاص موضوع کیہ نیں؟
جواب: آپ دے شلوکاں دے بول قرآن پاک دیاں آیتاں دیاں عملی تفسیراں تے حدیثاں دے ترجمے نیں۔

سوال7: بابا فرید ہوراں دے دادا جی تے والدہ محترمہ دے بارے کج دسو۔
جواب: آپ دے دادا جی قاضی شعیب بوہت وڈے عالم سن تے آپ دی والدہ محترمہ قرسم بی بی نیک تے پرہیز گار خاتون سی بابا جی نے مڈھلی تعلیم اپنی والدہ محترمہ کولوں حاصل کیتی۔

سوال8: بابا جی ہوراں مولانا منہاج الدین ترمذی کولوں کیہڑی تعلیم پائی؟
جواب: فرید الدین گنج شکر نیں منہاج الدین کولوں قرآن، تفسیر، فقہ، حدیث تے منطق دی تعلیم پائی۔

سوال9: بابا فرید گنج شکر دے کہن موجب سویرے اُٹھ کے کیہ کرنا چاہیدا اے؟
جواب: بابا جی فرماؤندے نیں بندے نوں چاہیدا اے اوہ سویرے اُٹھ کے وضو کرے تے صبح دی نماز پڑھے۔

سوال10: دنیا دی بے ثباتی بارے بابا فرید گنج شکر ہوراں دا کوئی اک شلوک لکھو۔
جواب: فریدا کوٹھے منڈپ ماڑیاں ایت نہ لائیے چت۔

سوال11: بابا فرید گنج شکر دی شاعری بارے کجھ سطراں لکھو۔
جواب: بابا جی پنجابی زبان دے موڈی شاعر نیں آپ دی شاعری وچ دنیا دی بے ثباتی، ہجر تے فراق دی کیفیت تے اخلاقی قدراں دی پچھان دے اُچے نمونے موجود نیں۔ سوز، گداز تے سادگی آپ دی شاعری دیاں خوبیاں نیں۔

سوال12: بابا فرید الدینؒ دے والد تے والدہ داناں دسو۔
جواب: فرید الدین گنج شکر دے والد داناں جمال الدین سلیمان سی تے والدہ داناں قرسم بی بی سی۔

سوال13: بابا فرید الدین ہوراں دے دادا جی داناں کیہ اے تے اوہناں دی علمی حیثیت کیہ سی؟
جواب: آپ دے دادا جی داناں قاضی شعیب سی تے اوہ بہت وڈے عالم سن۔

سوال14: پنجابی دے موڈھی شاعر کون نیں تے نصاب وچ اوہناں دے کلام دا سرناواں کیہ اے؟
جواب: پنجابی زبان دے موڈھی شاعر بابا فرید گنج شکر نیں تے نصاب وچ اونہاں دا کلام شلوک دے سرنانویں ہیٹھ چھپیا اے۔

سوال15: نصاب وچ موجود شلوک دچوں قناعت بارے شعر درج کرو۔
جواب: رُکھی سکی کھاءِ کے ٹھنڈا پانی پی ویکھ پرائی چوپڑی نہ ترسائیں جی
سوال16: باباجی ہوراں دی وفات کدوں تے کتھے ہوئی؟
جواب: بابا فریدالدین گنج شکر دی وفات 1265ء نوں پاکپتن وچ ہوئی۔

☆☆☆☆

کافیاں

شاہ حسینؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

محرم: واقف، راز دار۔ رُوم رُوم: وال وال۔ تانا: (کھڈی دی لمبائی دا دھاگہ) دنیا وچ لیاؤن والا۔ بانا: کھڈی دی چوڑائی دا دھاگہ، دنیا توں لے جان والا۔ نماناں: عاجز، مسکین۔ سونا روپا: سونا چاندی، مراد دولت جائیداد وغیرہ۔ کھل ویسی: ختم ہو جائے گا۔ لیہا: ریشم نوں کھا جان والا کیڑا۔ کھڈیندی: کھیڈ دی ملنا در تنا، گل بات کرنی۔ شوہ: شوہر۔ گھونگٹ: گھنڈ، مراد اے شرم جھا کا وغیرہ۔ چارے نین گڈاوڈ ہوئے: محبت دا تعلق بن گیا۔ وچولا: شادی لئی رشتہ کران والا، یعنی رب نال تعلق بن گیا تے فیر ہور کسے شئے دی لوڑ نہ رہی۔ عشق چوبارہ: عشق دی منزل۔ سونہہ: قسم۔ بابل: پیو۔ چنگیر ڑی: چنگی۔ جوبن: جوانی۔ مان: فخر۔ جل بل کھیسی کھیہا: سڑ کے سواہ ہو جائے گی یعنی جوانی نوں زوال آ جائے گا۔ مانا: مان، فخر۔

کافی نمبر 1: (لیہ آباد بورڈ 2014ء، سرگودھا بورڈ 2016ء)

ربا میرے حال دا محرم توں
اندر توں ہیں باہر توں ہیں، رُوم رُوم وچ توں
توں ہیں تانا، توں ہیں بانا، میرا سبھ کجھ توں
کہے حسین فقیر نماناں، میں ناہیں سبھ توں

ترجمہ: اے میرے رب! توں میرے حال توں واقف ایں۔ میرے دل وچ وی تیرا ڈیرا اے تے باہر وی۔ میرے اک اک لُوں وچ توں موجود ایں۔ توں ای مینوں دنیا وچ لیاؤن والا ایں تے لے جان والا وی توں ای ایں۔ شاہ حسین عاجز فقیر کیہندا اے کہ میری ہستی کجھ وی نہیں، سب کجھ صرف تیری ذات اے۔

تشریح: شاہ حسین دی ایہ حمدیہ کافی اے۔ ایہدے وچ اپنے خالق و مالک دی تعریف کیتی گئی اے۔ اوہدی ہستی دا اثبات کیتا گیا اے تے اپنے آپ دی مکمل نفی کیتی گئی اے۔ اپنی عاجزی تے مسکینی دا وی پُرخلوص اظہار کیتا گیا اے۔ تصوف وچ کامل سپردگی ہوندی اے۔ حقیقت دا عرفان کسے قیمت تے حاصل ہوای نہیں سکدا جدوں تک اپنے آپ دی مکمل نفی نہ کیتی جائے۔ کیوں جے حقیقت تک رسائی وچ سب توں وڈی رکاوٹ ''میں'' بن جاندی اے۔ ایہہ حجاب ہوندی اے۔ ایس نوں مٹان نال ای فیضان الٰہی حاصل ہوندا اے۔ شاہ حسین رب تعالےٰ دے سچے دوست نیں۔ اوہناں دے کلام دے حرف حرف وچ اللہ تعالےٰ نال عشق دا جذبہ رچیا ہویا اے۔ شاہ حسین کہندے نیں میرے جیہا عاجز تے نماناں تیرے اگے کیہ عرض کرے۔ توں علیم تے خبیر ایں۔ سمیع تے بصیر ایں۔ میرے حال دی کوئی شئے تیرے توں لکی ہوئی نہیں چاہے میرے اندر دی دنیا ہووے تے بھاویں میری حیاتی دا خارجی پکھ، سب تھاں تیری ذات غالب اے۔ میرے وال وال وچ تیری ہستی سمائی ہوئی اے۔ تیرے ہوندیاں میری کوئی ہستی ہے ای نہیں۔ جدوں تیرے سوا کوئی ہور ہے ای نہیں تے میں اپنے دکھاں دردا ں نوں تیرے توں وکھ ہور کیہدے اگے بیان کراں۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

کافی نمبر 2:

نی تینوں رب نہ بھلے دعا فقیراں دی ایہا
رب نہ بھلی ہور سبھ کجھ بھلی رب نہ بھلن جیہا
سونا روپا سبھ چھل ویسی عشق نہ لگدا لیہا
ہوراں نال ہسیندی کھڈیندی شوہ نال گھونگھٹ کیہا
چارے نین گڈاوڈ ہوئے وچ وچولا کیہا
عشق چوبارے پائیو جھاتی ہن تینوں غم کیہا
مائے دی سونہہ بابل دی سونہہ گل چنگیڑی ایہا
جس جوبن دا توں مان کریندی سو جل بل تھیسی کھیہا
کہے حسین فقیر سائیں دا مرناں تاں نانا کیہا

ترجمہ: نکویے! فقیراں دی تیرے لئی ایہو دعا اے کہ توں ہر شئے بھاویں بھل جائیں، تینوں رب دی یاد کدے نہ بھلے۔ سونا چاندی تے سارا دھوکا اے۔ پر عشق حقیقی نوں کوئی زوال نہیں۔ توں ہوراں نال تے ہسدی کھیڈدی ایں پر اپنے شوہ توں گھونگھٹ کڈھن دا کیہ مطلب! جدوں اکھاں محبوب نال لگ گیاں تے فیر درمیان وچ کسے وچولے دی کیہ لوڑ اے۔ جدوں عشق ہوگیا تے فیر کیہڑی شئے دا غم رہ گیا۔ ماں تے پیوی سونہہ ایہ گل چنگی اے۔ جس حسن جوانی اتے تینوں بڑا مان اے ایہہ تے سڑ بل کے فنا ہو جائے گا۔ حسین فقیر آکھدا اے کہ جدوں اخیر مرای جانا ایں تے فیر مان غرور کس گل دا۔

تشریح: پرانے وقتاں وچ کڑیاں نوں پکے گھر رہ کے گھرداری دے سارے سلیقے سکھنے پیندے سن۔ جے تے کڑی سچی ہوندی۔ ہر کم دی سوجھ بوجھ حاصل کرلیندی فیر تے سوہرے گھر اوہنوں بڑی عزت ملدی تے جے اوہ نالائق تے بے سلیقہ ہوندی تے فیر اوہنوں سس تے ننداں طعنے دے دے کے اوہدا جیونا حرام کر دیندیاں۔ ایس لئی ہر سمجھدار ماپے آپنیاں دھیاں نوں گھرداری دے سلیقے بڑے آہر نال سکھاندے تاں جے اگلے گھر اوہناں دی زندگی سکھی لنگھ جائے۔

اجہی کڑی نوں شاہ حسین نے اپنیاں کافیاں وچ علامت بنا کے لوکائی نوں اک خاص پیغام دینا چاہیا اے۔ اوہ ایہ دے کہ انسان لئی ایہہ دنیا انجے ای اے جیویں کڑی واسطے پیکا گھر ہوندے جتھے رہ کے اوہنے اگلی حیاتی نوں سکھی بنان لئی کوشش کرنی ہوندی اے۔ جے بندہ ایس دنیا وچ رہندیاں چنگے کم کرے گا تے اگلی دنیا وچ اوہنوں نجات مل جائے گی۔

شاہ حسین کہندے نیں کہ بندے نوں اپنے خالق و مالک دی یاد توں کدے غافل نہیں رہنا چاہی دا۔ کیونکہ اوہ اجہی ہستی اے جیہنے اسانوں عدم توں وجود وچ لیاندا۔ اسانوں حیاتی دے وسیلے دتے۔ نیک راہ دی دس وی پائی۔ ایہ دنیا تے سراسر آزمائش اے۔

بندہ ایتھے دے ساز و سامان نوں حقیقی تے پائیدار سمجھ کے رب نوں بھل جاندا اے۔ حالانکہ حقیقی تے مستقل ہستی رب تعالےٰ دی اے۔ ہر شئے اخیر کمال توں بعد زوال دا شکار ہو جاندی اے۔ اپنا حسن، زور تے دلکشی گواہیندی اے پر رب دی یاد نال بندہ امر ہو جاندا اے۔ بندہ جدوں دنیا دیاں ساریاں چیزاں نال دل لالیندا اے پر رب دلوں کیوں غافل رہندا اے۔ جدوں اک وار پتہ لگ گیا کہ ساڈا کوئی خالق و مالک ہے۔ اساں اوہدے اگے اک دن پیش ہونا ایں۔ اپنا حساب کتاب پیش کرنا ایں تے فیر اوہدے دلوں غافل ہونا بڑی وڈی غلطی ہووے گی۔ اگر بندہ ہر غم تے ہر تھڑتوں بچنا چاہندا اے تے فیر اوہ اپنے رب نال عشق کرے۔ اوہدے درد اہو کے رہ جائے۔ دنیا وچ تے گھڑی پل دا ٹھکانہ اے۔ اگلے جہان جانا لازمی اے۔ اج تک کسے نوں وی ایتھے مستقل قیام نہیں لبھا۔ ہر اک نوں موت دا ذائقہ چکھنا ای پیا اے۔ جے ایہ حقیقت دل وچ بیٹھ جائے تے فیر ایہدا نتیجہ ایہ ہووے گا کہ انسان وچ عاجزی نے مسکینی آوے گی۔ فخر تے غرور نیڑے نہیں آؤن لگا۔ مسئلہ صرف یقین دا اے جے ہو جائے تے فیر کوئی مشکل، مشکل نہیں رہندی۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- شاہ حسینؒ کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1539ء ✓ (ب) 1439ء (ج) 1339ء (د) 1239ء

2- شاہ حسینؒ کس شہر وچ پیدا ہوئے؟
(الف) ملتان (ب) لاہور ✓ (ج) قصور (د) پاکپتن

3- شاہ حسینؒ لاہور دے کس علاقے وچ پیدا ہوئے؟
(الف) انارکلی (ب) لوہاری گیٹ (ج) ٹکسالی گیٹ ✓ (د) موری گیٹ

4- شاہ حسینؒ دے مرشد دا کیہ ناں سی؟
(الف) شاہ بہلول دریائی ✓ (ب) شاہ عنایت قادریؒ (ج) حضرت بختیار کاکیؒ (د) پیر عبدالرحمٰن

5- شاہ حسینؒ دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) شیخ عثمان ✓ (ب) شیخ نعمان (ج) شیخ عبدالرحمٰن (د) شیخ عدنان

6- شاہ حسینؒ کس دریا دے کنڈے عبادت کردے سن:
(الف) بیاس (ب) چناب (ج) ستلج (د) راوی ✓

7- شاہ حسینؒ دے گدی نشین داناں کیہ اے؟
(الف) مادھولال ✓ (ب) سادھولال (ج) بابولا (د) شادی لال

8- شاہ حسینؒ جرنے توں کیہ مراد لیندے نیں؟
(الف) جسم ✓ (ب) انسان (ج) جن (د) اوزار

9- شاہ حسینؒ کتھوں دے واسی سن؟
(الف) لاہور ✓ (ب) گوجرانوالہ (ج) شیخوپورہ (د) لیہ

10- شاہ حسینؒ نے شاعری کیہڑی صنف وچ کیتی؟
(الف) مثنوی (ب) غزل (ج) کافی ✓ (د) گیت

11- شاہ حسین دے نیڑے سائیں توں کیہ مراد اے؟
(الف) اللہ تعالیٰ ✓ (ب) ماپے (ج) مرشد (د) انسان

12- ''ربا میرے حال دا محرم توں'' اے مصرعہ کیہ اے؟
(الف) نعت (ب) کافی ✓ (ج) نظم (د) غزل

13- شاہ حسینؒ اپنی کافی پاروں اپنے اندر عاجزی پیدا کرن لئی کیہڑا لفظ ورتدے نیں؟
(الف) مسکین نما (ب) عاجز نما (ج) فقیر نما (د) انجان نما ✓

14- شاہ حسینؒ ہوراں تے سرمستی دی کیفیت کنے ورھیاں تیک رہی؟
(الف) 15 ورھے (ب) 18 ورھے (ج) 20 ورھے (د) 25 ورھے ✓

15- شاہ حسینؒ دے والد کیہ کم کردے سن؟
(الف) کھڈی دا ✓ (ب) لکڑی دا (ج) پرچون دا (د) لوہے دا

16- شاہ حسینؒ دیاں کرامتاں ویکھ کے کون مسلمان ہویا؟

(الف) احمد علی سائیں (ب) مادھولال ✓ (ج) علاتے داچودھری (د) مولوی ابوبکر

17- شاہ حسینؒ نے کنے ورھیاں دی عمر وچ قرآن حفظ کیتا؟

(الف) 14 ورھاں (ب) 13 ورھیاں (ج) 12 ورھیاں ✓ (د) 10 ورھیاں

18- شاہ حسینؒ فجر ویلے کیہڑے بزرگ دے مزار تے حاضری دیندے سن؟

(الف) پیر مکی (ب) حضرت بہاؤالدین زکریا (ج) بابا فرید گنج شکر (د) حضرت داتا گنج بخش ✓

19- شاہ حسینؒ شاعری توں وکھ ہور کیہڑی چیز دے ماہر سن؟

(الف) موسیقی دے ✓ (ب) شاعری دے (ج) رقص دے (د) مصوری دے

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: شاہ حسینؒ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: شاہ حسینؒ 1539ء نوں ٹکسالی دروازہ لاہور وچ پیدا ہوئے۔

سوال 2: شاہ حسینؒ نے کنی عمر وچ قرآن پاک حفظ کیتا؟

جواب: شاہ حسینؒ نے مولوی ابوبکر دے مکتب وچوں بارھاں ورھیاں دی عمر وچ قرآن پاک حفظ کیتا۔

سوال 3: شاہ حسینؒ نے روحانی تعلیم کس کولوں حاصل کیتی؟

جواب: دنیاوی علوم حاصل کرن مگروں شاہ حسینؒ نے حضرت بہلول دریائیؒ کولوں روحانی فیض حاصل کیتا۔

سوال 4: شاہ حسینؒ اتے سرمستی تے بے خودی دی کیفیت کویں طاری ہوئی تے کنے ورھے رہی؟

جواب: شاہ حسینؒ اک روز تفسیر مدارک پڑھدے پئے سن کہ آپ اتے سرمستی تے بے خودی طاری ہوگئی' ایہ کیفیت پنج ورھے رہی۔

سوال 5: شاہ حسینؒ دیاں کافیاں دے اہم موضوع کیہڑے نیں؟

جواب: شاہ حسینؒ دیاں کافیاں وچ نیک عملاں دی تلقین تے تصوف دے سب رنگ نیں۔ ایس توں اڈ سوز تے گداز' ہجر' فراق تے مت دیاں گلاں آپ دے کلام دے خاص موضوع نین۔

سوال 6: شاہ حسین روزانہ راوی کنڈے کیہ کردے سن؟

جواب: شاہ حسین ہوریں روزانہ رات نوں راوی کنڈے کلام پاک دی تلاوت کردے سن۔

سوال 7: مادھولال دا شاہ حسین نال تعلق دسو۔

جواب: مادھولال' شاہ حسین دا مریدسی تے اوہناں دی وفات مگروں گدی نشین ہویا۔

سوال 8: شاہ حسین ہوراں چرخے توں کیہ مراد لیا اے؟

جواب: آپ نے چرخے نوں علامت بنا کے چرخے دے سارے انگاں دے حوالے نال بندیاں نوں نیک عمل کرن دی تلقین کیتی اے۔

سوال 9: مادھولال بارے تسیں کیہ جاندے او۔

جواب: مادھولال ہندو گھرانے دا چشم و چراغ سی شاہ حسین دیاں کرامتاں ویکھ کے اوہ مسلمان ہوگیا تے فیر مریدی بن گیا۔

سوال 10: شاہ حسین کتھوں دے رہن والے سن؟

جواب: شاہ حسین ٹکسالی دروازہ لاہور دے رہن والے سن۔

سوال 11: آپ دیاں کافیاں وچ علامتاں دا خوبصورت استعمال اے کوئی تن علامتاں لکھو۔

جواب: شاہ حسین نے اپنے کلام وچ علامتاں درتیاں نیں اوہناں وچوں تن علامتاں ایہ نیں (i) چرخہ (ii) پونی (iii) تکلا۔

سوال 12: شاہ حسین دی شاعری دیاں دو خاص خوبیاں لکھو۔

جواب: آپ دے کلام دی اک خوبی موسیقیت اے جیہڑی کٹ کٹ کے بھری ہوئی اے تے دوجی خوبی کافیاں وچ تصوف دے مسلیاں دا

ذکرائے۔

سوال13: ''ربا میرے حال دا محرم توں'' کیہڑے شاعر دا مصرعہ اے؟

جواب: ایہہ مصرعہ اک کافی وچوں لیا گیا اے جیہدے شاعر داناں شاہ حسین اے۔

سوال14: شاہ حسین دے والد داناں کیہ اے؟

جواب: شاہ حسین رحمتہ اللہ دے والد داناں شیخ عثمان سی۔

سوال15: شاہ حسین دے والد کیہڑا کم کردے سن؟

جواب: شاہ حسین دے والد شیخ عثمان کھڈی دا کم کردے سن۔

سوال16: آپ دا انتقال کدوں ہویا؟

جواب: شاہ حسین ہوراں دی وفات 1599ء وچ ہوئی۔

.....☆.....

ابیات

حضرت سلطان باہوؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

الف: اللہ چنبے دی بوٹی میرے من وچ مرشد لائی ہُو
نفی اثبات دا پانی ملیس ہر رگے ہر جائی ہُو
اندر بوٹی مشک مچایا جاں پھلن پر آئی ہُو
جیوے مرشد کامل باہو جیں ایہہ بوٹی لائی ہُو

ترجمہ:
☆ اسم اللہ چنبے دی بوٹی اے جیہوں میرے مرشد نے میرے دل وچ کاشت کردتا۔
☆ کلمہ طیبہ وچ نفی تے اثبات دا وجود اک اجیہا پانی اے جیہڑا اسم اللہ دی بوٹی دے ہر ریشے وچ سما گیا اے۔
☆ ایس چنبے دی بوٹی دی خوشبو نال میرا سارا وجود مہکن لگ پیا اے۔
☆ اللہ تعالےٰ میرے کامل مرشد نوں سلامت رکھے' جس نے میرے دل وچ اسم اللہ دی بوٹی لائی سی۔

تشریح: حضرت سلطان باہوؒ قادری سلسلے دے مشہور بزرگ ولی اللہ نیں۔ اوہناں نے اپنے کلام وچ توحید الٰہی تے عشق الٰہی دے مضمون بڑے پُر تاثیر انداز نال سمودتے نیں۔ آپ ربی معرفت حاصل کرن تے دنیاداری توں بچن دی تلقین فرماندے نیں۔ ایس بیت وچ حضرت سلطان باہو نے اسم اللہ نوں چنبیلی دے خوشبودار پھل نال تشبیہ دتی اے۔ فرماندے نیں کہ ایہہ میرے مرشد دا میرے اُتے بڑا وڈا احسان اے کہ میرے دل وچ اللہ تعالےٰ نال گہری محبت دا اک بوٹا لا دتا اے۔ اوہدے ریشے ریشے وچ نفی اثبات دا پانی رچیا ہویا اے۔ حضرت سلطان العارفین اک مقام اتے فرماندے نیں:

''جس دے وجود وچ کلمہ طیبہ تاثیر کردا اے تے اوہنوں نفع لگ جاندا اے تے کلمہ طیبہ دریا وانگن اوہدی ہر رگ تے ریشے وچ جاری ہو جاندا اے۔''

کلمہ طیبہ وچ پہلاں ''لا'' دا لفظ کہہ کے رب توں علاوہ ہر شے دی نفی کیتی جاندی اے۔ فیر ''الا'' آکھ کے صرف رب دے ای واحد معبود ہون دا اعلان کیتا جاندا اے۔ خود اللہ پاک نے کلمہ طیبہ نوں اک اجیہا وزنی کلمہ آکھیا اے کہ جیہدے برابر ساری کائنات وی نہیں ہو سکدی۔

کلمہ طیبہ دا ذکر بابرکت ہوندا اے کہ ذکر کرن والے دی ساری ہستی مہک اٹھدی اے۔ حضرت باہو فرماندے نیں کہ میرے مرشد نے مینوں کلمہ طیبہ دے ذکر دی تلقین کیتی تے میرے سارے وجود وچ خوشبو ای خوشبو آ گئی۔ بعض تھاں ''جاں پھلاں پر آئی ہو'' دے لفظ وی آئے نیں۔ مقصد بہر حال ایہہ دے کہ میری ساری ہستی روحانی مہک نال بھرپور ہوگئی تے نور ونور دی ہوگئی۔ حضرت شیخ عبدالقادر جیلانی فرماندے نیں:

''توحید دابی کسے زندہ دل (مرشد) دلوں دل دی زمین وچ اتار دتا جائے تے دل زندہ ہو جاندا اے۔''

حضرت باہو کئی مقامات اتے اپنے مرشد نال ڈونگھی عقیدت دا اظہار کردے نیں کہ اوہنے مینوں ربی عرفان دی راہ اُتے پا دتا۔ میری ساری ہستی نوں چکا دتا اے۔ اک تھاں فرماندے نیں:

ج: مرشد دا دیدار اے باہو لکھ کروڑاں حجاں ہُو
جو دم غافل سو دم کافر مرشد ایہہ پڑھایا ہُو (فیصل آباد بورڈ 2012ء)
سُنیا سخن گیاں کھل اکھیں چت مولا دل لایا ہُو
کیتی جان حوالے رب دے ایسا عشق کمایا ہُو
مرن تھیں اگے مرگئے باہو تاں مطلب نوں پایا ہُو

ترجمہ:

☆ ساڈے مرشد نے ساہنوں دسیا کہ جیہڑا ساہ غفلت وچ لنگھے اوہ کافرانہ ہوندا اے۔

☆ اساں ایہہ سخن (مرشد دی نصیحت) سنیا جیہدے نال ساڈیاں اکھاں کھل گیاں۔ ساڈی رب ول توجہ ہوگئی۔

☆ جس ویلے اسیں مرن توں پہلاں ای مرگئے تاں اساں مطلب پایا۔

تشریح:

حضرت سلطان باہو نے اپنے عارفانہ کلام وچ جا بجا اپنے مرشد دی بڑی تعریف کیتی اے۔ کیوں جے بندہ مرشد دی رہنمائی دے بغیر نہ اپنے آپ دی حقیقت لبھ سکدا اے۔ نہ اوہدا تعلق رسول اللہ ﷺ نال قائم ہوندا اے تے نہ اوہ اپنے خالق و مالک دی ذات دا عرفان حاصل کر سکدا اے۔ ایہہ مرشد ای ہوندا اے جیہڑا اکھاں اگوں سارے پردے چک کے حقیقت دے جلویاں تک پہنچاندا اے۔ آپ فرماندے نیں ساڈے مرشد نے ساہنوں اک بڑی قیمتی گل دسی جس نے ساہنوں غفلت توں جگا دتا۔ ساہنوں روحانی دولت مل گئی۔ دنیا دی ہر شے توں ساڈا دل چکیا گیا۔ اسیں پورے دے پورے اپنے رب ول متوجہ ہوگئے۔ ہر غیر دا خیال دلوں نکل گیا۔ اوہ ارشاد ایہہ سی کہ بندے دا جیہڑا ساہ وی رب دی یاد توں غافل ہو کے لنگھے اوہ سمجھو کافرانہ اے۔ اساں ایس نصیحت نوں اپنے دل وچ اُتار لیا۔ ساڈیاں اکھاں اجیہاں کھلیاں کہ فیر نظر دے سامنے ہور کوئی شئے رہی ای نہیں۔ اساں رب نال پریت پائی۔ اوہدے ذکر فکر وچ وقت لنگھایا۔ اساں جان جیُ قیمتی شے نوں وی رب دی رضا واسطے وقف کر دتا۔ اساں اپنے نفس دی ہر خواہش نوں مار دتا۔ قرآن پاک وچ دی آیا اے کہ مرجاؤ مرن توں پہلاں۔ یعنی رب دی رضا مطابق چلو گے تے نفس قدم قدم اتے رکاوٹاں پائے گا تے جے نفس دیاں خواہشاں اتے کنٹرول کر لیا جائے تے فیر ربی نور نال دل بھر جاندا اے۔ بندہ ہر گل وچ، ہر موقعے تے صرف رب دی خوشی نوں نظر دے سامنے رکھدا اے۔

ایس بیت دا مرکزی نکتہ ذکر الٰہی اے۔ ایہدی قرآن پاک وچ وی تھاں تھاں تے تلقین کیتی گئی اے۔ فرمایا گیا اے:

''پس مینوں یاد کرو میں تہانوں یاد کراں گا۔''

مومناں دی اک صفت ایہ وی گنی گئی اے کہ اوہ اللہ دا ذکر کثرت نال کردے نیں۔ اک حدیث نبوی اے:

''جو دم ذکر الٰہی توں بغیر لیا جائے اوہ مردہ اے۔''

و: دل دریا سمندروں ڈونگھے کون دِلاں دیاں جانے ہُو
وچے بیڑے وچے جھیڑے وچے ونجھ مہانے ہُو
چوداں طبق دِلے دے اندر تینُو وانگوں تانے ہُو
جو دِل محرم ہووے باہو سوئی رب پچھانے ہُو

ترجمہ:

☆ رب دی معرفت اختیار کرن والیاں دے دل سمندراں نالوں وی ڈونگھے ہوندے نیں۔ اوہناں دا حال کوئی دوجا بندہ نہیں جان سکدا۔

☆ جیویں سمندراں دچ بیڑے وی ہوندے نیں، ونجھ وی ہوندے نیں تے مُہانے دی، تے اوہناں دے کئی طرح دے معاملے ہوندے نیں۔

☆ جیہڑا اپنے دل دے حال نوں جان لوے گا اوہ ای رب نوں پچھانن وچ کامیاب ہووے گا۔

تشریح: انسان دا دل دیکھن وچ بڑا چھوٹا جیہا تے رب دی ایہ کائنات بڑی وڈی جاپدی اے۔ کائنات وچ لکھاں کروڑاں طرح دے ہنگامے نیں، جلوے نیں، سب وچ بندہ بڑی دلچسپی لیندا اے۔ ایہناں نوں سمجھن تے ایہناں سب چیزاں توں لطف وی لیندا اے پر ایس گل ول گھٹ ای توجہ دیندا اے کہ اوہدے سینے دچ جیہڑا دل اے، وہ اک لحاظ نال ایس کائنات توں وی وڈی چیز اے۔ اوہدے اندر جیہڑے ہنگامے تے رونقاں نیں، جیہڑے ربی اسرار نیں اوہناں دے مقابلے وچ کائنات تے وڈی معلوم ہوندی اے۔ پر دل دیاں وسعتاں دا اندازہ او سے بندے نوں ہوسکدا اے جیہڑا رب نال تعلق جوڑ لوے۔ اپنے دل اُتوں حسد، بغض، لالچ وغیرہ دے غبار صاف کرلوے۔ دل شیشے وانگن ہوجائے تے فیر اوہدے اتے رب دیاں تجلیات تے انوار دی بارش ہوندی اے۔

حضرت باہو دا ایہہ بیت ایس حوالے نال بڑا مقبول تے مشہور اے کہ ایہدے وچ آپ نے دل دیاں کیفیتاں نوں سمندراں نال تشبیہ دتی اے۔ سمندراں وچ بڑی ڈونگھیائی ہوندی اے۔ لہراں تے چھلاں ہوندیاں نیں۔ چھوٹی چھوٹی کشتیاں توں لے کے وڈے وڈے بحری جہازاں تک ہوندے نیں۔ ایہہ بیڑے سمندراں دیاں لہراں تے چھلاں نال ڈولدے رہندے نیں۔ مہانے کشتیاں نوں ونجھ دی مدد نال گرداباں توں بچ کے نکل جان دی کوشش کردے نیں۔ اصل وچ دل دی وسعت، ڈونگھیائی تے اسرار وغیرہ دے بیان لئی لفظ ملنے مشکل ہوندے نیں ایس لئی حضرت باہو نے سمندراں دی مثال لئی اے۔ اک حدیث قدسی وچ رب تعالےٰ دا ارشاد اے:

''میری سمائی لئی میری زمین تے میرے آسمان دی وسعت کافی نہیں البتہ میرے مومن بندے دا دل میرے سمان لئی کافی اے۔''

حضرت باہو فرماندے نیں کہ تسیں ایس کائنات دی رنگارنگی تے ہنگامیاں توں متاثر ہون دی تھاں اپنے دل دل توجہ دیو۔ اوہنوں ہر الائش توں پاک کرلو تے تہانوں انج معلوم ہووے گا کہ ایہہ دل ساری کائنات توں زیادہ دلچسپ چیز اے۔ ساری دنیا دے احوال تہاڈے اُتے روشن ہو جان گے۔ کوئی معاملہ تہاڈے توں چھپیا نہیں رہوے گا۔ لیکن رب دی معرفت اوہنوں ای نصیب ہووے گی جیہڑا پہلاں اپنے آپ دی معرفت حاصل کرلے گا۔ اک حدیث نبوی ﷺ اے:

''جیہڑا اپنے آپ دا عرفان حاصل کرلوے اوہ رب دا عرفان حاصل کرلوے گا۔''

ن: نال کسنگی سنگ نہ کریئے، کل نوں لاج نہ لایئے ہُو
تمے تربوز مول نہیں ہوندے، توڑے توڑ کے لے جایئے ہُو (لاہور بورڈ 2016ء)
کانواں دے بچے ہنس نہ تھیندے، توڑے موتی چوگ چگایئے ہُو
کوڑے کھوہ نہ مٹھے ہوندے توڑے مناں گُڑ پایئے ہُو

ترجمہ:

☆ اے درویش! دوستی دی قدر نہ کرن والے نال سنگت نہ بنا۔ کیوں جے اجیہے بندے نال رفاقت رکھن نال عارفاں دے سارے سلسلے نوں بدنامی ملے گی۔

☆ تمے کوڑے ہوندے نیں تے اوہناں نوں بھاویں مکے تک لے جایئے اوہناں دی کڑواہٹ مُک نہیں سکدی۔

☆ کانواں دے بچیاں نوں بھاویں موتیاں دا چوگا پایے اوہ ہنس نہیں بن سکدے۔

☆ کھوہ کوڑے ہون تے بھاویں مناں گڑ پایے اوہ مٹھے نہیں ہوسکدے۔

تشریح: حضرت سلطان العارفین ایس شعر وچ اوہناں لوکاں دی گل کر رہے نیں جیہناں دے دل رب دی یاد توں خالی ہوندے نیں۔ اوہ دنیا دیاں رنگینیاں تے دلچسپیاں وچ اینج کھبے ہوندے نیں کہ اوہناں دا رب ول دھیان اُکا جاندا ای نہیں۔ جے کوئی رب نوں یاد کرن والا اجیے کسے بندے کول بیٹھے تے اوہدے دل اتے وی غفلت غلبہ پان لگ پوے گی۔ ایہو جیہا غافل بندہ دوستی واسطے ٹھیک نہیں ہوندا۔ سگوں صوفیاں درویشاں دی آپنی دنیا دے اجڑن دا خطرہ پیدا ہو جاندا اے۔ غفلت تے دنیا پرستی وچ ڈوبے ہوئے بندے دا راہِ راست اتے آوُنا بڑا ای ناممکن ہوندا اے۔ اگوں حضرت باہو مثالاں دے ذریعے ایس حقیقت اتے ہور چانن پاندے نیں۔ فرماندے نیں جیویں تماں کدے مٹھا نہیں ہو سکدا بھاویں اوہنوں کئی جنہی پاکیزہ تے منور بستی وچ لے جایے۔ یاں جیویں کانواں دے بچے ہنس نہیں ہو سکدے بھاویں اوہناں نوں موتیاں دا چوگا ای کیوں نہ پایے۔ یاں اینج سمجھو جیویں کسے کوڑے کھوہ دا پانی کدے مٹھا نہیں ہو سکدا بھاویں اوہدے وچ مناں دے حساب نال گڑ پا دیے۔ بالکل ایہی کیفیت غافل لوکاں دی ہوندی اے۔ قرآن پاک وی اجیے لوکاں بارے دسدا اے کہ ایہناں دی ضد تے ہٹ دھرمی دی وجہ توں رب تعالےٰ اوہناں دے دلاں اتے مہر لا دیندا اے۔ اوہناں دا ہدایت دل پرتنا ناممکن ہوندا اے۔ اوہ نہ سن دے نیں تے نہ حقیقتاں نوں ویکھ سکدے نیں۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- سلطان باہوؒ کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1660ء (ب) **1631ء ✓** (ج) 1650ء (د) 1690ء

2- سلطان باہوؒ کس تھاں پیدا ہوئے؟
(الف) شورکوٹ ✓ (ب) کوٹھیوال (ج) نور پور (د) احمد نگر

3- سلطان باہوؒ دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) شیخ عثمان **(ب) بازید محمد ✓** (ج) سخی محمد درویش (د) قاضی جان محمد

4- سلطان باہوؒ نے روحانی فیض لئی سب توں پہلاں کیہدی مریدی کیتی؟
(الف) شاہ عنایت قادریؒ (ب) بختیار کاکیؒ **(ج) حبیب اللہ قادریؒ ✓** (د) غلام مرتضیٰ قصوریؒ

5- ''ابیات سلطان باہو'' پہلی وار کدوں شائع ہوئے؟
(الف) 1791ء **(ب) 1891ء ✓** (ج) 1691ء (د) 1870ء

6- حضرت سلطان باہو دا مزار کتھے وے؟
(الف) گڑھ مہاراجہ (شور کوٹ) ✓ (ب) قصور (ج) پاکپتن (د) لاہور

7- حضرت سلطان باہو پیشے دے طور تے کیہ کم کردے سن؟
(الف) ملازمت (ب) واہی بیجی ✓ (ج) تجارت (د) حکمت

8- سلطانؒ باہو نے فارسی وچ کنیاں کتاباں لکھیاں؟
(الف) 110 (ب) 120 **(ج) 140 ✓** (د) 130

9- حضرت سلطانؒ باہو دے کلام دے ہر مصرعے وچ اخیر تے کیہڑا لفظ آندا اے؟
(الف) میاں (ب) سائیں (ج) کڑے **(د) ہو ✓**

10- سلطان باہو دی لکھت داناں کیہ اے؟
(الف) ابیات (ب) کافی (ج) غزل (د) نظم
حرفی) ✓

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

11- سلطان باہوؒ ہوراں دی والدہ محترمہ داناں کیہ سی؟
(الف) جنت بی بی (ب) راستی بی بی ✓ (ج) قرسم بی بی (د) مریم بی بی

12- ''ہو'' دا تعلق کس شاعر نال اے؟
(الف) بلھے شاہؒ (ب) بابا فریدؒ (ج) سلطان باہوؒ ✓ (د) شاہ حسین

13- سلطان باہو ہوراں دے ہر بیت دے کنے مصرعے نیں؟
(الف) دو (ب) چھ (ج) اٹھ (د) چار ✓

14- سلطانؒ باہو پنجابی توں علاوہ کیہڑیاں زباناں دے وی اُچے عالم سن؟
(الف) فارسی تے عربی ✓ (ب) ہندی تے فارسی (ج) سنسکرت تے فارسی (د) کشمیری تے سندھی

15- سلطان باہو ہوراں دلی جا کے کیہناں دے ہتھ اُتے بیعت کیتی؟
(الف) حبیب اللہ قادری (ب) پیر عبدالرحمٰن دہلوی ✓ (ج) حضرت بختیار کاکی (د) پیر اسد اللہ قادری

16- سلطان باہو دے دل وچ رب نال عشق دی بوٹی کیہنے لائی اے؟
(الف) والدہ محترمہ نے (ب) والد صاحب نے (ج) مرشد نے ✓ (د) دوست نے

17- سلطان باہوؒ دا لقب کیہ اے؟
(الف) سلطان العاقلین (ب) سلطان متاخرین (ج) سلطان الحسنین (د) سلطان العارفین ✓

18- سلطانؒ باہو نے کیہڑے سن وچ وفات پائی۔
(الف) 1697ء ✓ (ب) 1696ء (ج) 1692ء (د) 1694ء

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: سلطان باہوؒ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
جواب: سلطان باہوؒ 1631ء نوں شورکوٹ دے نیڑے اک پنڈ قہرگان وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: سلطان باہوؒ نے مڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟
جواب: سلطان باہوؒ نے مڈھلی تعلیم اپنی والدہ راستی بی بی کولوں حاصل کیتی جنہاں نے آپ دی تعلیم تے تربیت اجے ڈھنگ نال کیتی پئی اوہناں نوں تعلیم حاصل کرن لئی کسے کتب وچ داخل ہون دی لوڑ نہ رہی۔

سوال3: سلطان باہوؒ نے روحانی فیض کیہڑیاں ہستیاں کولوں حاصل کیتا؟
جواب: سلطان باہوؒ ہوراں نے مڈھلی تعلیم اپنی والدہ کولوں حاصل کیتی تے روحانی فیض لئی پہلے حبیب اللہ قادری کولوں تے فیر پیر عبدالرحمٰن دہلوی دی صحبت وچ روحانی منزلاں طے کیتیاں۔

سوال4: ابیات باہوؒ دی شاعری کس طرح دی اے؟
جواب: سلطان باہوؒ دی شاعری وچ ہر بیت دے چار چار مصرعے نیں۔ ہر بند حروف ابجد دے کسے حرف نال شروع ہوندا اے' ایس لئی اینہاں نوں سی حرفی آکھیا جاندا اے۔

سوال5: سلطان باہوؒ نے اپنی شاعری کولوں کیہ کم لیا؟
جواب: آپ نے شاعری راہیں دین اسلام دی تبلیغ دا کم لیا تے ہزاراں غیر مسلم نوں مسلمان کیتا۔

سوال6: سلطان باہو دے نیڑے کامل مرشد توں کیہ مراد اے؟
جواب: سلطان باہو فرماؤندے نیں کامل مرشد اوہ اے جیہڑا اپنیڑ مکا دیوے تے جے کر مرشد ملن باجھوں وی دل نوں سکون نہ ملیا تے فیر اجیہے پیر تے مرشد توں خلاصی چنگی اے۔

سوال7: سلطان باہو کس طرحاں روزی روٹی کماؤندے سن؟

جواب: سلطان باہو ہوراں نے واہی بیجی دا پیشہ اپنایا تے ایس ذریعے نال اوہ اپنی ضروریات پوری کردے سن۔

سوال8: حضرت سلطان باہو ہوراں کیہڑی کیہڑی زبان وچ شاعری کیتی اے؟

جواب: سلطان العارفین نے پنجابی توں علاوہ فارسی زبان وچ شاعری کیتی اے۔

سوال9: حضرت سلطان باہو کیہڑی کیہڑی زبان دے عالم سن؟

جواب: حضرت سلطان باہو پنجابی توں علاوہ فارسی تے عربی دے وی اُچے عالم سن۔

سوال10: ابیات سلطان باہو پہلی واری کیہڑے سن وچ شائع ہوئے تے اوہدی خاص گل کیہ اے؟

جواب: سلطان باہو ہوراں دے ابیات پہلی وار 1891ء وچ شائع ہوئے جیہدے وچ ہر بند دے چار چار مصرعے نیں تے ہر مصرعے دے آخیر تے ہو آندا اے۔

سوال11: سلطان باہو دی کوئی اک سی حرفی لکھو۔

جواب: الف اللہ چنبے دی بوٹی من وچ مرشد لائی ہو
نفی اثبات دا پانی ملیا ہر رگے ہر جائی ہو
اندر بوٹی مشک مچایا جاں پھلن تے آئی ہو
جیوے مرشد کامل باہو جیں اے بوٹی لائی ہو

سوال12: حضرت سلطان باہو کیہڑے سن وچ فوت ہوئے تے آپ دا مزار کتھے اے؟

جواب: حضرت سلطان باہو 1697ء نوں وفات پا گئے تے آپ دا مزار شورکوٹ دے پنڈ گڑھ مہاراجہ وچ بنایا گیا اے۔

.....☆.....

چار بیتے / دوہڑے

شاہ مرادؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

سائیں: مالک، آقا۔ کائی: کوئی۔ ویسیں: جائے گا۔ عمر پتاسہ: ناپائیدار زندگی۔ گھڑی وچ: تھوڑے وقت وچ۔ گل ویندی: ختم ہو جاندی۔ جَپ صاحب نُوں: اللہ نوں یاد کر۔ خوف اجل: موت دا خوف۔ بل بل تھیواں: واری جاواں، قربان جاواں۔ تریواں: میں ٹراں، چلاں۔ سدیواں: بلایا جانداواں۔ تریواں: میں ٹراں۔ برہوں: جُدائی۔ دِلبر: دوست، محبوب۔ جَل بَل: سڑ سڑ کے۔ ساہُو: سواہ، راکھ۔ واؤ: ہوا۔ من: دل۔ لوکائی: خلقت۔ دیوا: چراغ۔

ک: کدی نہ کیتو غافل بندے دل اپنے نوں سائیں دل
بے خبرا تینوں خبر نہ کائی اَج کل پرسوں ویسیں چل
عمر پتاسہ دُنیا پانی گھڑی وچ ویندی ساری گل
پل پل دے وچ جپ صاحب نُوں کیا کریں نہیں آں خوف اجل

ترجمہ: اے غافل انسان! توں کدی وی اپنے دل نوں رب دل نہیں موڑیا۔ توں کناں غافل ایں۔ تینوں پتہ نہیں کہ اج یاں کل توں ایتھوں ٹُر جانا ایں۔ عمر تے اک پتاسے دا نگن اے جیہڑی زمانے دے پانی وچ گھل دی جاندی اے۔ توں ہر گھڑی رب نوں یاد کریا کر۔ تیرا کیہ بنے گا جدوں موت دا فرشتہ آ جائے گا۔

تشریح: ایس دوہڑے دا مرکزی خیال دنیا دی ناپائیداری تے ذکرِ الٰہی اے۔ شاعر انسان نوں مخاطب ہو کے احساس دوار ہیا اے کہ توں کنی غفلت تے بے خبری دی زندگی گزار رہیا ایں۔ توں کدے رب نوں یاد ای نہیں کیتا۔ حالانکہ تیری دنیا دی حیاتی دا سفر بڑا ای مختصر جیہا اے' ناپائیدار جیہا وی اے۔ ایہہ پتا ای نہیں کدوں ایس دنیا توں اٹھ جانا اے۔ ایہہ حیاتی جیہدے اُتے توں بھروسہ کیتی بیٹھا ایں' ایہہ تے پتا سے وانگن اے۔ ایہہ دنیا پانی وانگ اے۔ جیویں پتاسہ پانی وچ آؤندیاں ای اپنا سارا وجود ختم کرلیندا اے ایویں کسے ویلے تیرا اپنا آپ وی موت نال ہمکنار ہو جائے گا۔ حیاتی دے سارے ہنگامے دھرے دے دھرے رہ جاندے نیں۔ ایس لئی تیرا فرض اے کہ توں ہر ساہ نال اپنے خالق دا ذکر کردار ہو۔ ایہہ یاد رکھ کہ جے موت دا فرشتہ روح قبض کرن آ گیا تے فیر کیہ ہووے گا۔ کوئی وس نہیں چلنا۔ نیک عمل کرن لئی ہور مہلت وی نہیں مل سکنی۔ اجہی ناپائیدار زندگی وچ فخر غرور کرنا یاں غفلت دا رویہ اختیار کرنا کسے لحاظ نال وی عقلمندی نہیں۔

الف: آرام دتوئی احمد پل پل بل بل تھیواں

ح: حیات کیتوئی دل نوں آب حیاتی پیواں!

م: مہار تساڈے ہتھ وچ پچھے لائے تریواں

و: دیدار وکھائے پیارے ناں شاہ مراد سدیواں

ترجمہ: اے احمد مصطفےٰ صلی اللہ علیہ وسلم! تہاڈی محبت نے مینوں سکون بخش دتا اے۔ میں ساہ ساہ نال تہاڈے توں قربان جاواں۔ تساں میرے دل نوں زندگی بخش دتی اے۔ میں آب حیات پی کے امر ہو گیا واں۔ میری زندگی دی مہار تہاڈے ہتھ وچ اے میں تہاڈے نقش قدم اتے قُربان جاواں پیا۔ جے تسی مینوں اپنے دیدار نال شرف بخش دیو تے ناں میں مرادنوں پہنچن والا بادشاہ ہووا ں۔

تشریح: ایہہ نعتیہ چار بیتہ اے۔ ہر مصرع اک حرف نال شروع ہوندا اے۔ چار حرف (الف' ح' م تے د) جمع کریے تھے حضور پاک ﷺ دا اسم مبارک احمد ﷺ بن جاندا اے۔ شاہ مراد حضور ﷺ نال عقیدت تے محبت دا ڈونگھا اظہار کرر ہے نیں۔ عرض کرر ہے نیں' یا رسول اللہ! تہاڈے عشق وچ میرا دِل ڈبار ہندا اے۔ مینوں سکون تے اطمینان دی دولت نصیب ہو گئی اے۔ میں تہاڈے اُتوں اپنی حیاتی وار دیواں۔ آپ نے میرے دل نوں اک نویں حیاتی عطا کیتی اے۔ تہاڈے عشق وچ سرشار ہو کے میں آپ امر ہو گیا واں۔ مینوں موت مار نہیں سکدی۔ حقیقت وی ایہہ وے کہ جیہڑے لوک رسول پاک ﷺ دے عشق وچ سرشار ہو جاندے نیں اوہناں دا موت کجھ وی نہیں وگاڑ سکدی۔ اوہ ابدی حیاتی پا جاندے نیں۔ اوہناں دے سارے طور طریقے بدل جاندے نیں۔ اوہ اپنی مہار آپ دے ہتھ پھڑا دیندے نیں یعنی حضور ﷺ دیاں تعلیمات دی روشنی وچ اپنی زندگی بسر کردے نیں۔ جنہاں کماں توں روکیا گیا اے' اوہناں توں رُک جاندے نیں۔ جنہاں گلاں دا حکم دتا گیا اے اوہ پوریاں کردے نیں۔ شاہ مراد دی حضور ﷺ دی پیروی دا اعلان کرر ہے نیں۔ فرماندے نیں' حضور! جے تسی مینوں اپنے دیدار دا شرف بخش دیو تے ناں میں حقیقی معنیاں وچ ''شاہ مراد'' بن جاواں۔ دراصل جنہاں تے حضور پاک ﷺ رحمت دی نظر پا دین اوہناں دی دنیا تے آخرت' دووے دنیا واں سور جاندیاں نیں۔

ب: بالن مینوں برہوں کیتا تے دلبر خبر نہ کائی
جل بل ہوئی ساہو دی ڈھیری واؤ سبھ اُڈائی
من انگار چراغ جیوں روشن ویکھے سبھ لوکائی
شاہ مراد جل دیوا ہوویں ناں دیوے یار دکھائی

ترجمہ: یار دی جدائی نے مینوں ساڑ بال دتا اے پر میرے یار نوں میرے حال دی کوئی خبر نہیں۔ ایس اگ وچ بل بل کے میرا اپنا آپ سواہ ہو گیا ہو یا اے' اوہنوں ہوا اُڈائی پھر دی اے۔ میرا دل تے انگارہ اے۔ اِجیہا روشن چراغ اے جنہوں ساری لوکائی ویکھدی اے۔ اے شاہ مراد! جس ویلے توں دیوے وانگن بل بل جائیں گا فیر تیرا یار تینوں ویکھن لئی آوے گا۔

تشریح: عاشقانہ جذبات دا اظہار کیتا گیا اے۔ شاعر کہندا اے میں یار دی جدائی دے صدمے سہہ رہیا واں۔ جدائی دی اگ نے مینوں بال بال دتا اے۔ دُکھ دی گل ایہہ وے کہ جیہدے لئی ایہہ سارے دکھ جھلے نیں اوہنوں پتا ای نہیں۔ شاعر نے وضاحت نہیں کیتی کہ محبوب دی ایہ بے خبری جان بجھ کے وے یاں انجان پنے وچ۔ اوہ کہندا اے میں سڑ کے سواہ ہو گیا واں' زمانے دیاں ہواواں میری سواہ نوں نگر نگر اُڈائی پھر دیاں نیں۔ میرا دل وی انگارے وانگن اے۔ ایہہ اک روشن چراغ اے' جیہدی روشنائی نے سارا زمانہ روشن کر دتا اے۔ مینوں ایہ دی علم اے کہ میں بغیر ایہناں سختیاں سہن دے مرادنوں نہیں پہنچ سکدا جس ویلے عاشق لوک دُکھاں تے غماں دیاں ایہناں وادیاں وچوں گزر جاندے نیں تے فیر اوہناں نوں یار دا وصل نصیب ہوندا اے۔ غم دے زمانے مُک جاندے نیں تے خوشی دے دیہاڑے آ جاندے نیں۔

حصہ معروضی

❑1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- شاہ مراد کس علاقے وچ پیدا ہوئے؟
(الف) شورکوٹ (ب) قصور (ج) **خان پور ✓** (د) شیخوپورہ

2- شاہ مراد دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) شیخ عثمان (ب) سخی محمد درویش (ج) **کرم علی شاہ ✓** (د) پیر عبدالرحمٰن

3- شاہ مراد دے گھرانے دا تعلق کس خاندان نال اے؟
(الف) سید گھرانے نال (ب) فاروقی گھرانے نال (ج) ہاشمی خاندان (د) صدیقی قریشی خاندان نال ✓

4- شاہ مراد دا کلام پہلی وار کدوں شائع ہویا؟
(الف) 1900ء (ب) 1905ء (ج) 1918ء (د) **1908ء ✓**

5- ''چار بیتے/دوہڑے'' دے شاعر داناں دسو؟
(الف) شاہ حسینؒ (ب) بابا فرید گنج شکرؒ (ج) **شاہ مرادؒ ✓** (د) سلطان باہوؒ

6- شاہ مراد دے شعری مجموعے داناں دسو:
(الف) ابیات شاہ مراد (ب) **گلزار شاہ مراد ✓** (ج) کلیات شاہ مراد (د) گلہائے شاہ مراد

7- شاہ مراد دا کلام کس ادارے نے شائع کیتا؟
(الف) پنجابی محاذ (ب) پنجابی ادبی بورڈ (ج) **بزم ثقافت چکوال ✓** (د) سنگت فیصل آباد

8- شاہ مراد نے چار بیت/دوہڑے توں علاوہ ہور کیہ لکھیا اے؟
(الف) مرثیہ (ب) گیت (ج) جنگ نامہ (د) **مثنوی ✓**

9- مولا بخش کشتہ ہوراں نے پنجابی شاعراں دا تذکرہ وچ شاہ مرادنوں کیہ کیہا؟
(الف) صوفی طبع بزرگ ✓ (ب) صوفی شاعر (ج) درویش (د) عالم

10- آپ نے پنجابی توں وکھ ہور کیہڑیاں زباناں وچ شاعری کیتی؟
(الف) ہندی وچ (ب) سنسکرت وچ (ج) فارسی تے اردو وچ ✓ (د) پشتو وچ

11- شاہ مراد ہوراں دے خیال موجب ''سائیں'' توں کیہ مراد اے؟
(الف) والدین (ب) مرشد (ج) اولیا (د) **اللہ تعالیٰ ✓**

12- پنجابی شاعراں دا تذکرہ دے لکھاری کون نیں؟

(الف) مولا بخش کشتہ ✓ (ب) علی حیدر ملتانی (ج) شاہ حسین (د) میاں محمد بخش

13- گلزار شاہ مراد دے ناں نال جیہڑا کلام شائع ہویا اوہدے وچ کنیاں غزلاں تے کنیاں مثنویاں شامل نیں؟

(الف) دس غزلاں تے دو (ب) اٹھ غزلاں تے اک (ج) چھے غزلاں تے تن (د) باراں غزلاں تے چار مثنویاں

مثنویاں مثنوی ✓ مثنویاں

14- شاہ مراد دے کلام دا رنگ ڈھنگ شعری روایات دی کیہڑی سوچ نال بھریا ہویا اے؟

(الف) سوز و مستی نال (ب) جوش و ولولے نال (ج) صوفیانہ سوچ نال ✓ (د) معرفت نال

❑2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: شاہ مراد کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: شاہ مراد دی حیاتی دے حالات تے واقعات اتے ویلے دی کہر کھلری ہوئی اے۔ مولا بخش کشتہ ہوراں نے اپنے ''پنجابی شاعراں دا تذکرہ'' وچ ایہناں نوں بارھویں صدی دا اک صوفی طبع بزرگ آکھیا اے۔ آپ خانپور تحصیل و ضلع چکوال وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: شاہ مراد نے کیہڑیاں کیہڑیاں کتاباں لکھیاں نیں؟

جواب: شاہ مراد دیاں کتاباں دے ایہہ ناں نیں:

1- گلزار شاہ مراد 2- ابیات شاہ مراد

3- چرخہ 4- نور نامہ

سوال3: شاہ مراد نے کس کس صنف وچ شاعری کیتی؟

جواب: شاہ مراد نے غزل، مثنوی، چار بیتے/ دوہڑے، چرخہ نامہ تے نور نامہ دیاں صنفاں وچ لکھیا اے۔

سوال4: شاہ مراد دے مجموعہ ''گلزار شاہ مراد'' وچ کیہ کیہ اے؟

جواب: شاہ مراد دے مجموعہ ''گلزار شاہ مراد'' وچ اٹھ غزلاں تے اک مثنوی شامل اے۔

سوال5: شاہ مراد دے کلام دیاں خوبیاں دسو۔

جواب: آپ دے کلام دا رنگ ڈھنگ پنجابی دی شعری روایت یعنی صوفیانہ سوچ نال بھریا ہویا اے، جس وچ سوز تے مستی، جوش تے ولولہ موجود اے کلام وچ تصوف تے معرفت دے مضمون لبھدے نیں۔

سوال6: شاہ مراد بندے نوں غافل کیوں آکھدے نیں؟

جواب: شاہ مراد ہوریں بندے بارے ایہہ آکھدے نیں جے او غافل ہویا پھردا اے۔ بندے نوں ایہہ چاہیدا اے او اپنے رب ول دھیان کرے لالچاں وچ دل نہ لاوے۔

سوال7: مولا بخش کشتہ ہوراں شاہ مراد بارے کیہ آکھیا اے؟

جواب: مولا بخش کشتہ ہوریں اپنے ''پنجابی شاعراں دا تذکرہ'' وچ شاہ مراد نوں بارھویں صدی دا اک صوفی بزرگ آکھیا اے۔

سوال8: شاہ مراد دا کلام پہلی واری کدوں شائع ہویا؟

جواب: شاہ مراد ہوراں دا کلام پہلی واری 1908ء وچ شائع ہویا۔

سوال9: آپ نے پنجابی شاعری توں علاوہ کیہڑی کیہڑی زبان وچ شاعری کیتی؟

جواب: شاہ مراد ہوراں نیں پنجابی توں علاوہ فارسی تے اُردو زبان وچ شاعری کیتی اے۔

سوال10: بزم ثقافت چکوال نے شاہ مراد واسطے کیہ کم کیتا؟

جواب: بزم ثقافت چکوال نے شاہ مراد دا کلام ''گلزار شاہ مراد'' دے ناں نال شائع کیتا جیہدے وچ اٹھ غزلاں تے اک مثنوی شامل اے۔

.....☆.....

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

ابیات (سی حرفی)

علی حیدر ملتانیؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

ایتھے: مراد دنیا۔ اوتھے: مراد آخرت۔ تینڈی: تیری۔ تینڈڑے: تیرے۔ مہیں: مجھاں۔ حوالڑے: حوالے سپرد۔ کھنڈڑے: خطرناک۔ ہول: خوف۔ اوکھڑی: اوکھی مصیبت والی۔ گور: قبر۔ سِک: تمنا آرزو۔ باجھ: بغیر۔ سائل: سوالی۔ بین الاون: بین و جانا۔ مسطر: خاص لکیر دار کاغذ جیہدے اُتے کاتب حضرات لکھائی کردے نیں۔ پریم: محبت۔ طنبورہ: اک ساز۔ روپ: حسن۔ سجن: دوست۔

الف: ایتھے اوتھے آساں آس تینڈی اُتے آسرا تینڈڑے زوردا ای
مہیں سبھ حوالڑے تینڈڑے نیں اساں خوف نہ کھنڈڑے چور دا ای
توں ای جان سوال جواب سبھو ساڈا ہول نہ اوکھڑی گور دا ای
علی حیدر نوں سِک تینڈڑی اے تیڈے باجھ نہ سائل ہور دا ای

ترجمہ: ایس دنیا اتے اگلی دنیا وچ ساہنوں صرف تیری آس اے تے تیرے زور دا ای ساہنوں آسرا اے۔ ساریاں مہیاں تیرے سپرد کردتیاں نیں ھن ساہنوں کسے چور دا کوئی ڈر نہیں۔ ساہنوں قبر دے سوالاں جواباں دا وی کوئی خطرہ نہیں۔ علی حیدر نوں تیرے وصال دی خواہش اے۔ تیرے توں سوا کسے ہور دروازے دا میں سوالی نہیں۔

تشریح: علی حیدر ملتانی صوفی شاعر نیں۔ اوہناں دیاں سی حرفیاں وچ ربی پیار ڈُلھ ڈلھ پیندا اے۔ سچے صوفی لوک رب تعالےٰ نال اوہدے توں ڈر کے یاں اوہدے کولوں کسے قسم دا لالچ رکھ کے تعلق قائم نہیں کردے۔ گویا اوہ جہنم دے خوف تے جنت دیاں نعمتاں دا لالچ نہیں رکھدے۔ اوہ صرف رب نال پیار کردے نیں۔ اوہدے سامنے عاجزی دا اظہار کردے نیں۔ ایس بیت وچ وی اوہ فرماندے نیں کہ دنیا وچ رہندیاں ہویاں وی تے اگلے جہان جا کے وی ساڈا اکو سہارا تیری ذات دا اے۔ توں حاکم تے بادشاہ ایں۔ تیرے اگے ساڈا کوئی زور نہیں۔ ساہنوں صرف تیرا ای آسرا اے۔ اساں مہیں تیرے حوالے کر کے کسے دی خطرناک چور دا خوف دلوں کڈھ چھڈیا اے۔ یعنی اساں اپنے سارے معاملے سارے اسباب تیرے سپرد کردتے نیں۔ سانوں کسے پاسیوں خوف نہیں کہ کوئی آوے گا تے لٹ کے لے جائے گا۔ ایس تیرے اتے ایمان توں پکا کر کے کسے شے دے محتاج نہیں رہ گئے۔ اساں تیرے نال دل دیاں ڈوہنگھیائیاں نال پیار پالیا اے ایس دے بعد سانوں قبر دے فرشتیاں منکر نکیر دا کوئی خوف نہیں رہیا۔ اوہناں دے نال سوالاں جواباں دا معاملہ وی تیرے حوالے کردتا ے۔ قبر دی منزل بڑی بھاری دسی جاندی اے پر جیہڑے تیرے عاشق ہون اوہناں نوں اوس منزل دیاں اوکھیائیاں کیہ آکھ سکدیاں نیں۔ علی حیدر نوں وی تیری ذات دا تکیہ اے۔ اوہنے کسے ہور سہارے دی کدے امید نہیں رکھی۔ اوہ صرف تیرے ای دروازے دا سوالی اے۔ ایس بیت وچ توحید دا مضمون بڑے موثر انداز نال پیش کیتا گیا اے۔ خلوص تے صدق دلی ہر مصرعے وچ سمائی ہوئی اے۔

ض: ضرورت ساتوں کیہی سکھاں بین الاون توں
مسطر لگی دل وچ مینوں پریم دے حرف لکھاون توں
رگ رگ تار طنبورے والی ناخن نال و جاون توں
راگ دی مالا گل وچ حیدر رُوپ سجن دا گاون توں

ترجمہ: مینوں بین و جان دا فن سکھن دی کوئی لوڑ نہیں سی۔ میرے دل اُتے مسطر لگی ہوئی سی تاں جے اوہدے اُتے میں محبت دے لفظ لکھاں۔ طنبورے دیاں

تاراں میں ناخن نال وجاناواں۔ اے علی حیدر! گیت دی مالا میرے گل وچ پئی ہوئی اے تاں جے دوست دے حسن دے تعریفی گیت گاواں۔

تشریح: عشق دا جذبہ قدرتی طور تے اپنا اظہار چاہندا اے۔ علی حیدر نے ایہناں شعراں وچ ایسے گل نوں موضوع بنایا اے۔ کہندے نیں جیہناں نوں رب تعالیٰ نال سچا عشق ہوندا اے' اوہ ظاہری اسباب دیاں محلاں وچ نہیں پیندے۔ اوہدی محبت دے گیت الاپن واسطے میں ظاہری وسیلے ناں دی اختیار کراں تے میں گیت الاپ سکناں واں۔ مثلاً لوک بین وجاندے نیں' قلم تے خاص طرح دا کاغذ لے کر بیٹھدے نیں۔ لفظاں دا سہارا لیندے نیں۔ طنبورے وجاندے نیں۔ پر میں اوہدی محبت دے اظہار واسطے ایہناں چیزاں دا متھاج نہیں۔ میرے کول عشق دا سچا جذبہ اے۔ میرا دل اندروں اپنے آپ ای اوہدی یاد دے گیت گاؤندا رہندا اے۔ اوہدے حسن تے جمال نے میرے اندر ڈیرا لایا ہویا اے ایس لئی میری داخلی دنیا وچ اوس حسن دی تعریف دے گیت ہر وقت گائے جاندے نیں۔ میرے دل دی تختی اتے اوہدی محبت دی کہانی بغیر قلم دوات دے اپنے آپ رقم ہوندی رہندی اے۔ مقصد ایہہ وے کہ سچے عاشق ظاہرداریاں توں اُچے ہوندے نیں۔ اوہناں دا ہر ساہ اوہدی یاد تے اوہدے ذکر وچ آؤندا اے۔ ہونا وی ایہو چاہی دا اے کہ بندہ اپنے خالق مالک نال تعلق بنائے تے دلوں بنائے۔ ظاہری معاملیاں وچ نہ پوے۔ رب تعالیٰ آپ وی تے آکھدا اے' ''میں تہاڈیاں صورتاں نہیں ویکھدا' تہاڈے دلاں نوں ویکھناواں کہ اوتھے میرے لئی کی چاہت اے۔ فیض احمد فیض وی اک تھاں آکھدے نیں:

متاعِ لوح و قلم چھن گئی تو کیا غم ہے
کہ خونِ دل میں ڈبو لی ہیں انگلیاں میں نے

ش: شوق جنہاں تن یار دا سی سوئی جان دے راہ حبیب دے ئوں
جنہاں وچ تاں درد نہ اِک رتی کیہ جانن قدر طبیب دے ئوں
جنہاں عشق دی لذت نہ چکھی سوئی روندے وقت نصیب دے ئوں
اوتھے میں جیہیاں کئی لکھ وے حیدر کون پچھدا نام غریب دے ئوں

ترجمہ: جیہناں نوں یار دے ملن دا شوق ہوندا اے' اوہ ای محبوب دی راہ توں واقف ہوندے نیں۔ جیہناں وچ رتی وی درد نہ ہووے' اوہناں نوں حکیم دی کیہ قدر ہو سکدی اے۔ جیہناں نے عشق دا سواد نہیں چکھیا' اوہ ای اپنے نصیباں نوں روندے نیں۔ اے علی حیدر! اوتھے میرے ورگے کئی لکھ نیں ایس لئی میرے جیسے غریب بندے نوں کون پچھدا اے۔

تشریح: جیہناں نوں عشق دی لذت اک واری نصیب ہو جائے اوہ فیر ساریاں لذتاں بھل جاندے نیں۔ اوہناں دا تعلق اپنے خالق مالک نال انج جُڑ جاندا اے کہ فیر اوہ اوسے رستے دے راہی بن جاندے نیں۔ اوہناں نوں سوائے اپنے محبوب دے ہور کسے شئے دا ہوش نہیں ہوندا۔ مومن نوں اپنے رب نال ملن دی ہر ویلے تانگھ رہندی اے۔ ایہہ اک درد دی اجیہی کیفیت ہوندی اے' جیہدے توں صرف عاشق لوک ای واقف ہوندے نیں۔ جیہڑے لوک دنیا وچ ملی ہوئی مہلت نوں دنیاوی کماں وچ گوا دیندے نیں تے اپنے رب نال عشق نہیں کردے اوہ اخیر پچھتاندے نیں۔ فیر اوہ اپنی بدنصیبی اتے روندے نیں۔ آخری مصرعے وچ علی حیدر اپنے آپ نوں مخاطب ہو کے بڑے عاجزانہ لہجے وچ فرماندے نیں کہ رب نال محبت کرن والے میرے توں علاوہ ہور وی ان گنت لوک نیں۔ اوہ بے پرواذات اے۔ اوتھے بڑے بڑے لوک ہوندے نیں۔ میرے جیسے غریب مہاتڑا کیہ گزارا ہو سکدا اے۔

حصہ معروضی

☐1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- علی حیدر ملتانی کدوں پیدا ہوئے؟

(الف) 1690ء ✓ (ب) 1670ء (ج) 1590ء (د) 1560ء

2- علی حیدر ملتانی کس پنڈ وچ پیدا ہوئے؟

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

(الف) چونترہ ✓ (ب) کوٹھیوال (ج) نور پور (د) احمد نگر

3- علی حیدر ملتانی کس ضلع دے پنڈ وچ پیدا ہوئے؟
(الف) ضلع جھنگ (ب) ضلع ملتان (ج) ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ ✓ (د) ضلع ساہیوال

4- علی حیدر ملتانی دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) شیخ عثمان (ب) سخی درویش محمد (ج) شیخ محمد امین ✓ (د) بازید محمد

5- علی حیدر ملتانی دا مزار کتھے وے؟
(الف) نور پور (ب) احمد نگر (ج) کوٹھیوال (د) چونترہ ✓

6- علی حیدر ملتانی دے مرشد داناں کیہ اے؟
(الف) خواجہ فخر الدین دہلوی ✓ (ب) شاہ عنائیت قادری (ج) پیر عبدالرحمٰن (د) حضرت بختیار کاکیؒ

7- علی حیدر ملتانی مغلاں دے کیہڑے دور دے شاعر نیں؟
(الف) پہلے دور دے (ب) عروج ویلے دے (ج) وچکارلے دور دے (د) اخیر لے دور دے ✓

8- علی حیدر ملتانی کیہڑی صدی عیسوی دے اچے تے سچے صوفی شاعر نیں؟
(الف) ستارھویں (ب) پندرھویں سولھویں (ج) تیرھویں چودھویں (د) گیارھویں بارھویں
اٹھارویں ✓

9- علی حیدر ملتانی لمے عرصے تیکر کیہڑے شہر وچ رہے نیں؟
(الف) لاہور (ب) ملتان ✓ (ج) پاکپتن (د) قصور

10- نصاب وچ علی حیدر ملتانی دا کیہڑا کلام شامل اے؟
(الف) غزل (ب) نعت (ج) ابیات (سی حرفی) ✓ (د) حمد

11- آپ دا کلام پہلی واری کیہڑے سن وچ شائع ہویا؟
(الف) 1888ء (ب) 1890ء (ج) 1887ء (د) 1889ء ✓

12- علی حیدر ملتانی فوت کدوں ہوئے؟
(الف) 1777ء ✓ (ب) 1780ء (ج) 1779ء (د) 1781ء

13- سی حرفیاں توں علاوہ علی حیدر ہوراں دا ہور کیہڑا کلام شائع ہویا؟
(الف) قصہ سوہنی مہینوال (ب) قصہ ہیر ✓ (ج) قصہ مرزا صاحباں (د) قصہ سسی پنوں

14- علی حیدر ہوراں دے ہم عصر بزرگ شاعر کیہڑے سن؟
(الف) شاہ حسین تے شاہ عنائیت (ب) سلطان باہو تے داتا گنج بخش (ج) وارث شاہ تے بلھے شاہ ✓ (د) غلام فرید تے ہاشم شاہ

15- آپ دا دور کیہو جیہا دور سی؟
(الف) امن سکون دا (ب) معاشی خوشحالی دا (ج) عدل وانصاف دا (د) سیاسی بے چینی اکھر پکھڑ، معاشی بد حالی دا ✓

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: علی حیدر ملتانی کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: علی حیدر ملتانی شعبان 1101ھ دے مطابق 1690ء وچ موضع چونترہ ضلع ٹوبہ ٹیک سنگھ وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: علی حیدر ملتانی نے اپنی شاعری راہیں کیہ درس دتا؟

جواب: علی حیدر ملتانی نے اپنی شاعری راہیں امن، بھائی چارے، پیار محبت تے انسان دوستی دے چراغ روشن کیتے۔

سوال3: علی حیدر ملتانی دے دور وچ پنجاب دی کیہ حالت سی؟

جواب: آپ مغلاں دے اخیر لے دور دے شاعر سن۔ پنجاب وچ ایہہ عہد ظلم وتشدد، سیاسی بے چینی، سماجی اکھڑ پکھڑ، معاشی بدحالی تے قتل وغارت دا سی۔

سوال4: علی حیدر ملتانی نے دینی تے روحانی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟

جواب: علی حیدر ملتانی نے مڈھلی تعلیم اپنے والد کولوں حاصل کیتی۔ اوہدے بعد اوہناں اپنے عہد دے سارے مروجہ علوم حاصل کیتے تے خواجہ فخر الدین دے ہتھ تے بیعت کیتی۔

سوال5: علی حیدر ملتانی دے ہم عصر شاعر کیہڑے نیں؟

جواب: وارث شاہؒ تے بلھے شاہؒ آپ دے ہم عصر نیں۔

سوال6: علی حیدر ملتانی قبر وچ سوال جواب بارے کیہ آکھدے نیں؟

جواب: علی حیدر ملتانی فرماؤندے نیں جے بھاویں قبر دے سارے مرحلیاں دا سامنا کرنا کوئی اسان کم نہیں۔ پر سوہنیارا! اسیں وی اپنے آپ نوں تیرے حوالے کر چھڈیا اے تے ہن آؤن والیاں تکلیفاں مشکلاں توں ای اسان کرنیاں نیں۔

سوال7: علی حیدر ملتانی کتھے دفن نیں؟

جواب: علی حیدر ہوراں دا مزار چونترہ وچ بنایا گیا اے۔

سوال8: علی حیدر دے کہن مطابق کیہناں لوکاں کول طبیب دی قدر نئیں ہوندی؟

جواب: جنہاں لوکاں نیں کدی رتی بھر دی درد محسوس نئیں کیتا اوہناں نوں طبیب دی قدر دا کیہ اندازہ ہوسکدا اے۔

سوال9: علی حیدر ملتانی دا کلام پہلی واری کدوں چھپیا؟

جواب: آپ دا کلام پہلی واری 1889ء وچ شائع ہویا۔ جس وچ سی حرفیاں تے قصہ ہیر شامل اے۔

سوال10: علی حیدر ہوراں دے مرشد داناں کیہ سی؟

جواب: علی حیدر ملتانی دے مرشد داناں خواجہ فخر الدین دہلوی سی۔

سوال11: علی حیدر ملتانی دی شاعری اوہناں دے بارے کیہ دسدی اے؟

جواب: آپ دی شاعری دسدی اے کہ علی حیدر ملتانی اک درویش صفت تے اللہ دی معرفت وچ ڈبے ہوئے اُچے پدھر دے سچے صوفی شاعر سن۔

سوال12: علی حیدر ملتانی دی کسے سی حرفی دا ایک بیت لکھو۔

جواب: توں ای جان سوال جواب سبھو سانوں ہول نہ اوکھڑی گورداای
علی حیدر نوں سک تینڈڑی اے تینڈڑے باجھ نہ سائل ہوردا ای

.....☆.....

کافی

سید بلھے شاہؒ (سرگودھا بورڈ 2016)

مشکل لفظاں دے معنے:

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

گھراڑے مارنا: ڈوہنگھی نیندر سونا۔ درکار نہیں: لوڑ نہیں۔ سلطان سکندر: سکندر اعظم یونانی۔ اڈمبر: ٹھکانہ۔ اوڑک: اخیر۔ پچھوتاسیں: پچھتائیں گا۔ کجی: کلم کلی۔ کرلاسیں: روئیں گا' فریاد کریں گا۔ اڈار: اُڈنا۔ شوہ: خاوند' محبوب' مالک۔ دوئیں سرائیں: دودے جہان' دنیا تے آخرت۔ سنبھل سنبھل: احتیاط کر۔

اٹھ جاگ گھراڑے مار نہیں — ایہہ سون تیرے درکار نہیں
کتھے ہے سلطان سکندر — موت نہ چھڈ دی پیر پیغمبر
سبھے چھڈ چھڈ گئے اڈمبر — کوئی ایتھے پائیدار نہیں
جو کجھ کریں سو کجھ پاسیں — نہیں تے اوڑک پچھو تاسیں
سنجی کونج وگوں کرلاسیں — کھنباں باجھ اُڈار نہیں
بُلھا! شوہ بن کوئی ناہیں — ایتھے اوتھے دوئیں سرائیں
سنبھل سنبھل قدم ٹکائیں — پھیر آون دوجی وار نہیں

اٹھ جاگ گھراڑے مار نہیں
ایہ سون تیرے درکار نہیں

ترجمہ:

☆ اے غافل انسان توں نیندر چھڈ تے نیک عمل لئی اٹھ بہو۔ تیرے لئی سونا چنگا نہیں۔
☆ سکندر اعظم جیہے بادشاہ وی ایتھے نہیں رہ سکے۔ موت تے پیراں پیغمبراں نوں وی نہیں ولاندی۔
☆ سب لوک اپنے اپنے کاروبار چھڈ کے اگے ٹُر گئے۔ کوئی مستقل طور تے ایتھے ٹھہر نہ سکیا۔
☆ جوتُوں ایتھے کریں گا' اگے اوہدا نتیجہ ویکھ لویں گا۔ چنگے عمل نہیں کریں گا تے پچھتائیں گا۔
☆ ڈارتوں وچھڑ جان والی کونج وانگن روئیں گا۔ کھنباں دے بغیر پکھیرو اڈ نہیں سکدے۔
☆ بلھے شاہ! ایس تے اگلی دنیا وچ رب تعالےٰ دے سوا ہور کوئی ذات موجود نہیں۔
☆ توں احتیاط نال ہر کم کر کیونکہ دوجی واری تینوں ایتھے آونا ں نصیب نہیں ہونا۔

تشریح: حضرت پیر بلھے شاہ پنجاب دے مشہور قادری صوفی بزرگ ہوئے نیں۔ آپ نے آپنیاں کافیاں وچ حیاتی دے بہت سارے بھیت دسے نیں۔ آپ نے ایس کافی وچ انسان نوں غفلت تے لاپروائی دی نیندر توں جگان دی کوشش کیتی اے۔ آپ نے تاریخی حقیقتاں دے حوالے نال وی دنیا دی ناپائیداری ول توجہ دوائی اے۔ فرماندے نیں اے انسان اگر توں ایس دنیا وچ وی تے اگلے جہان وی کامیاب تے بامراد ہونا چاہنا ایں تے فیر ایہہ لئی ات ضروری اے' کہ توں غفلت دی روش چھڈ کے ہوشیار باش ہو جا۔ سونا تیری ضرورت نہیں' جاگنا تے چوکس رہنا ضروری اے۔ کیوں جے ایہہ دنیا دی حیاتی بہت ای مختصر اے۔ اگر توں ایس حقیقت نوں منن لئی تیار نہیں تے فیر توں ایہہ ویکھ کہ دنیا وچ جیہڑے وڈے وڈے بادشاہ ہوئے نیں' جہاں کول چنگی سوکھی زندگی بسر کرن لئی وسیلے وی بہت سن اوہ وی اخیر ایتھوں ٹر گئے نیں۔ کسے نوں وی ایتھے مستقل ٹھہرنا نصیب نہیں ہویا۔ سکندر اعظم نے کئی ملک فتح کیتے پر اوہ وی اخیر ایتھوں رخصت ہو گیا تے اوہدے ہتھ خالی سن۔ پیر پیغمبر لوک رب دے بہت پیارے ہوندے نیں لیکن اوہ موت دا ذائقہ چکھ کے ای رہے۔ ہر کسے نوں اپنے اپنے کماں کا جاں دے سلسلے چھڈ کے اگے دل منہ کرنا پیا۔

اے انسان! توں جے ایتھے زندگی سوں کے گزاردی تے اخیر تینوں پچھتانا پوے گا۔ اوس کونج وانگن توں کرلاندا رہ جائیں گا جیہڑی ڈارتوں وچھڑ جاندی اے تے کوئی وی اوہدی مدد نوں نہیں پہنچدا۔ توں ایہہ وی تکیا ہووے گا کہ پکھیرو پراں بغیر نہیں اُڈ سکدے۔ یاد رکھ ایسے طرح نیک کماں بغیر توں کامیابی دا منہ نہیں ویکھ سکدا۔ توں ایہہ سمجھ لے کہ رب دی ذات دوناں جہاناں تے غالب اے۔ اوہدی گرفت توں کوئی شئے باہر نہیں۔ اوہدی رحمت دے بغیر کجھ نہیں ہو سکدا۔ توں احتیاط نال ہر کم کر۔ بنا سوار کے کرتے پوری ذمے داری نال کر کیونکہ توں دوجی واری فیر ایتھے نہیں آونا۔ توں جے امتحان وچ کامیاب ہونا چاہنا ایں تے فیر توں غفلت چھڈ دے۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

-1 بلھے شاہؒ کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1680ء ✓ (ب) 1640ء (ج) 1710ء (د) 1780ء

-2 بلھے شاہؒ دا اصل ناں کیہ سی؟
(الف) شیخ عثمان (ب) سید عبداللہ ✓ (ج) محمد شفیق (د) سید عبدالرحمٰن

-3 بلھے شاہؒ کس پنڈ وچ پیدا ہوئے؟
(الف) بالاکوٹ (ب) نور پور (ج) کوٹھیوال (د) اچ گیلانیاں ✓

-4 بلھے شاہؒ دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) سخی درویش ✓ (ب) شاہ محمد (ج) شیخ عثمان (د) محمد بازید (د) شاہ عنایت قادریؒ

-5 بلھے شاہؒ کس شہر دے رہن والے سن؟
(الف) شورکوٹ (ب) ملتان (ج) لاہور (د) قصور ✓

-6 بلھے شاہ دا کلام کیہڑی صنف وچ سلدا اے؟
(الف) کافی ✓ (ب) شلوک (ج) سی حرفی (د) غزل

-7 بلھے شاہ دے مرشد داناں سی:
(الف) فضل شاہ (ب) شاہ عنایت ✓ (ج) ناصر شاہ (د) احمد علی

-8 "اٹھ جاگ گھر اڑے مارئیں" کیہڑے شاعر دا مصرعہ اے؟
(الف) سلطان باہوؒ (ب) شاہ حسینؒ (ج) بلھے شاہؒ ✓ (د) بابا فریدؒ

-9 بلھے شاہ کتھے دفن نیں؟
(الف) لاہور (ب) شیخوپورہ (ج) گجرات (د) قصور ✓

-10 اچ گیلانیاں کیہڑے مشہور شاعر دی جمن بھوئیں اے؟
(الف) بابا بلھے شاہ ✓ (ب) بابا فرید گنج شکر (ج) داتا صاحب (د) پیر مکی

-11 بلھے شاہ دے والد کیہ کم کردے سن؟
(الف) داہی بجی (ب) امام مسجد ✓ (ج) ملازمت (د) دکانداری

-12 بلھے شاہ نے اپنیاں کافیاں وچ کیہڑا نظریہ بیان کیتا اے؟
(الف) وجودیت (ب) وحدت الشہود (ج) وحدت الوجود ✓ (د) مثالیت پسندی

-13 بلھے شاہ نے عمر دا چوکھا حصہ کتھے بسر کیتا؟
(الف) ملک وال (ب) اچ گیلانیاں (ج) شورکوٹ (د) قصور ✓

-14 بابا بلھے شاہ نے پنجابی شاعری دی کیہڑی صنف نوں ٹیسی تے اپڑا دتا؟
(الف) کافی ✓ (ب) سی حرفی (ج) دوہڑے (د) نعت

-15 بلھے شاہ نے تفسر، حدیث، فقہ، منطق تے فلسفہ دی تعلیم کیہناں کولوں حاصل کیتی؟

(الف) شاہ عنائیت کولوں (ب) مولوی غلام مرتضیٰ کولوں ✓ (ج) مولوی غلام رسول کولوں (د) شیخ محمد عثمان کولوں

16- بلھے شاہ دے مرشد عنائیت شاہ کتھوں دے رہن والے سن؟

(الف) قصور (ب) شورکوٹ (ج) لاہور ✓ (د) شیخوپورہ

17- بلھے شاہ دے کلام کافیاں نوں کنی شہرت ملی؟

(الف) ملکی (ب) علاقائی (ج) عالمگیر ✓ (د) صوبائی

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: بلھے شاہؒ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: بلھے شاہؒ 1680ء وچ پنڈ اچ گیلا نیاں وچ پیدا ہوئے؟

سوال2: بلھے شاہؒ نے دینی تے روحانی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟

جواب: بلھے شاہؒ نے مُڈھلی تعلیم اپنے والد کولوں حاصل کیتی۔ قرآن پاک دی اپنے والد کولوں پڑھیا۔ فیر قصور دے عالم غلام مرتضےٰ دے مدرسے وچوں تفسیر، حدیث، فقہ، منطق تے فلسفہ پڑھیا۔ روحانی تربیت لاہور آ کے شاہ عنایت قادریؒ کولوں لئی تے اوہناں دے ہتھ اتے بیعت کیتی۔

سوال3: بلھے شاہؒ نے شاعری کس کس صنف وچ کیتی؟

جواب: بلھے شاہؒ نے اپنے وچاراں دا اظہار زیادہ تر کافی وچ کیتا۔ کافی توں دکھ اوہناں نے باراں ماہ، اٹھوارے، ستوارے، سی حرفی تے دو ہڑے وی لکھے پر عالمگیر شہرت اوہناں نوں کافی پاروں ہوئی۔

سوال4: بلھے شاہؒ دی شاعری دے خاص انگ دسو۔

جواب: اوہناں نے اپنے وچاراں دا اظہار کافیاں وچ کیتا۔ جنہاں وچ وحدت الوجود دا نظریہ اے۔ نال نال اوہناں کول جذبے دی شدت وی اے تے اک ندھڑک لہجہ وی ہے۔ ایہدے نال نال اک فطری جوش تے جذبہ وی نظر آوندا اے۔ اوہ ظاہرداری تے منافقت توں سخت نفرت کردے نیں۔ اوہناں دی زبان مٹھی، رس بھری تے موسیقی وچ ڈبی ہوئی اے۔

سوال5: بلھے شاہؒ دے والد شاہ محمد درویش کیہ کردے سن تے روزگار دے سلسلے وچ کتھے کتھے آباد ہوئے؟

جواب: بلھے شاہؒ دے والد امام مسجد سن۔ اوہ روزگار دے سلسلے وچ ملک دال تے فیر پنڈ پانڈ دکے بھٹیاں وچ آباد ہو گئے۔

سوال6: بابا بلھے شاہ دا مزار کتھے اے تے آپ دے مرشد کون سن؟

جواب: آپ دا مزار قصور وچ اے تے آپ دے مرشد داناں شاہ عنائیت قادری سی۔

سوال7: نصاب وچ شامل کافی دا مرکزی خیال کیہ اے؟

جواب: بلھے شاہ ہوراں دی ایس کافی وچ انساناں لئی اے درس اے پئی اوغفلت تے مبنی زندگی نہ گزارن سگوں جو کج وی اوہناں کولوں نیک عمل ہو سکن اوای کیتے جاون کیوں جے ایس دنیا نوں اک دیہاڑے چھڈ جانا اے۔ ایہہ دنیا آخرت دی کھیتی اے ایس لئی انسان دنیا وچ رہندیاں زیادہ توں زیادہ نیک عمل کر کے آخرت سنوار لوے۔

سوال8: پنجابی ادب دی دنیا وچ بلھے شاہ دیاں کافیاں دے مقام دا تعین کرو۔

جواب: بابا بلھے شاہ ہوراں دیاں لکھیاں کافیاں دا پنجابی ادب وچ بڑا اُچیرا مقام اے سگوں عالمی سطح تے ایہہ بے مثال درجہ رکھدیاں نیں۔

سوال9: بابا بلھے شاہ کیہو جیہے شاعر سن؟

جواب: سید بلھے شاہؒ عظیم آفاقی صوفی شاعر نیں۔ اوہناں اپنے وچاراں دا اظہار کافی دے ذریعے کیتا تے کافی نوں ٹیسی اُتے اپڑا دتا۔

سوال10: بلھے شاہ دی حیاتی دا دھیرا عرصہ کتھے لنگھیا؟

جواب: بابا بلھے شاہ ہوراں دی حیاتی دا اک وڈا حصہ قصور وچ لنگھیا تے کج عرصہ لاہور دی رہے۔

سوال 11: مرشد دے بارے بلھے شاہ دے وچار کیہ سن؟

جواب: بلھے شاہ ہوریں اپنے مرشد نال انتاں دی محبت کردے سن جیہدا اظہار اوہناں دے کلام وچ ملدا اے۔

سوال 12: بلھے شاہ دا اصل ناں کیہ سی؟

جواب: آپ دا اصل ناں سید عبداللہ شاہ سی پر لوکاں وچ "بلھے شاہ" دے ناں نال مشہور ہوئے۔

سوال 13: بلھے شاہ دی کافی دے کوئی دو مصرعے لکھو۔

جواب: اُٹھ جاگ گھراڑے مارنا ہیں
ایہہ سون تیرے درکار نا ہیں

سوال 14: بابا بلھے شاہ نے کدوں وفات پائی؟

جواب: سید بابا بلھے شاہ 1757ء وچ اپنے خالق حقیقی نال جا ملے۔

.....☆.....

منت وزاری کردن برادران

سید وارث شاہؒ

وارث شاہ دے لکھے ہوئے ادبی شاہکار "ہیر" وچوں ایہہ اک ٹکڑا لیا گیا اے۔ قصے دا ہیرو رانجھا تخت ہزارے دا رہن والا' موجو چودھری دا پتر سی۔ اجے چھوٹا ای سی جدوں ماں مر گئی۔ پیو نے بڑے لاڈ پیار نال رانجھے نوں پالیا۔ انج سارے بھراواں توں چھوٹا ودی سی۔ ایس لئی لاڈ پیار بتھیر املیا۔ موجو چودھری مر گیا تے رانجھے اُتے دُکھاں دیاں ہنیریاں جھل پیاں۔ بھرجائیاں نے اپنے خاوند اں دے کن بھرے کہ رانجھا کھدا کمانداں نہیں' ویہلا رہندا اے۔ بھراوی رانجھے دے خلاف ہو گئے۔ زمین دی ونڈ پئی تے بھراواں نے سب توں ماڑی زمین رانجھے دے پلے پا دتی۔ رانجھے نوں واہی بیجی دا کم کرنا پیا تے درد نال اتھرو نکل آئے۔ محنت دا اوہ شروع توں عادی نہیں سی۔ اُتوں بھرجائیاں نے طعنے مہیناں نال کلیجہ چھانٹنی کردتا اوہناں آکھیا' جے توں ساہنوں چنگا نہیں سمجھدا تے جا سیالاں دی ہیر دیاہ کے لے آ۔ رانجھے نے چیلنج قبول کر لیا۔ آکھن لگا' لوہن میں ہیر ای دیاہ کے لیاواں گا۔ چنانچہ رُس کے گھروں نکل ٹریا۔ بھرجائیاں سوچیا جے برداری والیاں نوں پتہ لگا تے سارے ساہنوں لعنت ملامت کرن گے۔ ایس لئی اوہناں نے خاوند اں نوں آکھیا تسی پچھے جاؤ تے رانجھے نوں منا کے گھر لے آؤ۔ بھراواں نے رانجھے دے بتھیرے ترلے کیتے' واسطے پائے پر رانجھا نہ منیا۔ ایہہ شعر اوسے موقعے دے نیں۔

مشکل لفظاں دے معنے :

بھا: قسمت' برات۔ سدھارنا ہیں : نہ جا۔ امبڑی جایا : ماں دا جمیا ہویا' یعنی سکا بھرا۔ فراق: جدائی۔ باندیاں: نوکرانیاں' کنیزاں۔ وچارو وچارنا: سوچاں سوچنا۔ باجھ : بغیر۔ سوہندیاں: خوبصورت لگدیاں۔ بہار: عیش عشرت۔ بانہاں بھجناں : سہاریاں داختم ہو جانا۔ پرہے پروار : بھرپور مجلساں۔ اوٹ : سہارا۔ بیلی : دوست' یار۔

شعر نمبر 1: آکھ رانجھیا بھا کیہ بنی تیرے' دیس اپنا چھڈ سدھار ناہیں
دیرا امبڑی جایا جا ناہیں' ساناں نال فراق دے مار ناہیں

ترجمہ: رانجھیا! توں دس تینوں قسمت دا کیہ پھیر آیا اے کہ توں دیس چھڈ کے فُر پیا ایں۔ توں ساڈا ویر ایں۔ ماں جایا ایں۔ توں سانوں جدائی دا صدمہ دے کے نہ جا۔

تشریح: جیہڑے گھر بندہ جمیا پلیا ہندا اے۔ جتھے ماپیاں دا پیار ملیا ہوندا اے۔ جتھے سکھاں دی بہار ویکھی ہوندی اے۔ اوہدی ہر شے نال قدرتی طور تے بندے نُوں بڑی اُلفت ہوندی اے۔ بڑا اُنس ہوندا اے۔ اوتھوں اِک پل دی ایدھر اودھر ہونا بڑا اوکھا ہوندا اے۔ قسمت دا کوئی چکرای

آ جاندا اے جے بندہ اوس ماحول وچوں نکل کے کدھرے پردیساں ول منہ کر جان اُتے تیار ہو جاندا اے۔ رانجھا وی اُٹھ ٹریا۔ اوہدے لئی اوہدا اپنا گھر ای جنت دی تھاں دوزخ بن گیا سی۔ سکھ دی تھاں دُکھ ملن لگ پئے سن۔ ہن اوتھے گھڑی پل وی رہنا گوارا نہ رہیا۔ بھرجائیاں نے اپنے خاونداں نوں دسیا کہ رانجھا رُس کے گھروں نکل گیا اے۔ بھراواں نے سوچیا جے انگاں ساکاں نوں پتہ لگا کہ بھرا گھروں نکل گیا اے تے اوہ لعنت ملامت کرن گے۔ نالے اوہناں وقتاں وچ اکٹھیاں رہن دی لوڑ وی ہوندی سی کیونکہ واہی بیجی دے کم اکٹھیاں رہ کے ای ہوسکدے سن۔ بھرا رانجھے دے پچھے آئے تے راہ وچ ای اوس نوں ڈک کے کھلو گئے۔ ترلا منت کرن لگ پئے۔ آکھن لگے رانجھیا آخر توں ساڈا بھرا ایں۔ ماں جایا ایں۔ توں کوئی اوپرا بندہ نہیں۔ تینوں آخر ایڈی کیہڑی مصیبت آ بنی اے کہ توں گھروں ای نکل چلیا ایں۔ توں دیس چھڈ جائیں گا تے سانوں جدائی دا دُکھ ستائے گا۔ توں پچھاں پرت چل۔ تیری جدائی سانوں برداشت نہیں ہوندی۔

شعر نمبر 2: ایہہ باندیاں تے اسیں ویر تیرے' کوئی ہور وِچار و چار نا ہیں
بخش ایہہ گناہ توں بھابیاں نوں' کون جمیا جو گناہ گار نا ہیں

ترجمہ: تیریاں بھرجائیں تیریاں نوکرانیاں نیں۔ اسیں تیرے بھراواں۔ توں ایس توں دکھ کوئی ہور گل نہ سوچ۔ بھرجائیاں کولوں کوئی غلطی ہوگئی اے تے معافی دے دے۔ آخر کیہڑا بندہ اے جیہدے کولوں بھل چک نہیں ہوجاندی۔

تشریح: رانجھے نوں بہتا دُکھ تے بھرجائیاں کولوں ملیا سی۔ اوہ گل گل تے مہنے دیندیاں سن۔ اوہدے بھراواں دے کن بھردیاں سن۔ نتیجہ ایہہ نکلیا کہ بھراوی رانجھے نوں پیار دی نظر نال نہیں سن دیکھدے۔ اجیہے ماحول وچ ہورر ہنا رانجھے لئی بڑا مشکل ہوگیا سی۔ جس ویلے رانجھا ہزارے دی وستی توں باہر آ گیا تے مگروں بھرا آن پہنچے۔ کہن لگے کتھے ٹُر چلیا ایں۔ ایہہ بھرجائیاں تیری خدمت لئی ہر ویلے تیار نیں۔ اسیں تیرے بھراواں۔ توں ساڈے کولوں رُس کے نہ جا۔ توں ایہناں رشتیاں دا لجھ تے لحاظ رکھ۔ غلطی کیہدے کولوں نہیں ہوجاندی۔ دنیا وچ جیہڑا بندہ وی آ وَندا اے اوہ گناہ دی کریندا اے۔ پر توبہ دے دروازے دی ہر ویلے کھلے رہندے نیں۔ تینوں بھابیاں کولوں کوئی صدمہ پہنچیا اے تے توں ایہناں نوں معاف کردے۔

شعر نمبر 3: بھائیاں باہجھ نہ مجلساں سوہندیاں نی' اتے بھائیاں باہجھ بہار نا ہیں
بھائی مرن تے پوندیاں بھج بانہاں' ہناں بھائیاں پر ہے پردار نا ہیں

ترجمہ: بھراواں دے بغیر مجلساں وچ رونق نہیں ہوندی۔ بھائیاں دے بغیر کوئی موج بہار نہیں ہوندی۔ بھائی مرجان تے انج لگدا اے جیویں بانہواں ٹُٹ گیاں ہون۔ بھراواں باہجھ محفلاں بے رونق ہوجاندیاں نیں۔

تشریح: بھراواں نے رانجھے دے ترلے کیتے کہ توں ساہنوں چھڈ کے پردیس نہ جا۔ تیرے بغیر ساڈی زندگی وچ وی کوئی سواد نہیں رہنا۔ ایس لئی کہ بھراواں نال گھراں باراں دیاں رونقاں قائم ہوندیاں نیں۔ بھرا اکٹھے وس رہے ہون تے حیاتی دے سارے مزے حاصل ہوندے نیں۔ امن تے سکون ہوندا اے۔ گھراں دا رعب داب رہندا اے۔ ایہہ اک حقیقت اے کہ جس ویلے بھرا جدائی دے جان تے انج لگدا اے جیویں بندے دیاں بانہواں ٹُٹ گیاں ہون۔ کیوں جے اکٹھیاں رہن وچ برکت ہوندی اے۔ مجلساں وچ بھاویں کنی سجاوٹ ہووے پر وچ بھرا نہ ہون تے بھریاں مجلساں وی ویران تے اُجاڑ لگدیاں نیں۔

شعر نمبر 4: لکھ اوٹ ہے کول وسیندیاں دی بھائیاں گیاں جیڈی کوئی ہار نا ہیں
بھائی ڈھاوَندے بھائی اُسار دے نیں' بھائیاں باہجھ بانہاں بیلی یار نا ہیں

ترجمہ: بھرا کول دس رہے ہون تے سوطرح دا سہارا ہوندے نیں۔ پر جے ٹُر جان تے فیر ایہدے نالوں وڈی ہار کوئی نہیں ہوندی۔ بھائی ای بھائیاں نُوں جدائی دے کے ڈھا جاندے نیں تے بھرا ای بھرداں دے کم سوار دے نین۔ بھرا نہ رہن تے فیر کوئی وی سچا بیلی نہیں ہوندا۔

تشریح: وارث شاہ ہوری اتفاق دی برکت ول اشارہ کر رہے نیں۔ رانجھے دے بھراواں نے ویکھیا کہ رانجھا ہٹ دا پکا اے۔ ایہ ہن پچھاں پرتن

تے چھینی تیار نہیں ہووے گا تے اوہناں نے آکھیا' دنیا وچ گھراں دی قدر قیمت اتفاق تے محبت نال بن دی اے۔ جے بھرا اکٹھے رہ رہے ہون تے کوئی اوہناں نوں میلی نظر نال نہیں تک سکدا۔ پر جے بھرا نکھڑ جان تے فیر ایہدے نالوں کوئی وڈی ہار نہیں ہوسکدی۔ بھرا ای بھراواں واسطے سہارا بن دے نیں۔ اوہناں دی ترقی لئی کوشش کردے نیں۔ ایہہ وی ٹھیک اے کہ بھرا ای بعضے ویلے بھراواں واسطے بربادی دا سبب بن جاندے نیں۔ دنیاوی لالچ وچ آ کے اک دوجے توں دُور ہو جاندے نیں۔ جس ویلے بھرا اک دوجے توں دور ہو جاندے نیں تے فیر دنیا وچ کسے سچے تے وفادار ساتھی دا ملنا ممکن نہیں ہوندا۔ بھراواں نالوں ودھ کے ہور کون سہارا بن سکدا اے۔ اوہ ای سوڑ بھیڑ وچ درد ونڈاندے نیں۔

ایہہ پرانے خاندانی ماحول دیاں گلاں نیں۔ واہی بیجی وچ جنے جی کم کردے اوہ تھوڑے ای ہوندے سن۔ معاشی ضرورتاں وی لوکاں نوں مجبور کردیاں سن جے اوہ اکٹھے رہن۔ بھرا جتھے آل دوالے دے مہنیاں توں ڈردیاں رانجھے اگے ترلے کردے نیں' اوتھے اوہناں دیاں معاشی لوڑاں وی ہے سن۔

حصہ معروضی

-1 تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

-1 سید وارث شاہؒ کدوں پیدا ہوئے؟

(الف) 1615ء (ب) 1640ء (ج) **1722ء ✓** (د) 1770ء

-2 سید وارث شاہؒ کتھے پیدا ہوئے؟

(الف) **جنڈیالہ شیر خان ✓** (ب) احمد نگر (ج) کوٹھیوال (د) نور پور

-3 سید وارث شاہؒ دے والد دا کیہ ناں سی؟

(الف) شیخ عثمان (ب) سخی محمد درویش (ج) بازید محمد (د) **گل شیر شاہ ✓**

-4 وارث شاہؒ نے مڈھلی تعلیم کیہدے کولوں حاصل کیتی؟

(الف) اپنے والد کولوں (ب) **میت دے امام کولوں ✓** (ج) والدہ کولوں (د) دادا کولوں

-5 سید وارث شاہؒ قصور وچ کس استاد دے شاگرد سن؟

(الف) **حافظ غلام مرتضیٰ ✓** (ب) شاہ عنایت قادریؒ (ج) حضرت بختیار کاکیؒ (د) پیر عبدالرحمٰن

-6 وارث شاہ دا مزار کتھے اے؟

(الف) **جنڈیالہ شیر خان ✓** (ب) لاہور (ج) ملتان (د) شیخوپورہ

-7 وارث شاہ نے باقاعدہ تعلیم کتھوں لئی؟

(الف) گوجرانوالہ (ب) **قصور ✓** (ج) گجرات (د) فیصل آباد

-8 وارث شاہ نے اپنی لکھت ''ہیر رانجھا'' کتھے تخلیق کیتی؟

(الف) شورکوٹ (ب) جنڈیالہ شیر خان (ج) **ملکہ ہانس ✓** (د) اچ گیلانیاں

-9 سید وارث شاہ دی مشہوری دی وجہ کیہڑا رومانوی قصہ اے؟

(الف) مرزا صاحباں (ب) سسی پنوں (ج) سوہنی مہینوال (د) **ہیر ✓**

-10 وارث شاہ نے کیہدا ترجمہ کیتا؟

(الف) **قصیدہ بردہ شریف ✓** (ب) قصیدہ رسولیہ (ج) قصیدہ حمیدیہ (د) قصیدہ اولیاء

-11 ملکہ ہانس وچ وارث شاہ کیہ کم کردے رہے؟

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

(الف) تجارت (ب) امامت ✓ (ج) دکانداری (د) زراعت

-12 وارث شاہ دا میلہ کیہڑے دیسی مہینے وچ لگدا اے؟

(الف) پوہ (ب) بھادوں (ج) ساؤن ✓ (د) ہاڑ

-13 وارث شاہ نے اپنا شاہکار ''ہیر رانجھا'' کیہڑے سن وچ تخلیق کیتا؟

(الف) 1775ء (ب) 1790ء (ج) 1795ء (د) 1766ء ✓

-14 وارث شاہ تے بلھے شاہ قصور دے کیہڑے عالم دے شاگرد رہے نیں؟

(الف) مخدوم غلام مرتضیٰ قصوری ✓ (ب) مولوی منہاج الدین ترمذی (ج) مولوی ابوبکر (د) مولانا قائم الدین

-15 سبق وچ شامل وارث شاہ دا شعری ٹکڑا ''منت وزاری کرون برادران'' ایہناں دی کیہڑی کتاب وچوں لیا گیا اے؟

(الف) اشتر نامہ (ب) چوڑھیتی نامہ (ج) قصیدہ بردہ شریف (د) قصہ ہیر رانجھا ✓

-16 وارث شاہ تے بلھے شاہ دے استاد مخدوم غلام مرتضیٰ کتھوں دے رہن والے سن؟

(الف) لاہور (ب) قصور ✓ (ج) پاکپتن (د) ملتان

-17 سید وارث شاہ ہوراں دی وفات کدوں ہوئی؟

(الف) 1792ء (ب) 1794ء (ج) 1798ء ✓ (د) 1796ء

-18 وارث شاہ ملکہ ہانس توں جنڈیالہ شیر خان کیوں پرت آئے؟

(الف) بیمار ہون پاروں (ب) گھر والیاں واپس بلالیا (ج) سکھاں دے حملیاں پاروں ✓ (د) والد دی وفات پاروں

-2 تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: وارث شاہؒ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: وارث شاہؒ 1722ء دے قریب ضلع شیخوپورہ دے اک پنڈ جنڈیالہ شیر خان وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: وارث شاہؒ نے کس کس کولوں تعلیم حاصل کیتی؟

جواب: وارث شاہؒ دے والد امام مسجد سن۔ مڈھلی تعلیم وارث شاہؒ نے اپنے والد کولوں حاصل کیتی۔ فیر قصور جا کے مخدوم حافظ غلام مرتضیٰ قصوری دے مدرسے وچ داخل ہوئے تے درس نظامی دی تعلیم حاصل کیتی۔ قرآن، فقہ، حدیث، طب، نجوم تے ہور مذہبی علم حاصل کیتے۔ روحانی تربیت لئی پاکپتن گئے تے بابا فرید گنج شکرؒ دے گدی نشین دی بیعت کیتی۔

سوال3: وارث شاہؒ نے کیہڑیاں کیہڑیاں کتاباں لکھیاں نیں؟

جواب: سید وارث شاہؒ نے اپنے لافانی شاہکار قصہ ہیر رانجھا توں اڈ معراج نامہ، اشتر نامہ، چوڑھیٹی نامہ، باراں ماہ لکھے تے قصیدہ بردہ شریف دا ترجمہ کیتا۔

سوال4: وارث شاہؒ دے دور وچ پنجاب دی کیہ صورتِ حال سی؟

جواب: وارث شاہؒ دے دور وچ پنجاب سکھاں دے حملیاں پاروں بدامنی دا شکار سی۔

سوال5: وارث شاہؒ دے قصے ''ہیر رانجھا'' وچ کیہ کیہ خوبیاں نیں؟

جواب: قصہ ''ہیر رانجھا'' وارث شاہؒ دا اک لافانی شاہکار اے۔ ایس رومانی قصے وچ اوہناں جیوندے جاگدے، ہسدے وسدے، دکھاں دراں وچ ڈبے ہوئے پنجاب دی سیاسی، معاشی، مذہبی تے تعلیمی صورت حال دے نقش اگھاڑے نیں۔ شاعری دے اعتبار نال قصہ ہیر رانجھا سب توں اچا تے سچا اے۔ علم تے فضل دے چراغ ہیر دے ورتے ورتے اتے روشن نیں۔

سوال6: سید وارث شاہ کیہدی زلف دے اسیر ہو گئے سن؟

جواب: سید وارث شاہ ملکہ ہانس توں پاکپتن آندے جاندے رہندے سن۔ ایس سفر وچ ای ملکہ ہانس دی اک مٹیار بھاگ بھری دی زلف دے اسیر ہو گئے۔

سوال7: وارث شاہ دے دور دی سیاسی صورت حال کیہ سی؟

جواب: وارث شاہ دا دور سیاسی لحاظ نال بوہت خراب دور سی۔ ہر پاسے خون خرابہ تے لٹ مار دا بازار گرم سی۔ لوکاں دی زندگیاں اوکھیاں ہویاں سن۔

سوال8: سید وارث شاہ نے ہیر رانجھے دا قصہ کیوں لکھیا تے ایہدا محرک کیہ سی؟

جواب: سید وارث شاہ ملکہ ہانس توں پاکپتن جاندے ہوئے ملکہ ہانس دی بھاگ بھری دی زلف دے اسیر ہو گئے تے جدوں اوہدے وچھوڑے نے ستایا تے ''ہیر'' ورگا شاہکار تخلیق ہو گیا۔

سوال9: نصاب وچ شامل وارث شاہ دی لکھت دا سرناواں کیہ اے تے ایہہ اوہناں دی کیہڑی کتاب وچوں لیا گیا اے؟

جواب: نصاب وچ شامل وارث شاہ دی ایس لکھت دا سرناواں ''منت وزاری کردن برادران'' تے ایہہ اوہناں دی کتاب ''ہیر رانجھا'' وچوں لیا گیا اے۔

سوال10: سید وارث شاہ روحانی تربیت لئی کتھے گئے تے کیہدے مرید ہوئے؟

جواب: سید وارث شاہ روحانی تربیت لئی پاکپتن گئے تے بابا فرید دے سجادہ نشین دے مرید ہو گئے۔

سوال11: سید وارث شاہ نے بھراواں دی وڈیائی کنج بیان کیتی اے؟

جواب: سید وارث شاہ نے بھراواں دی وڈیائی تے اہمیت تے بڑا زور دتا اے۔ اوہ دسدے نیں کہ بھراواں توں بغیر مجلساں تے بیٹھکاں دی سنجیاں لگدیاں نیں۔ پنچائتاں تے گھر دی خالی خالی لگدے نیں بھراواں دا بڑا مان ہوندا اے۔ ہن تے زندگی بے مزا ہو کے رہ گئی اے۔

سوال12: سید وارث شاہ نے کدوں تے کتھے وفات پائی۔

جواب: سید وارث شاہ نے جنڈیالہ شیر خاں وچ 1798ء وچ وفات پائی۔

سوال13: سید وارث شاہ نے شاہکار قصہ ''ہیر رانجھا'' کدوں تے کتھے لکھیا؟

جواب: سید وارث شاہ نے شاہکار قصہ ''ہیر رانجھا'' 1766ء وچ ملکہ ہانس رہندے ہوئے لکھیا سی۔ ملکہ ہانس ریہن دی اجازت دی شاہ صاحب نے اپنے مرشد کولوں لئی سی۔

سوال14: سید وارث شاہ دا عرس کدوں ہوندا اے؟

جواب: سید وارث شاہ دا عرس ہر سال ساون دے مہینے منایا جاندا اے۔

سوال15: سید وارث شاہ دی تخلیق ''ہیر'' عشق مجازی اے یا عشق حقیقی اے؟

جواب: سید وارث شاہ دا قصہ عشق مجازی دا خوبصورت مرقع اے۔ ایہہ قصہ باطنی طور تے وی بڑا ڈونگھا اے۔ ایہہ اوس روح دی کرلاٹ اے جیہڑی رب توں وچھڑ کے انسانی وجود دی ہنیری کوٹھڑی وچ آ قید ہوئی اے۔

سوال16: سید وارث شاہ دی منظر نگاری دے بارے تسی کیہ جان دے او؟

جواب: سید وارث شاہ دی تخلیق ''ہیر رانجھا'' وچ تھاں تھاں منظر تصویراں وانگ نظر آؤندے نیں۔ جنج، ویاہ، ملنی دے طریقے، ڈولی وچ بین دا منظر وغیرہ۔

سوال17: سید وارث شاہ ملکہ ہانس وچ کیہ کردے سن؟

جواب: سید وارث شاہ ملکہ ہانس وچ مسجد دے امام بن گئے تے ایہدے نال نال شعر و سخن دا شغل وی جاری رکھیا۔

سوال18: سید وارث شاہ پنجاب وچ کنے مشہور نیں؟

جواب: سید وارث شاہ پنجابی ادب دا اک مشہور ناں اے۔ پنجاب دا کوئی وسنیک ایجہا نہیں ہووے گا۔ جیہڑا وارث شاہ دے ناں توں جانو نہ

ہووے۔

سوال 19: سید وارث شاہ نے اپنے کلام وچ زبان ورتی اے؟

جواب: سید وارث شاہ ہوراں نے اپنے کلام وچ بڑی مٹھی تے رسیلی زبان ورتی اے۔ اوہناں نے عام فہم تے عوامی الفاظ ورتے نیں۔ زبان وچ اینی روانی اے کہ بے شمار لوکاں نوں ایہہ قصہ ''ہیر رانجھا'' زبانی یاد اے۔

☆☆☆☆☆

دوہڑے

ہاشم شاہ

مشکل لفظاں دے معنے:

شاہ سکندر: سکندر اعظم یونانی (356-323 ق م)۔ دارا: ایران دا بادشاہ داراسوم جیہدے نال 331 ق م وچ سکندر دی لڑائی ہوئی تے اوہ شکست کھا گیا۔ ایہہ ہخامنشی خاندان دا آخری بادشاہ سی۔ جم: ایران دا بادشاہ جمشید مراد اے۔ اوہدے کول اک اجیہا پیالہ سی جنہوں گردش دین نال دنیا دے حالات معلوم ہو جاندے سن۔ خاندان دادیان نال تعلق سی۔ کہندے نیں اوہنے ست سو سال تک حکومت کیتی۔ تخت جمشید (پرسی پولس) وی تعمیر کیتا۔ اوہدے کھنڈر ہن وی باقی نیں۔ اوہنے شمسی کیلنڈر ایجاد کیتا۔ اخیر اتے اوہنے خدا ہون دا اعلان کر دتا پر ضحاک نے اوہنوں قتل کر دتا۔ جام: پیالہ۔ تھڑکن: ڈولن۔ تیغوں: تلوار کولوں۔ دھول: محل' قلعہ وغیرہ۔ کم دا: کہندا۔ خاک نہیں لبھدی: کوئی نشان نہیں ملدا۔ جگت: جگ' دنیا۔ دم: ساہ' زندگی۔ بھروسا: بھروسہ' اعتبار۔ اِکسے: اک طرح۔ طور: طرز' ڈھنگ۔ لوکائی: دنیا۔ سوچ وچار: فکر' اندیشہ۔ کائی: کوئی۔ رہت: ہمیشہ' سدا۔ رہگ: رہوے گی۔ تنہاں نوں: اوہناں نوں۔ یار نگینے: خلوص والے دوست۔ ساجن: سجن' بیلی۔ عقل دی طاقی کھول: عقل کولوں کم لے۔ سمیان: سامان' وسیلے۔ عاقی: عاق' انکاری۔ سمجھ بھبود: بہتری بارے سوچ۔ خاکی: انسان' مٹی دا بنیا ہویا۔

کتھے شاہ سکندر دارا اتے جام گیا کت جم دا
تھڑکن دیو جنہاں دی تیغوں اتے دھول پیانت کم دا
ڈھونڈیاں خاک تنہاں نہیں لبھدی ایہہ جگت بُرا گھر غم دا
ہاشم جان غنیمت دم نوں بھلا کیہ بھروسا دم دا

ترجمہ: سکندر تے دارا جیہے بادشاہ کتھے مُر گئے تے جمشید بادشاہ دا پیالہ وی کتھے غائب ہو گیا۔ اوہناں بادشاہواں دیاں تلواراں دے سامنے تے دیو دی کہندے سن۔ قلعے وی ہل جاندے سن۔ ہن ڈھونڈیاں وی اوہناں دا اتہ پتہ نہیں ملدا۔ ایہہ دنیا ہے ای غم دا گھر۔ اے ہاشم توں ایس عرصۂ زندگی نوں غنیمت سمجھ۔ ساہ دا کیہ بھروسہ' آیا آیا' نہ آیا۔

تشریح: حضرت ہاشم بہت وڈے قادری صوفی بزرگ ہوئے نیں۔ اوہناں دے ایہہ دوہڑے پنجاب دی لوکائی وچ بڑے مشہور رہے نیں۔ ایہناں وچ ودھیر مضمون دنیا دی بے ثباتی دا اے۔ آپ تاریخ توں وی دلیلاں دیندے نیں تے آل دوالے دی حیاتی توں وی ثبوت پیش کر کے ایہہ حقیقت کھولنا چاہندے نیں کہ دنیا دی حیاتی بڑی ای مختصر جہی اے۔ ایس دی قدر کرنی چاہی دی اے۔ فرماندے نیں سکندر تے دارا جیہے بادشاہ اج صفحۂ ہستی اُتے نہیں ملدے۔ سکندر نے تے ادھی دنیا اپنے پیراں ہیٹھ لے آندی سی۔ اوس نے ایران دے حکمران دارا نوں زبردست شکست دتی سی۔ جمشید بادشاہ نوں اپنے اوس پیالے اتے بڑا مان سی جیہدے وچ اپنی سلطنت دے حال احوال ویکھدا سی۔ پر نہ اوہ جمشید زندہ رہیا تے نہ اوس پیالے نوں بقا حاصل ہوئی۔ ایہناں بادشاہواں دیاں تلواراں اگے دیو واں دے پیر وی اکھڑ جاندے سن۔ قلعے تے محل وی کب اُٹھ دے سن۔ اج حال ایہہ دے کہ

ایہناں دیاں قبراں دی دھوڑ ملنی وی مشکل اے۔ اصل گل انج اے جے ایہہ دنیا دکھاں دا گھر اے جیویں بابا نانک نے فرمایا اے:

"نانک دکھیا سب سنسار"

ہاشم شاہ اپنے آپ نوں سمجھا رہے نیں کہ جدوں تک ساہ دا سلسلہ ٹُردا اے توں ایس زندگی نوں غنیمت سمجھ۔ کسے فخر تے غرور کولوں کم نہ لے۔ غفلت چھڈ تے کجھ نیک کم کر لے۔

اکسے تھاؤں نہ وگدیاں ندیاں نہیں اِکسے طور لوکائی
اے دل پکڑ دلیری دل دی کر سوچ وچار نہ کائی
رل مل بہن ہمیش نہ رہندا اتے کیوں نت رہگ جدائی
ہاشم فتح آسان تنہاں نوں جنہاں ہمت یار نبھائی

ترجمہ: کدے وی ندیاں اکو جہیاں نہیں وگدیاں۔ نہ زمانے دے حالات کدے اِکو جہے رہے نیں۔ اے دل توں ذرا دلیری کرتے دنیا دی فکراں وچ نہ پو۔ اتھے کدے وی یاراں نے ہمیشہ رل مل نہیں بہناں ہوندا تے نہ جدائی کدے ہمیشہ رہی اے۔ اے ہاشم! اوہناں نوں اوڑک فتح نصیب ہوندی اے جیہڑے ہمت نہیں چھڈ دے۔

تشریح: ہاشم شاہ ایس دوہڑے وچ زمانے دے ہیر پھیر دا نقشہ بیان کر رہے نیں۔ قرآن پاک وچ وی آؤندا اے کہ دن انساناں دے درمیان پھردے رہندے نیں۔ جیویں ندیاں وچ لہا چڑھا آؤندا رہندا اے ایسے طرح دنیا دے حالات وی اکو تھاں کھلوتے نہیں رہندے۔ کدے دُکھاں دیاں ہنیریاں چل پیندیاں نیں تے کدے سکھاں دی ٹھنڈی چھاں میسر آ جاندی اے۔ انسان نوں چاہی دا اے کہ اوہ دلیری اختیار کرے۔ نفع نقصان دے چکراں وچ حوصلہ ہار نہ بہوے۔ جے کدے دوستاں نوں سدا وصال دی لذت حاصل نہیں ہوندی تے جدائی دیاں گھڑیاں وی مُک ای جاندیاں نیں۔ جدائی دے دکھ وی کدے ہمیشہ قائم نہیں رہے۔ اصل چیز انسان دی ایمانی طاقت اے جے اوہ قائم رہوے تے فیر اوہنوں سُتے خیراں ہوندیاں نیں کجھ وی وگڑدا نہیں۔

اک بہہ کول خوشامد کردے پر غرضی ہون کمینے
اک بے پرواہ نہ پاس کھڑون پر ہوون یار نگینے
کونجاں وانگ ہزار کوہاں تے اوہناں شوق وکھو وکھ سینے
ہاشم ساجن کول ہمیشہ بھانویں وچھڑے ہون مہینے!

ترجمہ: اک لوک اوہ ہوندے نیں جیہڑے ساڈے منہ اتے تعریفاں دے پل نبھی جاندے نیں۔ ایہہ کمینے لوک ہوندے نیں ایہناں نوں صرف آپنیاں غرضاں پیاریاں ہوندیاں نیں۔ اک اوہ لوک ہوندے نیں جیہڑے ساڈی اُکا پروا نہیں کردے ساڈے کول کھلونا وی پسند نہیں کردے۔ پر یار اصل وچ اوہ ہوندے نیں جہناں کول خلوص ہوندا اے۔ اوہ وچھڑی کونج وانگن دور بہہ کے وی ساڈی کھچ کردے نیں۔ اوہ جنہ بھانویں گوہاں تے وسدے ہون تے اوہناں نوں ملیاں وی مہینے لنگھ جان اوہ ہر ویلے کول ای محسوس ہوندے نیں۔

تشریح: ہاشم شاہ لوکاں دیاں قسماں وس رہے نیں۔ اک اوہ ہوندے نیں جیہڑے زبان دے بڑے مٹھے ہوندے نیں۔ اوہ دوستی دا دم بھردے نیں۔ ساڈے اگے تے پچھے پھردے نیں۔ ساڈیاں صفتاں ساڈے مونہاں اتے کری جاندی نیں۔ ایہہ لوک اصلوں کمینے تے خودغرض ہوندے نیں۔ ایہہ کسے نہ کسے غرض نال ای ساڈے نیڑے آؤندے نیں۔ ایہناں نوں ساڈے دُکھاں درداں دی کوئی پروا نہیں ہوندی۔ ایہناں دے مقابلے تے اِک اوہ نیں جیہڑے ساڈے گول وی نہیں وسدے۔ اوہ رہندے وی دُور دُور نیں۔ مہینے لنگھ جاندے نیں پر اوہناں نال میل ملاپ دی نہیں ہوسکدا پر اوہناں دے دلاں وچ خلوص دا جذبہ انتاں دا ہوندا اے۔ اوہ بجن گنگنیے ہوندے نیں۔ اوہناں دے خلوص دا کوئی مول ای نہیں پاسکدا۔ اوہ دُور رہ کے وی ساڈی خیر منگدے نیں۔ جیویں کوئی کونج ڈاروں وچھڑ کے کرلاندی رہندی اے ایویں ایہہ لوک دُور رہ کے ساڈے نال ملاقات دا شوق سینے وچ پالدے رہندے نیں۔ ایہناں نوں کدے وی دُور نہ سمجھو۔ ایہہ بڑے قیمتی لوک ہوندے نیں۔

بے بنیاد کریں بنیاداں توں کھول عقل دی طاقی
جس دن خرچ لہیں گا سارے ایہہ خرچی رہگ نہ باقی
سو سمیان کریں کھڑ فوجاں اتے ذرا نہ رہسیں عاقی
ہاشم سمجھ بہبود پیارے ئوں خاکی ہیں بن خاکی

ترجمہ: اے انسان! توں اپنے کماں کاجاں دی بنیاد بے بنیادی اتے رکھ رہیا ایں۔ توں عقل دا ہڑا کیوں نہیں کھولدا۔ جس دن ملے ہوئے ساہ خرچ ہو جان گے تے فیر موت آ جائے گی۔ توں بہت کجھ ساز سامان تیار کرنا ایں پر کسے چیز نے باقی نہیں رہنا۔ اے ہاشم! توں سمجھ بوجھ کولوں کم لے تے ایہہ حقیقت پلے بنھ لے کہ توں مٹی دا بنیا ہویا ایں۔

تشریح: دنیا وچ رہندیاں ہویاں انسان سو طرح دے حیلے بہانے اختیار کردا اے۔ بڑے ساز سامان بنانداا ے۔ پر ایہہ نہیں سمجھ رہیا ہوندا کہ کسے شئے دی وی کوئی بنیاد نہیں۔ ہر شئے عارضی تے وقتی اے۔ کجھ عرصے بعد او ہنے فنا ہو جانا ہوندا اے۔ دنیا وچ جیہن لئی انسان نوں ساہواں دی دولت ملی ہوئی اے۔ جس ویلے ایہہ مُک جائے گی اوہدا حیاتی دا پندھ مُک جائے گا۔ کوئی شئے وی زندگی نوں دوام نہیں دے سکدی۔ فوجاں والے لوک وی خالی ہتھ ایس دنیا توں کوچ کر جاندے نیں۔ انسان نوں چاہی دا اے کہ اوہ عقل تے دلیل کولوں کم لوے۔ ایس فانی دنیا نال دل نہ لائے اپنی حقیقت دی پچھان لوے کہ اوہ مٹی توں بنیا اے تے مٹی وچ ای جا سمانا اے۔ بقا کسے شئے نوں وی حاصل نہیں۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- ہاشم شاہ کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1790ء (ب) 1752ء ✓ (ج) 1880ء (د) 1880ء

2- ہاشم شاہ کس پنڈ وچ پیدا ہوئے؟
(الف) موضع جگدیو ✓ (ب) ہالاکوٹ (ج) نور پور (د) ملکہ ہانس

3- ہاشم شاہ کس ضلع دے پنڈ وچ پیدا ہوئے؟ ضلع داناں کیہ سی؟
(الف) ضلع ملتان (ب) ضلع ساہیوال (ج) ضلع امرتسر ✓ (د) ضلع شیخوپورہ

4- ہاشم شاہ دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) حاجی محمد شریف ✓ (ب) سخی درویش محمد (ج) بازید محمد (د) شیخ عثمان

5- ہاشم شاہ نے مڈھلی تعلیم کنھوں حاصل کیتی؟
(الف) میت دے مولوی (ب) والد کولوں ✓ (ج) والدہ کولوں (د) دادا کولوں
کولوں

6- ہاشم شاہ نوں کس حاکم نے جاگیر عطا کیتی؟
(الف) مہاراجہ رنجیت سنگھ (ب) انگریزاں نے (ج) اکبر بادشاہ نے (د) ہندوواں نے
نے ✓

7- نصاب وچ ہاشم شاہ دا کلام کس ناں توں شامل اے؟
(الف) ابیات (ب) دوہڑے ✓ (ج) کافی (د) نعت

8- ہاشم شاہ دی وجہ شہرت کیہ اے؟
(الف) لیلیٰ مجنوں (ب) ہیر رانجھا (ج) سسی پنوں ✓ (د) شیریں فرہاد

9- ہاشم شاہ نے روحانی تعلیم لئی کناں نوں مرشد بنایا؟
(الف) شاہ عنائیت نوں (ب) حضرت بہاول دریائی نوں (ج) جمال الدین سلیمان نوں (د) پیر بخت جمال ✓

10- ہاشم شاہ دی شہرت کیہڑے حکمران دے دربار تیک اپڑی؟
(الف) مہاراجہ رنجیت سنگھ ✓ (ب) اکبر بادشاہ (ج) ہمایوں (د) شاہ جہاں

11- ہاشم شاہ کنی عمر وچ یتیم ہو گئے؟
(الف) چوداں ورھیاں وچ (ب) پندراں ورھیاں وچ ✓ (ج) سولاں ورھیاں وچ (د) تیراں ورھیاں وچ

12- ہاشم شاہ ہوراں علم نجوم تے علم رمل کیہدے کولوں سکھی؟
(الف) والد کولوں (ب) چاچے کولوں (ج) امر اللہ بٹالوی کولوں ✓ (د) پیر بخت جمال کولوں

13- ہاشم شاہ نے علم طب کیہناں توں سکھیا؟
(الف) مرشد توں (ب) امر اللہ بٹالوی توں (ج) کسے سنیاسی توں (د) والد تے چاچے توں ✓

14- ہاشم شاہ دے سبھاو وچ کیہڑی چیز گٹ گٹ کے بھری ہوئی سی؟
(الف) درویشی تے فقیری ✓ (ب) عاجزی تے مسکینی (ج) علمیت تے دوراندیشی (د) شرافت تے بردباری

15- ہاشم شاہ کیہڑے سن وچ اللہ نوں پیارے ہو گئے؟
(الف) 1820ء ✓ (ب) 1821ء (ج) 1824ء (د) 1822ء

16- رومانوی قصہ ''سسی پنوں'' توں دکھ ہاشم شاہ دی شہرت ہور کس پاروں اے؟
(الف) حکیم ہون پاروں ✓ (ب) جاگیر دار ہون پاروں (ج) سیاستدان ہون پاروں (د) درویش ہون پاروں

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: ہاشم شاہ کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
جواب: ہاشم شاہ 1166ھ بمطابق 1752ء وچ تحصیل اجنالہ ضلع امرتسر دے اک پنڈ جگد یوکلاں وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: ہاشم شاہ نے دینی تے روحانی تعلیم کس کس کولوں حاصل کیتی؟
جواب: ہاشم شاہ نے مڈھلی تعلیم اپنے والد کولوں حاصل کیتی۔ رمل تے نجوم امر اللہ بٹالوی جد کہ طب دی تعلیم اپنے والد تے چاچے کولوں حاصل کیتی۔ روحانی تعلیم واسطے پیر بخت جمال نوں مرشد منیا۔

سوال3: ہاشم شاہ نوں تھرپال دی جاگیر کیوں تے کس نے دتی؟
جواب: ہاشم شاہ اپنے ویلے دے منے پر منے شاعر تے حکیم سن۔ جدوں آپ دی شہرت مہاراجہ رنجیت سنگھ دے دربار تیک اپڑی تاں مہاراجہ رنجیت سنگھ نے اوہناں نوں بڑی عزت دتی تے اوہناں نوں سیالکوٹ دے علاقے تھرپال وچ اک جاگیر دتی۔

سوال4: ہاشم شاہ دیاں پنجابی وچ کیہڑیاں کیہڑیاں لکھتاں نیں؟
جواب: ہاشم شاہ نے پنجابی زبان وچ بہت کجھ لکھیا۔ جنہاں وچوں ''سسی پنوں'' ''ہیر رانجھا'' ''سوہنی مہینوال'' ''شیریں فرہاد'' ''قصہ محمود شاہ غزنوی''

''دوہڑے'' ''ڈیوڑھے'' لیلیٰ مجنوں تے سی حرفی شامل اے۔

سوال5: ہاشم شاہ نے کیہڑیاں کیہڑیاں زباناں وچ تخلیقی سرمایہ چھڈ یا اے؟

جواب: ہاشم شاہ نے اک بھرویں علمی' ادبی' عملی تے صوفیانہ حیاتی گزاری اے۔ آپ نے پنجابی' فارسی' عربی' تے ہندی وچ شاندار ورثہ تخلیق کیتا۔

سوال6: ہاشم شاہ دے والد نے کنے حج کیتے سن؟

جواب: ہاشم شاہ دے والد نے اک فرض حج توں دکھ دی کئی حج کیتے سن۔

سوال7: ہاشم شاہ نے ڈھلی تعلیم کیہدے کولوں حاصل کیتی سی؟

جواب: ہاشم شاہ نے ڈھلی تعلیم اپنے والد کولوں حاصل کیتی سی۔

سوال8: ہاشم شاہ دے سر تے اوہناں دے والد دا سایہ کنی عمر تک رہیا؟

جواب: ہاشم شاہ دے سر تے اوہناں دے والد حاجی محمد شریف دا سایہ پنداراں ورہیاں دی عمر تیکر رہیا تے فیر اوہناں دے والد دفات پا گئے۔

سوال9: ہاشم شاہ نے کیہڑا کیہڑا علم کیہدے کیہدے کولوں حاصل کیتا؟

جواب: ہاشم شاہ نے طب تے علم نجوم وچ مہارت حاصل کیتی۔ رمل تے نجوم امر اللہ بٹالوی کولوں سکھیا تے طب دی تعلیم اپنے والد تے چاچے کولوں حاصل کیتی۔

سوال10: تسی ہاشم شاہ دی روحانیت بارے کیہ جان دے او۔

جواب: ہاشم شاہ نے روحانی تعلیم واسطے پیر بخت جمال نوں مرشد بنایا۔ آپ معرفت دے اُچے درجے اُتے فائز سن۔ درویشی تے فقیری سبھا وچ کٹ کٹ کے بھری ہوئی سی۔

سوال11: مہاراجہ رنجیت سنگھ نے آپ دی کیویں قدر کیتی؟

جواب: آپ دی شہرت راجہ رنجیت سنگھ دے دربار تیک اپڑی' اوس نے آپ دی بڑی آدر بھاء کیتی تے سیالکوٹ دے علاقہ تھرپال وچ اک جاگیر دتی۔

سوال12: ہاشم شاہ کدوں تے کتھے فوت ہوئے؟

جواب: ہاشم شاہ 1821ء نون تھرپال وچ فوت ہوئے۔

سوال13: ہاشم شاہ نے کیہڑی کیہڑی زبان وچ علمی ورثہ چھڈ یا اے؟

جواب: ہاشم شاہ نے بڑی بھرویں علمی وادبی تے صوفیانہ حیاتی گزاری تے اپنے پچھے پنجابی' فارسی' عربی تے ہندی وچ شاندار تخلیقی ورثہ چھڈ یا اے۔

سوال14: نصاب وچ شامل دوہڑیاں توں سانوں کیہ سبق ملدا اے؟

جواب: نصاب وچ شامل دوہڑیاں توں سانوں ایہہ سبق ملدا اے جے حیاتی اک عارضی تے فانی چیز اے۔ لالچ تے خودغرضی توں دور رہن دا سبق ملدا اے۔

سوال15: ہاشم شاہ دے کوئی دو قصیاں دے ناں لکھو۔

جواب: ہاشم شاہ نے پنجابی وچ کئی قصے لکھے نیں۔ جنہاں وچوں ''سسی پنوں'' تے ''سوہنی مہینوال'' بہت مشہور نیں۔

کافی

خواجہ غلام فریدؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

دلبر: محبوب۔ جہان: دُنیا۔ عین عیان: ظاہر۔ کنعان: حضرت یعقوبؑ دا شہر۔ کتھاں: کتھے، کدھرے۔ ذی شان: شان والا۔ شاہ: بادشاہ۔ مقبولاں: جیہناں دی رب دی بارگاہ وچ سنی جاندی ہووے۔ عقولاں دا: عقل والیاں دا۔ اسرار: سردی جمع، بھیت، راز۔ کنوں: ولوں، توں۔ لاریبی: جیہدے وچ کوئی شک نہ ہووے۔ فرمان: حکم۔

بن دلبر شکل جہان آیا ہر صورت عین عیان آیا

ترجمہ: میرا محبوب دُنیا جہان دی شکل اختیار کر کے ہر صورت وچ بالکل ظاہر ہو گیا اے۔

تشریح: خواجہ غلام فرید ہمہ اوست فلسفہ دے قائل نیں۔ ایس فلسفے نوں وحدۃ الوجود دی آکھیا جاندا اے۔ ایہدا مطلب اے کہ اصل وجود اکو اوسے رب دا اے۔ اوہدی صفات نے ای اگے ایہہ ساری دنیا آباد کیتی۔ جو کچھ ساہنوں دنیا وچ نظر آؤندا اے، ایہہ دراصل اوسے اک ہستی دا ظہور اے۔ حقیقت وچ تے اوس اک ذات توں سوا ہر شئے محض نظر دا فریب اے۔ دنیا دی ہر شئے جیہڑی اسیں دیکھنے، تکنے تے ورتنے آں تے اوہ اعتباری اے۔ یعنی اسیں اعتبار کر لینے آں کہ ہُن دن چڑھ آیا اے، ہُن سال ہو گیا اے۔ ایہہ اک درخت اے۔ ایہہ سورج اے تے ہُن ہنیر اچھا گیا اے۔ بس اعتبار کر لینے آں کہ ایہہ شئے ایس مقصد لئی اے۔ ورنہ تے ہر شئے دا ہونا تے نہ ہونا برابر اے۔ ہر شئے دراصل زکریا، حضرت یحییٰ تے حضرت موسیٰ علیہم السلام۔ ایس دے بعد صحابہ کرامؓ دے ناں گنوائے نیں جیویں ابوبکر صدیقؓ، عمر فاروقؓ، عثمان غنیؓ، علیؓ، امام حسنؓ تے امام حسینؓ۔ فیر خواجہ صاحب اپنے مرشد حضرت فخر جہان دا ذکر کردے نیں۔ ایہناں سب نے دُنیا وچ ہدایات دا نُور پھیلایا۔ ایہناں دے زمانے الگ الگ نیں، ناں الگ الگ نیں، منصب وکھرے وکھرے نیں تے علاقے وی وکھرے وکھرے نیں پر ایہناں دی جلوہ فرمائی دے پچھے دراصل رب تعالیٰ دی ذات پاک اے۔ عام لوک ایہناں نوں دُکھ سمجھ کے ذہنی انتشار دا شکار ہو جاندے نیں۔ خواجہ صاحب نوں اپنے مرشد نال بے حد عقیدت تے محبت سی۔ آکھیا جاندا اے کہ تصوف وچ پہلی منزل فنا فی الشیخ ہوندی اے۔ ایس دے بعد فنا فی الرسول تے فنا فی اللہ دیاں دو منزلاں آؤندیاں نیں۔

کتھے احمد شاہ رسُولاں دا محبوب سبھے مقبولاں دا
استاد نفوس عقولاں دا سلطاناں سر سلطان آیا

ترجمہ: کدھرے حضرت رسول کریم ﷺ تمام رسولاں دے سلطان بنا دتے جاندے نیں۔ تمام مقبولاں دے اوہ محبوب بن جاندے نیں۔ ساریاں بندیاں تے اہل عقل دے آپ ﷺ استاد قرار دتے جاندے نیں۔ آپ نوں سلطاناں اتے سلطان ہون دا اعزاز حاصل اے۔

تشریح: حضرت خواجہ غلام فریدؒ اپنے وحدۃ الوجودی تصور دی وضاحت فرما رہے نیں۔ آکھدے نیں کہ سب پاکیزہ لوکاں وچ حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ دی ذات اقدس ارفع تے اعلیٰ اے۔ اللہ پاک نے اوہناں نوں بڑے اچے مرتبے عطا کیتے نیں۔ آپ ﷺ انبیاء تے رسولاں دے سردار نیں۔ جنے بارگاہ ایزدی دے مقبول تے محبوب بندے نیں تے جیہڑے عقل و بصیرت دے مالک نیں، آپ ﷺ نوں سب اتے سرداری بخشی گئی اے۔ آپ دی ذات دے پردے تشریف لیائے۔ جہاں دی بددعا نال بہت وڈا طوفان آیا۔ فیر حضرت ابراہیم خلیل اللہ مبعوث ہوئے۔ آپ دی آل اولاد وچوں حضرت یوسف علیہ السلام آئے۔ اوہ کنعان وچ پیدا ہوئے۔ اوہناں دا حسن تے جمال دا جواب نہیں سی۔ ایہہ سارے نبیؑ انج دیکھن نوں وکھ وکھ ہستیاں جاپدیاں نیں پر اوہناں دیاں ذاتاں اندر ذاتِ حقیقی دیاں تجلیات منعکس ہوندیاں نیں۔ اصلوں تے اوہ اکو ذات اے، اوہ ای موجود اے باقی تے صرف ناں ای علیحدہ علیحدہ نیں۔ دیکھن والی اکھ سب دے پچھے جیہڑی اصل ذات کارفرما اے، اوہنوں پچھان لیندی اے۔

کتھے عیسیٰؑ تے الیاسؑ نبی کتھے پھمن رام تے کان آیا
کتھے زکریا کتھے یحییٰ ہے کتھے موسیٰ بن عمران آیا
بوبکرؓ عمرؓ عثمانؓ کتھاں کتھے اسداللہؓ ذیشان آیا
کتھے حسنؓ حسینؓ شہید بنے کتھے مرشد فخر جہانؒ آیا

ترجمہ: کسے علاقے وچ حضرت عیسیٰؑ تے کسی وچ حضرت الیاسؑ ورگے نبی آئے۔ کدھرے لچھمن، رام (رامچندر) تے کان (کرشن) نے ظہور کیتا۔ کسے تھاں حضرت زکریاؑ تے حضرت یحییٰؑ آئے تے کسے تھاں حضرت موسیٰؑ ورگا نبی تے رسول مبعوث ہویا۔ اک وقت تے حضرت ابوبکر صدیقؓ حضرت عمرؓ، حضرت عثمان غنیؓ تے حضرت علیؓ (اسداللہ یعنی اللہ دا شیر) تشریف لائے۔ فیر حضرت حسنؓ تے حضرت حسینؓ جیہاں بزرگ ہستیاں دی جلوہ افروز ہوئیاں۔ فیر کدھرے حضرت فخر جہانؒ جیہے مرشد آ جاندے نیں۔

تشریح: حضرت خواجہ غلام فرید ایہناں شعراں وچ اک نے انبیاؑ دا ذکر فرمایا اے جیویں حضرت محض اکو ذات دا ظہور اے۔ جیویں مولانا جامیؒ فرماندے نیں:

بہر رنگے کہ خواہی جامہ می پوش
من انداز قدت رامی شناسم!

یاں جیویں مرزا غالب کہندے نیں:

جلاد سے ڈرتے ہیں نہ واعظ سے جھگڑتے
ہم سمجھے ہوئے ہیں اُسے جس بھیس میں آئے

ایہناں گلاں توں پتہ لگدا اے کہ ذاتِ حقیقی موجودات دے نانواں، صفتاں تے رنگاں مہکاں وچ موجود اے۔ اوس نے اپنے مختلف نانواں توں اپنے آپ دا ظہور کیتا، جنہوں ویکھ ویکھ کے انسانی نظر دھوکا کھا جاندی اے تے تشخص دی قید وچ پھس جاندی اے۔

کتھے آدم تے کتھے شیث نبی
کتھے نوح کتھے طوفان آیا
کتھے ابراہیم خلیل نبی !!
کتھے یوسف وچ کنعان آیا!

ترجمہ: کدھرے حضرت آدمؑ نے ظہور فرمایا، کدھرے حضرت شیثؑ، کدھرے حضرت نوحؑ دا طوفان آ گیا۔ کدھرے حضرت ابراہیم خلیل اللہؑ تشریف لیائے تے کدھرے حضرت یوسف علیہ السلام نے اپنے حسن نال کنعان دی فضا منور کیتی۔

تشریح: حضرت خواجہ غلام فرید ایہناں شعراں وچ کجھ جلیل القدر پیغمبراں دی دنیا وچ آمد اُتے چانن پاریہ نیں۔ فرماندے نیں ایہناں ہستیاں دا تعلق وکھ وکھ وقتاں تے وکھ وکھ تھانواں نال اے۔ حضرت آدمؑ سب توں پہلاں دنیا وچ آئے۔ آپ پہلے نبی وی نیں۔ فیر تھوڑے چر بعد شیث علیہ السلام مبعوث ہوئے۔ فیر اک وقت اُتے حضرت نوحؑ وچ اوہو اکو ذات دی جلوہ فرمائی اے۔ آپ ﷺ کل انسانیت دے رہبر تے ہادی نیں تے آپ نے دنیا وچ رب تعالیٰ دے پیغام نوں غالب کرن لئی بڑی عظیم الشان جدوجہد وی کیتی۔ پر باطن دی اکھ نال ویکھیے تے پچھے اوہو اکو ذات اے۔

خاموش فریدا اسرار کنوں
چپ بے ہودہ گفتار کنوں
پر غافل نہ تھی یار کنوں
ایہو لاریبی فرمان آیا

ترجمہ: اے فرید! ہن بھیت دی گل آ گئی اے، تیرا چپ رہنا بہتر اے۔ ایویں تیرے منہ وچوں کوئی ماڑی گل نہ نکل جائے۔ توں یار ولوں غفلت نہ کر۔ بے شک ساڈے لئی ایہوای حکم اے۔

تشریح: دراصل وحدت الوجود والی گل بہتی کھل کے نہیں آکھی جاسکدی۔ کیوں جے ایہدے وچ رب تعالیٰ دی ذات دے کئی بھید نیں۔ حضرت خواجہ فرید پیغمبراں، صحابیاں تے صوفیاں بزرگاں دیاں عظمتاں دسدے دسدے جس ویلے اتھے پہنچے نیں جتھے اوہناں نوں اسرارِ الٰہی دی والی گل پئی ایں تے اوتھے اوہ اپنے آپ نوں خبردار کرن لگ پئے نیں۔ کیوں جے مستی تے رندی وچہ بھیت دی گل مونہوں نکل جان دا ڈر ہوندا اے۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

زمانے والیاں لٹی ایہو جہی گل بڑی خطرناک ہوندی اے۔ اوہ برداشت نہیں کرسکدے۔ اک واری اگے حضرت حسین منصور حلاج دے مونہوں مستی دی حالت وچ انا الحق دا لفظ نکل گیا سی تے اوہنوں پھانسی چڑھنا پیا سی۔ حضرت خواجہ فریدؒ فرماندے نیں' اے فرید! احتیاط ملحوظ رکھ۔ ایہہ نہ ہووے کہ توں ربی پیار وچ ڈُب کے اوہدی ذات دے اسرار اتوں پردے چکن لگ پوین۔ تیرا فرض ایناں ای اے کہ توں اوہدی یاد توں غافل نہ رہوین۔ ایس توں زیادہ دی گل گستاخی تے بے ہودہ گفتاری نہ قرار دے دتی جاوے۔

حصہ معروضی

-1 تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

-1 خواجہ غلام فرید کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1845ء✓ (ب) 1801ء (ج) 1745ء (د) 1645ء

-2 خواجہ فرید کس خانوادے نال تعلق رکھدے سن؟
(الف) ہاشمی (ب) فاروقی✓ (ج) جٹ (د) قریشی

-3 خواجہ غلام فرید دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) سخی محمد درویش (ب) خواجہ خدا بخش✓ (ج) شیخ عثمان (د) شیخ محمد امین

-4 خواجہ غلام فرید دے وڈ وڈیرے کتھوں ہجرت کر کے آئے سن؟
(الف) حجاز مقدس توں✓ (ب) کشمیر توں (ج) افریقہ توں (د) ایران توں

-5 خواجہ فرید کس دی درخواست اتے احمد پور شرقیہ دے محل وچ گئے؟
(الف) نواب آف کالا باغ (ب) نواب محمد صادق✓ (ج) نواب بہادر یار جنگ (د) مہاراجہ رنجیت سنگھ

-6 ''بن دلبر شکل جہان آیا'' کیہڑے شاعر دا کلام اے؟
(الف) خواجہ غلام فرید✓ (ب) بلھے شاہ (ج) شاہ حسین (د) سلطان باہو

7 خواجہ فرید لکھیاں نیں:
(الف) نعتاں (ب) کافیاں✓ (ج) غزلاں (د) دوہڑے

-8 خواجہ غلام فریدؒ ہوراں دا تاریخی ناں کیہ اے؟
(الف) غلام غوث (ب) صبح خان (ج) خورشید عالم✓ (د) محمد صادق

-9 خواجہ غلام فرید دے مرشد داناں کیہ اے؟
(الف) حبیب اللہ قادری (ب) شاہ عنائیت (ج) بہلول دریائی (د) خواجہ فخر الدین فخر الدین✓

-10 مرشد ہوں توں علاوہ فخر الدین فخر جہاں دا غلام فرید دے نال کیہ رشتہ سی؟
(الف) وڈے بھائی سن✓ (ب) والد سن (ج) چاچا جی سن (د) تایا جی سن

-11 خواجہ غلام فرید نے کنی عمر وچ قرآن مجید حفظ کیتا؟
(الف) 20 ورھیاں وچ (ب) 18 ورھیاں وچ✓ (ج) 16 ورھیاں وچ (د) 15 ورھیاں وچ

-12 خواجہ غلام فرید دیاں کافیاں وچ کیہڑی تھاں دی منظر کشی زیادہ اے؟
(الف) دریا (ب) پہاڑ (ج) روہی✓ (د) کھیت

-13 خواجہ صاحب نے کیہڑے ھجری سال نوں حج دی سعادت حاصل کیتی؟

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

(الف) 1270ھ (ب) 1272ھ (ج) 1274ھ (د) 1275ھ ✓

-14 غلام فرید دا کلام پنجابی دے کیہڑے لہجے وچ اے؟

(الف) سرائیکی ✓ (ب) پوٹھوہاری (ج) ہندکو (د) لہندی

-15 خواجہ غلام فرید دا وصال کدوں ہویا؟

(الف) 1904ء (ب) 1901ء ✓ (ج) 1902ء (د) 1905ء

-16 خواجہ صاحب دا مزار کتھے اے؟

(الف) ملتان وچ (ب) قصور وچ (ج) مٹھن کوٹ وچ ✓ (د) ڈیرہ غازی خان وچ

❑2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: خواجہ غلام فرید کدوں پیدا ہوئے؟

جواب: خواجہ غلام فرید 1845ء وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: خواجہ غلام فرید دے وڈ ڈیرے کتھوں ہجرت کر کے کتھے آئے؟

جواب: آپ دے وڈ وڈیرے حجاز مقدس توں ہجرت کر کے پہلاں سندھ تے فیر ملتان وچ آ کے آباد ہوئے۔ بعد وچ ڈیرہ غازی خان دے اک پنڈ مٹھن کوٹ وچ آن وسے۔ کجھ چر ایہہ خاندان بہاولپور دے اک پنڈ چاچڑاں وچ وی رہیا۔

سوال3: خواجہ غلام فرید بچپن وچ احمد پور شرقیہ دے محل وچ کیوں گئے سن؟

جواب: نواب محمد صادق خواجہ غلام فرید دے خاندان نال بڑی عقیدت تے محبت رکھدے سن۔ نواب محمد صادق دی درخواست اتے احمد پور شرقیہ دے محل وچ چلے گئے تے اوتھے مولانا قائم الدین تے ملک غلام محمد کولوں دینی تے دنیاوی علوم حاصل کیتے۔

سوال4: غلام فرید کیہڑے کیہڑے علماں اتے عبور رکھدے سن؟

جواب: خواجہ غلام فرید تاریخ، جغرافیہ، تقویم، طب تے فلسفہ دے وی ماہر سن تے کئی زباناں اتے عبور رکھدے سن۔

سوال5: خواجہ غلام فرید مٹھن کوٹی ہوراں دی شاعری دے اہم موضوع کیہ نیں؟

جواب: غلام فرید مٹھن کوٹی دے کلام دے اہم موضوع ایہہ نیں۔ مسئلہ وحدت الوجود، روہی دے منظر حیاتی دا فلسفہ، مرشد دا تصور، فطرت پسندی، عبادت تے ریاضت تے ربوبیت۔

سوال6: خواجہ غلام فرید نے اپنی کافی وچ کیہڑے کیہڑے نبیاں دا ذکر کیتا اے؟

جواب: خواجہ غلام فرید نیں نبیاں دے وچوں حضرت آدمؑ، حضرت شیثؑ، حضرت نوحؑ، حضرت ابراہیمؑ، حضرت یوسفؑ، حضرت زکریاؑ، حضرت یحییٰؑ، حضرت موسیٰؑ تے حضور سرورِ کائنات ﷺ ہوراں دا ذکر کیتا اے۔

سوال7: کوئی دو کافی لکھن والے شاعراں دے ناں لکھو۔

جواب: کافی لکھن والے دو شاعراں دے ناں ایہہ نیں خواجہ غلام فرید مٹھن کوٹی تے بابا بلھے شاہؒ۔

سوال8: خواجہ غلام فرید نیں اپنی کافی وچ نبیاں دا ذکر کیتا اے۔ اوہناں وچوں صرف دو دے ناں لکھو۔

جواب: حضرت آدم علیہ السلام، حضرت موسیٰ علیہ السلام۔

سوال9: خواجہ غلام فرید دے مرشد کون سن؟ اوہنا دا خواجہ غلام فرید نال ہور کیہ رشتہ سی؟

جواب: آپ دے مرشد داناں خواجہ فخر الدین فخری تے اوخواجہ غلام فرید دے وڈے بھرا سن۔

سوال10: خواجہ فرید ہوراں دا تاریخی ناں دسو۔

جواب: خواجہ غلام فرید دا تاریخی ناں خورشید عالم سی۔

سوال11: خواجہ غلام فرید کدوں گدی نشین ہوئے؟

جواب: غلام فرید مٹھن کوٹی اپنے وڈے بھرا تے مرشد خواجہ فخر الدین فخر دی وفات مگروں گدی نشین ہوئے۔

سوال12: آپ کیہڑی تاریخ نوں فوت ہوئے؟
جواب: خواجہ غلام فرید 24 جولائی 1901ء نوں ایس فانی دنیا توں ٹر گئے۔
سوال13: غلام فرید دا مزار کتھے اے؟
جواب: آپ دا مزار مٹھن کوٹ وچ اے جتھے ہر سال عرس ہوندا اے۔

.....☆.....

حضرت یوسفؑ اپنی ماں دی قبر تے

مولوی غلام رسول عالمپوریؒ

مشکل لفظاں دے معنے:

مادر سندی: ماں دی۔ الم: غم۔ واٹاں: فاصلے، پینڈے۔ بلیند یاں لاٹاں: بلدے ہوئے شعلے۔ فرزند: پتر۔ نازاں وچ پلیا: لاڈاں نال پلیا ہویا۔ پندھ: سفر۔ دید: دکھالی۔ طالع مُٹے: ماڑی قسمت۔ ناقہ: اُونٹنی۔ پھیکڑ واری: آخری وار۔ نصیبوں: قسمت وتوں۔ زار رویساں: زار و قطار روادین۔ پھیر: دوبارہ۔ پھیری: چکر، پھیرا۔ نین: اکھاں۔ تُربت: قبر۔ دیدن: ویکھنا۔ تیتھیں: میرے کولوں۔ پریرے: پرے، دُور۔ ہوسن: ہون گے۔ شتر: اُونٹھ۔ جھڑیا: ڈگ پیا۔ گھت: پاکے۔ فریب: دھوکا۔ ویر: بھرا۔ ویر کمائے: دشمنی کیتی۔ قہر غضب سر چائے: بہت ظلم کیتا۔ ایذائیاں: تکلیفاں۔ سنگ چلائے: پتھر مارے۔ کرواناں: قافلے والیاں۔ کنعانوں: کنعان شہر توں (حضرت یعقوبؑ دا شہر)۔ وِداع: رُخصت۔ سر پوے: پیش آوے۔

شعر نمبر1: قبر یوسفؑ دی مادر سندی راہ وچ ظاہر ہوئی
اُچھلیا دل رویا یوسفؑ ویکھ میرا دُکھ مائی

ترجمہ: حضرت یوسف علیہ السلام نے راہ وچ اپنی والدہ ماجدہ دی قبر ویکھی تے حضرت یوسف بے اختیار رون لگ پے۔

تشریح: حضرت یوسف علیہ السلام نوں اوہناں دے بھرا کھوہ وچ دھکا دے کے گھر نوں پرت گئے۔ پر اک قافلے والیاں نے پانی لین واسطے ڈول کھوہ وچ سٹیا تے پتہ لگا تھلے اک نورانی جئی شکل والا منڈا اے۔ اوہناں نے اوس نوں باہر نوں کڈھیا تے مصر جا کے تھوڑی جہی قیمت تے وچ دتا۔ قرآن پاک نے صرف اینی گل بیان کیتی اے۔ انجیل دا بیان ایہہ وے کہ قافلے والیاں نے جس ویلے یوسف نوں باہر کڈھیا تے بھراواں نے جھگڑا پایا تے ویہہ کھوٹے درہم وصول کیتے۔ ایہہ گل مسلماناں وچ وی مشہور ہوگئی۔ ایہواے گل حضرت مولوی غلام رسول عالمپوری نے اپنی کتاب ''احسن القصص'' وچ لکھ دتی اے۔

مولوی غلام رسول ایس شعر وچ حضرت یوسف علیہ السلام دی اوہ دردناک حالت بیان کر رہے نیں جس ویلے مصر دل جاندیاں راہ وچ اوہناں نوں اپنی والدہ ماجدہ دی قبر نظر آئی۔ آپ اجے چھوٹے ای سن تے والدہ اللہ نوں پیاری ہوگئی سی۔ ایس ویلے آپ باپ توں وی جدا ہوگئے سن تے دیسوں پردیس ہون دا معاملہ سی۔ دُکھ دی اک شدید لہر دل وچ اٹھی۔ اکھاں غم نال بھر آئیاں۔ بے اختیار زبان توں ایہہ دردناک لفظ نکلے کہ اے میری ماں اپنے پتر دی ایہہ دردناک حالت ویکھ۔ اج میرے اتے جو بیت رہی اے ایہدا احساس تیرے جہی شفیق ہستی توں سوا ہور کنہوں ہوسکدا اے۔ شاعر نے حضرت یوسف دے غم دی کیفیت بڑے ای مؤثر انداز نال پیش کیتی اے۔ پڑھن والے نوں درد اپنے کلاوے وچ لے لیندا اے۔

شعر نمبر2: ویکھدیوں جے درد میرے نوں جھل نہ سکدی غم ئوں
دل پتھر پھٹ پُرزے ہووے میرے ویکھ الم ئوں!

ترجمہ: جے توں اج زندہ ہوندی تے میرے ایس غم نوں توں برداشت نہ کر سکدی۔ دل بھانویں پتھر وانگن مضبوط ہووے پھٹ کے پرزے

پرزے ہو جاندا۔

تشریح: حضرت یوسفؑ دا دل درد تے کرب وچ ڈب گیا اے۔ گھروں بے گھر ہو چکے نیں۔ مسافرت پیش آ گئی اے۔ بھرا دغا دے گئے نیں۔ باپ دیاں شفقتاں توں وی محروم ہو گئے نیں۔ ایس حال وچ ماں دی قبر تے نظر پئی اے تے دل نوں رُگ بھر چ گیا اے۔ ماں نوں مخاطب ہو کے فرماندے نیں جے اج توں زندہ ہوندی' جو میرے اتے بیتیا اے' کدے توں اکھیں ویکھ لیندی تے تیرے کولوں میرا غم برداشت نہیں سی ہونا۔ میرے ایس حال اتے تے پتھر جیہا دل وی پھٹ کے لیراں ہو جاندا اے۔ دنیا وچ ماں توں دوجھ شفیق ہستی ہور کوئی نہیں ہوندی۔

شعر نمبر 3: دُکھ میرے دے لے پینڈے دُور دراڈیاں واٹاں
دِل پُر غم تن دکھیں بھریا جگر بلیندیاں لاٹاں

ترجمہ: توں ویکھدیوں کہ اج میرے دکھاں دے پینڈے کنے لمے ہو گئے نیں۔ دور دراز دے سفر نیں۔ دل غم نال بھرپور اے۔ تن دکھیا ہویا اے تے جگر وچ غم دی اگ بھڑک رہی اے۔

تشریح: حضرت یوسفؑ دا لہجہ بڑا ای غم ناک اے۔ دل نوں رُگ بھر بیچ رہے نیں۔ اکھاں ڈبڈبا رہیاں نیں۔ ماں اوہناں لئی سب توں دوجھ شفیق ہستی سی جیہڑی بال پنے وچ ای جدائی دا داغ دے گئی۔ ہُن اوہدی قبر ویکھ کے دل ڈاہڈا اداس تے غمناک ہو گیا اے۔ اوہنوں مخاطب ہو کے فرماندے نیں۔ اے ماں ویکھ میں کنہاں مصیبتاں وچ پے گیا واں۔ لمے لمے سفر نیں۔ دیسوں پردیس ہو گیا واں۔ پتہ نہیں اج ہور کنے پینڈے طے کرنے نیں۔ کنیاں وختاں قضیاں وچ رُل' جانا ایں۔ اج میرا دل غم دے سمندر وچ غوطے پیا کھاندا اے۔ سارا وجود دکھاں وچ ڈبیا ہویا اے۔ جگر وچ وی دکھاں درداں دی اگ بل رہی اے۔ میری ایس درد بھری کیفیت نوں تیرے جہی شفیق ہستی توں علاوہ کون سمجھ سکدا اے۔

شعر نمبر 4: اے مادر فرزند تیرا میں جونازاں وچ پلیا
پردیساں دے پندھ دراڈے ظلموں بدھا چلیا

ترجمہ: اے ماں! توں مینوں بڑے نازاں نال پالیا سی پر ہُن میں ظلم دا نشانہ بن کے پردیساں دے پینڈیاں وچ پے گیا واں۔

تشریح: حضرت یوسف علیہ السلام اپنے بچپن نوں یاد کر رہے نیں۔ جدوں ماں دیاں شفقتاں تے محبتاں بھری جھولی میسر سی۔ اوہدے لاڈ پیار حاصل سن۔ باپ دا وی پیار بھریا سلوک ملدا سی۔ فرماندے نیں' اج توں زندہ ہوندی تے اپنیاں اکھاں نال ویکھدی کہ تیرا ایہہ لاڈاں وچ پالیا پتر کیویں دیسوں پردیس ہو گیا اے۔ اوہ ظلم دا کیوں ناحق نشانہ بنایا گیا اے۔ اوہدے اتے کنے دکھاں درداں دیاں ہنیریاں جھل رہیاں نیں۔ ایہہ تے صرف تیرا دل ای اپنے پتر دی اندوہناک حالت دا اندازہ لا سکدا ای۔

شعر نمبر 5: میں وچ گود تیری سکھ پائے دُکھ پئے اج بھارے
دید پدر تھیں طالع مٹے وچھڑ گئے پیارے!

ترجمہ: میں تیری جھولی وچ کھیڈ کے بڑے سکھ مانے پر ہن بھاریاں دُکھاں نال واہ پے گیا اے۔ باپ دے دیدار توں وی قسمت نے دُور کر دِتا اے۔

تشریح: حضرت یوسفؑ اپنے بچپن دا زمانہ یاد کر دے جا رہے نیں۔ دُکھ دیاں لہراں ودھدیاں جا رہیاں نیں۔ بچپن کنہوں یاد نہیں آ ؤندا۔ فیر اجہی حالت وچ تے ہور ای دل نوں تڑفاندا اے۔ دیسوں پردیس دی کیفیت اے۔ فرماندے نیں اے ماں توں میریاں کنیاں ناز برداریاں کیتیاں۔ مینوں توں بڑے لاڈاں نال پالیا۔ فیر توں جدائی دا درد دے کہ دنیا توں ٹُر گئیوں۔ مگروں باپ دی شفقت حاصل رہی پر بھراواں کولوں اوہ وی نہ ویکھی گئی۔ قسمت جہی پھٹی کہ اوہدے توں وی محروم ہو گیا۔ توں ذرا اندازہ تے کر اپنے پیاریاں کولوں تیرا پتر اج کیویں وچھڑ گیا اے تے اوہدے اتے کیہ مصیبتاں بیت گئیاں نیں۔

شعر نمبر 6: پردیساں وچ بنھ لے چلے' مینوں لوک پرائے
ہو پردیسی میں تر چلیا' درد جگر نوں کھائے

ترجمہ: مینوں قافلے والے غلام بنا کے پردیساں ول لے جا رہے نیں۔ ایہہ لوک اوپرے نیں۔ میں ہن پردیسی ہو گیا واں۔ میرے اندر دردا کوئی حساب کتاب نہیں۔

تشریح: اپنے دیس وچ بھاویں غریبی ہووے فیر وی بندہ سکھ وچ ای ہوندا اے۔ پردیس وچ بھانویں کنے آرام ہون فیر وی دل راضی نہیں ہوندا۔ پردیس دا احساس ای بڑا ہوندا اے۔ وطن فیر وی یاد آ جاندا اے۔ حضرت سلطان باہو فرماندے نیں:

شالا مسافر کوئی نہ تھیوے کِکھ جنہاں تھیں بھارے ہُو

مسافرت وچ بندہ ککھوں وی ہولا ہو جاندا اے۔ حضرت یوسفؑ نوں وی پردیسی ہون دا احساس ودھ دا جا رہیا اے۔ قافلے والے اجنبی لوک نیں۔ اوہناں نال کوئی جان پچھان نہیں۔ اوہ خوش نیں کہ ایویں مفت وچ ای غلام لبھ گیا اے۔ اوہناں نوں کیہ احساس اے کہ یوسفؑ اتے کیہ بیت رہی اے۔ فرماندے نیں میرے امبڑے! مینوں پردیساں دے سفر پے گئے نیں۔ میرے اندر دُکھ تے دردا کوئی انت شمار نہیں۔ عجب بے وسی دی کیفیت اے۔

شعر نمبر 7:
اے مادر! میں تریا جاندا' میریاں تند مہاراں
ناقہ دھرے قدم ول دیکھیں' بھری غماں دیاں بھاراں

ترجمہ: میرے مائے! میں دیسوں پردیس جا رہیا واں۔ مینوں قافلے والیاں غلام بنا لیا اے۔ اونٹنی دا جیہڑا قدم اگے ول ودھدا اے میرے دکھاں نوں ودھا رہیا اے۔ میرے دل اتے غم دا شدید بوجھ اے۔

تشریح: اونٹنی دے اگے ودھدے قدماں نوں دکھاں دے ودھدے احساس نال تعبیر کرنا' شاعر دا فنکارانہ اظہار اے۔ حضرت یوسفؑ اپنی ماں نوں مخاطب ہو کے فرماندے نیں مینوں قافلے والیاں نے قید کر لیا اے۔ میرے اتے پہرہ سخت اے۔ میں ڈاہڈا بے وس تے بے اختیار آں۔ غماں تے دکھاں دی لہر ودھدی جا رہی اے۔ انج سمجھ کہ اونٹنی جنے قدم اگے ودھدی اے پئی اوناں ای میرا غم ودھ رہیا اے۔ دُکھ دا بوجھ جھلیاں جھلیا نہیں جاندا۔ مہار تے بھار دے لفظ ناقہ دی رعایت نال آئے نیں۔

شعر نمبر 8:
ویکھ میرا دکھ چھیکڑ واری میں مُڑ ملنا ناہیں
خاک قدم تھیں گئی نصیبوں زار رویساں آہیں

ترجمہ: اے ماں! آخری واری میری حالت زار نوں ویکھ لے۔ فیر دوبارہ ملن نہیں ہونا۔ ایہہ میری قسمت اے کہ میرے وطن دی زمین میرے توں جدا ہو رہی اے۔ ایس دے بعد سوائے رون دھون دے ہور کجھ نہیں ہووے گا۔

تشریح: حضرت یوسفؑ جس قافلے نال نیں' ہن اوہ قافلہ ہولی ہولی کافی اگے نکل آیا اے۔ ماں دی قبر دور رہ گئی اے۔ حضرت یوسفؑ الوداعی نظراں نال ماں دی قبر نوں تک رہے نیں۔ غم دا احساس ودھ رہیا اے۔ فرماندے نیں لے آخری واری میری بے وسی دی حالت نوں ویکھ لے۔ ایس دے بعد دوبارہ ملن دی شاید کوئی صورت نہ بنے۔ قسمت دا چکر مینوں وطن توں دُور لے جا رہیا اے۔ جاپدا انج اے کہ ہُن صرف جدائی دے رونے ای رہ جان گے۔ سوائے ہاواں بھرن تے ہو کے لین دے ہور کجھ وی نہیں ہووے گا۔

شعر نمبر 9:
ایہناں مکاناں تے مُڑ میری پھیر نہ ہونی پھیری
نین نہیں مُڑ دسنے میرے خاک قدم پر تیری!

ترجمہ: ایس وستی وچ ہُن میں نہیں آواں گا۔ تیری قبر دی مٹی تے ہُن میریاں اکھاں نے ہنجو نہیں کیرنے۔

تشریح: حضرت یوسف علیہ السلام ماں نوں کہہ رہے نیں' خبر نہیں کدوں ملن دی صورت بنے گی۔ بظاہر تے پرتن دی کوئی سبیل نظر نہیں آ ؤندی۔ میرا وطن میرے توں جدا ہو گیا اے۔ ہُن جیہڑیاں اکھاں تینوں اتھروآں دا خراج پیش کر رہیاں نیں فیر خورے ایہہ موقعہ دوبارہ ملے نہ ملے۔ شاعر نے ایتھے ایہہ احساس ودھا دتا اے۔ مسافرت دی کیفت نوں بڑے مؤثر لفظاں دے ذریعے اگھاڑیا اے۔

شعر نمبر 10: تربت پاک تیری دی دیدن میتھیں پئی پریرے
کیہ جاناں میں ہوسن میرے کس دھرتی وچ ڈیرے

ترجمہ: اے ماں! اج توں بعد تیری قبر دی زیارت دی آس میرے کولوں کھس گئی اے۔ خورے مُن کیہڑے دیس وچ میرا قیام ہووے گا۔

تشریح: حضرت یوسفؑ اپنی ماں دی قبر اتے الوداعی نظراں پاندے ہوئے فرمارہے نیں کہ مُن میں تیرے توں دُور جارہیا واں۔ پتہ نہیں میرا کتھے ٹھکانہ ہووے۔ قسمت خورے تیری قبر دی زیارت واسطے دوبارہ ایدھر لے کے آ ؤندی اے یا نہیں۔ ایس ویلے تے جدائی ہورہی اے۔

شعر نمبر 11: واہ دردا میں چھوڑ سدھاناں توڑ اجزا صبر دے
ایہہ گل بول شُتر تھیں جھڑیا قدماں وچ قبر دے

ترجمہ: اے دردا! توں میرا کھیہڑا اجھڈ دے۔ میرے صبر دے بندھن ٹُٹ گئے نیں۔ آپ نے ایہہ الیہ لفظ آکھے تے بے اختیار قبر دی پواندی ول ڈگ پئے۔

تشریح: حضرت یوسفؑ کولوں ماں دی قبر توں جدائی دا ڈکھ برداشت نہیں ہویا۔ کہن لگے اے دردا! توں مینوں کناں بے وس کردتا اے۔ میرے ضبط تے صبر دے بندھن ٹُٹ رہے نیں۔ آپ ایہہ الیہ لفظ آکھدے آکھدے بے وس جیہے ہو کے قبر دی پواندی ول ڈگ پئے۔ اپنے آپ اتے بڑا قابو پایا ہووے گا پر گل برداشت توں باہر ہوگئی۔ گھروں بے گھر ہو چکے سن۔ پردیس دا معاملہ سی۔ ماں تے باپ دی شفقت توں محرومی دے احساس نے آپ نوں بڑا ای دکھی کردتا اے۔

شعر نمبر 12: ویکھ مائی میں سنگل گل وچ ہتھ پئیاں ہتھکڑیاں
بنھ سٹایا پکڑ شتر تے گھت پیراں وچ ہڑیاں

ترجمہ: اے ماں! توں ذرا میری حالت ویکھ میرے گل وچ سنگل پئے ہوئے نیں۔ ہتھکڑیاں لگیاں ہوئیاں نیں۔ پیراں وچ بیڑیاں نیں۔ انج قافلے والیاں نے میریاں مشکاں کس کے مینوں اونٹھ اُتے لدیا ہویا اے۔

تشریح: حضرت یوسفؑ اپنی والدہ ماجدہ دی قبر توں دُور ہوندے ہوئے فیر اک واری ڈکھ دی شدید لہر تھلے آ گئے نیں۔ ایہہ آخری مکالمے نیں۔ فرماندے نیں اے میرے امبڑیے! اج ویکھ تیرا جمیا جایا کنہاں دشتاں وچ گرفتار اے۔ مجبب بے وسی دی کیفیت اے۔ جنہوں توں نازاں نال پالیا سی اج اوہدا وجود زنجیراں وچ بنھیا ہویا اے۔ گل وچ سنگل نیں۔ ہتھاں وچ ہتھکڑیاں نیں۔ قافلے والیاں میریاں مشکاں کسیاں ہوئیاں نیں۔ میرے لئی ایس جبر و چوں نسن دی کوئی راہ نہیں رہ گئی۔

شعر نمبر 13: نال فریب پدر تھیں مینوں جنگل وچ لیائے
ویر کمائے ڈکھ پہچائے قہر غضب سر چائے!

ترجمہ: بھرا پیو نوں دھوکھا دے کے مینوں جنگل وچ لے آئے۔ اوہناں نے میرے نال ڈاہڈی دشمنی کیتی۔ مینوں قہر تے غضب دا نشانہ بنایا۔

تشریح: حضرت یوسفؑ تے اوہناں دے سکے بھرا بنیا مین توں علاوہ باقی مترے دس بھرا حسد کردے سن۔ ایہناں دو بھراواں دی ماں مر چکی سی۔ کجھ ایس لئی تے کجھ ایس لئی وی کہ حضرت یوسفؑ اپنی بھلی طبیعت دلوں وی پیونوں زیادہ پیارے سن۔ بھراواں آپس وچ صلاح کیتی کہ کسے طرح یوسف نوں راہ وچوں ہٹا دیے تاں جے باپ ساڈے نال زیادہ پیار کرے۔ اوہناں نے اک دیہاڑے آپس وچ متا پکایا تے یوسف نوں کھیڈن ملن لئی جنگل لے گئے۔ حضرت یعقوبؑ نے خدشے دا اظہار وی کیتا کہ ایہہ نہ ہووے تسی یوسف ولوں غافل ہو جاؤ۔ اوہناں نے آکھیا اسیں کنے وڈے آں۔ یوسف نال ہرج مرج ہوای نہیں سکدا۔ باہر جا کے اوہناں یوسف نوں کھوہ وچ دھکا دے دتا تے اوہناں دی قمیض نوں کسے جانور دا خون لا کے شام نوں گھر لے آئے تے دسیا کہ یوسف نوں بھیڑیا کھا گیا اے۔ آپ اپنی ماں توں دس رہے نیں کہ بھراواں نے مینوں دھوکے نال ایدھر جنگل وچ لیا ندا تے میرے اتے ظلم دی اخیر کردتی۔

شعر نمبر 14: ماریا مینوں ویریاں وانگوں تے دتیاں ایذائیاں
کھچ جنگل وچ کنڈیاں اندر پکڑ چھیڑاں لائیاں

ترجمہ: مینوں بھراواں نے دشمناں وانگن تکلیفاں دتیاں۔ مینوں جنگل دے کنڈیاں وچ دھر دیا تے مینوں چھیڑاں وی ماریاں۔

تشریح: حضرت یوسفؑ اپنی والدہ نوں مخاطب ہو کے دس رہے نیں کہ میرے سراتے کیہ کیہ ہمیریاں جھلیاں نیں۔ بھراواں نے مینوں انج جبر دا نشانہ بنایا جیویں کوئی دشمن سلوک کردا اے۔ مینوں دکھ دی بہت دتے۔ مینوں جنگل دے کنڈیاں وچ وی دھر دیا۔ میرے منہ اتے چھیڑاں وی ماریاں۔ اوہناں نوں صرف ایس گل دا ساڑ سی کہ پیو زیادہ پیار یوسف نال کیوں کردا اے۔ اوہناں دا سلوک بڑا ای تکلیف دین والا سی۔

شعر نمبر 15: کر ننگا وچ کھوہے سٹیا اتوں سنگ چلائے
کرواناں پردیسیاں تائیں ہوندے مل سدھائے

ترجمہ: اوہنوں بے لباس کر کے کھوہ وچ دھکا وی دتا تے اتوں پتھر وی وسائے۔ قافلے والے پردیسیاں اگے فیر مینوں وچ دی دتا۔

تشریح: حضرت یوسفؑ جاندے جاندے فیر اک واری ماں دی قبر اتے ٹھہر گئے نیں۔ دکھاں تے درداں نے گھیریا ہویا اے۔ بھراواں دا سلوک دس رہے نیں کہ اوہناں نے پہلاں میرے کپڑے لاہے فیر اوہناں مینوں کھوہ وچ دھکا وی دتا۔ جس ویلے قافلے والیاں مینوں باہر کڈھیا تے فیر الزام لا دتا کہ ایہہ تے ساڈا نسیا ہویا بندہ اے۔ فیر تھوڑی جہی قیمت اتے اوہناں نے مینوں قافلے والیاں اگے وچ دی دتا۔ مقصد ایہہ سی کہ یوسف دیسوں پردیس ہو جائے۔ ایہدے واپسی دا کوئی امکان نہ رہ جائے۔

شعر نمبر 16: ویکھ مصیبت جو میں گزری میں چلیاں کنعانوں
اج وداع ہن خبر نہ اگے کیہ سر پوے جہانوں

ترجمہ: اے ماں! توں میرا حال ویکھ لے۔ میرے تے کیہ کجھ گزریا اے۔ ہن میں کنعان دی سرزمین توں نکل چلیا واں۔ تیرے توں جدا ہو رہیا واں، پتہ نہیں اگے کیہ کجھ ہووے گا۔

تشریح: حضرت یوسف علیہ السلام اپنی ماں دی قبر اتے کھلو کے الوداعی لفظ کہہ رہے نیں۔ فرماندے نیں میں اپنا دردناک حال تینوں دس دتا اے۔ ہن کنعان دی حد توں اگے نکل رہیا واں۔ پردیساں دے سفر نیں۔ کجھ پتہ نہیں اگے میرے واسطے کیہ کجھ اے۔ کنے ہور وکھت قصے ویکھنے نیں، ایہہ تے میرا مالک ای جاندا اے۔

O.....O.....O

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

-1 مولوی غلام عالپوری کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1849ء ✓ (ب) 1860ء (ج) 1890ء (د) 1790ء

-2 مولوی غلام رسول عالپوری کیہڑے پنڈ وچ پیدا ہوئے؟
(الف) احمد نگر (ب) نور پور (ج) عالم پور ✓ (د) ملکہ ہانس

-3 مولوی غلام رسول عالپوری دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) سخی محمد درویش (ب) شیخ عثمان (ج) شیخ امین (د) میاں مراد بخش ✓

-4 مولوی غلام رسول عالپوری نے مڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟
(الف) شاہ عنایت قادریؒ (ب) مولوی حامد ✓ (ج) پیر عبدالرحمٰن (د) خواجہ فخر الدین

-5 حضرت یوسفؑ نوں بھراواں نے مارکٹ کے کتھے سٹیا سی؟
(الف) کھوہ وچ ✓ (ب) جنگل وچ (ج) ندی وچ (د) دریا وچ

-6 نظم ''حضرت یوسفؑ اپنی ماں دی قبر تے'' دی کہانی کیہڑے نبی دے آل دوالے گھمدی اے؟
(الف) حضرت آدمؑ (ب) حضرت یوسفؑ ✓ (ج) حضرت ابراہیمؑ (د) حضرت یعقوبؑ

-7 حضرت یوسفؑ کیہڑے شہر وچوں جا رہے سن؟
(الف) مکے وچوں (ب) موصل وچوں (ج) بصرے وچوں (د) کنعان چوں ✓

-8 قافلے والیاں حضرت یوسفؑ نوں کیہڑے جانور اتے بٹھیا ہویا سی۔
(الف) گھوڑے تے (ب) اونٹ تے ✓ (ج) خچر تے (د) ہاتھی تے

-9 حضرت یوسف نال دشمناں والا ورتارا کیہناں نے کیتا؟
(الف) دوستاں نے (ب) چاچے تایاں نے (ج) محلے داراں نے (د) بھراواں نے ✓

-10 یوسفؑ نبی سفر کردے کیہدی قبر تے گئے؟
(الف) ماں دی قبر تے ✓ (ب) بھین دی قبر تے (ج) دادے دی قبر تے (د) پھوپھی دی قبر تے

-11 مولوی غلام رسول کیہڑے پنڈ وچ مدرس رہے؟
(الف) نور پور (ب) میر پور ✓ (ج) کمالیہ (د) عالم پور

-12 مولوی غلام رسول جنہاں دے مرید ہوئے اوہ کیہڑے ولی دے سجادہ نشین سن؟
(الف) حضرت بختیار کاکیؒ دے (ب) حضرت معین الدین چشتیؒ دے (ج) حضرت نظام الدین اولیاءؒ ✓ (د) حضرت شاہ شمسؒ دے

-13 مولوی غلام رسول نے اردو، عربی تے فارسی کیہدے کولوں پڑھی؟
(الف) مولوی حامد کولوں (ب) والد صاحب کولوں (ج) مرشد کولوں (د) مولوی محمد عثمان کولوں ✓

-14 غلام رسول عالپوری نے اپنا ''احسن القصص'' ورگا شاہکار کدوں تخلیق کیتا؟
(الف) 1873ء ✓ (ب) 1870ء (ج) 1874ء (د) 1871ء

-15 مولوی غلام رسول عالپوری قوم دے سن:

(الف) ارائیں (ب) گجر ✓ (ج) شیخ (د) سید

16- غلام رسول ہوراں دے کلام وچ کیہڑے بانجھڑ مچدے نیں؟

(الف) خوشی تے مسرت دے (ب) دکھ تے غم دے (ج) ہجر تے فراق دے ✓ (د) جذبیاں تے سدھراں دے

17- غلام رسول عالمپوری کیہڑے سن وچ فوت ہوئے؟

(الف) 1890ء (ب) 1891ء (ج) 1894ء (د) 1892ء ✓

18- مولوی غلام رسول کتھے دفن ہوئے؟

(الف) پنڈ عالمپور ✓ (ب) قصور (ج) پاکپتن (د) لاہور

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: مولوی غلام رسول کتھے تے کدوں پیدا ہوئے؟

جواب: مولوی غلام رسول عالم پوری 1849ء وچ پنڈ عالم پور تحصیل دسوہہ ضلع ہوشیار پور وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: مولوی غلام رسول عالم پوری اپنے ناں نال عالم پوری کیوں لکھدے نیں؟

جواب: مولوی غلام رسول پنڈ عالم پور وچ پیدا ہوئے۔ اپنے پنڈ دے ناں دی نسبت نال اوہ اپنے ناں نال عالم پوری لکھدے نیں۔

سوال3: مولوی غلام رسول عالم پوری نے دینی تے دنیاوی تعلیم کس کس کولوں حاصل کیتی؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری نے مڈھلی تعلیم مولوی حامد کولوں حاصل کیتی۔ فیر پنڈ غازیاں دے مولوی محمد عثمان کولوں اردو، فارسی تے عربی پڑھی۔ سلوک دیاں منزلاں درگاہ حضرت نظام الدین اولیاءؒ دلی دے سجادہ نشین دی بیعت کر کے طے کیتیاں۔

سوال4: مولوی غلام رسول عالم پوری نے پنجابی وچ کیہ کیہ لکھیا؟

جواب: مولوی غلام رسول عالم پوری نے ''احسن القصص'' ورگا شاہکار تخلیق کیتا۔ ایس توں اڈ ''داستان امیر حمزہ'' ''سسی پنوں'' تے دردبھریاں ''چٹھیاں'' لکھیاں۔

سوال5: مولوی غلام رسول دی شاعری دا اُگڑواں انگ کیہ اے؟

جواب: آپ دے کلام وچ ہجر تے فراق دے بھانبھڑ مچدے پئے نیں۔ درداں تے ہیڑاں دے لمبو نکلدے نیں۔ ہاواں تے ہوکیاں دے دھوئیں دُھکدے نیں۔

سوال6: مولوی غلام رسول عالمپوری نے روحانی فیض کیہدے کولوں حاصل کیتا؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری نوں جدوں سلوک دیاں منزلاں طے کرن دا خیال آیا تے درگاہ حضرت نظام الدین اولیاء دلی دے سجادہ نشین دے مرید ہو گئے تے اوہناں کولوں روحانی فیض حاصل کیتا۔

سوال7: مولوی غلام رسول عالمپوری نے کیہڑی ملازمت اختیار کیتی سی؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری کجھ عرصہ پنڈ میر پور وچ مدرس وی رہے تے فیر ملازمت چھڈ کے میت دی امامت تے حکمت اختیار کرلئی۔

سوال8: مولوی غلام رسول دے ناں نال عالمپوری کیوں لکھیا جاندا اے؟

جواب: مولوی غلام رسول دے ناں نال عالمپوری ایس واسطے لکھیا جاندا اے کہ ایہہ پنڈ عالم پور وچ پیدا ہوئے سن۔ ایہناں دے پنڈ عالم پور دی نسبت نال عالم پوری لکھیا جاندا اے۔

سوال9: مولوی غلام رسول عالمپوری نے پنجابی زبان وچ کیہ کیہ لکھیا؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری نے ''احسن القصص'' جیہا شاہکار تخلیق کیتا۔ ایس توں اڈ ''داستان امیر حمزہ''، ''سسی پنوں'' تے دردبھریاں چٹھیاں لکھیاں۔

سوال10: مولوی غلام رسول عالمپوری دی پنجابی دیاں لکھتاں وچ کیہڑیاں زباناں دے لفظ ملدے نیں؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری دی پنجابی دیاں لکھتاں وچ عربی تے فارسی دے بوہت الفاظ استعمال ہوئے نیں۔ ایس واسطے کہ مولوی صاحب نوں عربی تے فارسی تے پورا عبور سی۔

سوال11: مولوی غلام رسول عالمپوری کدوں تے کتھے فوت ہوئے؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری نے 1892ء وچ وفات پائی تے اپنے پنڈ عالمپور وچ ای دفن ہوئے۔

سوال12: مولوی غلام رسول عالمپوری دے کلام دیاں خصوصیات لکھو۔

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری دے کلام وچ منظر نگاری' جذبات نگاری تے کردار نگاری توں اڈ جزئیات نگاری دے سچے نمونے ملدے نیں۔ آپ قادر الکلام شاعر سن۔ زبان تے بیان اتے عبور رکھدے سن۔

سوال13: نصاب وچ شامل نظم ''حضرت یوسفؑ اپنی ماں دی قبر تے'' دا موقع محل بیان کرو۔

جواب: نصاب وچ شامل نظم ''حضرت یوسفؑ اپنی ماں دی قبر تے'' دا موقع محل ایہہ وے پئی جدوں حضرت یوسف علیہ السلام دے بھراواں نے حضرت یوسفؑ نوں کھوہ وچ سٹ دتا تے قافلے والیاں نے کھوہ وچوں کڈھ لیا تے نال لے چلے تے رستے وچ قبرستان سی جتھے حضرت یوسف دی ماں دی قبر سی۔ حضرت یوسف دے دل وچ اوہ قبر ویکھ کے کیہ جذبات پیدا ہوئے اوہناں دی منظر نگاری کیتی ہوئی اے۔

سوال14: مولوی غلام رسول عالمپوری دے کوئی دو قصیاں دے ناں لکھو۔

جواب: ''احسن القصص'' تے ''داستان امیر حمزہ'' مولوی غلام رسول عالمپوری دے مشہور قصے نیں۔

سوال15: مولوی غلام رسول عالمپوری دے مطابق حضرت یوسف دے بھراواں نے اوہناں نال کیویں دا سلوک کیتا؟

جواب: مولوی غلام رسول عالمپوری دے مطابق حضرت یوسف دے بھراواں نے اوہناں نوں ماریا' کٹیا' گھسیٹیا تے فیر ننگیاں کر کے کھوہ وچ سٹ دتا۔ کھوہ وچ سٹ کے تے اتوں پتھر مارے فیر تھوڑی جیہی قیمت لے کے وچ دتا۔

.....☆.....

کلام عشق لہر

استاد عشق لہر

مشکل لفظاں دے معنے:

کرم: مہربانی۔ کدورتاں: میل' غبار۔ روہڑ دے رہے: برباد کردے رہے۔ مال پیتا: مال دولت غصب کرلیا۔ چنگ: چنگاری۔ حریفاں: دشمناں۔ بحر نفاق: بے اتفاقی دا سمندر۔ ڈھالانا: سیلاب دا کناریاں نوں روہڑھ کے لے جانا۔ بنھ: بند۔ کھسن کھیر: گرداب' پانی دا چکر۔ چیہہ وچ: چتوار' چپو۔ مہانے: کشتیاں چلان والے۔ نبھنا: چنگا تے ماڑا وقت کٹھے گزارنا' بھائی والی: حصے داری۔ ڈلھے بیراں دا وگڑیا کجھ ناہیں: اجے نقصان زیادہ نہیں ہویا۔

نظم دا پچھوکڑ: اُستاد عشق لہر اک وڈے قومی شاعر سن۔ اوہناں نے ایہہ نظم اوہناں دناں وچ لکھی جدوں سارے برصغیر وچ پاکستان دی تحریک چل رہی سی۔ حضرت قائداعظم دی اگوائی (قیادت) وچ مسلمان پورے جوش جذبے نال ہندو تے انگریز دی غلامی توں نکلن واسطے قربانیاں دے رہے سن۔ اوہناں دے سامنے ایہو مقصد سی کہ زمین دا اک اجیہا ٹوٹا نصیب ہو جائے جتھے اوہ اسلام دے سنہرے اصولاں دے مطابق حیاتی گزار سکن۔ ایس نظم وچ روانی وی بہت اے تے ایہدا اک اک لفظ قومی درد وچ وی ڈوبیا ہویا اے۔

مولا کرم کر ہند دے حال اُتے مسلمان ایہدا مسلمان ہووے
دِلوں کڈھ کدورتاں ساریاں ٹُوں اِک دوسرے توں قربان ہووے
سارے فیصلے ہون قرآن اُتے اَگے وانگ اسلام دی شان ہووے
عشق لہر کہہ نبی ﷺ دا واسطہ ای ایس ملک اندر پاکستان ہووے

ترجمہ: اے مولا! ٹُوں ہندوستان دے مسلماناں اُتے انج کرم کردے کہ ہر مسلمان اپنی تھاں اک پکا مسلمان بن جائے۔ دلاں وچوں نفرتاں ختم ہوجاون تے اک دُوجے لئی قربانی دین دا جذبہ جاگ پوے۔ ہر معاملے دا فیصلہ قرآن دے مطابق ہووے تے پہلے وانگن اسلام دی شان بلند ہوجائے۔ یارب! اسیں نبی پاک ﷺ نوں وسیلہ بنا کے عرض کرنے آں کہ ہندوستان وچ پاکستان ناں دا اِک ملک قائم ہوجائے۔

تشریح: شاعر بڑے درد تے سوز نال اللہ پاک دے حضور وچ دعا کر رہیا اے کہ ہُن ضرورت ایس گل دی اے کہ پاکستان دی منزل حاصل ہوجائے۔ اللہ پاک اپنی خاص مہربانی نال مسلماناں وچ اتحاد تے اتفاق پیدا کردے۔ ہر مسلمان اسلام دے اصولاں دی تصویر بن جائے۔ آپس دے جھگڑے مُک جان۔ اک دُوجے لئی ایثار کرن دا جذبہ جاگ پوے۔ سارے مسلمان اِک مٹھ ہو کے پاکستان لئی جدوجہد تیز کردین۔ شاعر کہندا اے کہ میری آرزو اے پئی جس ویلے پاکستان ناں دا اک وکھرا ملک بن جائے تے اوتھے اسلام دے ابدی تے سنہری اصولاں اتے عمل کرن دی کوشش کیتی جائے۔ ہر جھگڑے تے مسئلے دا حل قرآن وچوں لبھیا جائے۔ نتیجہ ایہہ ہووے گا کہ اسلام دی گواچی ہوئی شان اک وار فیر قائم ہوجائے گی۔ مسلماناں نوں ترقی دیاں منزلاں نصیب ہوجان گیاں۔ شاعر رب تعالےٰ اگے حضور نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات اقدس نوں وسیلہ بنا کے عرض کردا اے کہ ہُن ساہنوں پاکستان مل جانا چاہی دا اے۔ کیونکہ اسیں اوتھے خدا دا دین غالب کرنا چاہنے آں۔

شعر نمبر 1: دل دریا سی دولتاں روہڑدے رہے ایہہ نہ سوچیا کجھ بچالیے
پانی وانگ جیہناں ساڈا مال پیتا ہُن اوہ کہن غلام بنالیے

ترجمہ: مسلماناں دے دل کھلے ڈُلھے سن۔ اوہناں نے رب ولوں ملیاں نعمتاں نوں خرچ کردیاں احتیاط نہ کیتی۔ بچان دی کوشش نہ کیتی۔ جیہناں نے مسلماناں توں فائدہ اٹھایا سی اوہ ساہنوں اپنا غلام بنان اُتے تیار ہوگئے۔

تشریح: شاعر مسلمان دی اک اجہی خوبی ول اشارہ کر رہیا اے جیہڑی اوہناں دی فطرت وچ شامل سی۔ اوہ ایہہ سی کہ مسلمان دل تے دماغ دے کھلے ڈُلھے سن۔ تنگ نظر نہیں سن۔ اوہناں کولوں ایہہ بڑی وڈی بھل ہوگئی کہ اوہناں نے رب ولوں ملے ہوئے وسائل نوں بے دریغ استعمال کیتا۔ اپنے کل دی فکر نہ کیتی نتیجہ ایہہ نکلیا کہ دوجیاں قوماں نے مسلماناں کولوں ای علمی فیض حاصل کر کے مسلماناں نال مقابلہ شروع کردتا۔ مسلماناں نے اوہناں اُتے بڑے احسان کیتے سن۔ اوہناں واسطے اپنے تعلیمی اداریاں دے دروازے کھلے رکھے۔ دنیا وچ ترقی کرن لئی اوہناں نوں بڑا کجھ سکھایا۔ پر اک وقت آیا کہ اوہ ای قوماں بھکھے بگیاڑاں وانگن مسلماناں اُتے ٹٹ پیاں۔ مسلماناں نوں غلام بنان لئی ساز شاں کرن لگ پیاں۔

شعر نمبر 2: سُٹی چنگ حریفاں نے وچ ککھاں بھانبڑ بھڑکیا کیویں بجھالیے
چڑھیا بحر نفاق دا مار ٹھاٹھاں لاوے ڈھا نہ بنھ بنالیے

ترجمہ: دشمن قوماں نے ککھاں وچ بے اتفاقی دی چنگیاڑی سٹ دتی۔ ہُن ضرورت اے کہ اسیں ایس بھانبڑ نوں کسے طریقے نال بجھالیے۔ بے اتفاقی دے ٹھاٹھاں مار دے سمندر اَگے ساہنوں بنھ بنالینا چاہی دا اے۔ تاں جے کدھرے ڈھانہ لگ جاوے۔

تشریح: مسلمان عیش عشرت وچ پے گئے تے دشمن قوماں نے اوہناں دا زور تروڑن لئی بے اتفاقی دی چنگیاڑی سٹ دتی۔ مسلمان آپس وچ ای بھڑن لگ پئے۔ اک دوجے اُتے حملے کرن لگ پئے۔ ویکھدیاں ای ویکھدیاں مسلمان اپنے کمزور ہوگئے کہ غیراں نے ایہناں نوں غلام بنالیا۔ شاعر نے پہلے مصرعے وچ بے اتفاقی لئی چنگ دا استعارہ لیا ندا اے۔ دوجے مصرعے وچ منافقت نوں ٹھاٹھاں مار دے سمندر نال تشبیہ دتی۔ مطلب ایہہ وے کہ مسلماناں نُوں ہُن مل جل کے سارے جھگڑے بھلا کے تے اک مُٹھ ہو کے غلامی دے خلاف جدوجہد کرنی چاہی دی اے۔

شعر نمبر 3: بیڑی قوم دی گھمن گھیر اندر چپو ونج مہانیوں لالیے
غیراں نال نہ نبھدی اے بھائی والی حصہ اپنا ونڈ ونڈا لیے

ترجمہ: قوم دی بیڑی غلامی دے گھمن گھیر وچ آ پھسی اے۔ ہُن اینہوں مضبوط ارادیاں (ونج) تے ہوشمند قیادت (مہانے) نال کڈھ لیے۔ ہُن غیر قوماں نال اکٹھیاں رہنا ممکن نہیں رہیا۔ ہُن اسیں اپنا حصہ وصول کرلاں گے۔

تشریح: شاعر کہندا اے کہ مسلمان قوم اپنیاں غفلتاں ہتھوں غلامی دیاں زنجیراں وچ پھس گئی سی۔ اپنے غلامی دے دور وچ بتھیرے دُکھ برداشت کیتے نیں۔ ہُن وقت آ گیا اے کہ اسیں ایس کشتی نوں مضبوط ارادیاں دے چپواں نال چلا کے تے سیانے آگواں (لیڈراں) دی رہنمائی وچ طوفان وچوں کڈھ لیے۔ ہندوواں تے انگریزاں نال ہُن گزارا کرنا مشکل ہوگیا اے۔ پہلاں انگریزاں نے ساڈے کولوں آزادی کھوہ لئی سی ہُن ساہنوں ہندو اپنے چنگل وچ پھسانا چاہندا اے۔ وقت نے ثابت کردتا اے کہ نہ ساہنوں انگریز تھلے رہنا گوارا سی تے نہ ہن ہندو نال رہنا قبول اے۔ اسیں ہن پاکستان بناواں گے تے اسلام دے اصولاں دے مطابق حیاتی بسر کراں گے۔

شعر نمبر 4: ڈُلھے بیراں دا وگڑیا کجھ ناہیں چن چن جے جھولی پالیے
عشق لہر سب مشکلاں حل ہوون پاکستان جے کدے بنالیے

ترجمہ: اجے دی ڈُلھے ہوئے بیراں دا کوئی نقصان نہیں ہویا۔ پاکستان بن گیا تے ساریاں مشکلاں دُور ہوجان گیاں۔

تشریح: مسلمان نے غلامی دا بڑا لماں دور گزاریا اے پر ایس دے باوجود ایہدے کول احساس دی دولت موجود اے۔ جس قوم کول احساس ہووے اوہ کدے وی ڈُب نہیں سکدی۔ مسلماناں دے بہت نقصان ہوئے نیں پراج دوبارہ اُبھرن تے ترقی کرن دے امکان موجود نیں۔ شاعر کہندا اے اجے وی ساڈے اندر ایہ طاقت ہے وے کہ اسیں اپنی دنیا آپ بنا سکنے آں۔ اگر ہندوستان دی تقسیم کر کے پاکستان بنا دتا جاوے جتھے مسلمان آزاد تے خودمختار ہون تے کوئی وجہ نہیں کہ اوہناں دیاں ساریاں اوکڑاں نہ مُک جان۔ اوہ دنیا وچ اک واری فیر غیرت مند تے ترقی یافتہ قوم دے طور تے سامنے آسکدے نیں۔ ضرورت صرف ایس گل دی اے کہ اوہناں نوں اپنے فیصلے آپ کرن لئی آزاد کردتا جائے۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

-1 استاد عشق لہر کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1869ء ✓ (ب) 1805ء (ج) 1809ء (د) 1800ء

-2 استاد عشق لہر دا اصل ناں کیہ سی؟
(الف) عبداللہ (ب) چراغ دین ✓ (ج) خورشید عالم (د) شاہ رؤف

-3 استاد عشق لہر دے والد داناں کیہ سی؟
(الف) میاں خواجہ ✓ (ب) سخی درویش (ج) شیخ عثمان (د) حاجی محمد شریف

-4 استاد عشق لہر کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) قصور (ب) لاہور ✓ (ج) ملتان (د) شیخوپورہ

-5 عشق لہر روزگار لئی کیہڑے ملک دے شہر گئے؟
(الف) عراق، بصرہ (ب) ایران، مشہد ✓ (ج) سعودی عرب، ریاض (د) ترکی، انقرہ

-6 استاد عشق لہر نے کیہڑے محکمے وچ ملازمت کیتی؟
(الف) ریلوے لوکو شاپ کیرج (ب) ریلوے (ج) ریلوے انجن شڈ شاپ ✓ (د) ریلوے اسٹیشن

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

7- عشق لہر کنیاں جماعتاں پڑھے ہوئے سن؟
(الف) پرائمری (ب) مڈل (ج) اک دی مجھیں ✓ (د) میٹرک

8- عشق لہر ہوریں لاہور دے کیہڑے علاقے وچ رہندے سن؟
(الف) دلی دروازے (ب) رنگ محل (ج) چونا منڈی (د) چوہٹہ مفتی باقر ✓

9- آپ برصغیر دے مسلماناں واسطے دل وچ کیہ تڑپ رکھدے سن؟
(الف) آزادی دی ✓ (ب) باہمی اتحاد دی (ج) ترقی دی (د) خوشحالی دی

10- عشق لہر کیہدے شاگرد سن؟
(الف) چراغ دین دے (ب) میاں فضل دین دے ✓ (ج) حکیم ناصر دے (د) اسمٰعیل متوالا دے

11- عشق لہر کدوں رہنائر ہوئے؟
(الف) 1940ء وچ (ب) 1938ء (ج) 1939ء وچ ✓ (د) 1941ء وچ

12- شعراں وچ کیہڑی پنجابی ورتدے سن؟
(الف) ٹھیٹھ پنجابی (ب) سرائیکی پنجابی (ج) ہندکو پنجابی (د) شہری پنجابی ✓

13- نصاب وچ شامل عشق لہر دا کلام کیہڑے ناں نال چھپیا اے؟
(الف) کلام عشق لہر ✓ (ب) ملی نغمہ (ج) وطن دا گیت (د) نغمہ عشق

14- عشق لہر دے کیہن موجب حریفاں نے ککھاں وچ کیہ سٹیا؟
(الف) پانی (ب) چنگ (چنگاری) ✓ (ج) دھندا ہویا چوپٹ (د) ماچس دی تیلی

15- آپ نے کدوں وفات پائی؟
(الف) 20 دسمبر 1945ء (ب) 22 جنوری 1941ء (ج) 6 2 نومبر 1948ء ✓ (د) 24 اکتوبر 1942ء

16- برصغیر دے مسلماناں دیاں مشکلاں داحل عشق لہر دے مطابق کس طرحاں ممکن اے؟
(الف) زیادہ کم کرن وچ (ب) سائنسی علوم حاصل کرن وچ (ج) مسلماناں دے اتحاد وچ (د) پاکستان بنن وچ ✓

17- عشق لہر دی مشہور کتاب داناں کیہ سی؟
(الف) نغمہ پاکستان ✓ (ب) قومی گیت (ج) جھاتیاں (د) ترجمن

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: پاکستان بناون وچ پنجابی شاعراں دا کیہ کردار اے؟

جواب: جدوں قائداعظمؒ دی راہنمائی وچ علامہ اقبالؒ دے سفنے دی تعبیر پاکستان دے روپ وچ اک حقیقت بن کے سامنے آون لگ پئی تے پاکستان دے قیام دی قرار داد منظور ہوگئی تے اوس سمے توں پنجابی شاعراں' ادیباں تے دانشوراں دیاں سوچاں تے قلماں دے رخ پاکستان نوں قائم کرن ول مڑ گئے۔ اوہ اپنی شاعری راہیں لوکاں نوں اک پلیٹ فارم تے اکٹھا کردے رہے۔

سوال 2: استاد عشق لہر دیاں کتاباں کیہڑیاں کیہڑیاں نیں؟

جواب: استاد عشق لہر دیاں کتاباں وچوں' برطانوی اقبال' گل تے عاشق' دامن حضرت یوسف' پنجابی نظم' غیرت دا جھگڑا' نغمہ پاکستان' عشق لہر چھپ چکیاں نیں۔

سوال 3: استاد عشق لہر دا پاکستان دی تحریک وچ کیہ کردار اے؟

جواب: پاکستان دی تحریک دے شاعراں وچوں استاد عشق لہر داناں سب توں اچا اے۔ آپ برصغیر دے مسلماناں واسطے دل وچ آزادی دی تڑپ رکھدے سن۔ اوہ مسلماناں دیاں مشکلاں دا حل پاکستان بن جان وچ دسدے نیں۔

سوال 4: استاد عشق لہر اپنے ''کلام عشق لہر'' وچ مسلماناں دیاں مشکلاں دا حل کس وچ دسدے نیں؟

جواب: استاد عشق لہر آکھدے نیں مسلماناں دیاں مشکلاں حل ہو جان جے اسیں اک وکھرا ملک ''پاکستان'' بنالیے۔

سوال 5: نصاب وچ شامل ''کلام عشق لہر'' وچ استاد لہر نے کیہڑا موضوع ورتیا اے؟

جواب: نصاب وچ شامل ''کلام عشق لہر'' وچ استاد لہر نے ''ملی'' موضوع ورتیا اے۔

سوال 6: کلام عشق لہر وچ شاعر نے مسلماناں نوں کیہ نصیحتاں کیتیاں نیں؟

جواب: استاد عشق لہر وا کہنا اے جے مولا کرم کر دیندا اے جے مسلمان سچا مسلمان بن جاوے۔ دلوں کدورتاں کڈ دیوے تے اک دوسرے تے قربان ہون دا جذبہ پیدا کرے۔ سارے فیصلے قرآن دے مطابق ہون۔ ایہدے توں ای اسلام دی شان نظر آؤندی اے۔

سوال 7: استاد عشق لہر دا شمار کیہناں شاعراں وچ ہوندا اے؟

جواب: استاد عشق لہر داناں اوہناں پنجابی شاعراں وچ شمار ہوندا اے جیہڑے مان جوگ پیڑی دے معتبر شاعر سن۔ جنہاں عظیم اسلامی مملکت پاکستان حاصل کرن لئی اپنیاں ساریاں تخلیقی توناں ایس مقصد واسطے وقف کر دتیاں۔

سوال 8: استاد عشق لہر دا اصل ناں دسو تے اولاہور وچ کتھے رہندے سن؟

جواب: استاد عشق لہر دا اصل ناں چراغ دین سی آپ چوہٹہ مفتی باقر لاہور وچ رہندے سن۔

سوال 9: 1857ء دی جنگ آزادی مگروں پنجابی مسلماناں وچ اک نویں لہر پیدا ہوئی وجہ دسو۔

جواب: جنگ آزادی مگروں تحریک خلافت' غازی علم دین شہید' مسجد شہید گنج تے جلیانوالہ باغ جیہے واقعات نے پنجابی مسلماناں وچ آزادی دی اک نویں لہر پیدا کروتی۔

سوال 10: استاد عشق لہر مسلماناں توں کیہ توقع رکھدے سن؟

جواب: استاد عشق لہر مسلماناں وچ اتحاد و یگانگت دی فضا دیکھنا چاؤندے سن۔

سوال 11: 1940ء نوں قرارداد پاکستان منظور ہوگئی تے پنجابی شاعراں تے دانشوراں وچ کیہ تبدیلی آئی؟

جواب: قرارداد پاکستان منظور ہوندیاں ای پنجابی شاعراں' ادیباں تے دانشوراں دیاں سوچاں تے قلماں دے رخ پاکستان نوں قائم کرن ول مڑ گئے۔ اوہناں وچوں استاد عشق لہر داناں نمایاں اے۔

سوال 12: استاد عشق لہر کیہڑی تاریخ تے سن وچ وفات پا گئے؟

جواب: آپ دی وفات 26 نومبر 1948ء نوں ہوئی۔

.....☆.....

سی حرفی / ابیات

احمد علی سائیں

مشکل لفظاں دے معنے:

سی حرفی: اوہ نظم جیہد اہر بند حروف ابجد نال شروع ہووے۔ عربی وچ تریہہ حروف ابجد نیں' ایس حساب نال سی حرفی دے تریہہ بند بن جاندے نیں۔ خودی: اپنے آپ دی وڈیائی دا احساس۔ تکبر: غرور۔ مکان: ٹھکانہ۔ دارا: ایران دا بادشاہ۔ سکندر: سکندر اعظم یونانی۔ سلیمانؑ: حضرت سلیمان علیہ السلام' حضرت داؤد علیہ السلام دے پتر سن اوہناں دی بڑی وسیع بادشاہی سی تے اوہ بیک وقت پیغمبر وی سن'۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

لقمان: مشہور عرب دانا حضرت لقمان علیہ السلام۔ **لنک:** شوق۔ **دار:** پھانسی۔ **منصور:** مشہور صوفی حسین بن منصور جنہاں نوں انا الحق (میں حق آں) کہن دی وجہ توں پھانسی دے دتی گئی سی۔ **بن بینائی:** اکھاں دی روشنی دے بغیر۔ **چشم رنجور:** غمگین اکھ۔ **نرگس:** اوہ پھل جیہدے وچ بظاہر اک اکھ نبی ہوندی اے۔ **کلیم:** مراد حضرت موسیٰ کلیم اللہ علیہ السلام نیں۔ **طور:** اوہ پہاڑ طور جیہدے اتے موسیٰ علیہ السلام نوں نبوت حاصل ہوئی تے اوہ اوتھے جا کے اللہ پاک نال ہم کلام وی ہوندے سن۔ **شوہ:** گہرا۔ **بیڑی دا پُور:** بیڑی وچ بیٹھے ہوئے مسافر۔ **شاد مانیاں:** خوشیاں۔ **اغیار:** غیر لوک۔ **قدیم:** پرانی۔ **خار:** کنڈے۔

الف اڑی خودی تکبر نہ کر بندے دس توں تے تیرا مکان کتھے
اوہ دارا سکندر نمرود مٹ گئے دس اوہناں دا نام نشان کتھے
جس دے تخت نوں پریاں اُڈاندیاں سن وڈی شان والا سلیمان کتھے
سائیاں موت نے مار فناہ کیتا مالک حکمت دا شاہ لقمان کتھے

ترجمہ: اے انسان! توں غرور نہ کر۔ توں اپنا اصل ٹھکانے بارے دس کہ اوہ کتھے دے۔ دارا تے سکندر اعظم ورگے وڈے وڈے بادشاہواں دا غرور مٹ گیا۔ اوہناں دا کدھرے نشان ملدا اے؟ حضرت سلیمانؑ ورگے عالی شان بادشاہ جنہاں دا تخت پریاں اڈاندیاں سن' آخر اوہ کتھے چلے گئے۔ موت تے حکمت دے بادشاہ حضرت لقمان ورگیاں نوں وی فنا دی گود وچ لے گئی۔

تشریح: سی حرفی دے ایس بند وچ احمد علی سائیں نے انسان نوں عاجزی تے عرفانِ نفس دا درس دتا اے۔ فرماندے نیں' اے انسان توں اپنی ہستی نوں چنگی طرح پچھان۔ توں کس گل اُتے غرور کرنا ایں۔ توں کدے سوچیا اے کہ تیرا اصل ٹھکانہ کیہ اے۔ ایہہ دنیا تے تیرا ٹھکانہ نہیں۔ کیونکہ ایہہ تے فانی اے۔ ایتھے تیرا قیام سراسر عارضی اے۔ ایس گل اُتے انسانی تاریخ گواہ اے۔ شاعر نے ایس بند وچ کئی تلمیحاں درتیاں نیں۔ یعنی کئی تاریخی اشارے دتے نیں۔ دارا ایران دا اک بہت وڈا بادشاہ ہویا اے۔ اوہدی شان وشوکت سکندر اعظم یونانی نے مٹی وچ رول دتی سی۔ پر اَج دوناں دا کدھرے ناں نشان نہیں لبھدا۔ حضرت سلیمان علیہ السلام خدا دے برگزیدہ پیغمبر سن۔ اوہناں دی ساری دنیا اتے حکومت سی۔ جن تے پرند چرندی اوہناں دے غلام سن۔ پریاں اوہناں دا تخت اڈاندیاں سن۔ حضرت سلیمان پرندیاں دیاں بولیاں وی جاندے سن۔ ایسے طرح حکمت وچ حضرت لقمان اک بے مثال دانا بندے ہوئے نیں۔ قرآن پاک وچ اوہناں دی دانائی دی تعریف کیتی گئی اے۔ شاعر کہندا اے کہ جے ایہہ وڈیاں وڈیاں ہستیاں دنیا اُتے مستقل نہ رہ سکیاں تے فیر اے انسان! توں ایتھے کیویں ہمیشہ رہ سکیں گا۔ توں اگلی دنیا واسطے تیاری کر۔

ل: لنک کیا کجھ عشق دے بول دی اے ایہہ تاں دار جانے یا منصور جانے
بن بینائی کجھ نظر نہیں آسکدا حال نرگس دا چشم رنجور جانے
کیسی تپش ہے حسن دے جلویاں دی اِس توں جانے کلیم یا طور جانے
سائیاں پار دے کنڈھے دی یاس حسرت گھر یا شوہ وچ بیڑی دا پُور جانے

ترجمہ: عشق دے سوادتوں پھانسی دا پھندا جان دا اے یاں اوہدے اُتے جھولن والا منصور۔ اکھ ہووے تے اوہدے وچ بینائی نہ ہووے تے بندہ کجھ نہیں ویکھ سکدا۔ نرگس دی اکھ ایسے دُکھ نال دوچار ہوندی اے۔ حسن دے جلویاں دی گرمی یاں تے حضرت موسیٰ کلیم اللہ جان دے نیں یا فیر طور پہاڑ۔ جیہڑے لوک کشتی وچ بیٹھے ہوندے نیں تے کشتی اوہ وچ کدھرے پھس جاندی اے' فیر اوہدے اتے سوار لوکاں دے دلاں اتے کیہ گزر دی اے۔ اوہناں دے دل وچ کنڈھے اُتے پہنچن دی جو حسرت ہوندی اے' ایہدا حال تے اوہ ای جان دے ہوندے نیں۔

تشریح: شاعر نے سی حرفی دے ایس بند وچ منصورؒ طور تے کلیم دیاں تلمیحاں دے حوالے نال عشق دے جذبے اتے چانن پایا اے احمد علی فرماندے نیں کہ جیہڑے لوک عشق دے رستے اتے چل پیندے نیں اوہناں دیاں دلی کیفیتاں نوں کوئی نہیں سمجھ سکدا۔ واعظ تے ناصح عشق توں منہ موڑن لئی بڑیاں گلاں کردے نیں۔ اوہناں نوں نہیں پتہ ہوندا کہ عشق دی لذت کیہ اے۔ اوہ دنیاوی حوالے نال سمجھان آ جاندے نیں۔ شاعر

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

کہندا اے جے منصور انا الحق آکھ کے پھانسی چڑھیا تے ایہدی لذت توں صرف اوہ آپ ای واقف سی یاں فیر اوہ پھانسی دا تختہ واقف سی جیہدے اتے ایس عاشق نے جان دے دتی سی۔

و: دُکھ جتھے اوتھے سکھ ہوندا، جتھے سُکھ اوتھے دُکھ ہزار نالے
جتھے غم اوتھے شادمانیاں بھی، جتھے شادی اوتھے غم اغیار نالے
جتھے دِل ہوندا سارا جسم اوتھے، جتھے عشق اوتھے شور شار نالے
سائیاں ایہہ بھی رسم اِک قدیم وی اے جتھے گُل ہوندے اوتھے خار نالے

ترجمہ: جس تھاں دُکھ ہوندے نیں اوتھے سُکھ وی آ جاندے نیں۔ سُکھ ہون تے نال ہزار طرح دے دُکھ وی مقدر بن جاندے نیں۔ جتھے غم آؤن اوتھے خوشیاں وی آ جاندیاں نیں۔ جتھے خوشیاں نصیب ہون اوتھے غیراں ولوں ملن والے غم وی آ جاندے نیں۔ جتھے دل ہوندا اے اوتھے سارا جسم وی موجود ہوندا اے۔ جتھے عشق دی واردات شروع ہو جائے اوتھے شور تے ہنگامے وی کیفیت وی جم پیندی اے سائیاں! ایہہ تے دنیا دی پرانی رسم اے کہ جتھے پھل کھڑن اوتھے نال کنڈے وی ہوندے نیں۔

تشریح: سائیں ہوری دنیا وچ دُکھ تے سُکھ دا فلسفہ بیان کر رہے نیں۔ فرماندے نیں کہ ایہہ گل تے توڑوں لگی آئی کے جے بندے نوں دُکھاں نال واہ پیندا اے تے اِک ویلا سکھ ویکھن دا وی آ جاندا اے۔ انسان تقدیر دے ایس ازلی تے ابدی چکر وچ مجبور اے۔ اوہ کدھرے سُکھ لبھ لیند اے تے فیر اوہنوں پتہ وی نہیں لگدا تے ہزار رنگ دے دُکھ جھولی آ پیندے نیں۔ کسے ویلے حیاتی وا اک لمّاں عرصہ غماں وا مقابلہ کر دیاں لنگھ جاندا اے تے اچانک خوشیاں تے مسرتاں دا دَور شروع ہو جاندا اے۔ جے خوشیاں نصیب ہو جان تے حاسد وی جم پیندے نیں۔ اوہ کئی طرح دے غم دین دی کوشش کر دے نیں۔ انسان دی ہستی دل تے جسم نال اے۔ اک دا تعلق داخل نال اے دُوجے دا خارج نال۔ انسان ایس داخل تے خارج دی کشمکش وچ حیاتی گزار دا لگا جاندا اے۔ کدے جسم دے تقاضے غالب آ جاندے نیں کدے دل دے۔ جے بندہ عشق دی دُنیا وچ پیر رکھ لوے تے فیر ایس توں شور ہنگامے وا پیدا ہونا لازمی ہوندا اے۔ کیونکہ عقل دا تعلق انسانی وجود نال بہتا ہوندا اے تے عشق دا تعلق دل نال ہوندا اے۔ دل معاشرتی رسماں رواجاں نوں توڑ دینا چاہندا اے۔ عشق دا جذبہ اُٹھدا اے تے ساری دنیا مخالفت اُتے اُتر آؤندی اے۔ سائیں ہوری اک آفاقی حقیقت بیان کر کے اپنا مضمون مکمل کر دے نیں کہ جتھے پھل ہون اوتھے کنڈھے لازمی ہوندے نیں۔ شاعر نے متضاد جبری کیفیتاں وس کے انسان نوں دراصل معتدل رہن دی تلقین کیتی اے۔ سکھ ویکھ کے دکھاں واسطے وی تیار رہو۔ غم ویکھو تے خوشیاں دی آس وی رکھو۔

حصہ معروضی

☐1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- احمد علی سائیں کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1859ء ✓ (ب) 1880ء (ج) 1805ء (د) 1809ء

2- احمد علی سائیں دا اصل ناں کیہ سی؟
(الف) عبداللہ (ب) علی احمد (ج) احمد علی ✓ (د) محمد علی

3- احمد علی سائیں دی ماں بولی کیہڑی سی؟
(الف) اردو (ب) پنجابی (ج) سندھی (د) پشتو ✓

4- احمد علی سائیں کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) لاہور (ب) پشاور ✓ (ج) کراچی (د) کوئٹہ

5- احمد علی سائیں شاعری وچ کیہدے شاگرد سن؟
(الف) استاد دامن (ب) استاد مظو ✓ (ج) استاد عشق لہر (د) پیر فضل گجراتی

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

6- احمد علی سائیں ہوراں دی تعلیم کنی سی؟
(الف) واجبی تعلیم سی ✓ (ب) اعلیٰ تعلیم سی (ج) میٹرک پاس سن (د) گریجویٹ سن

7- آپ کدوں راولپنڈی آ گئے سن؟
(الف) 1915ء وچ (ب) 1918ء وچ ✓ (ج) 1914ء وچ (د) 1919ء وچ

8- راولپنڈی وچ کناں عرصہ قیام کیتا؟
(الف) 15 سال (ب) 10 سال (ج) ساری حیاتی ✓ (د) 18 سال

9- احمد علی سائیں کنج دے شاعر سن؟
(الف) فرمائشی شاعر ہن (ب) کاروباری شاعر سن (ج) شوقیہ شاعر سن (د) فطری تے پیدائشی شاعر سن ✓

10- پہلے پہل اوہناں نے کیہڑی کیہڑی زبان وچ شاعری کیتی؟
(الف) فارسی تے پشتو ✓ (ب) بلوچی تے براہوی (ج) سنسکرت تے ہندی (د) سندھی تے سرائیکی

11- احمد علی سائیں اپنی شاعری بارے کیہ سوچ رکھدے سن؟
(الف) چھپوانا چاہندے سن (ب) شائع کراؤن دے خلاف سن ✓ (ج) زبانی یاد رکھن دے حق وچ سن (د) ایناں وچوں کوئی نئیں

12- پہلی واری اوہناں دا کلام ''سائیں دی بسنت'' دے ناں توں کدوں شائع ہویا؟
(الف) 1924ء (ب) 1923ء (ج) 1921ء ✓ (د) 1922ء

13- 1949ء وچ احمد علی سائیں دی ایک ہور کتاب چھپی اوہدا عنوان کیہ سی؟
(الف) بیت بازی (ب) چوبرگیاں (ج) سائیں دی بسنت (د) ابیات سائیں احمد علی مرحوم ✓

14- ''ابیات سائیں احمد علی مرحوم'' دے عنوان نال کتاب 1949ء وچ کیہڑے شہر توں چھپی سی؟
(الف) گجرات توں ✓ (ب) سیالکوٹ توں (ج) ملتان توں (د) ساہیوال توں

15- پیر فضل گجراتی، جوگی جہلمی، مرزا عبدالکریم، تے غلام نبی ہوراں دا سائیں احمد علی دے نال تعلق کیہ سی؟
(الف) پتر سن (ب) شاگرد سن ✓ (ج) دوست سن (د) بھرا سن

16- سائیں ہوراں دی ایک ہور کتاب چھپ چکی اے اوہدا ناں کیہ اے؟
(الف) سائیں دی بسنت (ب) ابیات سائیں احمد علی (ج) تحفہ کمال ✓ (د) کلام سائیں احمد علی

17- سائیں احمد علی دی شاعری دے خاص موضوعات کیہڑے نیں؟
(الف) سوز و گداز (ب) رندی تے مستی (ج) فقیہہ تے دینی (د) تصوف تے اخلاق ✓

18- احمد علی سائیں نے کدوں وفات پائی؟
(الف) 1937ء ✓ (ب) 1940ء (ج) 1938ء (د) 1936ء

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: احمد علی سائیں نے کیہڑی کیہڑی زبان وچ شاعری کیتی؟

جواب: احمد علی سائیں نے پہلاں فارسی تے پشتو شاعری کیتی پر راولپنڈی آ کے پنجابی زبان دا رس تے مٹھاس اوہناں دی تخلیقی قوت اتے کھلر گئی۔ انج اوہناں پنجابی، فارسی تے پشتو زباناں وچ شاعری کیتی۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

سوال2: احمد علی سائیں دی شاعری دیاں خوبیاں کیہ سن؟

جواب: احمد علی سائیں دے کلام وچ سادگی، رس، سوز، رندی تے مستی پوری طرح رچی ہوی اے۔ ایس توں کس وکھ تصوف تے اخلاقی مضمون دی سائیں دی شاعری دے خاص موضوعات نیں۔ کلام وچ پختگی تے اخلاق، تشبیاں تے استعارے تے روزمرہ محاورے دی بندش کمال دی اے۔

سوال3: احمد علی سائیں کدوں تے کتھے پیدا ہوئے۔

جواب: احمد علی سائیں 1859ء نوں پشاور وچ پیدا ہوئے۔

سوال4: احمد علی سائیں دی تعلیم بارے دسو۔

جواب: احمد علی سائیں نے باقاعدہ کسی وی تعلیمی ادارے چوں تعلیم حاصل نہیں کیتی۔

سوال5: احمد علی سائیں دے کلام دی خصوصیت کیہ اے۔

جواب: احمد علی سائیں دے کلام وچ سادگی، رس، سوز، رندی تے مستی پوری طرحاں رچی ہوئی اے۔

سوال6: احمد علی سائیں راولپنڈی کدوں آئے؟

جواب: احمد علی سائیں 1918ء وچ راولپنڈی آ گئے تے فیر ساری حیاتی اتھے ای گزار دتی۔

سوال7: شاعری وچ احمد علی سائیں دے استاد دا کیہ ناں سی؟

جواب: شاعری وچ احمد علی سائیں دے استاد داناں ''رمضو'' سی۔

سوال8: احمد علی سائیں شاعری دی کیہڑی صنف تے خوبی توں مشہور سن؟

جواب: احمد علی سائیں پوٹھوہار وچ خاص طور تے سارے پنجاب وچ عام طور تے بیت بازی تے چوبرگیاں پاورں بوہت مشہور سن۔

سوال9: احمد علی سائیں نے کدوں تے کتھے وفات پائی۔

جواب: احمد علی سائیں 1937ء نوں راولپنڈی وچ فوت ہو گئے۔

سوال10: احمد علی سائیں دی مادری زبان پشتو سی تے شاعری پنجابی وچ کیوں کیتی؟

جواب: احمد علی سائیں دی مادری زبان تے پشتو ای سی پر جدوں اوہ راولپنڈی آ کے آباد ہوئے تے پنجابی زبان دی مٹھاس اوہناں دی ساری شاعری اتے کھلر گئی۔

سوال11: پہلی واری احمد علی سائیں دا کلام کدوں شائع ہویا؟

جواب: احمد علی سائیں اپنا کلام یاد رکھدے سن تے شائع کران دے خلاف سن۔ پہلی واری اوہناں دا کلام 1921ء وچ ''سائیں دی بسنت'' دے ناں نال شائع ہویا۔

سوال12: احمد علی سائیں دے مشہور شاگرداں دے ناں دسو۔

جواب: احمد علی سائیں ہوراں دے شاگرداں وچوں پیر فضل گجراتی، جوگی جہلمی، مرزا عبدالکریم تے غلام نبی کامل دے ناں مشہور نیں۔

سوال13: احمد علی سائیں دی دو جی تے تیجی کتاب کدوں شائع ہوئی؟

جواب: احمد علی سائیں دی دو جی کتاب اوہناں دی وفات توں بعد ''ابیات سائیں احمد علی مرحوم'' دے ناں نال 1949ء نوں گجراتوں چھپی۔ اوہناں دی اک ہور کتاب ''تحفہ کمال'' وی چھپ چکی اے۔

سوال14: احمد علی سائیں دی شاعری دے موضوعات کیہ سن؟

جواب: احمد علی سائیں دی شاعری دے اہم موضوعات تصوف تے اخلاقی مضامین نیں۔

سوال15: احمد علی سائیں دی شاعری وچ فنی محاسن تے فنی اصطلاحات کنج استعمال ہوندیاں نیں۔

جواب: احمد علی سائیں دی شاعری وچ پختگی، تشبیہاں، استعارے، روزمرہ محاورے تے بندشاں کمال دے نیں۔

.....☆.....

غزل

پیر فضل گجراتی

مشکل لفظاں دے معنے :

سینہ ونھ گیا : چھیک کر گیا، آر پار ہو گیا۔ نسبت : بارے۔ مہر منیر : لشکدا ہویا سورج۔ لورے : لطف، مزے۔ جھٹ : ذرا دی ذرا۔ زلف مسلسل : لمی سلمی زلف۔ اکسیر : سونا بنانا۔ گھت وہیر گیا : واہر پائی۔ چمڑ : اکٹھ کیتا، چپک جانا۔ لیر : کپڑے دا ٹکڑا۔ جھٹ : گھڑی دی گھڑی۔

شعر نمبر 1: کیہ ہویا سینہ وِنھ گیا یا جگر اساڈا چیر گیا!
ایہہ خوشی اسانوں تھوڑی اے نہیں خالی تیرا تیر گیا

ترجمہ: اے محبوب! ساڈا سینہ جے وِنھیا گیا یاں ساڈا جگر چیریا گیا، سانوں تے ایس گل دی خوشی اے کہ تیرے تیر دا نشانہ خطا نہیں گیا۔

تشریح: اک پاسے عشق دیاں مصیبتاں تے آزمائشاں نوں شاعر نے موضوع بنایا اے تے دُوجے پاسے ایس گل دی خوشی وی اے کہ ساہنوں محبوب نے کسے پاروں توجہ دے قابل تے سمجھیا۔ محبوب نے عاشق دے سینے تے جگر نوں تیر دے نشانے تے رکھ لیا۔ شاعر کہندا اے محبوب دا نشانہ ٹھیک طور تے لگ گیا۔ سینہ وِنھیا گیا تے جگر چیریا گیا۔ پر ایس گلوں خوشی ہوئی کہ محبوب دا نشانہ خالی نہیں گیا۔ جے خالی جاندا تے محبوب نوں شرمندہ ہونا پینا سی۔ ایہہ سانوں گوارا نہیں سی۔ اسیں تے ہر حال وچ محبوب دی خوشی دیکھنا چاہنے آں ایس لئی اسیں محبوب دے ہتھوں ملن والیاں تکلیفاں نوں ہس کھیڈ کے برداشت کر رہے آں۔ شعر وچ محبوب دی ستم گری ایس طرح وی گئی اے کہ اوہ اک وار وچ دو نشانے لا جاندا اے۔ یعنی عشق دی دُنیا وچ مصیبتاں ایسے طرح بے حساب ملدیاں نیں پر سچے عاشق نوں ہمدے متھے سب کجھ قبول کرنا پیندا اے۔

شعر نمبر 2: کل میری نسبت کیتی اے اِک نویں لباساں والے نے
ایہہ لیراں لتھا کدھرے دا کیہ چمڑ دانگوں لیر گیا

ترجمہ: کل اِک نویں کپڑے پہن والے نے میرے بارے ایہہ آکھیا، ایہہ لیراں پا کے پھرن والا مینوں تے لیر بن کے چمڑ گیا اے۔

تشریح: محبوب لوک ہر ویلے اپنے آپ نوں سنگاری رکھدے نیں۔ اوہ سوہنے سوہنے کپڑے پا کے عاشقاں دے دل تڑ فاندے نیں۔ شاعر کہندا اے میں جیہدی خاطر سب کجھ اُجاڑ بیٹھا واں، ساری شان شوکت ختم ہو گئی اے۔ اوس محبوب نے کل میرے بارے آکھیا، ایہہ پاٹے لیڑے پان والا شدائی مینوں تے لیر دانگوں چمڑ کے رہ گیا اے۔ میرا پچھا ای نہیں چھڈ دا۔ پیر فضل ہوراں نے ایس سادہ جہے شعر وچ کئی معنے لکا دتے نیں۔ اک تے ایہہ کہ محبوب لوک بڑے ناز نخرے والے ہوندے نیں۔ دوجے، اوہ عاشقاں نوں گل کیتیوں بغیر رہ نہیں سکدے۔ ترجے عشق وچ ساریاں دڈیائیاں مُک جاندیاں نیں۔ لوک پاگل تے جھلا سمجھدے نیں۔ چوتھے، محبوب لوک بعض ویلے ایس طرح دا انداز وی اختیار کر لیندے نیں کہ اوہناں نوں پتہ ہوندا اے کہ عاشق ایس حال تک کیویں پہنچ جاندے نیں پر فیر وی اوہ انجان بن جاندے نیں۔

شعر نمبر 3: جد ویکھن میرے سوہنے نوں سوہنے شرمندہ ہون پئے
گئی وجدی پھوک چراغاں نوں اوہ جدھر مہر منیر گیا

ترجمہ: بڑے بڑے سوہنے لوک میرے محبوب نوں ویکھ کے شرمندہ ہو جاندے نیں۔ میرا سورج ورگا محبوب جس محفل وچ وی گیا اوتھے چراغ بجھا دِتے گئے۔

تشریح: شاعر نے ایس شعر وچ اپنے محبوب دے حسن دی تعریف کیتی اے۔ ایہہ غزل دا اک عام مضمون اے پر پیر فضل ہوراں ایسے مضمون نوں

بڑے دلآویز انداز نال بنھیاں اے۔ کہندے نیں محبوباں نوں اپنے حسن و جمال اُتے بڑا مان ہوندا اے۔ ہر اک اپنے آپ نوں حسین ترین مخلوق سمجھدا اے پر میرے محبوب دی خوبصورتی دے اگے دڈے وڈے محبوب پانی بھردے نیں۔ اوہناں نوں پتہ نہیں اپنے حسین ہون اتے کناں فخر سی پر جس ویلے اوہناں میرے محبوب نوں ویکھیا تے اوہ ڈاہڈے شرمندہ ہوئے۔ اگلے مصرعے وچ محبوب دے حسن دی صورت ایہہ دسی اے کہ جس ویلے میرا محبوب کسے محفل وچ گیا تے اوہدے حُسن دے سامنے چراغاں دی روشنی ماند پے گئی۔ میر تقی میر نے دی ایس خیال نوں انج بنھیا اے:

دہ آئے محفل میں اتنا تو سب نے دیکھا میر
پھر اس کے بعد چراغوں میں روشنی نہ رہی

شعر نمبر 4:
اکھاں وچ ڈورے مستی دے خوشیاں وچ لورے آؤن پئے
اِک جھٹ کھلوتا کول جدھے اوہ بدل اوہدی تقدیر گیا

ترجمہ: جیہڑا بندہ میرے محبوب دے کول جھٹ دی کھلو گیا' اوہدی تقدیر بدل گئی۔ اوہدیاں اکھاں وچ مستی دے ڈورے آ گئے تے اوہ خوشیاں وچ لورے لین لگ پیا۔

تشریح: شاعر نے محبوب دے حسن و جمال تے ناز و ادا دی تعریف کیتی اے۔ شاعر کہندا اے میرے محبوب توں کوئی بندہ وی متاثر ہویاں بغیر نہیں رہ سکدا۔ جیہڑا کدے اوہدے کول جھٹ دی کھلو گیا اوہ اوہدے حسن دے جلویاں وچ بے خود ہو گیا۔ اوہدی دنیا ای بدل گئی۔ اوہدیاں اکھاں وچ مستی دے ڈورے ہلکورے لین لگ پئے۔ خوشیاں نال اوہ بندہ جھومن لگ پیا۔ اوہنوں دُنیاوی نفع نقصان دیاں گلاں بھل گیاں۔ اوہ عشق دا قیدی بن گیا۔ شاعر کہنا ایہہ چاہندا اے کہ عشق دی واردات بندے دی زندگی وچ اک انقلاب لے آؤندی اے۔

شعر نمبر 5:
بس اوہ دُنیا تے دین دیاں قیداں توں ہو آزاد گئے
پا اپنی زلف مسلسل دی اوہ جیہناں نوں زنجیر گیا

ترجمہ: جیہڑا بندہ میرے محبوب دی دراز زُلفاں دا قیدی بن گیا اوہ دین تے دُنیا دیاں پابندیاں توں اَگے نکل گیا۔

تشریح: شاعر لوک غزل وچ عام طور تے محبوب دیاں دراز تے سیاہ زُلفاں نوں موضوع بنا کے اپنے جذبیاں دا اظہار کردے نیں۔ پیر فضل کہندے نیں جیہڑے بندے دین تے دُنیا دے تقاضیاں دا بڑا خیال رکھن والے سن۔ اوہ اصولاں تے قانوناں نوں بڑی اہمیت دیندے سن۔ یعنی عقل تے علم نال ہر کم کرن والے سن۔ حقیقتاں نُوں وی ایسے واسطے نال پانا چاہندے سن پر جس ویلے اوہناں محبوب نوں ویکھ لیا' اوہدیاں لمیاں زُلفاں ویکھیاں تے فیر اوہ دل ہار بیٹھے۔ اوہناں نوں سارے دنیاوی تے دینی تقاضے بھل بھلا گئے۔ اوہناں نوں کسے گل دا ہوش نہ رہیا۔ شاعر نے ایس شعر وچ قید تے آزاد دے لفظاں وچ ''صنعت تضاد'' استعمال کیتی اے۔

شعر نمبر 6:
رل سونا مٹی نال گیا جد سونے نوں ہتھ پایا میں
اوہ ہتھ وچ لے کے مٹی نوں' مٹی نوں کر اکسیر گیا

ترجمہ: میں سونے نوں چھولیا تے اوہ مٹی بن گیا پر جس ویلے میرے محبوب نے مٹی نوں ہتھ لایا تے اوہ سونا بن گئی۔

تشریح: شاعر نے اپنے محبوب دیاں خوبیاں کھل کے وسیاں نیں تے اپنی خوبیاں دی عاجزانہ طور تے نفی کیتی اے۔ کہندا اے کہ میرے محبوب وچ بڑیاں صفتاں نیں۔ اوہ مٹی نوں چھولیندا اے تے اوہ مٹی سونا بن گئی۔ اک اسیں آں کہ اساں سونے نوں ہتھ لایا تے اوہ مٹی وچ بدل گیا۔ اک مفہوم تے ایہہ دے کہ شاعر نے محبوب دے سامنے اپنے آپ دی نفی کیتی اے تے اوہدیاں خوبیاں دا اثبات کیتا اے۔ دُوجا تقدیر دی کھیڈ دی دسی اے کہ اک اوہ لوک ہوندے نیں جنہاں دیاں ساریاں محنتاں بے کار جاندیاں نیں۔ جس کم نوں ہتھ پاندے نیں' اوہدے وچ ناکامی دا منہ ویکھدے نیں پر اک اوہ وی ہوندے نیں جیہڑے جس کم نوں شروع کرن تے اوہ سرے چڑھ جاندا اے۔ کامیابی اوہناں دے ہتھ چمدی اے۔

شعر نمبر 7:
کسے کول بہا کے فضل کدی میرے دِل دیاں گلاں سنیاں نہ
میں ماریا ہویا درداں دا راہواں وچ گھت دہیر گیا

ترجمہ: میرے جیے بدنصیب نوں کسے وی اپنے کول بہا کے میریاں گلاں نہ سُنیاں۔ میں درداں دے مارے ہوئے جیون دیاں راہاں وچ واہراں پا دتیاں یعنی اپنے ورگے لوگ اکٹھے کر لیے۔

تشریح: شاعر نے ایس شعر وچ شدید مایوسی دا اظہار کیتا اے۔ کہندا اے کہ میں اجیہا بدنصیب ساں کہ کسے وی بندے نے میری وات نہ سنی۔ میں وی انسان آں۔ میرے کول وی جذبے سن' حسرتاں سن۔ پر کسے نے وی میرے دل دا حال جانن دی کوشش نہ کیتی۔ میرے دُکھاں درداں اتے ہمدردی دا اظہار نہ کیتا۔ میں سدا دُکھ درد ای ویکھے۔ میں ایہناں دُکھاں نوں سہندا ہویا اک دیہاڑے حیاتی دیاں راہواں وچ اپنے ورگے لوگ ملا کے واہراں پا دتیاں' جیس توں رولے پے گئے۔ ایہہ شعر غزل دا اے ایس لئی ظاہر گل اے کہ شاعر نے جیہڑے دُکھ درد برداشت کیتے اوہ عشق دے ہتھوں ای اوہنوں ملے سن۔ اوہ چاہندا سی کہ محبوب اوہدیاں دُکھاں درداں دا خیال رکھے پر اوہ سنگدل سی۔ اوہنے اپنے عاشق دی سارای نہ لئی۔ جیس کر کے عاشق نے آپ ای رولا پا پا کے لوک اکٹھے کر لیے۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- پیر فضل گجراتی کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1897ء ✓ (ب) 1800ء (ج) 1809ء (د) 1705ء

2- پیر فضل گجراتی کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) قصور (ب) گجرات ✓ (ج) سرگودھا (د) ساہیوال

3- پیر فضل گجراتی دا اصل ناں کیہ سی؟
(الف) عبداللہ (ب) محمد احمد (ج) فضل حسین ✓ (د) محمد افضل

4- پیر فضل گجراتی دا خاندان کس صوفی بزرگ دا سجادہ نشین سی؟
(الف) حضرت بختیار کاکیؒ (ب) شاہ دولہ دریائیؒ ✓ (ج) شاہ عنایت قادریؒ (د) پیر عبدالرحمٰن

5- پیر فضل گجراتی دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) پیر مقبول شاہ ✓ (ب) سخی درویش (ج) شیخ عثمان (د) شیخ عثمان

6- فضل گجراتی نے کس صنف دی شاعری وچ شہرت پائی؟
(الف) غزل ✓ (ب) قصیدہ (ج) نظم (د) دوہڑا

7- پیر فضل گجراتی نے غزلاں توں علاوہ ہور کیہ لکھیا؟
(الف) کافیاں (ب) نعتاں ✓ (ج) باراں ماہ (د) سی حرفیاں

8- فضل گجراتی دیاں نعتاں دا مجموعہ کس ناں نال چھپیا؟
(الف) عقیدت دے پھل (ب) پنجابی نعتاں (ج) قطبی تاراں ✓ (د) ڈونگھے پینڈے

9- پیر فضل گجراتی کتھوں دے وسنیک سن؟
(الف) راولپنڈی دے (ب) لاہور دے (ج) شیخوپورہ دے (د) گجرات دے ✓

10- فضل گجراتی ہوراں ڈھلی تعلیم کیہدے کولوں حاصل کیتی؟
(الف) اپنے والد کولوں ✓ (ب) مرشد کولوں (ج) مرزام نثار حسین کولوں (د) احمد علی سائیں کولوں

11- پیر فضل گجراتی نے میٹرک کدوں پاس کیتا؟

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

(الف) 1915ء وچ (ب) 1917ء وچ ✓ (ج) 1914ء وچ (د) 1918ء وچ

-12 فضل گجراتی میٹرک پاس کرن توں مگروں کیہڑے کالج وچ داخل ہوئے؟

(الف) گورنمنٹ سائنس کالج وحدت رروڈ (ب) گورنمنٹ اسلامیہ کالج سول لائن لاہور ✓ (ج) اسلامیہ کالج (د) ٹیکنالوجی کالج ریلوے روڈ

-13 پیر فضل نے گھر دی مجبوریاں پاروں کیہڑے محکمے وچ ملازمت کیتی؟

(الف) ریلوے وچ (ب) محکمہ ڈاک وچ (ج) محکمہ سیکرٹریٹ (د) محکمہ میونسپل کمیٹی گجرات ✓

-14 میونسپل کمیٹی وچوں ریٹائر ہون ویلے فضل گجراتی کس عہدے تے فائز سن؟

(الف) سپرنٹنڈنٹ ✓ (ب) چیئرمین (ج) نائب سپرنٹنڈنٹ (د) T.M.O آفیسر

-15 فضل گجراتی نوں اردو شعر لکھنے کیہنے سکھائے؟

(الف) مرزا نثار حسین نے (ب) احمد علی سائیں نے ✓ (ج) استاد دامن نے (د) غلام رسول عالپوری نے

-16 پیر فضل گجراتی فکری تے فنی اعتبار نال پنجابی شاعری دی کس صنف دی شناخت بن گئے؟

(الف) پنجابی نعتاں (ب) پنجابی غزل (ج) دوہڑے ✓ (د) سی حرفی

-17 فضل گجراتی دیاں غزلاں دے کنے مجموعے نیں؟

(الف) تن (ب) چار (ج) دو (د) اک ✓

-18 پیر فضل گجراتی کدوں فوت ہوئے؟

(الف) 2 2 (ب) 20 دسمبر م1970ء (ج) 20 ستمبر 1971ء (د) 19 جنوری 1973ء اگست 1972ء ✓

-2□ تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: پیر فضل گجراتی کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: پیر فضل گجراتی 1897ء نوں گجرات وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: پیر فضل گجراتی ''پیر'' کیوں اکھواندے نیں؟

جواب: پیر فضل گجراتی دے خاندان والے صوفی بزرگ شاہ دولہ دریائی دے سجادہ نشین سن۔ایس پاروں ''پیر'' اکھواندے سن۔

سوال3: پیر فضل گجراتی دیاں نعتاں وچ کیہ خوبیاں نیں؟

جواب: پیر فضل دیاں نعتاں وچ عقیدت تے محبت دا اظہار وی اے روایتی مضمون دی تھاں نویاں سوچاں دی موجود نیں۔

سوال4: پیر فضل گجراتی دیاں غزلاں دیاں خوبیاں بیان کرو۔

جواب: پیر فضل گجراتی پنجابی غزل دی فکری تے فنی اعتبار نال شناخت بن گئے۔آپ دے کلام وچ بے پناہ روانی، تخیل دی اچی اڈاری تے سوچ دی ڈونگھائی موجود اے۔نویکلے استعارے سوہنیاں تشبیہاں تے معنی خیز رمزاں آپ دی غزل دیاں ٹومہاں نیں۔

سوال5: پیر فضل گجراتی نے علم تے ادب کس کس کولوں سکھیا؟

جواب: پیر فضل گجراتی نے مڈھلی تعلیم جس وچ قرآن پاک توں وکھ عربی تے فارسی دیاں کتاباں سن اپنے والد کولوں لئی۔میٹرک کرن مگروں اسلامیہ کالج لاہور وچ داخلہ لیا پر گھر دیاں مجبوریاں پاروں تعلیم جاری نہ رکھ سکے۔ادب وچ نثار حسین مبصرتوں اردو تے احمد علی سائیں کولوں پنجابی وچ شعر لکھنے سکھے۔

سوال6: پیر فضل گجراتی دے والد دا کیہ ناں اے۔

جواب: پیر فضل گجراتی دے والد داناں پیر مقبول شاہ اے۔

سوال7: پیر فضل گجراتی نے ڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟

جواب: پیر فضل گجراتی نے ڈھلی تعلیم جس وچ قرآن پاک توں وکھ عربی تے فارسی دیاں کتاباں سن اپنے والد کولوں حاصل کیتی۔

سوال8: پیر فضل گجراتی نے کیہڑی ملازمت اختیار کیتی؟

جواب: پیر فضل گجراتی میونسپل کمیٹی گجرات وچ ملازم ہو گئے۔ ایتھوں ای سپرنٹنڈنٹ دے عہدے توں ریٹائر ہوئے۔

سوال9: پیر فضل گجراتی دا انتقال کدوں ہویا؟

جواب: پیر فضل گجراتی 22 اگست 1972ء نوں انتقال کر گئے۔

سوال10: پیر فضل گجراتی دی شاعری دے استاد کون کون سی؟

جواب: پیر فضل گجراتی دی اردو شاعری دے استاد مرزا نثار حسین مبصر تے پنجابی شاعری دے استاد احمد علی سائیں سن۔

سوال11: پیر فضل گجراتی دی شاعری کس صنف دی اے؟

جواب: پیر فضل گجراتی دی شاعری غزل دی شاعری اے لیکن نال نال نعت دی کیہندے نیں۔

سوال12: پیر فضل گجراتی دی پنجابی غزلاں دیاں کتاباں دے کیہ ناں نیں؟

جواب: پیر فضل گجراتی دی پنجابی غزلاں دے دو مجموعے نیں۔ ''ڈونگھے پینڈے'' تے ''ٹکوراں''۔

سوال13: پیر فضل گجراتی دا نعتاں دا مجموعہ کس ناں توں شائع ہویا؟

جواب: پیر فضل گجراتی دا نعتاں دا مجموعہ ''قطبی تارا'' دے ناں توں شائع ہویا۔

سوال14: پیر فضل گجراتی کنے عرصے وچ شاعری دے اسماں تے چمکے۔

جواب: پیر فضل گجراتی تھوڑے ای عرصے وچ پنجابی غزل دے فکری تے فنی اعتبار نال شناخت بن گئے۔

سوال15: پیر فضل گجراتی دی غزل گوئی بارے کیہ کیا جانداے؟

جواب: پیر فضل گجراتی پنجابی دی شعری ریت وچ اک عظیم غزل گو دے حوالے نال سدا جیوندے رہن گے۔

.....☆.....

غازی تے شہید

ڈاکٹر فقیر محمد فقیر

مشکل لفظاں دے معنے:

مان: فخر۔ نمانے: ماپتر' مسکین۔ دُکھیاری: دُکھی۔ راکھے: محافظ۔ حقی گل: سچی گل۔ ریت: روائت۔ قدیمی: پرانی۔ ضرب: سٹ' وار۔ ضرب کلیمی: حضرت موسیٰ کلیم اللہ دا نگ دی سٹ' اوہناں نے پتھر اتے عصا مار یا تے باراں چشمے پھٹ پئے۔ ایسے عصا نے فرعون نوں غرق وی کر دتا سی۔ وارنا: قربان کرنا۔ بھوتے ہوئے: بھوترے ہوئے' بدمست۔ الکھاں لاہنا: تباہ برباد کرنا۔ تلوار دے دھنی: تلوار چلان دے ماہر۔ جری: جرأت والے۔

بند نمبر 1:

اللہ دے قلعے فولادی نیں دِل جگرے پاک جواناں دے
ایہہ مان نمانے لوکاں دا دردی دُکھیار اِنساناں دے
راکھے رب آپ بنائے نیں ایہہ دونویں مالاں جاناں دے
وارث نیں غازی دھرتی دے تے مرد شہید اَسماناں دے

ترجمہ: پاکستان دے جوان اللہ پاک دے فولادی قلعے نیں۔ ایہہ غریب تے ماہتڑ لوکاں دے مان نیں۔ شہریاں دیاں جاناں تے مالاں دی حفاظت لئی رب نے ایہناں نوں پیدا کیتا اے۔ دھرتی دے ایہہ وارث غازیاں تے شہیداں دے مرتبے پان والے نیں۔

تشریح: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر اک قومی شاعر سن۔ اوہناں دے کلام دے لفظ لفظ وچ دھرتی نال محبت دا جذبہ رچیا ہویا اے۔ ایس بند وچ اوہناں پاکستانی جواناں لئی عقیدت دا اظہار کیتا اے' جیہڑے وطن دے دفاع واسطے سرحداں اُتے دنے راتیں پہرہ دے رہیں نیں۔ شاعر کہندا اے کہ تواں دے اصل حفاظتی قلعے سرحداں اتے کھلوتے جوان ہوندے نیں۔ اسیں مسلمان آں۔ ساڈا رب پاک اتے پکا ایمان اے۔ ایہہ ملک دی اساں خدا دا کلمہ بلند کرن لئی لیا سی ایس لئی ساڈے جوان رب دلوں بنائے ہوئے قلعے نیں۔ ایہناں دے دل تے جگر فولاد دا نگن نیں۔ کسے طاقت کولوں ڈرن تے ڈیہلن والے نہیں۔ ایہہ ساڈی دھرتی دے غازی تے شہید نیں۔ ایہہ غریب عوام دیاں جاناں' مالاں تے عزتاں دے رکھوالے نیں۔ ایہناں نوں رب دی نصرت حاصل اے۔ اسیں ایہناں دیاں ہمتاں تے جواں مردیاں اُتے مان کر سکنے آں۔ ایہہ جان تے کھیڈ کے اپنے وطن دی حفاظت کردے نیں۔ جے ایہہ دشمن دے حملے توں بچ جان تے فیر ایہناں نوں اللہ پاک نے غازی دا درجہ دتا اے۔ تے جے لڑدے ہوئے حیاتی دا نذرانہ رب دی بارگاہ وچ پیش کردین تے فیر اوہناں واسطے شہید دا مرتبہ اے۔ قرآن پاک نے شہیداں بارے دسیا اے:

''جیہڑے اللہ دی راہ وچ مارے جان' اوہناں نُوں مردہ نہ آکھو۔ اوہ زندہ نیں پر تہانوں اوہناں دی حیاتی دا شعور نہیں۔'' (البقرہ)

''شہید اسماناں'' توں مراد ایہہ وے کہ شہیداں دیاں روحاں اسماناں اُتے رب دی قربت وچ رہندیاں نیں۔ اوہناں نوں رزق وی دتا جاندا اے۔ اوہناں دی حیاتی بڑی پرلطف ہوندی اے۔

بند نمبر 2:

گل حق توں سروارن دی ایہناں دی ریت قدیمی اے
ضرب ایہناں دی فرعوناں لئی موسیٰ دی ضرب کلیمی اے
ایہہ جاناں دار نبھاندے نیں کیتے ہوئے قول زباناں دے
وارث نیں غازی دھرتی دے تے مرد شہید اسماناں دے

ترجمہ: حق دی خاطر سراں دی قربانی دے دینا' ایہناں غازی مرداں دی پرانی ریت اے۔ وقت دے فرعوناں لئی ایہناں دے وار' حضرت موسیٰ کلیم اللہ دیاں ضرباں وانگن ہوندے نیں۔ ایہہ رب پاک تے مسلم قوم نال اپنے کیتے ہوئے وعدے جاناں وار کے وی نبھانا جاندے نیں۔ ایہہ غازی تے شہید دے مرتبے پان والے جوان دھرتی دے وارث نیں۔

تشریح: شاعر سرحداں اُتے پہرہ دین والے جواناں دی صفت بیان کر رہیا اے کہ اوہ حق دے فن والے ہوندے نیں۔ باطل دے خلاف پوری جرأت نال لڑدے نیں۔ حق دی خاطر سراں دی بازی لا جانا' اوہناں دا پرانا شیوہ اے۔ اوہ ایس قدیمی ریت دی پالنا کرن والے نیں۔ اوہ دشمن اُتے جیہڑی ضرب لاندے نیں اوہ بڑی زبردست ہوندی اے۔ شاعر نے ایتھے ''ضرب کلیمی'' دی تلمیح ورتی اے۔ حضرت موسیٰ کلیم اللہ نے فرعون دے دربار وچ ان جھک ہو کے رب دا پیغام سنایا۔ فرعون دے جادوگراں دا مقابلہ کیتا تے اوہناں نوں شکست فاش دتی۔ بحر قلزم پار کرن ویلے اپنا عاصا سمندر اتے ماریا تے بنی اسرائیل لئی یاراں رستے بن گئے' جنہاں وچوں قوم دے یاراں قبیلے آسانی نال لنگھ گئے۔ موسیٰ علیہ السلام دے عاصے دی ضرب تاریخ وچ اک بے مثل واقعہ بن گئی۔ ساڈے شیر جواناں نوں رب دی مدد حاصل ہوندی اے۔ اوہناں دے وار کرن پچھے ایمانی قوت کارفرما ہوندی اے۔ بڑیاں بڑیاں فرعونی طاقتاں ایہناں دے واراں دا مقابلہ کرن توں عاجز آ جاندیاں نیں۔ ایہناں شیراں نے اپنے خالق و مالک تے پوری قوم نال عہد کیتا ہوندا اے کہ اوہ پوری ہمت تے خلوص نال اپنے وطن دا دفاع کرن گے۔ چنانچہ ایہہ جوان اپنیاں جاناں دی وی پروا نہیں کردے۔ اپنے وعدے دی پوری پوری پاسداری کردے نیں۔ رب نے ایہناں نوں غازی تے شہید دے خطاب دتے نیں۔

بند نمبر 3:

بھوتے ہوئے خونی ظالم دا ایہہ نام نشان مٹاندے نیں
ایہہ راکھے نے مظلوماں دے ظلماں دیاں الکھاں لاہندے نیں
بن بہندے سنگی ساتھی نہیں ایہہ جھوٹے شان گماناں دے
وارث نیں غازی دھرتی دے تے مرد شہید اسماناں دے

ترجمہ: ایہہ شیر جوان ظلم دی ہنیری جھلان والے ظالماں دا ناں نشان مٹا دیندے نیں۔ ایہہ مظلوماں دے راکھے نیں۔ ظالماں دے تکبر نوں توڑن والے نیں۔ جیہڑے لوک دنیاوی شان وشوکت اُتے ناز کرن والے ہوندے نیں' ساڈے شیر جوان اوہناں دے دوست نہیں بن دے۔ ایہہ تے دھرتی دے محافظ نیں۔ ایہناں نوں غازی تے شہید دا مرتبہ دتا گیا اے۔

تشریح: ساڈی دھرتی دے محافظ بڑے چوکس تے خبردار ہوندے نیں۔ اوہناں کول اتناں دی جرأت ہوندی اے۔ جدوں کدھرے ظالم ہنیر پادین۔ ساڈے جوان خونریزیاں کرن والے ظالماں دا پچھا کر کے اوہناں دی طاقت تروڑ دیندے نیں۔ اوہناں دے بُرے ارادے خاک وچ ملا دیندے نیں۔ فیر اوہناں نوں ظلم کرن دی جرأت نہیں ہوندی۔ جیہڑے لوک صرف دنیاوی شان وشوکت اُتے ریجھن والے ہون' اوہناں دی سنگت اختیار کرن توں پرہیز کردے نیں۔ کیونکہ اوہ جان دے نیں کہ مادہ پرستانہ تہذیب اختیار کرن والے انسانیت دے خیر خواہ نہیں ہوندے۔ اوہ صرف ایس دنیاوی عیش نوں ای پسند کردے نیں۔ اوہناں نوں رب دی خوشنودی حاصل کرن دی خواہش نہیں ہوندی۔ ساڈے جوان رب تے رسول ﷺ اتے ایمان رکھدے نیں۔ اوہ ظلم دی ہر شکل نوں مٹانا اپنا پہلا فرض گن دے نیں۔ شاعر کہندا اے کہ ایہناں جواناں واسطے ای غازی تے شہید دے مرتبے متعین کیتے گئے نیں۔

بند نمبر 4:

ایہ چڑھ کے چڑھدے طوفاناں دے وانگر چڑھدے جاندے نیں
لڑ پین جے نال پہاڑاں دے مُڑ لُودے لُودے جاندے نیں
جانباز دھنی تلواراں دے ایہہ مرد جری میداناں دے
وارث نیں غازی دھرتی دے تے مرد شہید اَساناں دے

ترجمہ: مسلمان شیر جوان طوفاناں وانگن چڑھائی کردے نیں۔ پہاڑاں ورگیاں مضبوط طاقتاں دی سامنے آ جان تے ایہہ لڑن توں پچھاں نہیں ہٹ دے۔ ایہہ جانباز لوک نیں۔ تلوار چلانا تے میدان جتنا اوہناں نوں آ وَندا اے۔ ایہہ ساڈی دھرتی دے وارث نیں تے غازی تے شہید دے مرتبے پان والے نیں۔

تشریح: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ایس بند وچ اپنے شیر جواناں دی جرأت مندی تے اُچے حوصلے دی تعریف کر رہے نیں۔ ایس بند وچ بیان دا زور ودھ گیا اے۔ طوفان' پہاڑ' دھنی تلوار دے' مرد جری جیہے لفظاں نے ایس بند وچ غیر معمولی جوش خروش پیدا کر دتا اے۔ ڈاکٹر فقیر کہندے نیں کہ ساڈے سرحداں دے محافظ دشمن اُتے طوفاناں وانگ یلغار کردے نیں۔ اوہ جان دی پروا نہیں کر رہے ہوندے۔ اوہناں دے سامنے صرف رب دی رضا تے وطن دا دفاع ہوندا اے۔ ایہناں دے سامنے کوئی وڈے توں وڈا لشکر ہووے' بھاویں اوہدے کول کناں اسلحہ ہووے' کئی انفرادی قوت ہووے ایہہ ساڈے جوان اوس دشمن نال پنجہ آزمائی کردے نیں۔ ایہہ جانبازی دا مظاہرہ کردے نیں۔ میداناں وچ باطل قوتاں نال ٹکرانا ایہناں دی پرانی ریت اے۔ ایہہ ہر طرح دی تربیت توں لیس ہوندے نیں۔ ڈرتے خوف ناں دی کوئی شے ایہناں دی چمڑی وچ شامل نہیں ہوندی۔ ایہہ لڑنا جان دے نیں۔ ایہناں دے جذبیاں دی رب دی بارگاہ وچ بڑی قدر اے۔ ایہناں نوں غازی تے شہید دا مرتبہ رب ولوں ملدا اے۔ ایس بند وچ چڑھ' چڑھدے' چڑھدے جاندے تے لڑ پین' لڑدے' لڑدے وغیرہ ہم آواز لفظاں دی تکرار نے بیان وچ چنگا بھلا زور پیدا کر دتا اے۔ ڈاکٹر فقیر واجد بہ حُب الوطنی ایس بند وچ عروج اُتے نظر آ وَندا اے۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کدوں پیدا ہوئے؟

(الف) 1900ء✓ (ب) 1907ء (ج) 1909ء (د) 1910ء

2- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کتھے پیدا ہوئے؟

(الف) گجرات (ب) گوجرانوالہ ✓ (ج) ملتان (د) ساہیوال

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

3- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) سخی محمد درویش (ب) حکیم لال دین ✓ (ج) شیخ عثمان (د) بازید محمد

4- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کس ذات نال تعلق رکھدے سن؟
(الف) کشمیری ✓ (ب) گجر (ج) قریشی (د) آرائیں

5- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دا جدی پشتی پیشہ کی سی؟
(الف) تجارت (ب) درس وتدریس (ج) طب ✓ (د) ٹھیکیداری

6- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی نظم دا عنوان کیہ اے؟
(الف) غازی تے شہید ✓ (ب) مسلمان (ج) مجاد (د) مومن

7- ڈاکٹر فقیر محمد دے والد لال دین کیہڑے شہر دے مشہور حکیم سن؟
(الف) لاہور (ب) گوجرانوالہ ✓ (ج) شیخوپورہ (د) گجرات

8- فقیر محمد فقیر نے کیہدے کولوں قرآن پاک پڑھیا؟
(الف) قاضی نذیر کولوں (ب) والد صاحب کولوں (ج) مولوی رمضان کولوں ✓ (د) میت دے مولوی کولوں

9- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے عربی، فارسی تے منطق دی تعلیم کیہدے کولوں حاصل کیتی؟
(الف) مولوی رمضان کولوں (ب) ڈاکٹر نذیر احمد کولوں (ج) افضل پرویز کولوں (د) قاضی نذیر حسین کولوں ✓

10- میڈیکل کالج لاہور دی لیبارٹری وچ ڈاکٹر فقیر کیہڑے سن وچ ملازم ہوئے؟
(الف) 1915ء وچ ✓ (ب) 1914ء وچ (ج) 1913ء وچ (د) 1916ء وچ

11- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے گوجرانوالہ جا کے کیہڑا کم شروع کیتا؟
(الف) ملازمت (ب) حکمت ✓ (ج) تجارت (د) زراعت

12- حکمت چھڈ کے لاہور آ گئے نیز ڈاکٹر صاحب نے کیہڑا ذریعہ معاش اختیار کیتا؟
(الف) دکان پائی (ب) ہوٹل بنالیا (ج) ٹھیکیداری شروع کروتی ✓ (د) کارخانہ لگالیا

13- سب توں پہلاں جیہڑا رسالہ جاری کیتا اوہدا ناں کیہ سی؟
(الف) پنجاب رنگ (ب) پنجند (ج) سوہنی دھرتی (د) پنجابی ✓

14- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر لاہور پاکستان دی کیہڑی اکیڈمی نال جڑ گئے سن؟
(الف) پاکستان پنجابی ادبی اکیڈمی (ب) لاہور ادبی اکیڈمی (ج) علامہ اقبال ادبی اکیڈمی (د) اردو ادبی اکیڈمی لاہور ✓

15- آپ نے کس طرحاں دی حیاتی گزاری؟
(الف) پرکھیش حیاتی (ب) بھرویں علمی تے ادبی حیاتی ✓ (ج) غیر ذمہ دارانہ حیاتی (د) شریفانہ تے عاجزانہ حیاتی

16- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دی نظم "غازی تے شہید" وچ شاعر نے کیہناں نوں بوہت سراہیا اے؟
(الف) ڈاکٹراں نوں (ب) دین دے عالماں نوں (ج) قومی جواناں نوں ✓ (د) پولس نوں

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

17- ڈاکٹر صاحب نے نظم ''غازی تے شہید'' کیہڑی جنگ نوں یاد کردیاں لکھی؟

(الف) جنگ کارگل (ب) بھارت پاکستان جنگ 1948ء (ج) پاک بھارت جنگ 1971ء (د) پاک بھارت جنگ 1965ء ✓

18- ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کیہڑے سن وچ فوت ہوئے؟

(الف) 1974ء ✓ (ب) 1975ء (ج) 1973ء (د) 1970ء

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر 5 جون 1900ء نوں گوجرانوالہ وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دیاں پنجابی ادب لئی کیہ خدمات نیں؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے پاکستان دی تحریک وچ حصہ لیا تے پنجابی زبان تے ادب دی خدمت نوں اپنا مشن بنالیا۔ سبھ توں پہلاں اک رسالہ ''پنجابی'' دے ناں نال جاری کیتا۔ فیر پاکستان پنجابی ادبی اکیڈمی لاہور نال جڑ گئے تے دن رات اکیڈمی دی ترقی خاطر کم کردے رہے۔ آپ نے نہ صرف پنجابی وچ مضمون، شاعری تے کتاباں لکھیاں سگوں دوجے عالماں تے فاضلاں کولوں وی پنجابی وچ لکھوایا۔

سوال3: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے کس کس کولوں تعلیم حاصل کیتی؟

جواب: فقیر محمد فقیر نے مولوی رمضان کولوں قرآن پاک پڑھیا۔ فیر قاضی نذیر حسین توں عربی، فارسی تے منطق دی تعلیم حاصل کیتی۔

سوال4: فقیر محمد فقیر نے کس کس صنف وچ شاعری کیتی؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے شاعری دی ہر صنف وچ طبع آزمائی کیتی۔ آپ نے غزل، نظم، نعت، مثنوی، دوہڑے تے رباعیاں لکھیاں۔

سوال5: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دے والد دا کیہ ناں اے؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دے والد داناں حکیم لال دین سی، جیہڑے گوجرانوالہ دے مشہور حکیم سن۔

سوال6: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے ڈھلی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے مولوی رمضان کولوں قرآن پاک پڑھیا۔ فیر قاضی نذیر حسین کولوں عربی، فارسی تے منطق دی تعلیم حاصل کیتی۔ طب آپ واجدی پشتی پیشہ سی۔

سوال7: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے لاہور کدوں تے کیہڑی ملازمت کیتی؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر 1915ء وچ میڈیکل کالج لاہور دی لیبارٹری وچ ملازمت کیتی۔

سوال8: ''غازی تے شہید'' دے لکھاری داناں دسو تے ایس لکھت دی ادبی صنف کیہ اے؟

جواب: غازی تے شہید دے شاعر داناں ڈاکٹر فقیر محمد فقیر اے تے ایس کلام دی ادبی صنف نظم اے۔

سوال9: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے کیہڑی تحریک وچ حصہ لیا؟

جواب: فقیر محمد فقیر نے پاکستان بنان دی تحریک وچ حصہ لیا تے اپنے قلم نال تے علم دے مطابق ایس تحریک واسطے بھرپور کم کیتا۔

سوال10: آپ دی وفات کدوں ہوئی؟

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوریں بالآخر 1974ء نوں ایس دار فانی توں کوچ کر گئے۔

سوال11: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں کیہڑیاں کیہڑیاں کتاباں لکھیاں؟ ناں دسو:

جواب: ڈاکٹر فقیر محمد فقیر نے بہت ساریاں کتاباں مرتب کیتیاں تے ایس طراح آپ دیاں کوششاں ساروں کلاسیکی ادب شائع ہوں توں بچ گیا۔ آپ دیاں لکھتاں وچوں ''مواعظ'' ''میلے تارے'' ''رباعیات فقیر'' ''چنگیاڑے'' ''صدائے فقیر'' ''پانے قلمیں'' ''بچ ہادی'' تے مہکدے پھل بہت مشہور نیں۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

اپنی سہان

حکیم شیر محمد ناصر

مشکل لفظاں دے معنے :

اللہ دا جانی : اللہ نال پیار کرن والا۔ ریس : مثال۔ لاثانی : جیہدی کوئی مثال نہ ہووے۔ عامل : عمل کرن والا۔ آگو : رہبر۔ امام زمانی : زمانے دا امام۔ جڈ : بزرگ، اسلاف۔ مادے تے مرنا : مادہ پرستی اختیار کرلینا۔ ہیناں : ماتحت۔ چیناں : اِک نکے دانیاں والا اناج۔ سگاں : آرزواں، سدھراں۔ سیوا : خدمت۔ انمُلّا : قیمتی۔ وڈے : اسلاف، بزرگ۔ شیوا : طور طریقہ، اصول۔ سہان : پچھان۔

نظم دا ویروا: حکیم شیر محمد ناصر اک قومی درد رکھن والے شاعر سن۔ اوہناں نے تحریک پاکستان وچ وی شاعری دے ذریعے اپنا حصہ پایا سی۔ اوہناں نے اپنی قوم نوں جگائی رکھن لئی بہت ساری شاعری کیتی۔ اوہناں دی ایہہ نظم قومی درد نال بھرپور اے۔ ایہدے وچ اوہناں نے بڑے شائستہ تے ملائم لہجے وچ مسلماناں نوں اوہناں دا ماضی یاد دوایا اے۔ اوہناں نوں اپنے مقام تے مرتبے دی پچھان کروائی اے۔ اوہناں نے دسیا اے کہ مسلمان توحید پرست ہوندا اے۔ اوہدے کول ہدایت دی اک لازوال کتاب اے۔ مسلمان دا فرض اے کہ اوہ پوری دنیا دی رہبری کرے۔ پنجابی، پشتون، سندھی یا مکرانی بن توں پہلاں اک سچا پاکستانی بنے۔ مسلماناں نے مادیت وچ غوطے کھان والی انسانیت نوں سہارا دینا اے۔ اوہناں اعلیٰ اخلاقی قدراں نوں اُجاگر کرنا اے جنہاں نوں دنیا بھلا بیٹھی اے۔ مسلمان نوں چاہی دا اے کہ اوہ اپنے اسلاف نوں یاد کرے۔ اوہناں دے کارنامیاں توں ترقی کرن دا سبق سکھے۔ اپنا تشخص بھلا نہ دیوے۔ وہ اک سچا پاکستانی ہون اُتے فخر کرے۔ حکیم ناصر دی ایہہ نظم شعور تے وجدان دوناں نوں متاثر کرن والی اے۔ ایہدے وچ مسلمانی جذبہ انہاں دا اے۔ مصرعیاں دی بندش تے اچے خیالاں دی ترسیل دے اعتبار نال ایہہ اک کامیاب نظم اے۔

بند نمبر 1:

توں مسلم ہیں دُنیا دے وچ توں اللہ دا جانی بن
نبی ﷺ توحید دا بانی تیرا، توں وی توحید دا بانی بن
دین تیرے دی ریس نہ جگ تے توں وی تے لاثانی بن
بندہ رب دا نبی ﷺ دی اُمت تے عامل قرآنی بن
جڈ تیری دُنیا دی آگو توں وی امام زمانی بن
نہ پنجابی، نہ سرحدی، نہ سندھی مکرانی بن
سب کجھ ہوندیاں سب توں پہلاں توں اِک پاکستانی بن

ترجمہ: توں مسلمان ایں تے دنیا وچ اللہ دا دوست بن کے رہو۔ تیرا نبی ﷺ توحید دا علمبردار سی۔ توں وی توحید نوں پیش کرن والا بن۔ جگ وچ تیرے دین دی کوئی مثال نہیں۔ توں وی بے مثال بن جا۔ توں رب دا بندہ ایں تے نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دا اُمتی ایں۔ توں قرآن اُتے عمل کرن والا بن۔ تیرے وڈے وڈیرے دُنیا دے رہنما سن توں وی تمام قوماں دا امام بن جا۔ توں پنجابی، پٹھان، سندھی یاں مکرانی اکھوان توں پہلاں اُک پاکستانی بن۔

تشریح: حکیم شیر محمد ناصر پاکستان دے مسلماناں نوں اوہناں دے اصل مقام دا احساس دوا رہے نیں۔ کہندے نیں اے مسلمان اتوں ایں دنیا وچ رہندیاں ہویاں اپنا مرتبہ پچھان۔ توں اسلام نوں منن والا ایں۔ توں ساریاں سہاریاں نوں چھڈ کے رب دی دوستی اختیار کر۔ کیونکہ رب تعالےٰ ای تینوں سرفرازی عطا کرے گا۔ توں جس نبی ﷺ اُتے ایمان رکھنا ایں، اوہناں نے شرک تے کفر دے میریاں وچ توحید دی شمع بالی سی۔ توں اگے دُنیا نوں توحید دا درس دین والا بن جا۔ توں اپنے مذہب نال تعلق رکھنا ایں، ایہدا اپنی حیثیت وچ اک بے مثال دین اے۔ توں وی اپنے کردار پاروں بے مثال بن جا۔ توں رب دا سچا غلام تے حضور نبی کریم ﷺ دا حقیقی اُمتی بن۔ قرآن پاک دیاں تعلیمات اُتے عمل کر۔ اک ویلا سی جدوں

مسلماناں نے دنیا دیاں ساریاں قوماں دی رہبری کیتی سی۔ اوہناں ٹوں حیاتی گزارن دے نہ صرف سوہنے اُصول دتے بلکہ اوہناں اُتے آپ عمل کر کے وی وکھا دتا سی۔ اے مسلمان توں ہن ساریاں سستیاں چھڈ دے تے سارے زمانے دی امامت دا منصب اک وار فیر سانبھ لے۔ ایہہ ٹھیک اے کہ تیرا تعلق مختلف زباناں تے ثقافتاں نال اے۔ توں پنجابی وی ایں' پٹھان وی ایں' سندھی وی ایں تے مکرانی وی ایں پر ٹوں ایہناں علاقائی نسبتاں اُتے فخر کرن دی تھاں پاکستانی ہون اُتے فخر کر۔ اپنی پچھان پاکستان دے حوالے نال بنا۔ ظاہر اے ایہدے وچ شاعر اتحاد تے اتفاق دا درس دے رہیا اے۔

بند نمبر 2:

دُنیا مادے تے پئی مردی' تیرے ہتھ روحانی جیناں
چن دے اندر جا کے وی تے لوکاں ہونائیں تیرا ہیناں
تینوں کٹھا کرنا پیناں اے' لوکی جو پئے ڈولھن چیناں
سکاں وچ سکندر مری آب حیات خضر ہے پیناں
ہتھیں وی کجھ کر اوئے شیرا نہ ٹوں شیر زبانی بن

نہ پنجابی نہ سرحدی نہ سندھی مکرانی بن
سب کجھ ہوندیاں سب توں پہلاں اک پاکستانی بن

ترجمہ: اے مسلمان! دُنیا نے مادہ پرستی اختیار کیتی ہوئی اے ٹوں روحانیت دی زندگی اختیار کر لے۔ دوجیاں قوماں نے چن اتے پہنچ کے وی تیرے سامنے جھکنا ایں۔ جس چینے ٹوں دوجیاں قوماں بے قدری نال ضائع کر رہیاں نیں' ٹوں ای اوس چینے ٹوں اکٹھیاں کرنا ایں۔ سکندر نے آب حیات دی صرف خواہش ای کر دیاں جان دے دینی ایں تے خواجہ خضر نے آب حیات پی کے ہمیش دی زندگی پا لینی اے۔ ٹوں زبانی کلامی شیر بن دی تھاں عمل دے میدان وا شیر بن جا۔ ٹوں پنجابی' پٹھان' سندھی تے مکرانی ہون دی تھاں اک پاکستانی ہون اُتے فخر کر۔

تشریح: حکیم ناصر ایس بند وچ اج دے مسلمان نوں اپنا اصل کردار ادا کرن لئی ہلا شیری دے رہے نیں۔ کہندے نیں' اے مسلمان! اج دی دُنیا مادہ پرست ہوندی جا رہی اے۔ سراسر مادی غرضاں پوریاں کرن تے عیش عشرت کرن وچ رُجھی ہوئی اے۔ اوہ روح دیاں لوڑاں بھل گئی اے۔ پر اے مسلمان تیرے کول تے جسم دے نال نال روح دے تقاضیاں دا حل دی موجود اے۔ ٹوں اج دے بے سکون انسان نوں کامل آرام دے سکنا ایں۔ جے ٹوں اسلام دیاں روشن تعلیمات اُتے عمل کرن لگ پویں تے فیر دنیا دی طور تے بہت امیر قوماں دی تیرے سامنے جھک جان گیاں۔ دوجیاں قوماں چن اتے پہنچن لئی کوششاں کر رہیاں نیں پر اوہناں کول رُوحانی روگاں دا کوئی علاج نہیں۔ جے ٹوں اسلام دا سچا پیروکار بن جائیں تے فیر اوہ قوماں خود بخود تیرے دل رجوع کرن گیاں۔ دُوجیاں قوماں حیاتی دیاں صحت مند قدراں توں بے خبر نیں ہن ایہہ تیرا فرض اے کہ ٹوں اوہناں قدراں اتے آپ عمل کرتے اوہناں ٹوں ایہناں قدراں دا درس دے۔ شاعر نے اک تلمیح دی ورتی اے اوہ ایہہ دے کہ سکندر اعظم آب حیات پینا چاہندا سی پر چشمے اُتے پہنچ کے وی اوہدے توں محروم رہ گیا۔ آب حیات پین وچ صرف خواجہ خضر کامیاب ہوئے ایسے طرح اے مسلمان حیاتی گزارن دے بہترین طریقے صرف تیرے کول نیں۔ دُوجیاں قوماں اوہناں توں محروم نیں۔ ایس لئی ٹوں زبانی کلامی اسلام دی دعوت نہ دے بلکہ عملی طور تے اپنے آپ نوں پیش کر۔ جس ویلے توں اپنا عمل درست کر لیا تے دُوجیاں قوماں خود بخود تیری ہستی نوں من لین گیاں۔ ٹوں علاقائی فکر چھڈ کے صرف پاکستانی بن دی کوشش کر۔ کیوں جے پاکستان دا مطلب اے لا الہ الا اللہ۔

بند نمبر 3:

چن سورج توں پہلاں ہالی کرلے ٹوں دھرتی دی سیوا
دُنیا دی ایہہ ریت ای پکی سیوا دا ملدائے میوا
قوماں دی مُندری دا ہیرا توں ہیں اِک انمُلا ٹھیوا
تگ خاں اپنے وڈیاں ولے گیہ ہے سی اوہناں دا ٹھیوا

نہ پنجابی' نہ سرحدی' نہ سندھی مکرانی بن
سب کجھ ہوندیاں سب توں پہلاں ٹوں اک پاکستانی بن

ترجمہ: چن تے سورج تک رسائی حاصل کرن توں پہلاں توں دھرتی اُتے وسن والیاں دی خدمت کر۔ ایہہ دنیا دی اک پکی ریت لگی آوندی اے کہ خدمت کرن والیاں نوں خدمت دا پھل ضرور ملدا اے۔ توں اپنے اسلاف ول ذرا نظر کرُ دیکھ اوہناں دے کیہ اُصول سن۔ توں اپنے آپ دی معرفت حاصل کر۔ توں پنجابی، سرحدی، سندھی تے مکرانی بنن توں پہلاں اِک سچے پاکستانی ہون دا ثبوت دے۔

تشریح: سائنسی ترقی نے انسان نوں چن تے سورج تک پہنچن دا شوق پیدا کردتا۔ ایہہ امکانی چیز لگن لگ پئی۔ تے اِک وقت آیا کہ انسان چن دی زمین اتے پیر دھرن وچ کامیاب ہوگیا۔ کائنات دی تسخیر دے سلسلے وچ ایہہ انسان دی بڑی وڈی فتح اے۔ حکیم ناصر کہہ رہے نیں کہ چن تے سورج تک پہنچن نالوں پہلاں ایہہ سوچ لینا چاہی دا اے جے دھرتی اتے وسن والے انساناں دے مسئلے مک گئے نیں۔ اوہناں دے دُکھ درد ختم ہوگئے نیں؟ انسان پہلاں اپنے ہم جنساں دیاں تکلیفاں گھٹ کرن ول توجہ دیوے۔ ایہہ شروع توں گل لگی آئی کہ خدمت کرن والے نوں خدمت دا پھل ضرور ملدا اے۔

حکیم ناصر کہندے نیں کہ مسلمان قوم دنیا دیاں دوجیاں قوماں دے مقابلے تے اک خاص مقام تے مرتبہ رکھن والی قوم اے۔ اگر ساریاں قوماں اک مندری نیں تے مسلماناں نوں اوہدے وچ جڑے ہوئے قیمتی ہیرے یاں اک ان مُلے تھیوے دی حیثیت حاصل اے۔ حکیم صاحب مسلماناں نوں اوہناں دا شاندار ماضی یاد کراندیاں فرماندے نیں کہ ذرا غور تے کرو تہاڈے بزرگاں دے کیہڑے سنہرے اُصول سن۔ اوہناں دا طرزِ زندگی کس طرح دا سی؟ مسلمان نوں اپنی پچھان یاد رکھنی چاہی دی اے جے کراوہ دنیا وچ عزت تے وقار دی حیاتی چاہندے نیں۔ پاکستانی مسلماناں نوں پنجابی، پٹھان، سندھی یاں مکرانی اکھوان دی تھاں پاکستانی ہون اتے فخر کرنا چاہی دا اے۔ ایہدے وچ ای وڈیائی ملے گی۔ دنیا وچ سربلندی حاصل ہووے گی۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جوابات اُتے (✓) لاؤ۔

1- حکیم شیر محمد ناصر کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1905ء (ب) 1908ء ✓ (ج) 1900ء (د) 1915ء

2- حکیم شیر محمد ناصر کس شہر وچ پیدا ہوئے؟
(الف) گجرات (ب) لاہور ✓ (ج) فیصل آباد (د) پشاور

3- حکیم شیر محمد ناصر دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) حکیم اللہ دین (ب) شیخ عثمان سندھو ✓ (ج) بازید محمد (د) ملک تاج دین

4- حکیم شیر محمد ناصر ہوراں دا اصلی ناں کیہ سی؟
(الف) عبداللہ (ب) شیر محمد ✓ (ج) شیخ عالم (د) شیر علی

5- حکیم شیر محمد ناصر نے حکمت دی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟
(الف) ایف سی کالج لاہور (ب) طبیہ کالج لاہور ✓ (ج) گورنمنٹ کالج شاہ کوٹ (د) گورنمنٹ کالج فیصل آباد

6- اپنی سہان دے لکھاری داناں کیہ اے؟
(الف) حکیم شیر محمد ناصر ✓ (ب) احمد علی سائیں (ج) فقیر محمد فقیر (د) پیر فضل گجراتی

7- حکیم شیر محمد ناصر دا مطب لاہور دے کیہڑے علاقے وچ سی؟
(الف) اچھرے (ب) مزنگ ✓ (ج) شاہدرے (د) کاہنے

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

8- شیر محمد ناصر دی لکھت ''اپنی سہان'' دا تعلق شاعری دی کیہڑی صنف نال اے؟
(الف) غزل (ب) قصیدہ (ج) **نظم ✓** (د) رباعی

9- حکیم شیر محمد ناصر ہوراں نے کنی عمر وچ قرآن مجید حفظ کیتا؟
(الف) گیاراں سالاں وچ (ب) دس سالاں وچ (ج) تیراں سالاں وچ (د) **باراں سالاں وچ ✓**

10- شیر محمد ناصر نے طبیہ کالج لاہور وچوں کیہڑی سند حاصل کیتی؟
(الف) حکیم حاذق دی ✓ (ب) ڈاکٹری دی (ج) کمپاؤڈر دی (د) ہومیوپیتھی دی

11- حکیم شیر محمد ناصر اپنے کلام دی اصلاح کیہدے کولوں لیندے رہے؟
(الف) اپنے والد کولوں **(ب) استاد فیروز کولوں ✓** (ج) استاد دامن کولوں (د) ڈاکٹر فقیر محمد فقیر کولوں

12- آپ دے پہلے مجموعے ''سجرا سورج'' وچ کیہڑا کیہڑا کلام شامل اے؟
(الف) حمد تے نعتاں (ب) سی حرفی تے کافیاں **(ج) غزلاں تے نظماں ✓** (د) دوہڑے تے ماہیے

13- حکیم شیر محمد ناصر دے دوجے مجموعے داناں کیہ اے؟
(الف) سجرا سورج (ب) اپنی سہان (ج) ادبی لکیراں **(د) اپنی بولی تے اپنا اصلا ✓**

14- شیر محمد ناصر ہوراں حکمت دے نال نال کیہڑا مشغلہ جاری رکھیا؟
(الف) شعر و شاعری ✓ (ب) مصوری (ج) موسیقی (د) سیاحت

15- حکیم شیر محمد کیہ تخلص کردے سن؟
(الف) سندھوں **(ب) ناصر ✓** (ج) حافظ (د) فضل

16- شیر محمد ناصر کدوں فوت ہوئے؟
(الف) 1970ء (ب) 1969ء **(ج) 1972ء ✓** (د) 1971ء

17- حکیم صاحب کیہڑے عارضے پاروں فوت ہوئے؟
(الف) ٹی بی (ب) کینسر (ج) ملیریا بخار **(د) دل دا دورہ ✓**

❑2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: حکیم محمد ناصر کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: حکیم محمد ناصر 1908ء وچ لاہور شہر وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: حکیم محمد ناصر نے تعلیم تے حکمت دی تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟

جواب: حکیم محمد ناصر نے باراں سالاں دی عمر وچ قرآن پاک حفظ کیتا تے اپنے والد کولوں حکمت دی تعلیم حاصل کیتی بعد وچ طبیہ کالج لاہور توں حکیم حاذق دا امتحان پاس کیتا۔ شاعری دی اصلاح استاد فیروز کولوں لیندے رہے۔

سوال3: حکیم شیر محمد ناصر دی شاعری دیاں خاص خوبیاں کیہ نیں؟

جواب: حکیم شیر محمد ناصر پنجابی شعری ریت وچ نویں خیالاں، نویاں سوچاں تے نویں مہاڑاں دے نمائندہ شاعر نیں۔ آپ دے کلام وچ نویاں ادبی، سیاسی، سماجی تے معاشی تحریکاں دے نقش وی ملدے نیں تے پنجابی دی کلاسیکی شعری روایت دے پرچھاتویں وی۔ ایس لئی حکیم محمد ناصر ہوراں نوں قدیم تے جدید شاعری دے سنگھم دا شاعر آکھیا جاندا اے۔

سوال4: حکیم شیر محمد ناصر نے کیہڑیاں کیہڑیاں لکھتاں لکھیاں؟ ناں دسو۔

جواب: حکیم شیر محمد ناصر ہوراں دا 1961ء وچ غزلاں تے نظماں دا مجموعہ ''سجرا سورج'' چھاپے چڑھیا۔ ایس توں وکھ ''اپنی بولی تے اپنا اصلا'' دوجا مجموعہ اے۔

سوال5: حکیم شیر محمد ناصر دی نظم ''اپنی سہان'' وچ کیہ درس دتا گیا اے؟

جواب: حکیم شیر محمد ناصر پاکستانیاں نوں مت دیندے تے آکھدے نیں کہ اوہ اپنے وچکار پیدا ہوئے صوبائی تعصب نوں چھڈ کے سب اک پاکستانی بن جاون۔ پنجابی' سندھی' سرحدی' مکرانی ہون دے چکراں وچوں نکل آؤن۔ کہندے نیں اک خدا تے اک رسول ﷺ نوں منن والیو! اپنے بزرگاں وانگ محنت کرو۔ اللہ دے پیارے بنو تے اپنے وطن دی سیوا کرو۔

سوال6: نظم ''اپنی سہان'' وچ مسلماناں نوں کیہ آکھیا گیا اے؟

جواب: حکیم شیر محمد ناصر نے مسلماناں نوں گروہی تقسیم تے لسانی و علاقائی تعصب توں وکھ رہن دا آکھیا تے اک خدا اک رسول ﷺ نوں منن والیاں نوں کیہا اے جے اپنے وڈیاں وانگ محنت کرو۔

سوال7: شیر محمد ناصر دے مطابق چن تے سورج تیک اپڑن توں پہلے کیہڑا کم کرنا چاہیدا اے؟

جواب: شیر محمد صاحب کہندے نیں کہ ایس دھرتی دی سیوا یعنی جیہڑے سیارے تے رہ رہے او اوہدے مسائل تے حل کرلو فیر چن سورج تے وی چلے جانا۔

سوال8: حکیم شیر محمد ناصر دی نظم ''اپنی سہان'' دا مرکزی خیال بیان کرو۔

جواب: شیر محمد ہوراں دی نظم اپنی سہان دا مرکزی خیال اے وے کہ مسلماناں نوں چاہیدا اے جے اپنے آپ نوں پہچانن' ایس دنیا دے آگو بنن تے خاص کر برصغیر دے مسلماناں نوں غفلت دی گوڑی نیندروں جگانا ایس نظم دا مرکزی خیال اے۔

سوال9: شیر محمد نے حکیم حاذق دی سند کتھوں حاصل کیتی تے کیہڑے علاقے وچ مطب بنایا؟

جواب: شیر محمد ناصر نے طبیہ کالج لاہور توں حکیم حاذق دی سند حاصل کیتی تے لاہور دے علاقے مزنگ وچ اپنا مطب (دواخانہ) کھولیا تے آخری ساہ تک انسانیت دی خدمت کردے رہے۔

سوال10: حکیم شیر محمد ناصر دے مجموعے کس زبان وچ لکھے گئے نیں؟

جواب: آپ نے اپنے دونویں مجموعے پنجابی زبان وچ لکھے نیں۔ پہلا نظماں تے غزلاں تے مشتمل ''سجرا سورج'' تے دوجا ''اپنی بولی تے اپنا اصلا''۔

سوال11: حکیم شیر محمد دی نظم اپنی سہان دا چھیواں تے ستواں مصرعہ اے آخر تک اک ای اے۔ کیہڑا اے؟

جواب: نظم دے ہر بند دا اختتامی چھیواں تے ستواں مصرعہ انج اے۔ ''نہ پنجابی' نہ سرحدی' نہ سندھی مکرانی بن'' سب کجھ ہوندیاں سب توں پہلاں توں اک پاکستان بن۔

سوال12: حکیم شیر محمد ناصر ہوراں دا انتقال کدوں تے کس عارضے پاروں ہویا؟

جواب: شیر محمد صاحب دا انتقال 4 جنوری 1974ء نوں ہارٹ اٹیک پاروں ہویا۔

.....☆.....

توقیر حسینؑ

دائم اقبال دائم

مشکل لفظاں دے معنے :

ابدالآباد: قیامت تیکر آباد رہن والا۔ لازوال: جنہوں کدے زوال نہ آوے۔ توقیر: عزت۔ ترجمان لسان القرآن: آپؓ قرآن پاک دی ترجمانی کرن والے نیں۔ آیۂ تطہیر حسینؓ: آپ اوہناں لوکاں وچ شامل نیں جنہاں دی پاکیزگی داذکر قرآن نے کیتا اے۔ غوث، قطب، قلندر: ایہہ تصوف دیاں اصطلاحاں نیں، ایہہ اولیاء اللہ دے مختلف درجے نیں۔ اسیر: قیدی۔ زلف: وال۔ صفا: پاکیزگی۔ حجت: دلیل۔ فقر: فقیری، درویشی۔ جاگیر: ملکیت، خوبیاں۔ تاثیر: اثر۔ چرخ: اسمان۔ ابر: بدل۔ باراں: بارش۔ قمر: چن۔ انجم: ستارے۔ روز وشب: دن تے رات۔ تفسیر: تشریح۔ سرخ پوش: لال لباس۔ تحریر: لکھت۔ تدبیر سازی: تدبیر بنانا۔ دستگیر: ہتھ پھڑن والا، مدد کرن والا۔ بوسہ گاہ: چمن دی تھاں۔ روایت اے کہ حضورﷺ حضرت امام عالی مقام نوں گردن توں چمدے ہوندے سن۔ ایہدے توں مراد آپ دا شہید ہونا لیا گیا اے۔ بشیر النذیر: ایہہ حضور پاک صلی اللہ علیہ وسلم دے صفاتی ناں نیں آپ بشیر (بشارت دین والے) دی نیں تے نذیر (رب دی پکڑ توں خبردار کرن والے) دی نیں۔

نظم دا ویرواں: دائم اقبال دائم پنجابی دے اک مشہور مرثیہ گو شاعر نیں۔ اوہناں نے کربلا دے واقعہ نوں اپنے مؤثر انداز وچ پیش کیتا اے کہ بہت سارے لوکاں نوں زبانی یاد ہو گیا اے۔ ایس نظم وچ اوہناں نے حضرت امام عالی مقام علیہ السلام دی شان بیان کیتی اے۔ کہندے نیں کہ انسانی تاریخ اُنج تے لڑائیاں تے جنگاں نال بھری پئی اے۔ صفحیاں دے صفحے خون نال لتھڑے ہوئے نیں پر امام عالی مقام نے جیہڑی لڑائی لڑی اوہ تاریخ دا اک بے مثال تے لازوال واقعہ سی۔ ایس لئی کہ دو جیاں لڑائیاں دے پچھے مقصد مال دولت لٹنا سی۔ دو جیاں دے علاقیاں اتے قبضہ کرنا مقصد سی پر حضرت امام عالی مقام نے لڑائی کسے دنیاوی غرض واسطے نہیں لڑی۔ اوہناں نوں کسے نال ذاتی عداوت نہیں سی۔ آپ نے ویکھیا کہ یزید نے زبردستی امت دی باگ دوڑ اپنے ہتھ وچ لے لئی اے۔ حالانکہ اوہ ایہدا اہل نہیں سی۔ اوہنے حضرت امام کولوں وی مطالبہ کیتا کہ آپ اوہدی بادشاہی نوں من لین۔ حضرت امام نوں دنیاوی خواہشاں ہوندیاں تے بیعت واسطے تیار ہو جاندے لیکن آپ نے ویکھ لیا کہ اگر جھوٹ دا رستہ نہ روکیا گیا، اوہنوں چیلنج نہ کیتا گیا تے فیر جھوٹ نوں ہور فروغ ملے گا۔ حتیٰ کہ اک دن جھوٹ تے سچ دے درمیان امتیاز ختم ہو جائے گا۔ چنانچہ امام حسین نے اپنی تے اپنے گھر والیاں دی قربانی پیش کر دتی۔ ایہہ بڑی اوکھی منزل سی پر آپ صبر تے حوصلے نال سب کجھ سہہ گئے۔ ایہدے نال اک تے آپ ہمیش دی زندگی پا گئے دوجے حق دا پرچم بلند ہو گیا۔ دائم ہوری کہندے نیں کہ بڑے بڑے قطب، غوث تے ابدال آپ دے غلام نیں آپ دی غلامی اُتے فخر کردے نیں کیونکہ عشق دا جذبہ مکمل طور تے آپ دی ذات وچ جلوہ گر ہو گیا اے۔ آپ دی ذات وچ اوہ سب خوبیاں موجود نیں جیہڑیاں اولیاء اللہ وچ ہوندیاں نیں۔ مثلاً فقر، عشق، حجت، علم، صبر وغیرہ۔

دائم اقبال دائم دی ایس نظم دا انداز بڑا پُر شوکت تے ولولے والا اے۔ بڑے شاہانہ الفاظ استعمال ہوئے نیں۔ شعراں وچ امتاں دی روانی اے۔ حضرت امام دا تاریخ وچ جو مرتبہ تے شان اے اوہنوں بڑی جامعیت تے مؤثر انداز نال بیان کردتا اے۔

شعر نمبر 1: زندہ باد تے ابدا لاباد روشن لازوال توقیر حسینؓ دی اے
ترجمان لسان القرآن جس داشان آیۂ تطہیر حسینؓ دی اے

ترجمہ: حضرت امام حسینؓ نوں جو عزت تے مرتبہ حاصل اے، اوہ ہمیشہ ہمیشہ زندہ رہن والا اے۔ اوہ روشن دی اے تے لازوال دی۔ آپ نوں قدرت نے بے پناہ وقارتوں نوازیا۔ آپ دی حیاتی قرآن پاک دی ترجمانی کردی اے تے قرآن پاک دیاں پاکیزہ آئیتاں آپ دی شان بیان کردیاں نیں۔

تشریح: حضرت امام عالی مقام رضی اللہ عنہ نے تاریخ اسلام وچ اجیہا کارنامہ انجام دتا اے جنہے آپ نوں ہمیشہ ہمیشہ لئی زندہ کردتا اے۔ آپ دے روشن کارنامے نوں کدے وی زوال نہیں آسکدا۔ آپ نے اسلام دے زریں اصولاں لئی اپنے آپ دی تے اپنے کنبے دی قربانی دتی۔ آپ نے باطل نال مصالحت نہیں کیتی۔ اگوں واسطے دی مسلماناں نوں ایہہ سبق دے دتا کہ جاناں دے دیو مگر اصولاں نوں ہتھوں نہ چھڈو۔ قدرت دلوں بے پناہ وقار تے عظمت نصیب ہوئی اے۔ پوری امت قیامت تک آپ دے وقار تے بڑائی نوں من دی رہوے گی۔ آپ دی ساری حیاتی قرآن پاک دیاں تعلیمات دا عملی نمونہ سی۔ آپ دی پاکیزگی تے شان اتے قرآن پاک وی گواہ اے۔ قرآن پاک دی بہترین تفسیر آپ دی شخصیت توں مل سکدی اے۔

شعر نمبر 2: غوث قطب قلندر اسیر جس وِچ اوہ زلف زنجیر حسینؓ دی اے
علم عشق حیا صفا حجت صبر فقر جاگیر حسینؓ دی اے

ترجمہ: غوث، قطب تے قلندر آپ دے غلام نیں۔ علم، عشق، حیا، پاکیزگی، دلیل، صبر تے فقر ورگیاں خوبیاں آپ دی ذات وچ جلوہ گر نیں۔

تشریح: دائم حضرت امام عالی مقام علیہ السلام دی شان بیان کررہے نیں۔ کہندے نیں کہ آپؓ رب نال پیار کرن والے سن۔ اوہدے دین دی خاطر قربانی دین والے سن ایس لئی آپ نوں بارگاہ خداوندی وچ جیہڑا مرتبہ حاصل ہویا اوہ کسے ہور ہستی نوں نصیب نہیں ہویا۔ اولیاء اللہ وچ بڑے بڑے غوث، قطب تے قلندر ہوندے نیں۔ اوہناں دے وی اپنی اپنی تھاں تے مقام تے مرتبے گھٹ نہیں پر اوہ سب آپ دی شان نوں تسلیم کردے نیں۔ آپ دے مرتبے نوں سلام کردے نیں۔ آپ دی غلامی اتے فخر کردے نیں۔ تصوف وچ علم، عشق، حیا، پاکیزگی، حجت، صبر تے فقر مختلف قدراں (VALUES) نیں۔ اللہ دے ولیاں وچ ایہہ خوبیاں پائیاں جاندیاں نیں۔ ایہناں دے بغیر ولایت تے معرفت الٰہی دیاں منزلاں طے نہیں ہوسکدیاں۔ رب تے اوہدے رسول ﷺ دیاں تعلیمات دا پتہ ہونا چاہی دا اے، ایہہ علم اے۔ اللہ نال انج محبت ہووے کہ اوہدے وچ ذرہ جنی دوئی نہ ہووے تے ایہہ "صفا" اے۔ ولی دا وجود خود رب دے ہون تے اوہدیاں قدرتاں دی دلیل بن جائے، ایہہ حجت اے۔ عشق دے رستے وچ جیہڑیاں مصیبتاں تے اوکڑاں ملن اوہناں نوں جھل جائے۔ اُف وی نہ کرے تے ایہہ صبر اے۔ جے کجھ لبھ جائے تے اوہنوں فوراً دوجیاں تک اپڑا دے۔ نہ لبھے تے تاں دی شکر گزار ہووے۔ کسے اگے ہتھ نہ پھیلائے، ایہہ فقر ہوندا اے۔ دائم کہہ رہے نیں کہ درویشی رستے دیاں ایہہ ساریاں خوبیاں حضرت امام حسین دی پاکیزہ ذات دا حصہ سَن۔

شعر نمبر 3: ہر ذرّہ کائنات دے وچ سینے بھری ہوئی تاثیر حسینؓ دی اے
زمین، چرخ، ابر، باراں، قمر، انجم روز و شب تفسیر حسینؓ دی اے

ترجمہ: کائنات دے ذرّے ذرّے وچ حضرت امام حسینؓ دی تاثیر رچی ہوئی اے۔ ایہہ زمین، اسمان، بدل، بارش، چن، ستارے تے دن رات دی گردش، ایہہ سب چیزاں حضرت امام حسینؓ دی حیاتی دیاں تفسیراں تے تشریح نیں۔

تشریح: حضرت امام حسینؓ اللہ تعالےٰ دے سچے عاشق سن۔ اوہدے دین دے تحفظ لئی حضرت امام نے بے مثال قربانی دتی۔ ایہدے پچھے عشق دا جذبہ کارفرما سی۔ ایہہ جذبہ آفاقی سی۔ ایس جذبے دی گرفت وچ کائنات دی ہر شئے آ گئی۔ ایہہ لمی چوڑی دھرتی ہووے یاں حد نگاہ تک پھیلیا ہو یا آسمان، بدل ہون تے بھانویں موسلا دھار بارشاں، چن ہووے تے بھاویں تارے، رات ہووے یاں دن، سب دی حرکت وچ حضرت امام دا جذبہ عشق موجود اے۔ کیونکہ اقبالؒ دے کہن موجب "ہیں کشش باہمی سے قائم نظام سارے"۔ یعنی کائنات دا نظام عشق دے جذبے اُتے اسار یا گیا اے۔ دائم کہندے نیں کہ آپؓ دی ذاتِ والہ صفات کائناتی عمل دی تفسیر تے تشریح اے۔

شعر نمبر 4: خون برسدا وچ تاریخ آدم سُرخ پوش تحریر حسینؓ دی اے
عشق و مستی دی ویکھ تدبیر سازی دستگیر امیر حسینؓ دی اے

ترجمہ: انسانی تاریخ وچ خون وسدا وکھالی دیندا اے پر سب توں رنگین صفحہ حضرت امام حسینؓ نے تحریر فرمایا۔ عشق و مستی دی تدبیر دیکھو کہ اوہنے اپنا آپ دسن واسطے جناب امام حسین نُوں چن لیا۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

تشریح: ایہہ اک کھلی حقیقت اے کہ انسانی تاریخ انسانی خون نال بھری پئی اے۔ انساناں نے اپنیاں نکیاں نکیاں تے حقیر غرضاں واسطے اک دُوجے نوں خون وچ نہوا دتا۔ اک دُوجے دے مال متاع لٹے۔ ایک دُوجے دیاں عزتاں برباد کیتیاں۔ جنگ دے میداناں وچ خون دے چھپڑ لگ گئے۔ مطلب ایہہ وے کہ لڑائیاں تے ہوندیاں رہیاں پر ایہو جہی لڑائی تے حضرت امام عالی مقام علیہ السلام نے ای لڑی کہ جیہدے پچھے اوہناں دی ذاتی غرض کوئی نہیں سی۔ اوہ اللہ پاک تے اوہدے رسول ﷺ دے سچے فدائی سن۔ اوہناں نے انسانیت نوں سدھے رستے اتے رکھن لئی تے اپنے رب تے رسول ﷺ نوں خوش کرن لئی اپنی تے اپنے کنبے دیاں جاناں میدانِ جنگ وچ نثار کر دتیاں۔ تاریخ دے صفحے تے ایس طرح دی لال ہوئے پر ایہہ لالی انسانیت نوں نویں حیاتی بخشن والی سی۔ اسلام دی کھیتی نوں شادابی تے ہریالی دین والی سی۔ ایس قربانی دے پچھے جیہڑا جذبہ سی اوہ امر ہو گیا۔ عشق و مستی نے آپ دے ذریعے ای اپنی پچھان قائم کروائی۔

شعر نمبر 5: جانے مہر نبوت توقیر جس دی اوہ توقیر توقیر حسینؓ دی اے
بوسہ گاہ بشیر النذیر دائم اوہ تصویر تصویر حسینؓ دی اے

ترجمہ: مہر نبوت دے نزدیک عزت دا جو مقام ہوسکدا سی اوہ مقام حضرت امام حسینؓ نوں مل گیا۔ آپ نوں حضور پاک ﷺ جیہڑے بشیر تے نذیر سن، بوسہ دیندے سن۔

تشریح: مہر نبوت توں مراد خود حضور نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات بابرکات اے۔ دائم کہہ رہے نیں کہ رسول خدا صلی اللہ علیہ وسلم دے نزدیک انسان دی جو اعلیٰ عزت ہوسکدی اے یاں جو اعلیٰ شرف بندے نوں رب ولوں مل سکدا اے آپ اوہدے مظہر سن۔ رسول کریم ﷺ اپنے ایس نو اسے نال انساں دی محبت کردے سن۔ آپ نوں بوسہ دیندے تے آپ دیاں خوبیاں بیان کردے۔ حضور پاک ﷺ اپنی ذات وچ انسانیت نوں نجات دیاں بشارتاں وی دین والے سن تے رب دے قہرتوں ڈران والے دی سن تاں جے انسانیت دا قافلہ سدھی راہ اُتے گامزن رہوے۔ چنانچہ حق دی اوہ تصویر جس نوں رسول پاک ﷺ چُم دے سن، اوہ تصویر حضرت امام عالی مقام دی ای سی۔ ایس لئی کہ آپ ﷺ نے کربلا دے میدان وچ اپنی تے اپنے کنبے دی قربانی دے کہ ہمیش دی زندگی پالئی۔ رب دا قرب حاصل کرلیا۔

O.....O.....O

حصہ معروضی

☐1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- دائم اقبال دائم کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1909ء ✓ (ب) 1906ء (ج) 1907ء (د) 1900ء

2- دائم اقبال دائم کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) نور پور (ب) احمد نگر **(ج) موضع داسو ✓** (د) پنڈ پانڈو کے

3- دائم اقبال دائم دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) غلام محمد ✓ (ب) حق نواز (ج) شیخ عثمان (د) حکیم الہ دین

4- دائم اقبال دائم کیہ کم کردے سن؟
(الف) تجارت دا (ب) حکمت دا (ج) مزدوری دا **(د) کھوہ کڈھن دا ✓**

5- دائم اقبال دائم 1909ء نوں کیہڑے ضلع وچ پیدا ہوئے؟
(الف) ضلع گجرات ✓ (ب) ضلع فیصل آباد (ج) ضلع (د)

6- دائم اقبال دائم کیہو جے شاعر سن؟
(الف) سیاسی شاعر **(ب) عوامی شاعر سن ✓** (ج) مذہبی شاعر سن (د) انقلابی شاعر سن

-7 دائم اقبال دائم نے پرائمری تیکر تعلیم کتھے حاصل کیتی؟
(الف) منڈی بہاؤ الدین (ب) گجرات وچ (ج) اپنے پنڈ موضع واسو وچ ✓ (د) سرگودھا وچ

-8 دائم ہوراں نے دسویں تیک تعلیم کیہڑے شہر وچ حاصل کیتی؟
(الف) فیصل آباد وچ (ب) سرگودھا وچ (ج) راولپنڈی وچ (د) منڈی بہاؤالدین وچ ✓

-9 دائم اقبال دائم دی ملاقات کس ہستی نال ہوئی؟
(الف) علامہ اقبالؒ ✓ (ب) قائداعظمؒ (ج) سرسید احمد خان (د) خواجہ ناظم الدینؒ

-10 شاعری وچ دائم اقبال دائم دے استاد سن۔
(الف) علامہ اقبالؒ (ب) کوئی وی نئیں ✓ (ج) حفیظ جالندھری (د) احمد ندیم قاسمی

-11 دائم اقبال دائم روحانی طور تے کیہناں توں متاثر سن؟
(الف) غالب تے میر توں (ب) استاد دامن تے جالب توں (ج) مولانا روم تے علامہ اقبال توں ✓ (د) احمد راہی تے منیر نیازی توں

-12 شاہ نامہ کربلا کیہدی لکھت اے؟
(الف) شریف کنجاہی (ب) منیر نیازی (ج) باقی صدیقی (د) دائم اقبال دائم ✓

-13 دائم اقبال دائم نے کس ملک دی آزادی دی تحریک وچ عملی تے قلمی حصہ لیا؟
(الف) پاکستان ✓ (ب) ایران (ج) افغانستان (د) فلسطین

-14 نصاب وچ شامل دائم اقبال دائم دی نظم داناں کیہ اے؟
(الف) اوڑک ہوندی لو (ب) توقیر حسین ✓ (ج) پانی سہان (د) شہید غازی

-15 نظم ''توقیر حسین'' دے شاعر کون نیں؟
(الف) شریف کنجاہی (ب) احمد علی سائیں (ج) دائم اقبال دائم ✓ (د) احمد راہی

-16 دائم اقبال دائم نے مذہبی، اخلاقی، سماجی، سیاسی تے رومانی موضوعاں تے کنیاں کتاباں لکھیاں؟
(الف) 70 (ب) 74 (ج) 72 (د) 77 ✓

-17 دائم اقبال کدوں فوت ہوئے؟
(الف) 13 اکتوبر 1983ء نوں ✓ (ب) 20 ستمبر 1980ء نوں (ج) 9 نومبر 1982ء نوں (د) یکم جنوری 1984ء نوں

-2 ☐ تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: دائم اقبال دائم کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
جواب: دائم اقبال دائم 1909ء وچ ضلع منڈی بہاؤالدین دے نیڑے موضع واسو وچ پیدا ہوئے۔

سوال 2: دائم اقبال دائم دی تعلیم بارے دسو؟
جواب: دائم اقبال دائم نے پرائمری اپنے پنڈ وچوں تے دسویں تک تعلیم منڈی بہاؤالدین دے اسلامیہ ہائی سکول وچ حاصل کیتی پر گھر دی مجبوریاں پاروں میٹرک دا امتحان نہ دے سکے۔ تے اپنا آبائی کم کھوہ کڈھن دا شروع کر دتا۔

سوال 3: دائم اقبال دائم دا پاکستان دی آزادی دی تحریک وچ کیہ کردار اے؟
جواب: دائم اقبال دائم اک عوامی شاعر سن۔ آپ دے من وچ آزادی دی تڑپ موجود سی ایس لئی تحریک پاکستان وچ قلمی حصہ لیا۔

سوال4: دائم اقبال دائم دیاں کجھ چھپیاں کتاباں دے ناں دسو۔

جواب: دائم اقبال دائم نے مذہبی، اخلاقی، سماجی، سیاسی تے رومانی موضوعاں اتے 77 دے لگ بھگ کتاباں لکھیاں جنہاں وچوں کمبل پوش شاہنامہ کربلا، ابراہیم ادھمؒ پاک شمشیر، آئینہ معرفت، سکندر تے قلندر، ہیر سیال، شکوہ پاکستانی دا جواب اسمانی ذکر دے قابل نیں۔

سوال5: دائم اقبال دائم دی شاعری دیاں خاص خوبیاں بیان کرو۔

جواب: دائم اقبال دائم اک درویش تے سیلانی شاعر سن۔ آپ دے کلام وچ عشق حقیقی تے مجازی اک دوجے نال رلے ملے دکھالی دیندے نیں۔ آپ نے شاعری راہیں لوکائی اندر اخلاقی تے مذہبی قدراں نوں کھلاریا۔ ایس توں اڈ لوکاں دے دکھ درد تے مسائل نوں شاعری دا موضوع بنایا۔

سوال6: دائم اقبال دائم کیہو جے شاعر سن؟

جواب: دائم اقبال دائم اک عوامی شاعر سن تے آپ دے من وچ آزادی دی تڑپ موجود سی۔

سوال7: نصاب وچ شامل نظم توقیر حسینؑ دا مرکزی خیال کیہ اے؟

جواب: نظم توقیر حسینؑ دا مرکزی خیال امام حسینؑ دی شان قرآن وحدیث دی روشنی وچ بیان کرنا اے نظم وچ دسیا گیا اے جے قرآن کریم دی آئیہ تطہیر امام حسینؑ دی شان وچ نازل ہوئی۔ ہر غوث، قطب، قلندر تے ولی دا سلسلہ معرفت امام حسینؑ دے نال جا رلدا اے۔

سوال8: دائم اقبال دائم دی نظم توقیر حسینؑ دا کوئی اک شعر لکھو۔

جواب: جانے مہر نبوت توقیر جس دی او توقیر توقیر حسین ؑ دی اے
بوسہ گاہ بشیر النذیر دائم ادہ تصویر تصویر حسینؑ دی اے

سوال9: دائم اقبال دائم دے والد داناں کیہ سی؟

جواب: دائم اقبال دے والد داناں غلام محمد سی۔

سوال10: دائم ہوریں روحانی طور تے کیہڑے عظیم شاعراں توں متاثر سن؟

جواب: شاعری وچ دائم اقبال دائم دا کوئی باقاعدہ استاد نئیں سی پر روحانی طور تے آپ مولانا روم تے ڈاکٹر اقبال کولوں بہت متاثر سن۔

سوال11: دائم اقبال کدوں فوت ہوئے؟

جواب: دائم اقبال ہوریں 13 اکتوبر 1983ء نوں وفات پا گئے۔

.....☆.....

اوڑک ہوندی لو

شریف کنجاہی

مشکل لفظاں دے معنے:

چھتھیاں پینا: بھیڑیاں پینا۔ لو: روشنی، چانن۔ کھوجی: تلاش کرن والے، کھوجی۔ ہیل کے: برداشت کر کے۔ پنجے: اپڑے۔
رت: خون۔ اوڑک: اخیر۔ گو: گونا۔

اِنج دِلا نہ چھتھیاں پو
اِنج نہ رات غماں دی مُکدی
اِنج نہ ہوندی لو

اِنج ہواواں وچ نہ گھلدی فجراں دی خوشبو
ٹھیرے دے وچ چمکن تارے
ٹُر ردے کھوجی میرے تیرے وانگوں سارے
اپنے آپ نوں ڈوب کے اوہناں
ڈِٹھے ہوئے سورج تارے
جان تے اپنی ہیل کے پہنچے، جو منزل تے پہنچے
جیہڑا اپنی رت دے قطرے راہ وچ دیوے گو
اِنج دِلاں نہ چھتھیاں پو
اوڑک ہوندی لو

ترجمہ: اے میرے دل! ایویں کاہلیاں نہ پو۔ ایس طرح تے غماں دی رات نہیں مک سکدی۔ اینا کیتیاں تے ہواواں وچ فجراں دی خوشبو نہیں گھل سکدی۔ جنہاں نے چانن دی تلاش کیتی اوہ میرے تیرے وانگن ای سن۔ جیہڑے وی منزل تے پہنچے اپنی جان تے کھیڈ کے ای پہنچے۔ جیہڑا اپنے خون دے قطرے پیش کر دیندا اے اوہ کامیابی حاصل کرلیندا اے۔ اے دل توں ایویں کاہلیاں نہ پو۔ اخیر چانن ہو جائے گا۔

تشریح: شریف کنجاہی ہوراں دی ایہہ نظم اوہناں دے پُر امید رویے دی عکاسی کردی اے۔ اوہ نظم دے پردے وچ اجیہے فردنوں مخاطب نیں جیہڑا ماحول دیاں تاریکیاں توں سخت گھبرایا ہویا اے۔ ہر پاسے ظلم اے۔ بے انصافی اے۔ جہالت اے۔ بیماریاں نیں۔ رنگ رنگ دے تعصبات نیں۔ بے رحم طبقاتی نظام اے۔ کسے پاسیوں خیر دا آوازہ کنیں نہیں پیندا۔ اوہ کہندے نیں ایہہ ٹھیک اے رات بڑی ہنیری اے۔ ایہہ سب منفی قدراں سختی نال غالب نیں۔ کدھرے سکھ دا ساہ نہیں ملدا۔ پر قدرت دے نظام اتے غور کریے تے اسیں ایس نتیجے اتے پہنچے آں کہ ہر رات دے بعد دن ضرور طلوع ہوندا اے۔ شاعر کہندا اے کہ جیہڑے لوک ماحول دی سنگینی توں گھبرا جاندے نیں یاں جھیتی مایوس ہو جاندے نیں اوہناں نوں ایہہ حقیقت سمجھ لینی چاہی دی اے کہ وقت نوں اگر اپنے حق وچ کرنا ایں تے فیر صبر تے کوشش دی لوڑ پوے گی۔ کیونکہ انسانی تاریخ دسدی اے کہ جنہاں لوکاں نے تبدیلی لیاندی، اوہ بڑے محنتی تے ہمت والے سن۔ اوہناں نے صبر وی رکھیا، اپنی کوشش وی جاری رکھی تے سمجھ بوجھ کولوں وی کم لیا۔ اوہناں نے آثار فطرت دے نظام وچ ویکھیا کہ کیویں رات دے ہنیرے پے جاندے نیں تے تارے نکل آوندے نیں۔ ایہناں دے بعد چن دی چڑھ آوندا اے۔ رات مکدی اے تے سورج سامنے آ جاندا اے۔ جیہڑے لوک اپنی جدوجہد نوں جاری رکھن لئی تیار ہون اوہناں نوں کدے کوئی روک نہیں سکدا۔ کاہلیاں پیاں، امید دا پلہ ہتھوں چھڈ دین نال تے کجھ نہیں بن سکدا۔ انسان نوں چاہی دا اے کہ اوہ اپنے سامنے نصب العین اُچار رکھے تے اوہدی خاطر مرمٹن دا جذبہ وی اپنے اندر پالے تاں کامیابی پیر چم دی اے۔

حصہ معروضی

☐1- ہتھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواباں دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- شریف کنجاہی کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1915ء ✓ (ب) 1900ء (ج) 1907ء (د) 1970ء

2- شریف کنجاہی کیہڑے پنڈ وچ پیدا ہوئے؟
(الف) نور پور (ب) ملکہ ہانس (ج) کنجاہ ✓ (د) احمد نگر

3- شریف کنجاہی دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) حکیم لال دین (ب) شیخ عثمان (ج) مولانا غلام محی الدین ✓ (د) غلام محمد

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

4- شریف کنجاہی نے مڈھلی تعلیم کیہدے کولوں حاصل کیتی؟
(الف) والد کولوں ✓ (ب) والدہ کولوں (ج) دادا کولوں (د) چاچا جی کولوں

5- شریف کنجاہی نے میٹرک کتھوں کیتا؟
(الف) کنجاہ دے سکول توں ✓ (ب) گجرات دے سکول توں (ج) لالہ موسیٰ دے سکول توں (د) تلہ گنگ دے سکول توں

6- شریف کنجاہی دی پنجابی نظماں دا پہلا مجموعہ کیہڑا اے؟
(الف) جگراتے ✓ (ب) جھاتیاں (ج) کلاڑکھ (د) اوڑک ہوندی لو

7- کنجاہ دے سناتن دھرم ہائی سکول توں شریف کنجاہی نے کیہڑی جماعت دا امتحان پاس کیتا؟
(الف) مڈل دا (ب) میٹرک دا ✓ (ج) فسٹ ائیر دا (د) ایف اے دا

8- آپ نے انٹرمیڈیٹ دی سند کیہڑے کالج توں حاصل کیتی؟
(الف) گورنمنٹ کالج لاہور توں (ب) گورنمنٹ کالج فیصل آباد توں (ج) گورنمنٹ کالج گجرات توں ✓ (د) گورنمنٹ کالج سرگودھا توں

9- شریف کنجاہی اسلامیہ ہائی سکول کنجاہ وچ کیہ ہو گئے؟
(الف) متھن (ب) ہیڈ ماسٹر (ج) انچارج (د) مدرس ✓

10- شریف کنجاہی ہوراں بی ٹی دا امتحان کدوں پاس کیتا؟
(الف) 1941ء وچ ✓ (ب) 1940ء وچ (ج) 1945ء وچ (د) 1942ء وچ

11- شریف کنجاہی نے کیہڑے مضموناں وچ ایم اے کیتا؟
(الف) ایم اے اسلامیات تے سیاسیات (ب) ایم اے اردو فارسی ✓ (ج) ایم اے پنجابی تے کشمیریات (د) ایم اے سندھی تے ایم اے معاشیات

12- شریف کنجاہی کیہڑے سن وچ ریٹائر ہوئے؟
(الف) 1945ء (ب) 1946ء (ج) 1947ء ✓ (د) 1948ء

13- شریف کنجاہی ریٹائرمنٹ توں بعد پنجاب یونیورسٹی دے شعبہ پنجابی وچ کنے ورھے پڑھاندے رہے؟
(الف) تن ورھے (ب) چار ورھے (ج) دو ورھے (د) پنج ورھے ✓

14- شریف کنجاہی کیہڑے شہر جا کے مقتدرہ قومی زبان دے علمی تے ادبی جریدے دے مدیر بن گئے؟
(الف) اسلام آباد ✓ (ب) لاہور (ج) راولپنڈی (د) پشاور

15- نصاب وچ شامل نظم ''اوڑک ہوندی لو'' شریف کنجاہی دے کیہڑے مجموعہ کلام دا سرناواں وی اے؟
(الف) پہلے مجموعہ کلام دا (ب) دوجے مجموعہ کلام دا ✓ (ج) تیسرے مجموعہ کلام دا (د) آخری مجموعہ کلام دا

16- شریف کنجاہی دے تنقیدی مضموناں تے مشتمل مجموعہ کلام داناں کیہ اے؟
(الف) خطاب اقبالؒ (ب) جاوید نامہ (ج) جھاتیاں ✓ (د) علم الاقتصاد

17- آپ نے پنجاب یونیورسٹی لئی کیہ تیار کیتا؟
(الف) نصاب (ب) پنجابی کتاب (ج) پنجابی انسائیکلو پیڈیا (د) پنجابی لغت ✓

18- شریف کنجاہی نے پاک نبی ﷺ دے خطبیاں توں علاوہ کیہدا پنجابی ترجمہ کیتا؟
(الف) پنج سورہ دا ✓ (ب) احادیث مبارکہ دا (ج) چار قل دا (د) سورہ فاتحہ دا

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

19- شریف کنجاہی کدوں فوت ہوئے؟

(الف) 20 دسمبر 2006ء (ب) 1 2 جنوری (ج) 10 جون 2004ء (د) 11 ستمبر 2000ء

✓2007ء

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: شریف کنجاہی کنھے تے کدوں پیدا ہوئے؟

جواب: شریف کنجاہی 13 اکتوبر 1915ء نوں گجرات دے مشہور قصبے کنجاہ وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: شریف کنجاہی دی تعلیم بارے دسو؟

جواب: شریف کنجاہی نے ڈھلی تعلیم اپنے والد کولوں حاصل کیتی۔ فیر کنجاہ دے ای سناتن دھرم ہائی سکول توں میٹرک دا امتحان پاس کیتا۔ گورنمنٹ کالج گجرات توں انٹرمیڈیٹ دی سند حاصل کیتی۔ ملازمت دے دوران پہلاں بی اے فیر 1941ء وچ بی۔ ٹی دا امتحان پاس کیتا۔ مختلف شہراں وچ ہیڈ ماسٹر رہے تے نال نال ایم اے فارسی تے ایم اے اردو دے امتحان پاس کیتے۔

سوال3: شریف کنجاہی دے پیشہ ورس وتدریس بارے دسو۔

جواب: شریف کنجاہی سب توں پہلاں کنجاہ دے اسلامیہ ہائی سکول وچ مدرس مقرر ہوئے۔ ملازمت دے دوران مختلف شہراں وچ ہیڈ ماسٹر رہے۔ ایم اے فارسی تے ایم اے اردو دے امتحان پاس کیتے تے فارسی دے لیکچرار ہو گئے۔ گورنمنٹ کالج اٹک، راولپنڈی، گوجر خان، جہلم، تلہ گنگ تے لالہ موسیٰ وچ پڑھاندے رہے۔ 1974ء وچ ریٹائر ہو کے پنجاب یونیورسٹی دے شعبہ پنجابی وچ بچ درھے پڑھاندے رہے۔

سوال4: شریف کنجاہی دیاں کجھ کتاباں دے ناں دسو؟

جواب: اوہ پنجابی دی جدید نظم دے موڈھی شاعر نیں۔ ''جگراتے'' اوہناں دیاں پنجابی نظماں دا پہلا مجموعہ اے۔ دوجا مجموعہ ''اوڑک ہوندی لو'' اے۔ اوہناں دا تنقیدی مضموناں دا مجموعہ ''جھاتیاں'' دے ناں نال چھپیا۔ ایس توں اڈ ''خطبات اقبال'' ''جاوید نامہ'' ''علم الاقتصاد'' ''نبی پاک ﷺ دے خطبے'' تے ''بجسورہ'' دا ترجمہ پنجابی وچ کیتا۔ اوہناں نے پنجاب یونیورسٹی لئی پنجابی لغت دی تیار کیتی۔

سوال5: نظم ''اوڑک ہوندی لو'' دا مرکزی خیال کیہ اے؟

جواب: شریف کنجاہی ہوراں ہمت نوں بڑی اہمیت دتی اے، مطلب اے کہ انسان نوں بھیڑیاں پین دی بالکل ضرورت نئیں۔ بھیڑیاں پچھے کے غماں دی رات نئی مکدی اپنی جان جوکھاں وچ پا کے منزل تے اپڑنا پیندا اے۔

سوال6: شریف کنجاہی دیاں کوئی دو کتاباں دے ناں لکھو۔

جواب: آپ دیاں کتاباں وچوں دو کتاباں دے ناں ایہہ نیں۔ (i) جگراتے (ii) جھاتیاں۔

سوال7: نصاب وچ شامل نظم ''اوڑک ہوندی لو'' دے شاعر دا ناں کیہ اے؟

جواب: نظم ''اوڑک ہوندی لو'' دے شاعر دا ناں شریف کنجاہی اے۔

سوال8: شریف کنجاہی نے کیہڑیاں کتاباں دے پنجابی ترجمے کیتے؟

جواب: شریف کنجاہی نے خطبات اقبال، جاوید نامہ، علم الاقتصاد، نبی پاک ﷺ دے خطبے تے بجسورہ دا پنجابی ترجمہ کیتا۔

سوال9: شریف کنجاہی کیہناں کیہناں اداریاں وچ پڑھاندے رہے؟

جواب: سب توں پہلاں اسلامیہ ہائی سکول کنجاہ وچ مدرس رہے۔ مختلف شہراں وچ ہیڈ ماسٹر رہے تے فیر فارسی دے لیکچرار بن گئے۔ 1947ء وچ پنجاب یونیورسٹی دے شعبہ پنجابی وچ بچ درھے پڑھاندے رہے۔

سوال10: آپ نے پنجاب یونیورسٹی لئی کیہڑا خاص کم کیتا؟

جواب: شریف کنجاہی نے پنجاب یونیورسٹی لئی پنجابی لغت تیار کیتی۔

سوال11: پنجابی دی جدید نظم دے موڈھی شاعر دا ناں دسو۔

جواب: پنجابی دی جدید نظم دے موڈھی شاعر داناں شریف کنجاہی اے۔

سوال 12: شریف کنجاہی دی وفات دی تاریخ تے سن دسو۔

جواب: شریف کنجاہی 21 جنوری 2007ء نوں خالق حقیقی نال جا ملے۔

سوال 13: شریف کنجاہی دے کلام دیاں خوبیاں بیان کرو۔

جواب: اوہناں دے کلام وچ پنڈاں دیاں ریتاں رسماں' انگ ساک' عالمی جنگ دی تباہی' پنجاب دی مٹی دی خوشبو' وچھوڑے دا دکھ' مت دیاں گلاں تے ڈونگھے جذبیاں دی مکمل ترجمانی موجود اے۔

.....☆.....

غزل

عارف عبدالمتین (فیصل آباد بورڈ 2015ء)

مشکل لفظاں دے معنے:

تن: جسم۔ ون سونے: طرح طرح دے۔ لکانواں: چھپاواں۔ رشنائی: روشنی۔ ہک: سینہ' چھاتی۔ کنڈ وکھانا: بزدلی دا مظاہرہ کرنا۔ کندن کرنا: نکھارنا' صاف ستھرا بنانا۔ کندن: خالص سونے نوں آکھدے نیں۔

شعر نمبر 1: میرے تن تے داغ نہ دھبہ ایویں میں شرمانواں کیوں
ون سونے کپڑے پاکے اپنا آپ لکانواں کیوں

ترجمہ: جدوں میرے وجود اتے نہ کوئی داغ اے تے نہ کوئی دھبہ تے فیر میں کیوں لوکاں کولوں شرماندا رہواں۔ ایویں ون سونے کپڑے پاکے اپنا آپ کیوں لکاندا پھراں۔

تشریح: شرم انسانی فطرت وچ شامل اے۔ ایسے تقاضے دے تحت کپڑے پائے جاندے نیں۔ شاعر اک اجہی سوسائٹی دا حال دسدا اے جتھے لوک صرف حیا دے جذبے دے تحت ای کپڑے نہیں پاندے بلکہ اپنا آپ لکان واسطے پاندے نیں۔ اوہ طرح طرح دے گناہواں تے جرماں دے شکار نیں۔ اوہناں نوں پتہ اے کہ اوہ کنے گو مجرم تے گناہگار نیں۔ پر اوہناں نوں ہرویلے ایہو فکر ستاندی رہندی اے کدھرے کسے نوں اوہناں دے کرتوتاں دی خبر نہ ہو جائے۔ ایہہ ساڈے معاشرے دا عام رویہ بن گیا اے۔ لوک جو کجھ اندروں ہوندے نیں اوہ ظاہر ولوں نہیں ہوندے۔ ایس واسطے اوہناں کئی طرح دے نقاب پائے ہوندے۔ شاعر اک حساس انسان ہوندا اے۔ اوہ سوسائٹی دے غلط کماں دے نتیجے جاندا اے۔ ایس لئی اوہ اپنے آپ نوں بچائی رکھدا اے۔ اوہ کہندا اے میرا اندر باہر جدوں صاف اے تے فیر مینوں کدھرے لکن چھپن یاں شرم کھان دی کوئی لوڑ نہیں۔ میں تے لوکائی نوں منافقت چھڈ دین لئی آکھاں گا۔

شعر نمبر 2: اپنے ہتھیں کشتی توڑی' چپو سٹے مرضی نال
اُس جد ڈُبن ویلا آیا دس خاں میں پچھتانواں کیوں

ترجمہ: میں اپنے ہتھ نال اپنی بیڑی توڑ دتی تے چپو دی اپنی مرضی نال سٹ دتے سن۔ ہن جس ویلے میں ڈبن لگا واں تے دسو فیر میں پچھتاندا پچھا گ گناں واں؟

تشریح: شاعر نے بڑے چنگے رمزیہ انداز نال اپنی ذات دے حوالے نال پورے سماج دے زوال دی گل کیتی اے۔ بیڑی تے چپواں نال دریا پار کیتا جاندا اے۔ پر جے میں اپنی ناگہی نال اوہناں نوں آپ ای بھن تروڑ دتا۔ اوہناں دی قدر نہ کیتی۔ اوہناں دی سار نہ لیتی تے فیر میں آخر اُنا

تے ہے سی۔ تے جے ہُن غوطے کھان دا مرحلہ آ گیا اے تے پچھتانا تے سراسر غلط اے۔ مقصد ایہہ وے اسیں مسلماناں نے اپنے ہتھاں نال اخلاقی قدراں نوں رول دتا۔ دُنیا دے مال منال تے عیش عشرت خاطر زندگی دے بہترین اصولاں ولوں منہ موڑلیا تے فیر زوال دا عمل شروع ہوگیا۔ اج اسیں ذلت تے خواری وچ گھرے ہوئے آں۔ نجات دا کوئی رستہ نظر نہیں آ رہیا۔ ایہناں حالاں وچ جے اسیں پچھتاوے تے ہور وڈی بے وقوفی اے۔ کیوں جے اوس ویلے ساڈی عقل تے نہیں سی ماری گئی۔

شعر نمبر 3: میں عاشق سورج دا' چن دا' کرناں دا' رُشنائی دا
پھر دا میرے اگے پچھے میرا ای پرچھانواں کیوں

ترجمہ: میں سورج' چن' کرناں تے روشنی دا چاہن والا ساں پر میرے اگے پچھے میرا اپنا ای پرچھانواں کیوں دوڑی پھردا اے۔

تشریح: شاعر لوک معاشرے لئی بڑے سہانے خواب ویکھدے نیں۔ اوہ چاہندے نیں ہر پاسے علم' دانش' انصاف' پاکیزگی تے پیار دی روشنی پھیلی رہوے۔ لوک آسودہ حال رہن۔ شاعر بظاہر تے بڑی حیرت نال سوال کر رہیا اے کہ میں تے چن' سورج تے روشنی دا چاہی وان ساں فیر میرے آل دوالیوں میرا اپنا ای پرچھانواں کیوں نہیں کھیہڑا چھڈدا۔ ظاہر اے چارے پاسے روشنی ہووے تے پرچھاواں نہیں ہوسکدا۔ پر اصل وچ اوہ اک سوال پا رہیا اے۔ پرچھانواں بدقسمتی تے بدحالی دا استعارہ سمجھایا جاندا اے۔ شاعر کہنا ایہہ چاہندا اے کہ اسیں مسلمان تے دنیا وچ نیکی تے پارسائی دے علمبردار ساں فیر اج ساہنوں ذلتاں تے خواریاں کولوں نجات کیوں نہیں ملدی۔ اسیں روشنی دے عاشق ساں پر اج ہنیر یاں وچ بھٹک رہے آں۔

شعر نمبر 4: میرا ای کوٹھا کچا نہیں اے سبھ گھر ایتھے کچے نیں
کالے بدل چڑھدے دیکھ کے میں ایناں گھبرانوں کیوں

ترجمہ: ایتھے صرف میرا ای کوٹھا کچا نہیں' ایس لئی کالے بدلاں نوں چڑھدیاں ویکھ کے مینوں گھبران دی کوئی لوڑ نہیں۔

تشریح: ایہہ اک عام مشاہدے دے گل اے پئی جیہناں لوکاں دے کوٹھے کچے ہوندے نیں اوہ جس ویلے بدلاں نوں چڑھدیاں ویکھدے نیں تے اوہناں دے دل گھبران لگ پیندے اے۔ اوہ سمجھدے نیں کہ بدل وسیاتے کوٹھے ڈیہہ جان گے۔ شاعر اپنے دل نوں تسلی دے رہیا اے کہ ایتھے صرف میرا ای کوٹھا کچا نہیں۔ میرے نال ہور وی لوکاں دے کوٹھے کچے نیں۔ کوٹھے توں مراد اپنا آپ تے بدل توں مراد موت دی منزل ہوسکدی اے۔ یعنی میں مرن توں کیوں گھبراواں کیونکہ میں ای نہیں جگ دی ہر شئے فانی اے۔ کچے کوٹھیاں توں مراد اجتماعی زندگی وی ہوسکدی اے۔ یعنی میں ای نہیں میری ساری لوکائی اخلاقی طور تے صحت مند زندگی نہیں گزار رہی۔ ہن جے مصیبتاں آؤندیاں نیں تے فیر گھبران دی کیہڑی لوڑ اے۔ جو سارے معاشرے دا حال ہووے گا اوہدے وچ میں وی شامل ہووانگا۔

شعر نمبر 5: شیراں وانگ میں ہک وچ نیزہ کھا کے مرنا سکھیا اے
بُزدل بن کے کنڈ وکھا کے اپنی جان بچانواں کیوں

ترجمہ: میں تے شیراں وانگن اپنے سینے تے تیر کھانا سکھیا ہویا اے۔ میں بزدلاں وانگن میدان وچوں نس کے جان کیوں بچاواں۔

تشریح: بہادر بندے نوں شیر نال تشبیہ دتی جاندی اے۔ اوہ دشمن دے سامنے کھلو کے مقابلہ کردا اے۔ شاعر دراصل اپنی قوم نوں پیغام دے رہیا اے کہ ساڈی مسلماناں دی بہادری دی اک شاندار تاریخ اے۔ ساہنوں ہر دشمن دا ڈٹ کے مقابلہ کرن دا ورس دتا جاندا سی۔ ساڈیاں مانواں ساہنوں ایہہ شعر سناندیاں سن جیہڑا شعر نبی کریم صلی اللہ علیہ وسلم نے حُنین دے میدان وچ پڑھیا سی کہ ساڈا اخون اڈیاں اُتے نہیں سگوں پنجیاں اُتے ڈگدا اے۔ یعنی اسیں میدان وچوں بزدلاں وانگن بھجن والے نہیں بلکہ طوفاناں اگے سینہ ڈاہ دین والے آں۔ مقصد ایہہ وے کہ بندے نوں حیاتی دے دُکھاں دروں دا بڑے حوصلے نال مقابلہ کرنا چاہی دا اے۔

شعر نمبر 6: وچھڑے جہناں دا غم عارف میں کیویں بھل سکدا ہاں
جس لے مینوں کندن کیتا میں اوہ اگ بجھانواں کیوں

ترجمہ: جدا ہو جان والے دوستاں دا غم مینوں نہیں بھل سکدا۔ میں اوس اگ نوں کیویں بجھا سکنا واں جس نے مینوں کندن بنا دتا سی۔

تشریح: دوستاں ویاں جنگیاں یاداں بندے نوں عام طور تے نہیں بھلدیاں۔ اوہناں دیاں نیکیاں تے کارنامیاں نوں یاد رکھیا جاندا اے۔ عارف عبدالمتین کہندے نیں میں اپنے اوہناں وچھڑ جان والے سجناں نوں کیویں جیتے وچوں گوا سکنا واں جینہاں دے غم دی اگ نے مینوں کندن بنا دتا۔ یعنی اوہ اپنے سجناں تے اوہناں دے دتے ہوئے غماں دی تعریف کر رہے نیں کہ جینہاں نے اوہناں دی حیاتی نوں دردمندی تے سوز و گداز دے دتا۔ اوہناں دے اندر انسانیت دی روشنی پیدا کر دتی۔ جینہاں دلوں ایہو جیہاں قیمتی شیواں مل جان اوہ دوست بھلایاں وی نہیں بھل دے تے اوہناں دا شکریہ ادا کرنا وی واجب ہوندا اے۔

حصہ معروضی

□1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- عارف عبدالمتین کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1923ء ✓ (ب) 1900ء (ج) 1909ء (د) 1945ء

2- عارف عبدالمتین کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) جالندھر (ب) امرتسر ✓ (ج) لاہور (د) شاہ کوٹ

3- عارف عبدالمتین دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) خواجہ عبدالمجید ✓ (ب) مولانا غلام محی الدین (ج) حکیم الہ دین (د) میاں خواجہ

4- پاکستان بنن مگروں عارف عبدالمتین پاکستان آ کے کس شہر وچ آن وسے؟
(الف) کراچی (ب) ملتان (ج) لاہور ✓ (د) قصور

5- عارف عبدالمتین لاہور وچ کس سکول وچ پڑھاندے سن؟
(الف) مسلم ماڈل سکول (ب) چشتیہ ہائی سکول ✓ (ج) سنٹرل ماڈل سکول (د) اسلامیہ ہائی سکول

6- عارف عبدالمتین نے کیہناں کیہناں زباناں وچ شاعری کیتی؟
(الف) پنجابی تے اردو ✓ (ب) فارسی تے پنجابی (ج) اردو تے عربی (د) سندھی تے سرائیکی

7- عارف عبدالمتین دیاں پنجابی غزلاں دا پہلا مجموعہ کیہڑا اے؟
(الف) خوشبو دا سفر (ب) اکلاپے دا مسافر ✓ (ج) ترنجن (د) ٹکوراں

8- عارف ہوراں دا بچپن تے جوانی دا ملا حصہ کتھے لنگیا؟
(الف) لاہور (ب) پٹیالہ (ج) امرتسر ✓ (د) گورداسپور

9- عارف عبدالمتین کیہڑے خاندان نال تعلق رکھدے سن؟
(الف) انصاری (ب) ارائیں (ج) جٹ (د) کشمیری ✓

10- عارف عبدالمتین ایم اے او کالج لاہور وچ کیہڑے مضمون دے لیکچرار لگ گئے؟
(الف) اسلامیات ✓ (ب) اردو (ج) پنجابی (د) فارسی

11- عارف ہوراں سب توں پہلاں کیہڑی زبان وچ شاعری شروع کیتی؟
(الف) پنجابی (ب) اردو ✓ (ج) سرائیکی (د) پشتو

12- عارف عبدالمتین ہوراں دیاں نعتاں دا مجموعہ الہڑ بانری تھاں کیہڑے سن وچ شائع ہویا؟
(الف) 1999ء وچ (ب) 1996ء (ج) 1990ء وچ ✓ (د) 1992ء وچ

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

13- عارف عبدالمتین دے تنقیدی مضموناں دے مجموعے داناں کیہ اے؟
(الف) خوشبو دا سفر (ب) جھاتیاں (ج) ریجھاں (د) پرکھ پڑچول ✓

14- عارف ہوراں دی غزل ''میرے تن تے داغ نہ دھبہ'' دے شاعر کون نیں؟
(الف) عارف عبدالمتین ✓ (ب) پیر فضل گجراتی (ج) منیر نیازی (د) باقی صدیقی

15- عارف عبدالمتین کدوں فوت ہوئے؟
(الف) 10 دسمبر 1999ء (ب) 30 جنوری (ج) 20 اگست 2000ء (د) 18 مارچ 2002ء
✓2001ء

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: عارف عبدالمتین کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
جواب: عارف عبدالمتین یکم مارچ 1923ء نوں امرتسر دے اک کشمیری خاندان وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: عارف عبدالمتین کتھے کتھے پڑھاندے رہے؟
جواب: عارف عبدالمتین پاکستان بنن مگروں ہجرت کر کے پاکستان آئے تے چشتیہ ہائی سکول لاہور وچ مدرس ہو گئے۔ فیر ایم اے او کالج لاہور وچ اسلامیات دے لیکچرار لگ گئے۔ ایتھوں ریٹائر ہو کے پرائیویٹ کالجاں وچ پڑھاندے رہے۔

سوال3: عارف عبدالمتین نے تعلیم کتھوں حاصل کیتی؟
جواب: عارف عبدالمتین ہوراں دے بچپن تے جوانی دا ڈھلا حصہ امرتسر وچ لنگھیا تے اوتھے تعلیم حاصل کیتی۔

سوال4: عارف عبدالمتین دیاں پنجابی کتاباں دے ناں دسو۔
جواب: عارف عبدالمتین ہوراں دیاں پنجابی دیاں چھپیاں کتاباں وچوں نتاں دا مجموعہ ''انبر تیری تھاں'' پنجابی غزلاں تے نظماں دا مجموعہ'' اکلاپے دا مسافر'' پنجابی غزلاں دا اک مجموعہ'' خوشبو دا سفر'' اے۔ تنقیدی مضموناں دا مجموعہ'' پرکھ پڑچول'' قابل ذکر نیں۔

سوال5: پنجابی دے دو غزل گو شاعراں دے ناں دسو۔
جواب: پنجابی غزل گو شاعراں دے ناں ایہہ نیں: (i) پیر فضل گجراتی (ii) عارف عبدالمتین۔

سوال6: عارف عبدالمتین دے والد داناں دسو۔
جواب: عارف عبدالمتین ہوراں دے والد داناں خواجہ عبدالحمید سی۔

سوال7: عارف عبدالمتین نے زندگی دا ابتدائی حصہ کتھے گزاریا؟
جواب: عارف ہوراں نے اپنے بچپن تے جوانی دا ڈھلا حصہ امرتسر وچ گزاریا تے اوتھے ای تعلیم حاصل کیتی۔

سوال8: عارف عبدالمتین دیاں لکھیاں دو کتاباں دے ناں دسو۔
جواب: (i) اکلاپے دا مسافر (ii) خوشبو دا سفر

سوال9: عارف عبدالمتین نے تنقیدی مضموناں دا مجموعہ لکھیا او ہدا ناں تے ادب دی دنیا وچ مقام دسو۔
جواب: عارف عبدالمتین دے تنقیدی مضموناں دے مجموعے داناں ''پرکھ پڑچول'' اے تے اے تنقیدی ادب وچ اُچا مقام رکھدا اے۔

سوال10: عارف عبدالمتین کدوں فوت ہوئے؟
جواب: عارف عبدالمتین 30 جنوری 2001ء نوں وفات پا گئے۔

سوال11: میرے تن تے داغ نہ دھبہ ایویں میں شرمانواں کیوں
ون سونے کپڑے پا کے اپنا آپ لکاواں کیوں
کیہڑے شاعر دا کلام اے؟
جواب: ایہہ شعر نصاب وچ شامل عارف عبدالمتین دی غزل دا پہلا شعر اے۔

☆

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

نواں نواں بُور

احمد راہی

مشکل لفظاں دے معنے :

ان چھوئیاں :جنہاں نوں اجے ہتھ نہ لایا ہووے۔ سجریاں: تازہ ہریاں بھریاں۔ ہلور: لچک ہلارا۔ ان کھڑے :جیہڑے پھل اجے کھڑے نہ ہون۔ دکھ : رُعب دکھاوا۔ ٹور : چال۔ ماہیا: ڈیڑھ سطر دا لوک گیت۔ پہلے مصرعے دا دوجے مصرعے نال معنوی ربط نہیں ہوندا۔ ایہہ اک رومانی جیہا گیت ہوندا اے۔ ٹپا: دو مصرعیاں دا لوک گیت۔ ڈھول: ڈھول محبوب نوں آکھدے نیں۔ محبوب نوں مخاطب ہو کے دل دی گل کیتی جاندی اے ایس لئی ایس نوں ڈھولا کہندے نیں۔ سدھراں: خواہشاں ارمان۔ ترنجن: اوہ تھاں جتھے سہیلیاں بیٹھ کے چرخہ کتدیاں نیں نالے گیت گاؤندیاں نیں۔ گدا: چانیاں راتاں وچ سوانیاں نچدیاں نچدیاں گاؤندیاں نیں۔ پیلاں پانا : نزاکت نال چلنا۔ ہواڑ: گرم گرم ساہ۔ چھلاں: لہراں۔

اجے نواں نواں اَمبیاں نوں بُور
اَجے ہونٹاں وچ اَن چھوئیاں کلیاں دے رَس
اَجے باہواں وچ سجریاں شاخاں دی ہلور
اَجے اَن کھڑے پھلاں جیہی ہاسیاں دی دَکھ
اَجے ٹوراں وچ چڑھدیاں پینگاں والا زور
اَجے ماہیے ٹپے ڈھولیاں دے تتے نیتے رنگ
اَجے ولاں وچ سدھراں دا سُتا شور
اَجے ترنجناں وچ کِنکلیاں گدیاں دے چاء
اَجے پیلیاں وچ پیلاں پون سکھے نہیں مور
اَجے ساہواں وچ سہیلیاں دے ساہواں دی ہواڑ
اَجے سہیلیاں ای چن تے سہیلیاں چکور
اَجے گنڈھیاں دے نال نال کھڑیاں نیں بیڑیاں
اَجے دُور بیڑیاں توں چھلاں دُور
اَجے نواں نواں اَمبیاں نوں بُور

تشریح: پنجاب دی لوکائی وچ امباں دیاں بوٹیاں نوں بُور لگنا شروع ہوندا اے تے ایس نوں بہار آؤن دی علامت سمجھیا جاندا اے۔ موسم ہولن لگ پیندا اے۔ گرمی دا زور گھٹن لگ پیندا اے۔ خوشگوار ہواواں چلن لگ پیندیاں نیں۔ طبیعتاں وچ اک سرور تے نشاط دی کیفیت آؤن لگ پیندی اے۔ ایویں ای ہر شئے چنگی پئی لگدی اے۔ اگ اگ وچوں خوشی ڈُلدی اے۔ شاعر امبیاں دے بوٹیاں اتے بور آؤن توں جوانی دا زمانہ دی مراد لیندے نیں۔ جیویں بہار وچ شگوفے پھٹدے نیں۔ سوالیاں ہواواں چلدیاں نیں ایسے طرح جوانی دا دور شروع ہوندیاں ای دل وچ آرزواں تے سدھراں دی کھیڈ شروع ہو جاندی اے۔ شاعر نے ایس گیت وچ جوانی دی دلہیز اتے پیر دھرن والی ٹہار دے جذبیاں دی نقشہ کشی کیتی اے۔

گیت قدیم ہندوستانی ثقافتی ماحول دی پیداوار اے۔ ایہدے وچ سوانیاں دے جذبے رچے ہوندے نیں۔ جدائی دا شدید احساس گیتاں وچ پایا جاندا اے۔ الیکاں دا مٹھا مٹھا درد لفظاں وچ سمویا ہوندا اے۔ ایہناں گیتاں وچ بہار دے موسم وچ دلاں وچ اٹھن والے جذبیاں دی تصویر کشی ملدی اے۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

احمد راہی نے بڑے ای رسیلے تے پُر سوز گیت لکھے نیں۔ ایس گیت وچ وی اوہناں نے جوانی چڑھن والی مٹیار دیاں مختلف داخلی تے خارجی کیفیتاں نوں بیان کیتا اے۔ ایہہ خالص پنجاب دے ماحول وچ پلن والی مٹیار اے۔ جیہنے اجے پیار دا سفر شروع نہیں کیتا اجے اوہ عشق دے ڈونگھے پینڈیاں توں بے خبر اے۔ حیاتی نے اگے چل کے جیہڑے وخت قضیے اوہدے گل پانے نیں' اوہناں بارے اوہنے اجے سوچیا ای نہیں۔ اجے اوہدے سکھیاں سہیلیاں نال کھیڈن ملن دے دن نیں۔ ایس گل دا استعاراتی اظہار احمد راہی انج کردا اے کہ اجے مور باگاں وچ پیلاں پانا نہیں سکھیا۔ اجے کسے گھبرو نے مٹیار دے دل وچ اپنے پیار دا گھر نہیں بنایا۔ اجے سہیلیاں ای اوہدے لئی پیار دا مرکز نیں۔ جیویں چن تے چکور وچ پیار ہوندا اے ایویں سہیلیاں ای اوہدے لئی سب کجھ نیں۔ فیر شاعر بیڑی دی تمثیل دے حوالے نال کہندا اے کہ اجے بیڑیاں کنڈھیاں نال لگیاں کھلوتیاں نیں۔ اجے اوہناں نے شوہ دریا دیاں چھلاں نہیں ویکھیاں۔ اجے اوہناں بیڑیاں نُوں پانی دیاں گھسن گھیریاں نال واہ نہیں پیا۔ یعنی ایس کڑی نوں آون والے ویلیاں بارے اجے کجھ وی خبر نہیں۔ اوہدے نزدیک حیاتی اجے کھیڈن ملن داناں اے۔

اجے اوہدیاں رس بھرے ہونٹھاں دی کسے تعریف نہیں کیتی۔ اوہناں دی نزاکت تے لطافت نوں کسے چھو کے نہیں ویکھیا۔ اوہدیاں بانہاں بجریاں شاخاں وانگن ہلوردیاں نیں۔ جیویں باگاں وچ کلیاں چٹکدیاں نیں' اجے اوس کڑی دے ہاسے بڑے ای معصوم نیں۔ اجے پینگاں جھولن دا زمانہ اے۔ اجے اوہدی چال مستانہ نہیں ہوئی۔ بڑی ای معصوم تے بے نیازانہ شان والی چال اے۔ ماہیے' ڈھولے تے ٹپے گا کے اندر دے جذبیاں دی ہواڑ کڈھی جاندی اے۔ اجے ایس مٹیار نے ایدھر پیر نہیں پایا پر سدھراں دل وچ اُٹھن لگ پئیاں نیں۔ اوہناں وچ اجے شدت نہیں آئی۔ اجے ایہو جیہاں سدھراں ستیاں ستیاں نیں۔ کسے دی اکھ نے اجے ایہناں نوں ہلونا نہیں دتا۔ اجے ایس کڑی نوں ترنجن وچ گدے پان دا شوق اے۔ اوہ ایس توں اُکا لاتعلق اے کہ اج دی حیاتی کنہاں مصیبتاں تے دکھاں وچ گھری ہوئی اے یاں کل قسمت نے کیہ کجھ وکھانا اے۔ احمد راہی دے ایس گیت وچ جذبیاں دی نرم گرم فضا اے۔ ردانی تے سوز اے۔ سلاست تے ابلاغ اے۔ جذبیاں دی تصویر کشی لئی بڑے ای موزوں لفظ ورتے نیں۔ پڑھن والا راہی دے پُر تاثیر اسلوب وچ ڈب ڈب جاندا اے۔ ''اجے'' دی تکرار نے گزرے وقت بارے بڑا خوب تاثر دتا اے۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- احمد راہی کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1923ء ✓ (ب) 1900ء (ج) 1940ء (د) 1905ء

2- احمد راہی کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) جالندھر (ب) امرتسر ✓ (ج) لاہور (د) قصور

3- احمد راہی دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) مولانا غلام محی الدین (ب) بازید محمد (ج) خواجہ عبدالعزیز ✓ (د) حکیم الہ دین

4- پاکستان بنن توں پہلاں احمد راہی کیہڑا کاروبار کردے سن؟
(الف) کھوہ کڈھن دا (ب) قالین بنان دا (ج) درس و تدریس دا (د) شالاں بنان دا ✓

5- احمد راہی نوں امرتسر کالج وچوں کیوں کڈھ دتا گیا؟
(الف) فلماں ویکھن پاروں (ب) غیر حاضر ہون پاروں (ج) لڑائی جھگڑا کرن پاروں (د) سیاست وچ حصہ لین پاروں ✓

6- ''نواں نواں'' بور دے شاعر داناں کیہ اے؟
(الف) احمد راہی ✓ (ب) منیر نیازی (ج) انور مسعود (د) باقی صدیقی

7- احمد راہی قیام پاکستان ویلے امرتسر توں پاکستان دے کیہڑے شہر آ وسے؟

(الف) فیصل آباد (ب) لاہور ✓ (ج) ملتان (د) بہاولپور

8- تقسیم توں پہلاں امرتسر وچ احمد راہی دے والد دا کاروبار کیہ سی؟

(الف) قالین بافی دا (ب) کپڑا بنن دیاں (ج) شالاں دا ✓ (د) کھیساں دا
کھڈیاں دا

9- احمد راہی نے میٹرک دا امتحان کدوں پاس کیتا؟

(الف) 1940ء وچ (ب) 1941ء وچ (ج) 1943ء وچ (د) **1942ء وچ** ✓

10- احمد راہی امرتسر توں لاہور آئے تے کج عرصہ کیہڑے رسالے دے مدیر رہے؟

(الف) سویرا دے ✓ (ب) چاند دے (ج) پنجابی دے (د) راہ و منزل دے

11- فلمی دنیا دا رخ آپ نے کیہڑے سن وچ کیتا؟

(الف) 1950 وچ (ب) **1954ء وچ** ✓ (ج) 1952ء وچ (د) 1951ء

12- فلمی دنیا وچ جا کے احمد راہی کیہ کم کردے رہے؟

(ا) فلماں وچ اداکاری کردے رہے

(ب) کیمرہ مینی

(ج) **فلماں دیاں کہانیاں تے گیت لکھدے رہے** ✓

(د) گلوکاری کردے رہے

13- صادق امرتسری اک چنگے شاعر سن اور احمد راہی دے کیہ لگدے سن؟

(الف) سکے چاچے (ب) سکے نانا (ج) سکے تایا جی (د) **سکے ماے** ✓

14- احمد راہی دیاں پنجابی نظماں دا مجموعہ کئی واری پاکستان تے بھارت وچ چھپ چکیا اے او ہدا ناں دسو:

(الف) **ترنجن** ✓ (ب) جھاتیاں (ج) مہکدے پھل (د) جگراتے

15- احمد راہی نوں جدوں کالج وچوں کڈ دتا گیا او ہدوں اوہ کیہڑی کلاس وچ سن؟

(الف) یارھویں (ب) **بارھویں** ✓ (ج) تیرھویں (د) چودھویں

16- احمد راہی دا ناں پہلاں غلام احمد رکھیا گیا مگروں بدل کے کیہ ناں رکھ دتا گیا؟

(الف) نوید احمد (ب) حفیظ احمد (ج) **خورشید احمد** ✓ (د) سعید احمد

17- احمد راہی کدوں فوت ہوئے؟

(الف) 2000ء (ب) 2001ء (ج) 2004ء (د) **2002ء** ✓

18- مجموعہ کلام ترنجن دے شاعر دا ناں دسو:

(الف) **احمد راہی** ✓ (ب) شریف کنجاہی (ج) احمد علی سائیں (د) پیر فضل گجراتی

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جواب دیو۔

سوال1: احمد راہی کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: احمد راہی 2 نومبر 1923ء نوں امرتسر وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: احمد راہی دی تعلیم بارے دسو۔

جواب: احمد راہی نے 1942ء وچ میٹرک دا امتحان پاس کیتا۔ ایم اے او کالج امرتسر وچ سن کہ آزادی دیاں تحریکاں وچ حصہ لین پاروں کالج وچوں کڈھ دتے گئے۔

سوال3: احمد راہی نے فلماں لئی کیہ کجھ لکھیا؟

جواب: احمد راہی نے 1954ء وچ فلمی دنیا وارخ کیتا تے کئی فلماں دیاں کہانیاں تے گیت لکھے۔

سوال4: احمد راہی نے کڑیاں دے حوالے نال کنج دی شاعری کیتی؟

جواب: احمد راہی دی ''ترنجن'' وچ داخلی اٹھان تے الھڑ ملوک جذبے نیں۔ اوہدے دوجے حصے وچ ہجر وچھوڑے دے گیت نیں ایس وچھوڑے وچ اوس کڑی دے وین وی شامل نیں جیہڑی ماپیاں دے گھروں دور سوہرے گھر ٹر جاندی اے۔ 1947ء دے فساداں دے دوران ماپیاں توں وچھڑن والیاں دھیاں دے نوحے وی شامل نیں۔

سوال5: احمد راہی دی شاعری دیاں خاص خوبیاں کیہ نیں؟

جواب: احمد راہی دیاں نظماں تے گیتاں وچ وچھوڑے دے درد دا بڑا ڈونگھا تے سوز بھریا اظہار لبھدا اے۔ احمد راہی نے اپنیاں نظماں وچ لوک گیتاں دے انداز نوں سامنے رکھیا اے۔ زبان شہری پنجابی ورتی اے تے اوہناں وا اپنا اک سلیس' سدھا تے اثر کرن داڈھنگ اے۔

سوال6: احمد راہی دے والد دا کیہ ناں سی تے اوکیہ کاروبار کردے سن؟

جواب: احمد راہی دے والد دا ناں خواجہ عبدالعزیز سی تے اوہ شالاں دا کاروبار کردے سن۔

سوال7: احمد راہی نوں ایم اے او کالج وچوں کڈھ دتا گیا سی وجہ دسو۔

جواب: احمد راہی اوس ویلے بارھویں جماعت وچ سن تے آزادی دیاں تحریکاں وچ حصہ لین پاروں کالج وچوں کڈھے گئے۔

سوال8: احمد راہی دا پنجابی نظماں دا مجموعہ کئی واری پاکستان وچ چھپ چکیا اے اوہداناں کیہ اے تے اوہور کیہڑے ملک وچ چھپیا اے؟

جواب: اوس مجموعے داناں ترنجن اے تے او پاکستان توں علاوہ بھارت توں وی کئی واری شائع ہویا اے۔

سوال9: اجے ترنجناں وچ ککلیاں گدیاں دے چاء
اجے پیلیاں وچ پیلاں پون سکھے نمیں مور
کیہڑے شاعر دی کیہڑی نظم دا شعر اے؟

جواب: اے شعر احمد راہی دی نظم ''نواں نواں بور'' دا شعر اے۔

سوال10: احمد راہی دا اصل ناں دسو۔

جواب: احمد راہی دا ناں پہلاں غلام احمد رکھیا گیا سی بعد وچ خورشید احمد رکھ دتا گیا۔ علم تے ادب دے میدان وچ او احمد راہی دے ناں نال مشہور ہوئے۔

سوال11: احمد راہی نے کدوں دا عی اجل نوں لبیک آکھی؟

جواب: احمد راہی 2 ستمبر 2002ء نوں اپنے رب نوں جا ملے۔

.....☆.....

ہک بوٹا

باقی صدیقی

مشکل لفظاں دے معنے:

ہک: اِک۔ کھل مگھلا: بالکل اِکلا۔ سڑنے بلنے: سڑدے بلدے۔ پکھی جھولے: پکھی جھلے۔ چیڑے: پگاں۔ صافہ: سر تے بنھن والا کوئی کپڑا۔ ہاڑے جیٹھے: گرمی دے دو مہینے جیٹھ تے ہاڑ۔ وتھاں: ورلاں' سوراخ۔ نی: وی۔ سنگی: ساتھی' دوست۔ ساریاں تے رت ڈوہلے: سب لوکاں دے لئی قربانی دیوے۔

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

نظم دا ویروا: باقی صدیقی ہوراں ایس نظم وچ بوٹے نوں اک اجیے بندے دا استعارہ بنایا اے جیہڑا اپنے مفاد توں زیادہ دوجیاں دے مفاد دا خیال رکھن والا ہوندا اے۔ اک رستے اُتے اُگیا ہویا بُوٹا جیٹھ ہاڑ دیاں دھپاں وچ سڑدے بلدے راہیاں نوں اپنی ٹھنڈی تے سنگھنی چھاں مہیا کردا اے۔ پیار کرن والے اوہدی چھاں تھلے ای دنیا توں لُک کے محبت دا اقرار کردے نیں۔ ولاں دیاں گلاں ہوٹھاں اُتے آؤندیاں نیں۔ عام مسافر اوتھے آرام کردے نیں۔ بال اوہدے اتے پینگاں جھوٹدے نیں۔ کوئی اوہدے پتر لاہ کے لے جاندا اے۔ کوئی اوہدیاں ٹاہنیاں کپ کے لے جاندا اے۔ پر ایس بوٹے کدے گلہ شکوہ نہیں کیتا۔ اوہ سب نوں اپنی رَت پیا کے خوشی محسوس کردا اے۔ اَج اوہ ایس گل اتے حیران اے کہ لوک اوہدے توں فائدے تے بہت چکدے نیں پر اوہناں کدے اوہدا حال نہیں پچھیا۔ اوہدے وردی گل نہیں کیتی۔

غور کیتا جائے تے بوٹے دے پردے پچھے خود شاعر دی ذات اے۔ اوہ اپنے احساسات پیش کر رہیا اے۔ شاعر انسانیت لئی درد رکھن والے لوک ہوندے نیں۔ اوہ اپنی ذات توں زیادہ دوجیاں دے دُکھاں درداں دا خیال رکھدے نیں۔ اوہ دُوجیاں نوں سکھی ویکھن دے چاہی وان ہوندے نیں۔ اوہ اپنے فن نال دوجیاں نوں خوشی مہیا کردے نیں۔ حوصلے بخشدے نیں۔ کوئی اوہناں دے فن دی قدر نہ وی کرے اوہناں دے حال دی نہ وی خبر رکھے اوہ انسانیت دے چنگے مستقبل لئی آساں رکھدے نیں۔ ایسے طرح وی اک نظم شریف کنجاہی ہوراں دی وی اے۔ اوہدا سرنا نواں اے ''ون وانڈا'' اوہدے وچ ون دا بوٹا اک راہی نوں کہندا اے' توں جھٹ میری چھاں تھلے بہہ جا۔ میریاں پیلوں وی کھالے۔ ایہہ ٹھیک اے پینڈا بڑا لمیا اے پر دُھدل پھکیاں کجھ نہیں بن دا۔ انھے واہ دی نس بھج کوئی بڑا فائدہ نہیں دے سکدی۔ اوہو وقت چنگا ہوندا اے جیہڑا اک دوجے دے دکھ درد وچ شریک ہو کے لنگھ جاندا اے۔ دراصل دوجیاں لئی قربانی دین والے لوک ہر معاشرے وچ تھوڑے ہوندے نیں پر سارے معاشرے دی اصل طاقت ایہوای ہوندے نیں!

بند نمبر 1:

ہک بوٹا کھل مکھلا
سڑنے بلنے راہیاں کی
پتراں نی پکھی جھولے

ترجمہ: اک بوٹا کلم کلا کھلوتا ہویا اے۔ دُھپ وچ سڑن بلن والے راہیاں نوں اپنے پتراں دی پکھی جھلدا اے۔

تشریح: رستے اُتے اُگیا ہویا اک کلم کلا رُکھ اے۔ اوہ آؤن جان والے مسافراں نوں آرام مہیا کردا اے۔ انتاں دی دھپ پے رہی ہوندی اے۔ مسافر وچارے دُھپ وچ چل چل کے تھک دی جاندے نیں تے مڑھکو مڑھکی دی ہو جاندے نیں۔ اوہ ایس درخت دی گوہڑی چھاں تھلے بہہ کے ذرا ساہ کڈھ لیندے نیں۔ مُڑھکا دی سکا لیندے نیں۔ اوہ درخت اوہناں نوں اپنے پتراں دی پکھی جھلدا اے۔ ایس طرح اوہ بوٹا انساناں لئی راحت تے آرام دا سبب بن جاندا اے۔ اوہ خدمت بالکل مفت مہیا کردا اے۔

بند نمبر 2:

کتنے چیڑے کتنے صافے
ہاڑے جیٹھے نی دُھپاں وچ
دُنیا نی نظراں توں اوہلے
اس بُوٹے نی چھاویں بہہ کے
ولاں نی بولی بولے

ترجمہ: پتہ نہیں کنے پگاں بنھن والے (مرداں) تے دوپٹے لین والیاں (سوانیاں) دے درمیان جیٹھ ہاڑ دیاں دُھپاں وچ ساری دُنیا توں لُک چھپ کے تے ایس بوٹے دی چھاویں بہہ کے محبت دے قول قرار ہوئے۔

تشریح: ایہہ درخت کسے رستے اُتے اُگیا ہویا اے تے آؤن جان والیاں لئی آرام کرن دا سبب بنیا ہویا اے۔ شاعر ایس بند وچ رُومانی خیال پیش کر رہیا اے۔ کہندا اے ایہہ درخت محبت دے ہون والے قول قراراں دا وی گواہ بنیا اے۔ کنے ای مرداں تے عورتاں نے ساری دنیا دیاں نظراں توں لُک چھپ کے ایتھے ملاقاتاں کیتیاں۔ اک دوجے اگے ولاں دے بھیت کھولے۔ آل دوالے جیٹھ ہاڑ دیاں دھپاں اگ وسار ہیاں سن پر ایہہ درخت اوہناں پیار دے پاندھیاں نوں محبت دی گوہڑی چھاں دے رہیا سی۔ چیڑے توں مراد پگاں نیں جیہڑیاں عام طور تے مردای

بنھدے نیں۔ صافے توں مراد دوپٹے نیں جیہڑے عورتاں سر تے لیندیاں نیں۔ جیٹھ ہاڑ دیاں دھپاں توں مراد دنیا دیاں مصیبتاں تے اوکڑاں نیں۔ پیار کرن والے دُنیا دے سخت ضابطیاں تے قانوناں توں نکل کے ایس درخت دی سنگھنی چھاں تھلے پناہ لے لیندے نیں تے ہمیش لئی پیار نبھان دے وعدے کردے نیں۔

بند نمبر 3:

آن مسافر جان مسافر
ایہہ پتراں نی وتھاں وچوں
ہر راہی آں ہٹ بٹ تکے
کوئی اس نا راز نہ سمجھے
کوئی نہ دل پھرولے !

ترجمہ: ایہدی چھاں تھلے مسافر آ ؤندے نیں' فیر چلے جاندے نیں۔ ایہہ بوٹا اپنے پتراں دیاں وتھاں وچوں سب نوں ویکھدا جاندا اے پر کوئی ایس دی گل نوں سمجھن والا نہیں' کوئی اوہدے دل دی گل بجھن والا نہیں۔

تشریح: دوپہر دی گرمی توں گھبرا کے مسافر ایس رُکھ تھلے گھڑی پل آرام کرن لئی بہہ جاندے نیں۔ تھکاوٹ لاہ کے تے مڑھکا ٹکا کے چلے جاندے نیں۔ پر کسے کول اپنی ویہل نہیں ہوندی کہ کوئی ایس رُکھ دا حال پچھے۔ اوہدے درد دریغ دی گل کرے۔ بس ہر اک نوں اپنی اپنی پئی ہوندی اے۔ ایہہ درخت پتراں دیاں وتھاں وچوں ہر مسافر نوں حیرانی نال تکدا رہندا اے۔ اوہنوں چھاں تھلے آرام کرن والیاں دی بے حسی اُتے تعجب آ ؤندا اے۔ اوہ سمجھدا اے کہ میں تے دوپہراں دی گرمی وچ تڑفن والے بندیاں نوں سکھاں بھری چھاں دیناواں پر کوئی میرے دل دی گل بجھن والا نہیں۔ شاعر نے دراصل بوٹے دے امیج پچھے اپنی معاشرتی صورتحال بیان کرن دی کوشش کیتی اے' جتھے ہر پاسے نفسانفسی اے۔ افراتفری اے۔ بے حسی تے سنگدلی دا راج قائم اے۔ کوئی بندہ دوجے دے حال احوال دی خبر نہیں رکھدا بس اپنے اپنے مفادات پچھے انھا ہویا پھردا اے۔ ''پتراں نی وتھاں'' نوں شاعر نے اکھاں لئی بطور استعارا استعمال کیتا اے۔ باقی صدیقی دی شاعری نوں ایہو جہے امیجز (Images) نے چار چن لا دتے نیں۔

بند نمبر 4:

ایہہ بوٹا' پینگاں نا جھوٹا
کوئی اِس نے پتر ڈھائے
کوئی اس نیاں ٹہنیاں کپے
فِر وی ایہہ اَن مُلا سنگی
ساریاں تے رَت ڈولے
ہک بوٹا گھل مگھلا
سڑنے بلنے راہیاں کی
پتراں نی پکھی جھولے

ترجمہ: ایس بُوٹے اتے لوک پینگاں جھوٹدے نیں۔ کوئی ایہدے پتر لاہ لیندا اے۔ کوئی ایس دیاں ٹاہنیاں وڈھ دیندا اے۔ ایس دے باوجود ایہہ سب دا بڑا نگھا جیہا دوست اے۔ سب واسطے قربانی دیندا اے۔ اوہ اکلا اے۔ دوپہراں دے ستائے ہوئے مسافراں نوں اپنے پتراں دی پکھی جھلدا اے۔

تشریح: رستے اُتے کھلوتا ہویا ایہہ تکلم کلا بوٹا ساریاں دا بڑا درد دی تے سچا دوست اے۔ اوہ سب دے لئی فائدہ مند اے۔ بالڑیاں ایہدے اُتے پینگاں جھوٹدیاں نیں۔ بکریاں والے ایہدے پتر چھانگ لیندے نیں۔ لکڑہارے ایہدیاں ٹاہنیاں وڈھ کے لے جاندے نیں۔ ایہدے وجود اُتے کہاڑے ماردے نیں پر ایہہ کدے گلہ مند نہیں ہویا۔ ایہہ اپنے آپ دی قربانی کر کے دُوجیاں نُوں آرام پہنچاندا اے۔ اپنے پتراں دی پکھی جھلاندا اے۔ شاعر ایس بوٹے دے پردے وچ انسانیت نوازی دا درس دے رہیا اے۔ مقصد ایہہ دے کہ بندے نوں معاشرے وچ رہندیاں سب نال ہمدردی رکھنی چاہی دی اے۔ قربانی کولوں کم لینا چاہی دا اے۔ صرف اپنا مفاد ای نہیں ویکھنا چاہی دا' اجتماعی مفادنوں وی سامنے رکھنا چاہی

دا اے۔ ایس افراتفری دے معاشرے وچ اج وی ایہو جہے لوکاں دی کمی نہیں جیہڑے دوجیاں دی خاطر اپنا آرام قربان کر دیندے نیں۔ دُوجیاں دے کم آ کے خوشی محسوس کردے نیں۔ انسانیت ایسے عمل داناں اے۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جوابات دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

-1 باقی صدیقی کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1900ء (ب) 1909ء ✓ (ج) 1970ء (د) 1940ء

-2 باقی صدیقی دا اصل ناں کیہ سی؟
(الف) سید عبداللہ (ب) خورشید عالم (ج) محمد شریف (د) محمد افضل ✓

-3 باقی صدیقی کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) کنجاہ (ب) سہام ✓ (ج) نور پور (د) پنڈ کلاہ

-4 باقی صدیقی نے کس محکمے وچ کلرکی کیتی؟
(الف) فوج دے محکمے ایم ای ایس ✓ (ب) محکمہ تعلیمی بورڈ (ج) محکمہ آبپاشی (د) محکمہ صنعت و ترقی

-5 نظم ہک بوٹا دے شاعر کون نیں؟
(الف) باقی صدیقی ✓ (ب) احمد راہی (ج) شریف کنجاہی (د) منیر نیازی

-6 باقی صدیقی دی نظم داناں کیہ اے؟
(الف) جمعہ بازار (ب) ہک بوٹا ✓ (ج) نواں نواں بور (د) اوڑک ہوندی لو

-7 باقی صدیقی دے شعری مجموعے داناں کیہ اے؟
(الف) سرگی دا تارا (ب) سفر دی رات (ج) کچے گھڑے ✓ (د) سجرہ سورج

-8 باقی صدیقی نے شاعری وچ پنجابی دا کیہڑا الہجہ ورتیا اے؟
(الف) ماجھی (ب) ہندکو (ج) ہندی (د) پوٹھوہاری ✓

-9 دسویں جماعت پاس کرن مگروں اک پرائمری سکول وچ کیہ لگ گئے؟
(الف) مدرس ✓ (ب) کلرک (ج) پی ٹی ماسٹر (د) ہیڈ ماسٹر

-10 باقی صدیقی کیہڑے شہر وچ جا کے فلمی کہانیاں تے گیت لکھدے رہے؟
(الف) کراچی (ب) بمبئی ✓ (ج) لاہور (د) دہلی

-11 کجھ عرصہ باقی صدیقی فوج دے محکمے ایم ای ایس وچ کیہ نوکری کردے رہے؟
(الف) نائب قاصد (ب) ہیڈ کلرک (ج) کلرک ✓ (د) فورمین

-12 راولپنڈی پرت کے آئے تے کیہڑے ہفت روزہ رسالہ دے ادارتی عملے وچ شامل ہو گئے؟
(الف) رسالہ سویرا (ب) رسالہ شمع (ج) رسالہ چاند (د) رسالہ راہ و منزل ✓

-13 باقی صدیقی نے پاکستان دے کیہڑے شہر دے ریڈیو سٹیشن لئی گیت، فیچر تے ڈرامے لکھے؟
(الف) ریڈیو پاکستان راولپنڈی ✓ (ب) ریڈیو پاکستان لاہور (ج) ریڈیو پاکستان ملتان (د) ریڈیو پاکستان پشاور

-14 باقی صدیقی دی شاعری دے دو مجموعے چھپ چکے نیں او ہناں دے ناں کیہ نیں؟

(الف) خوشبو دا سفر تے پرکھ (ب) زخمی پیار تے کچے گھڑے ✓ (ج) ترنجن تے جھاتیاں پڑچول (د) اوڑ ہوندی لو تے جگراتے

15- باقی صدیقی اپنے پنڈ سہام واپس کیوں چلے گئے؟

(الف) معذوری دی وجہ (ب) کسے ایکسیڈنٹ وچ زخمی ہون پاروں (ج) بیماری دی وجہ توں ✓ پاروں (د) آبائی پنڈ دی یاد پاروں

16- باقی صدیقی کنی عمر وچ یتیم ہو گئے سن؟

(الف) جوانی وچ (ب) لڑکپن وچ (ج) پیدا ہون توں پہلے (د) نکی عمر وچ ✓

17- باقی صدیقی دی وفات کدوں ہوئی؟

(الف) 8 جنوری 1972ء ✓ (ب) 10 مارچ 1970ء (ج) 16 دسمبر 1969ء (د) 30 اکتوبر 1971ء

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: باقی صدیقی کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: باقی صدیقی ٹیکسلا دے اک پنڈ سہام وچ 1909ء وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: پنجابی وچ باقی صدیقی دیاں لکھتاں دے ناں دسو۔

جواب: پنجابی وچ اوہناں دی شاعری دے دو مجموعے "زخمی پیار" تے "کچے گھڑے" شائع ہو چکے نیں۔

سوال3: باقی صدیقی نے راولپنڈی ریڈیو ئی کیہ کجھ لکھیا؟

جواب: باقی صدیقی نے ریڈیو ئی گیت، فیچر تے ڈرامے لکھے۔

سوال4: باقی صدیقی نے نظماں تے غزلاں وچ فنی حوالے نال کیہ کمال دکھایا؟

جواب: نکی بحر وچ غزل تے نظم لکھن وچ باقی صدیقی دا کوئی جواب نہیں حالانکہ نکی بحر وچ شعر کہنا بڑا اوکھا کم اے۔ باقی صدیقی نے بڑی آسانی نال سادہ زبان وچ غزلاں تے نظماں لکھیاں نیں۔ حیاتی دے لہا چڑھاتے حیاتی گزارن دے دوران پیش آون والے دکھاں درداں نے اوہناں دیاں تخلیقاں اتے ڈونگھا اثر پایا اے۔

سوال5: ہک بوٹا دا مرکزی خیال لکھو۔

جواب: ایس نظم وچ ایہ بیان کیتا گیا اے جے کسے نوں فائدہ دین لئی آپ تکلیف سہنی پیندی اے تے فائدہ حاصل کرن والیاں نوں چاہیدا اے جے فائدہ دین والے دا خیال رکھیا جائے اوہنوں اہم سمجھیا جائے۔

سوال6: نظم ہک بوٹا دے مطابق جیٹھ ہاڑ دی دھپ وچ بوٹے تھلے لک کے کیوں بہندے نیں؟

جواب: جیٹھ ہاڑ وچ دنیا دی نظراں توں اوہلے اوس بوٹے دی چھاویں اوہ بہندے نیں جیہڑے دلاں دی بولی بولدے نیں۔

سوال7: باقی صدیقی دا اصل ناں دسو۔

جواب: نظم ہک بوٹا دے شاعر باقی صدیقی دا اصل ناں سائیں محمد افضل اے۔

سوال8: "باقی صدیقی نے کجھ چر فوج دے کیہڑے محکمے وچ تے کیہ نوکری کیتی؟

جواب: باقی صدیقی فوج دے محکمے ایم ای ایس وچ کجھ عرصہ کلرکی کردے رہے۔

سوال9: ریڈیو پاکستان دے کیہڑے اسٹیشن نال منسلک رہے تے کیہ کم کیتا؟

جواب: باقی صدیقی ریڈیو پاکستان راولپنڈی نال منسلک رہے تے اوتھے گیت، فیچر تے ڈرامے لکھے۔

سوال10: بیمار ہوئے تے کتھے چلے گئے؟ تے کدوں فوت ہوئے؟

جواب: بیمار ہوئے تے اپنے پینڈ سہام چلے گئے جتھے 8 جنوری 1972ء نوں فوت ہو گئے۔

سوال 11: پوٹھوہاری لہجے دی ورتوں نے باقی صدیقی دی شاعری تے کیہ اثر پایا؟

جواب: پوٹھوہاری لہجے نے باقی صدیقی دے فکری اسلوب تے فنی بصیرت نوں چار چن لا دتے نیں۔ اوہناں دیاں نظماں وچ پوٹھوہاری علاقے دے لوک گیت ایتھے دے وسنیکاں دے سماجی تے معاشی روگ ''ہجر تے فراق دی کیفیت تے اپنے عہد دا شعور پوری طراں موجود اے''۔

.....☆.....

تن نظماں

منیر نیازی

مشکل لفظاں دے معنے:

سندیسہ: پیغام، سنیہا۔ پچھم: لہندا، مغرب۔ پُورب: چڑھدا، مشرق۔ آس: اُمید۔ والی: مالک۔

اللہ ولوں گن دی حفاظت

بوہت اُداس جدوں میں ہوواں سکھ دا سندیسہ آندا
مشکلاں وچ جدوں تھک جاواں کجھ غیب ولوں ہو جاندا
جدھروں مینوں خبر نئیں ہوندی اودھروں حوصلہ آندا !!
ہنیریاں پچھماں سامنے پھیدی پوریاں ولوں لالی !!
آس نہیں میری مٹن دیندا ایس جہان دا والی
میریاں مدداں کردی رہندی اِک مخلوق خیالی !

ترجمہ: جس ویلے میں بہت اداس ہو جانا واں تے اوس ویلے مینوں سکھ دا سنیہا مل جاندا اے۔ مشکلاں دا مقابلہ کر دیاں کر دیاں جس ویلے بُری طرح تھک جانا واں تے فیر غیب ولوں میری مدد ہو جاندی اے۔ اجیہے پاسیوں مینوں حوصلہ مل جاندا اے جیہدے بارے کدے سوچیا وی نہیں ہوندا۔ لہندے ول جس ویلے نا امیدی دے ہنیرے پھیل رہے ہوندے نیں اوس ویلے چڑھدے ولوں (امیداں دے سورج) دی لالی وکھالی دین لگ پیندی اے۔ ایس دُنیا دا مالک میری آس مٹن نہیں دیندا۔ اک خیالی جہی مخلوق میری مدد کردی رہندی اے۔

تشریح: منیر نیازی نے اپنی ایس نظم وچ حیاتی بارے اک اُمید پرستانہ رویہ دسیا اے۔ ایہہ ٹھیک اے کہ ایہہ دنیا دکھاں تے مصیبتاں دا گھر اے پر منیر نیازی دا خیال ایہہ دے کہ مایوسی دا رویہ کدے اختیار نہیں کرنا چاہی دا۔ سخت توں سخت ویلا وی آ جائے تے بندے دا دل ڈولنا نہیں چاہی دا۔ شاعر نے دراصل ایس اسلامی تعلیم نوں موضوع بنایا اے کہ لاتقنطو من رحمت اللہ (اے مومنو! اللہ دی رحمت توں کدے مایوس نہ ہودو۔) اک تھاں نا امیدی نوں کفر وی دسیا گیا اے۔

منیر اپنی حیاتی تے اپنے ذاتی تجربے دے حوالے نال گل کر رہے نیں۔ کہندے نیں کہ میں جدوں مصیبتاں تے پریشانیاں وچ گھر جاواں۔ اُداسی ہر پاسے چھا جائے۔ مشکلاں دا مقابلہ کر دا کر دا تھک جانا واں۔ مغرب وچ جیویں سورج ڈُبن دے بعد ہنیرے چھا جاندے نیں ایسے طرح میں وی اپنے آپ نوں بے آسی دے ہنیریاں وچ محسوس کرن لگ پیناں واں تے فیر اچانک چڑھدے سورج دی لالی میریاں نا امیدیاں نوں امیداں وچ بدل دیندی اے۔ غیب ولوں میری مدد دا سامان ہو جاندا اے۔ سکھ تے آرام دا سنیہا آ جاندا اے۔ اجیہے دروازے کھل جاندے نیں جنہاں بارے میں کدے سوچیا وی نہیں ہوندا۔ اصل گل ایہہ دے کہ میرا ایس جہان دے بنان والے اُتے ڈاہڈا یقین اے۔ مینوں اوہدیاں رحمتاں دی آس لگی رہندی اے۔ بڑیاں بڑیاں مصیبتاں ہلے کر کے آ ونڈیاں نیں۔ عام دیکھن والی اکھ مینوں بے آس جیہا دیکھن لگ پیندی اے۔ سارے رستے بند وکھالی دیندے نیں۔ فیر اچانک نا امیدی دے ہنیریاں وچ امیداں دے دیوے بل پیندے نیں۔ میرے رُکے

ہوئے کم ہون لگ پیندے نیں۔ ایس سارے عمل دے پچھے میرے رب کریم دی رحمت دا ہتھ ہوندا اے۔ اوس ذات نوں میں ویکھ تک نہیں سکدا پر اوہ ہر ویلے میرے نیڑے ہوندی اے۔ اوہ میری دستگیری کردی اے۔ اوہ مینوں مایوسی دے روپے توں بچالیندی اے۔

منیر نیازی دی ایس نظم دا لہجہ بڑا نرم تے کومل اے۔ ایہہ اک لمے سفراں توں پلٹن والے مسافر دی روئیداد جاپدی اے جیہڑا بڑیاں اوکڑاں وچوں لنگھن دے بعد کامیابی دی منزل اُتے پہنچ گیا اے۔ اوہدے لہجے وچ سفر دی تکان تے ہے پر انداز بڑا شکر گزاری تے ممنونیت والا اے۔ ایہہ نظم شاعر دے رب اُتے گہرے یقین تے ایمان دی علامت اے۔ اوہنے بڑی جامعیت تے دلکشی نال اک اجیہا پیغام دتا اے جیہڑا بڑے بڑے واعظ لمیاں تقریراں وچ دی لوکائی تک نہیں اپڑا سکدے۔ البتہ آخری مصرع کجھ الجھاؤ پیدا کردا اے ''میریاں مدداں کردی رہندی اک مخلوق خیالی''۔ اُتے شاعر نے جہان دے والی دی مدد دا ذکر کیتا اے اتھے اوہ اک خیالی مخلوق دا ذکر کر رہیا اے۔ ظاہر اے جے ''جہان دا والی'' مددگار اے تے فیر اک خیالی مخلوق کہن دا کیہ مطلب۔ دراصل بندے نے کئی ذہنی سہارے بنائے ہوندے نیں۔ جس ویلے اوکڑاں حل ہو جاندیاں نیں تے فیر اوہ ایہہ سمجھن لگ پیندا اے کہ شاید فلانی فلانی چیز نے مینوں اوکڑ وچوں کڈھیا اے۔ بہر حال ایس طرح دے اُلجھاوے پیدا کرنا منیر نیازی دی شاعری دا اک خاص وصف اے۔

میں تے ایہہ شہر (فیصل آباد بورڈ 2013ء)

بھل گئے مینوں طور طریقے کویں میں اتھے رہنا
کویں میں اتھے دن کٹنا اے کویں میں اُٹھنا بہنا
کس ویلے کیہ کم کرنا اے کہ میں جاگنا سونا
کس موقعے میں خوش لگناں اے کد میں خوش نہیں ہونا

ترجمہ: شہر دی زندگی دے طور طریقیاں توں میں ناواقف آں۔ مینوں نہیں پتہ اتھے میں دن کیویں گزارنا ایں۔ اٹھنا بہنا کیویں رکھنا ایں۔ کس گھڑی کیہ کم کرنا ایں کس ویلے میں جاگنا تے سونا اے۔ کس موقعے اتے میں خوش نظر آواں تے کس ویلے مینوں خوش دکھائی نہیں دینا چاہی دا۔

تشریح: ''شہر'' نویں نظم دی اک خاص علامت اے۔ شہر اوہ وستی اے جتھے حیاتی بڑیاں رنگاں وچ نظر آؤندی اے۔ ہر پاسے رونقاں ہوندیاں نیں۔ دُور دراز دے پنڈاں وچوں نکل کے لوک شہراں وچ آوسدے نیں۔ شہر وچ پرہجوم ماحول ہوندا اے۔ حیاتی بڑی تیز رفتار ہوندی اے۔ ہر بندہ نہس بھج وچ ہوندا اے۔ ہر قسم دی سہولت حاصل کرن لئی اوہ سڑکاں دی دُھوڑ پھک رہیا ہوندا اے۔ پر انہاں اخلاقی قدراں دی اہمیت نوں کوئی نہیں جاندا۔ ہر بندہ صرف اپنی ذات' تے اپنے مفادات دا خیال رکھ رہیا ہوندا اے۔ گوانڈی نوں گوانڈی دی خبر نہیں ہوندی۔ بندہ اپنے آپ نوں غیر محفوظ تے اکلا محسوس کرن لگ پیندا اے۔ اجنبیت تے غیریت (Alienation) دا احساس ہولی ہولی اوہدی نس نس وچ سما جاندا اے۔ لکھاں کروڑاں دی وستی وچ اوہدی کوئی شناخت دی نہیں رہ جاندی۔ کوئی اوہدے دل دی گل سنن والا نہیں ہوندا۔ تعلقات بڑے عارضی تے سطحی جیہے ہوندے نیں۔ ہر کم رسمی انداز نال ہو رہیا ہوندا اے۔

شاعر شہری زندگی بارے دس رہیا اے کہ میں اتھے آ کے عجیب بھمبل بھوسیاں وچ پے گیا واں۔ مینوں اتھے دے طور طریقیاں دی کوئی سمجھ نہیں آؤندی۔ کجھ نہیں سمجھدا کہ اتھے میں دن دیاں رُتھاں کیویں لنگھاں۔ میں اتھوں دے ایٹی کیٹس توں وی ناواقف آں۔ اتھے ہر معاملہ مصنوعی تے بناوٹی جیہا جاپدا اے۔ لوک رسمی گلاں باتاں دے اسیر نیں۔ زندگی دا فطری انداز کدھرے وی نظر نہیں آؤندا۔ مینوں کوئی نہیں خبر کہ میں کس ویلے کیہ کم کرنا اے تے کس کس ویلے سونا تے جاگنا اے۔ لوک صرف دکھاوے دی زندگی گزار رہے نیں۔ ''خوش لگنا'' تے ''خوش ہونا'' دے لفظاں پچھے جہڑا احساس کارفرما اے۔ مطلب ایہہ اے کہ میں اپنے آپ قدرتی انداز نال خوش وی نہیں ہو سکدا۔ اتھے سکھایا جاندا اے کہ کس موقعے اُتے بندے نے خواہ مخواہ ای چہرے اُتے مُسکان لے آؤنی اے تے کس موقعے تے چہرے اُتے مصنوعی جہی سنجیدگی طاری کر لینی اے۔ شاعر اپنے متضاد رویاں توں بیزار اے۔ اوہ بڑے دُکھ نال ایہناں رویاں اُتے احتجاج کر رہیا اے۔

منیر نیازی دیاں ہور پنجابی نظماں وچ وی شہری زندگی دی چکا چوند اتے تنقیدی وچار ملدے نیں۔ منیر اتھوں دی زندگی نوں ڈرتے

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

خوف وچ گھری ہوئی زندگی قرار دیندے نیں۔ بلکہ اوہ ایس ماحول نوں آسیب زدہ آکھدے نیں۔ سماجی منفی قوتاں نوں اوہ چڑیلاں تے بلاواں کہندے نیں۔ منیر نیازی دا خیال اے کہ جس معاشرے وچ ایہو جہے تضادات ہون اوتھے تخلیقی رویے جنم نہیں لے سکدے۔ ایہہ زوال پذیر معاشرے دیاں نشانیاں ہوندیاں نیں۔ ایسے طرح دی منیر دی اک نظم اے ''شہر دے مکان'':

اپنے ای ڈر توں
جڑے ہوئے نیں
اک دُوجے دے نال

اصل کولوں خوف

ایدھر اودھر ڈسدے پھردے
اصل دے کولوں نسدے !
جس نوں گل اَسی ڈسّی ہوندی
اوسے نُوں نہیں دسدے !

ترجمہ: لوک جس تھاں گل کرنی ہوندی اے اوتھے نہیں کردے سگوں ایدھر اودھر ایویں دسدے پھردے نیں' اصل توں اپنے ڈرے ہوئے نیں۔

تشریح: منیر نیازی ہوری اج دے فرد دی ذہنی حالت نہایت اختصار تے جامعیت نال دس رہے نیں۔ اج دا فرد ہر پاسیوں سہمیا تے ڈریا ہویا اے۔ اوہ سوطرح دے ذہنی تحفظات دا شکار اے۔ ایس واسطے کہ ساڈے معاشرے نے اجے ثقافتی طور تے اپنی ترقی نہیں کیتی کہ لوک سدھے سادے انداز نال گل کرن دی تے تحمل نال سن دی لین۔ اوہناں وچ حقی گل نہ کہن دا حوصلہ اے تے نہ کسے وچ تحمل نال سنن دی ہمت اے۔ ایویں رکھ رکھاو وچ پے رہیئے آں۔ انسان نوں بے تکلفی نال جتھے گل کہہ لین دی لوڑ ہوندی اے اوہ نہیں کہہ سکدا۔ اوہ سوچدا اے خورے دوجا بندہ کیہ محسوس کرے۔ اوہ ناراض ہوگیا تے فیر مینوں پتہ نہیں کیہ کیہ نقصان اٹھانے پین۔ یاں شاید مینوں طریقے سلیقے نال گل کرنی نہ آوے۔ نتیجہ ایہہ ہوندا اے کہ اوہ دبی گھٹی گل ذہن وچ کئی اُلجھاوے پیدا کر دیندی اے۔ ایس طرح لوک نفسیاتی طور تے تندرست نہیں رہندے۔ اوہ ایدھر اودھر گل کر لین تے فیر وی سوطرح دیاں پیچیدگیاں پیدا ہو جاندیاں نیں۔ مقصد ایہہ وے کہ اج دا فرد ویکھے تے ان دیکھے دباواں تھلے رہ کر صحت مند طریقے نال زندگی نہیں گزار سکدا۔

حصہ معروضی

1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- منیر نیازی کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1960ء (ب) 1928ء ✓ (ج) 1940ء (د) 1950ء

2- منیر نیازی دے والد دا کیہ ناں اے؟
(الف) سید عبداللہ (ب) فتح محمد خان ✓ (ج) محمد عظیم (د) خواجہ عبدالعزیز

3- منیر نیازی کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) نور پور (ب) خان پور ✓ (ج) شاہ کوٹ (د) ملکہ ہانس

4- تیام پاکستان مگروں منیر نیازی ہجرت کر کے پاکستان دے کس شہر وچ آن وسے؟
(الف) لاہور (ب) کوئٹہ (ج) شیخوپورہ (د) ساہیوال ✓

5- منیر نیازی پر اکمری تک گلھوں حاصل کیتی؟

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

(الف) اپنے پنڈوچوں ✓ (ب) نال دے پنڈچوں (ج) نانکے پنڈچوں (د) شہروں

-6 میٹرک دا امتحان کیہڑے شہر دے ہائی سکول توں پاس کیتا؟

(الف) گورداسپور دے (ب) ہوشیار پور دے ✓ (ج) جالندھر دے (د) لاہور دے

-7 منیر نیازی نے جالندھر، سری نگر، بہاولپور تے لاہور دے کالجاں وچ کنھوں تیک تعلیم حاصل کیتی؟

(الف) ایف اے تیک (ب) ایم اے تیک (ج) بی اے تیک ✓ (د) ڈبل ایم اے تیک

-8 کیہڑے شہر آ کے منیر نیازی نے اک اشاعتی ادارہ قائم کیتا؟ تے اعلیٰ قسم دیاں کتاباں شائع کیتیاں؟

(الف) راولپنڈی (ب) پشاور (ج) فیصل آباد (د) لاہور ✓

-9 منیر نیازی کس طرحاں دی طبیعت دے مالک سن؟

(الف) آزاد منش تے سیلانی ✓ (ب) تخلیقی (ج) سخت گیر تے جذباتی (د) نرم خو تے رقیق القلب

-10 منیر نیازی دی پنجابی شاعری دے کنے مجموعے شائع ہو چکے نیں؟

(الف) دو مجموعے (ب) تن مجموعے ✓ (ج) چار مجموعے (د) پنج مجموعے

-11 منیر نیازی دے تنوں پنجابی شاعری دے مجموعے تے کج ہور کلام جمع کر کے کس ناں توں کتاب شائع کیتی گئی؟

(الف) کلیات (ب) مجموعہ کلام منیر نیازی (ج) کل کلام ✓ (د) منیر نیازی دی پنجابی شاعری

-12 منیر نیازی کیہو جئی نظماں دے شاعر نیں؟

(الف) آزاد نظم (ب) طویل نظم (ج) اک مصرعے دی نظم (د) کلی نظم ✓

-13 منیر نیازی نے کیہڑی کیہڑی زباناں وچ شاعری کیتی؟

(الف) پنجابی تے اُردو ✓ (ب) سندھی تے پشتو (ج) سرائیکی تے پوٹھوہاری (د) بلوچی تے کشمیر

-14 منیر نیازی کدوں وفات پا گئے؟

(الف) 20 دسمبر 2001ء (ب) 26 دسمبر 2007ء ✓ (ج) 22 ستمبر 2002ء (د) یکم اکتوبر 2004ء

-2 تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال 1: منیر نیازی کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟

جواب: منیر نیازی 9 اپریل 1928ء نوں ہوشیار پور دے اک قصبے خان پور وچ پیدا ہوئے۔

سوال 2: منیر نیازی دی تعلیم بارے دسو۔

جواب: منیر نیازی نے پرائمری تیک تعلیم اپنے قصبے وچ حاصل کیتی، میٹرک دا امتحان ہوشیار پور دے ہائی سکول توں پاس کیتا فیر بی اے تیک تعلیم جالندھر، سرینگر، بہاولپور تے لاہور دے کالجاں وچوں حاصل کیتی۔

سوال 3: منیر نیازی دیاں پنجابی کتاباں دے ناں دسو۔

جواب: ہن تیکر منیر نیازی دی پنجابی شاعری دے تن مجموعے شائع ہو چکے نیں۔ "سفر دی رات"، "چار چپ چیزاں" تے "رستہ دسن والے تارے"۔ ایہہ تنے مجموعے تے کجھ ہور کلام جمع کر کے کلیات دی شکل وچ "کل کلام" دے عنوان نال شائع ہویا۔

سوال 4: منیر نیازی کیہو دی طبیعت دے مالک نیں؟

جواب: منیر نیازی آزاد منش تے سیلانی طبیعت دے مالک نیں۔ اوہناں ساری حیاتی تخلیق دی دنیا آباد رکھی تے ایہہ دنیا اج وی قائم دائم اے۔

سوال5: منیر نیازی دیاں دو نظماں دے ناں لکھو۔

جواب: (i) میں تے ایہہ شہر (ii) اصل کولوں خوف

سوال6: دو نظم گو شاعراں دے ناں لکھو۔

جواب: (i) منیر نیازی (ii) احمد راہی

سوال7: نظم ''میں تے ایہہ شہر'' وچ شاعر کیہڑ یاں چیزاں بھل گیا اے؟

جواب: شاعر منیر نیازی ایس نظم وچ کیہندے نیں کہ مینوں ایتھے رہن دے سارے طور طریقے بھل گئے نیں پئی میں دیہاڑا کیویں کٹناں اے' کیویں اُٹھنا بہنا اے' کدوں سونا تے کدوں جاگنا اے کدوں خش رہنا تے' کدوں خوش نئیں ہونا۔

سوال8: منیر نیازی دیاں نظماں دی وکھری پہچان کیہ اے۔

جواب: منیر نیازی بنیادی طور تے نکی نظم دے شاعر نیں کیہ ایہو اوہناں دی وکھری پہچان اے۔ منیر نیازی نکی توں نکی نظم لکھن تے اوہدے موضوع نوں مکمل طور تے بیان کرن وچ اپنا ثانی نہیں رکھدے۔

سوال9: منیر نیازی دے والد داناں کیہ اے؟

جواب: منیر نیازی دے والد داناں فتح محمد خان اے۔

سوال10: منیر نیازی کدوں فوت ہوئے۔

جواب: منیر نیازی 26 دسمبر 2007ء وچ ایس دار فانی توں کوچ کر گئے۔

☆

جمعہ بازار

انور مسعود

مشکل لفظاں دے معنے:

نظارے: منظر۔ نرالا: انوکھا' وکھری طرز دا۔ ہم ہُما کے: ہجوم دی شکل وچ۔ دیہاتی لوک: شہراں لوکاں دا تعلق باہر دے ملکاں نال اے۔ دیسی: مقامی۔ یالاں: قطاراں۔ ٹالاں: ملتوی کراں۔ ون سوئے: طرح طرح دے۔ چارے کردے: کوشش کردے۔ نوش فرمایا: پی لیا۔ خالی کھیسے والا: غریب آدمی۔ ملنگاں وانگ: مال متاع توں خالی لوک۔ بھانبڑ: شعلے۔

نظم دا تنقیدی دیرواں: انور مسعود نے اپنی نظم ''جمعہ بازار'' وچ عوامی زندگی دے اک پکھ اُتے چانن پایا اے۔ سرکار ولوں لتے بازار ایس لئی لگوائے جاندے نیں تاں جے لوکاں نوں چیزاں سستیاں تے کھلیاں اکھٹیاں لبھ جان۔ اوتھے ہر طبقے دے لوک خریداری واسطے آؤندے نیں۔ کاراں والے وی نیں تے پیدل آؤن والے وی۔ ایہناں نال بھرے ہوئے کھیسے والے وی اوتھے ہے نیں تے ماتھر غریب لوک وی۔ اک پاسے سبزیاں والے نیں تے دوجے پاسے پھلاں والے نیں۔ عام کھان پین دیاں چیزاں وکچن لئی لعض دکاندار بڑے مبالغہ آمیز فقرے بول رہے نیں۔ کوئی مونگ پھلی نوں بہتے دی بھر جائی تے کوئی گنیاں نوں متھیائی دسی جا رہیا اے۔ لوک ایس پاسے توجہ دین اتے مجبور ہو جاندے نیں۔ کوئی اناراں دا جوس پی رہیا اے۔ کوئی مرغی ذبح کرا کے تھیلے وچ پا رہیا اے۔ کوئی قالین خرید رہیا اے۔ کجھ مہاتڑ لوک ایسے وی اوتھے آئے ہوئے نیں' بیہڑے ہر شئے سوچ سوچ کے خرید رہے نیں۔ ضرورتاں دا حساب لا رہے نیں۔ کیہڑی شئے اج خریدلین تے کیہڑی شئے نوں اگلے جمعے اُتے ٹال دین۔ ہدایتے دے گئی دے والے وی لوک رہے نیں۔ کمبل' لیف تے رلائیاں دی خریداری وی ہو رہی اے۔ سلیم پوش لوک لنڈے دیاں چیزاں جھک جھک کے' ڈر ڈر کے خرید رہے نیں۔ اوہناں نوں نویں فیشن دے کپڑے پان دا شوق وی اے پر اوہ نویں کپڑے خرید نہیں سکدے لہذا اوہ

لنڈے دیاں شیواں چکدے نیں' جائزہ لیندے نیں تے رکھ دیندے نیں۔ اک اندر دی کھچ دھرو وچ پئے ہوئے نیں۔ لوک ویکھن گے تے کیہ آکھن گے' ایہہ انگریزاں دے لتھے ہوئے لیڑے خرید رہے نیں۔

شاعر دی نظر اک ہور پاسے وی چلی جاندی اے۔ کاراں وچ بال ایانے بیٹھے ہوئے نیں۔ کوئی ہس رہیا اے تے کوئی روندا جاندا اے۔ اوہناں دے ماں پیو چیزاں دی خرید کردے دُور چلے گئے نیں۔ بال اکلیاں بیٹھے بیٹھے تھک گئے نیں۔ اوہناں دیاں نظراں ماپیاں نوں تلاش کر رہیاں نیں۔ نظم دے اخیر لے بند وچ شاعر نے انھیر ے پئے دا منظر وی کھچیا اے۔ دکانداراں نے چیزاں سستیاں کر دتیاں نیں۔ کجھ گاہک ایسے تاڑ وچ سن کہ کس ویلے قیمتاں ڈگن تے اوہ خریداری لئی اُگے ودھن۔ فیر ایہہ معاملہ وی مُک گیا۔ ہر پاسے انھیر اچھا گیا اے۔ سارے ماحول تے سناٹا چھا گیا اے۔ دکاندار ملنگاں وانگن بیٹھے ہوئے اگ سیک رہے نیں۔ تارے وی نکل آئے نیں تے ماحول دی ویرانی ودھ گئی اے۔ انور مسعود بڑی گہری نظر تے کھلے مشاہدے والے عوامی شاعر نیں۔ اردو دے عوامی شاعر نظیر اکبر آبادی وانگن اوہناں دی نظر توں شاید ای کوئی گوشہ کھنجیا رہیا اے۔ اوہناں دیاں دو جیاں نظماں مثلاً ''توں کیہ جانیں بھولیے مجھے انارکلی دیاں شاناں'' تے ''اج کیہ پکایئے'' وغیرہ وچ وی عام بندے دے وچار بڑی خوبصورتی نال رچّے ہوئے ملدے نیں۔ اوہناں نے بڑے ای سواد لے جہے انداز نال حیاتی دے دودے پچھ بڑی کامیابی نال اُگھاڑے نیں۔ اک پاسے امیر لوک نیں۔ اوہناں کول حیاتی گزارن لئی سارے ای وسیلے موجود نیں۔ اوہ عیشاں کردے پھردے نیں۔ انارکلی ورگے بازار ایہناں لوکاں واسطے ای نیں۔ دُوجے پاسے غریب تے بے وسیلہ لوک ہوندے نیں۔ جنہاں بارے انور مسعود اک تھاں کہندے نیں:

مہاتڑ ایتھے خالی آوندے خالی کھڑ دے کاسے
پلے جیکر پیسے ہوون ڈل ڈل پیندے ہاسے

''جمعہ بازار'' وچ وی انور مسعود نے طبقاتی زندگی دا المیہ بیان کیتا اے۔ کجھ لوک جو چاہندے نیں چھیتی نال خرید لیندے نیں۔ پر ودھیرے لوک غریب مہاتڑ ہوندے نیں اوہ ہر شئے سوچ سوچ کے خریددے نیں۔ خالی کھیسیاں والے وی ہوندے نیں۔ اوہ حسرتاں بھریا دل لے کے گھراں نوں پرت جاندے نیں۔ درمیانہ سفید پوش طبقہ لنڈے دیاں چیزاں جھک جھک کے خریدا اے۔ اوہنوں ایہہ وی فکر ہوندی اے کہ کوئی ویکھ نہ لوئے' کوئی طعنہ مہنہ نہ دیوے کہ لنڈے توں شے خریدی اے۔ بہرحال انور مسعود ہوراں نے جمعے بازار دا ہر پکھ بڑی قدرتِ کلام نال بیان کردتا اے۔ زبان بڑی ٹھیٹھ ورتی اے۔ پڑھن والا بیان کیتے گئے منظراں وچ کھُب جاندا اے۔ اوہدی دلچسپی ودھ جاندی اے۔ ایہہ چیز انور دے اک کامیاب عوامی شاعر ہون دی دلیل اے۔

بند نمبر 1:

سبزی مرچ مسالے سارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے
سارے بند بزار تے کھلا ایہہ بزار نرالا
مسجد دا ہمسایہ میلا چوکھی رونق والا
ہُم ہُما کے آیا ایتھے سارا آل دوالا
ابا' چاچا' تایا' پھپھا' امی' باجی' خالہ
لوک ولیتی دیسی سارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: جمعہ بازار وچ سبزیاں دے نال نال مرچ مسالے وی نیں۔ کیسا عجیب نظارہ ویکھن وچ آ رہیا اے۔ اج باقی سارے بزار بند پے نیں' صرف ایہہ انوکھا بازار لگا ہویا اے۔ ایہہ رونق والا بزار مسجد دے گواہنڈ وچ اے۔ آل دوالے دے لوک ہُم ہُما کے اوتھے آ پہنچے نیں۔ ابا' چاچا' تایا' پھپھا' امی' باجی' خالہ وغیرہ سب آئے ہوئے نیں۔ مقامی لوک وی موجود نیں تے باہر دے ملکاں دے لوک وی ایس بزار وچ دیکھے جاسکدے نیں۔ ایس بزار دا کیسا عجیب جیہا منظر اے۔

تشریح: پروفیسر انور مسعود اک عوامی شاعر نیں۔ اوہ اپنیاں نظماں وچ عام طور تے عوامی زندگی دیاں جھلکیاں پیش کردے نیں۔ ''جمعہ بازار'' نظم وچ اوہناں نے اسلام آباد دی آب پارہ مارکیٹ دے نیڑے لگن والے اک جمعہ بزار دا نقشہ کھچیا اے۔ کول ای لال مسجد وی واقع اے۔ ایس بند وچ شاعر

نے اوس مسجد دا حوالہ وی دتا اے۔ انور مسعود نے ایس بند وچ جمعہ بزار وچ وکن والیاں شیواں تے اوہناں نوں خریدن لئی آؤن والے لوکاں دے رویے بیان کیتے نیں۔ کہندے نیں کہ ایس جمعہ بزار وچ ہر طرح دی سبزی تے ہانڈی وچ پین والیاں مسالیاں دی خریداری ہوندی ویکھی اے۔ عام حیاتی وچ بندہ بڑے بزار تے مارکیٹاں ویکھدا اے پر ایس بزار دے نظارے وکھری طرز دے نیں۔ جمعے والے دیہاڑے جدوں دُوجے بزار بند ہوندے نیں' ایہہ بزار کھلا ہوندا اے۔ کول ای خدا دا گھر "مسجد" وی اے۔ کجھ لوک سودا خریدن دے نال نال ایتھے عبادت وی کرلیندے نیں۔ ایس بزار دی رونق میلے وانگن ودھیر ہوندی اے۔ اینی خلقت ویکھ کے انج جاپدا اے کہ آل دوالے وے سارے لوک ایتھے ای مُڑ آئے نیں۔ ایتھے ابے' چاچے' تائے' پھپھے' امی' خالہ' باجی وغیرہ تمام رشتے ویکھے جاسکدے نیں۔ مقامی لوکاں توں اڈ غیر ملکی لوک وی بزار وچ آئے ہوئے نیں۔ ظاہر اے اوہ ضرورت دیاں شیواں وی خرید رہے نیں تے مقامی ثقافتی ماحول توں وی لطف لے رہے نیں۔ اوہناں نوں ساڈے رہن سہن دا پتہ لگدا اے۔ ایس طرح کر کے جمعہ بزار وچ اسی بڑے عجیب عجیب منظراں دا سواد لے سکنے آں۔

بند نمبر 2:

رنگ برنگی کاراں والیاں لگیاں ہویاں پالاں
ہر کوئی ایتھے میرے وانگوں ڈُبا وچ خیالاں
کیہڑی چیز خریداں ایتھوں کیہڑا سودا ٹالاں
اوتھے چوکھا بھیڑ بھڑ کا جیہڑی تھانویں والاں
مٹی دھوڑ' غبار' غبارے' جمعہ بزارے ویکھے !
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: رنگ برنگی کاراں ویاں قطاراں لگیاں ہوئیاں نیں۔ ہر بندہ میرے وانگن خیالاں وچ ڈُبیا ہویا اے کہ کیہڑی شئے خرید لوے تے کیہڑی نوں اگلے جمعے اتے پادے۔ والاں والی تھاں تے چوکھی بھیڑ لگی ہوئی اے۔ دھوڑ تے مٹی گھٹے نے جمعہ بزار دی عجب صورت بنا وتی اے۔

تشریح: شاعر نے ایس ہماہمی وے ماحول وچ خریدار دے رویے دی نشاندہی کیتی اے۔ ایہہ ٹھیک اے ایتھے رنگ رنگ دیاں کاراں والے وی آئے ہوئے نیں۔ اوہناں دیاں کاراں دیاں لمیاں قطاراں لگیاں ہوئیاں نیں۔ ظاہر اے ایہہ کھاندے پیندے لوک نیں۔ ایہناں وچ میرے ورگے تھوڑے مالی وسیلے رکھن والے لوک وی ہے نیں۔ لیکن ایس دے باوجود ہر کوئی سوچاں وچ ڈُبیا اے۔ اوہنوں ایہہ فیصلہ کرنا مشکل ہو رہیا اے کہ کیہڑی شئے ہن خریداں تے کیہڑی شئے اگلے جمعے تک ٹال دیاں۔ یعنی اوہ شئے جیہدے بغیر وی وقت لنگھ جائے گا۔ خوراک وچ سبزیاں توں بعد دوجی چیز والاں ہوندیاں نیں۔ اودھر نظر جاندی اے تے اگے ہون دی ہمت نہیں ہوندی۔ اوہناں دکاناں اتے بھیڑ لگی پئی اے۔ کوئی بندہ وی والاں ولوں اُکا ای نظر نہیں چرا سکدا۔ ایہہ اوہدی روزمرہ دی خوراک دا لازمی حصہ نیں۔ خاص طور تے سرکاری ملازم وانگن دے محدود مالی ذرائع رکھن والے دا تے گزارا ای والاں اُتے ہوندا اے۔ والاں ایتھوں کجھ سستیاں لبھ جاندیاں نیں ایس لئی اوہناں دکاناں اُتے بڑا ہجوم اے۔ شاعر کہندا اے کہ بزار کھلے میدان وچ اے۔ لوکاں دی بھیڑ دی وجہ توں مٹی دا غبار ہر پاسے چھایا ہویا اے۔ غبارے والیاں دی بزار نوں رونق بخشی ہوئی اے۔ مطلب ایہہ وے کہ ایتھے رنگ رنگ دی شئے وک رہی اے۔ ہر عمر دے بندے لئی چیزاں موجود نیں۔ ایہہ عجیب وغریب ماحول صرف جمعہ بزار وچ ای ویکھیا جاسکدا اے۔

بند نمبر 3:

کیہڑی شئے نہیں ویکھی ایتھے ویکھے نیں ہدوانے
ایس بزارے وکدے ویکھے اساں کئی دے دانے
ونّ سوئے ویکھے ایتھے کمبل لیف سرہانے
کاراں دے وچ ڈکے ہوئے ویکھے ہال ایانے
اسدے روندے تے کرلاندے ہال وچارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: ہر شے وک رہی اے' کیہ ہدوانے تے کیہ مکئی دے دانے۔ طرح طرح دے کمبل لیف تے سرہانے تیکر ہر شئے وک رہی اے۔ کاراں وچ چھوٹے چھوٹے بال ڈکے ہوئے نیں۔ اوہ مسدے' روندے تے کرلاندے نیں۔ کیہا عجیب نظارہ اے۔

تشریح: شاعر کہندا اے جے اسی سارے بزار اُتے نظر ماریے تے کیہڑی شئے اے جیہڑی اسی اتھے نہیں ویکھ سکدے۔ سبزیاں تے دالاں دے نال نال ہدوانے ورگا پھل وی وک رہیا اے۔ حتیٰ کہ مکئی دے دانے وی وک رہے نیں۔ کھان پین دیاں شیواں توں اڈ روزدی حیاتی وچ ورتن دیاں ہور شیواں وی نظر آ رہیاں نیں۔ اتھے اک پاسے ہر ڈیزائن تے ہر سائز دے کمبل تے لیف تلائیاں تے سرہانے وک رہے نیں۔ ماں پیو ایہہ چیزاں خریدن لئی بزار وچ بھوندے پھردے نیں پر اوہناں دے بال ایانے کاراں وچ ڈکے ہوئے نیں۔ اوہناں نُوں اندر ای بیٹھے رہن دی تلقین اے تاں جے باہر نکل کے ہجوم وچ گواچ نہ جاون۔ جتھوں تک نظر جاندی اے بزار لگا ہویا اے۔ اک دنیا اتھے گھم پھر رہی اے۔ کسے نوں کسے دا ہوش نہیں۔ شاعر کہندا اے کہ ماں پیو چیزاں دی خریداری وچ دُور نکل گئے نیں۔ بال اوہناں نوں اڈیک اڈیک کے تھک گئے نیں۔ اوہ بے وسی نال روندے کرلاندے پئے نیں۔ جہاں نوں ماپیاں نے پسند دیاں شیواں لے دتیاں نیں اوہ تے مسدے نیں پئے۔ پر جہاں نوں اڈیک لگی ہوئی اے اوہ روئی جا رہے نیں۔ ایہہ جمعہ بزار دا اک بڑا ای عجیب جیہا منظر اے۔

بند نمبر 4:

لنڈے دا سامان خریدن لوکی ڈردے ڈردے
ہنڈے ورتے کوٹ' سویٹر چکدے دیہندے دَھردے
فیشن نویں نبھاون دے پئے ستے چارے کردے
گھر دا پردہ رکھن نُوں پئے لین پرانے پردے
اوور کوٹ' جراباں' شالاں سودے سارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: لنڈے دیاں چیزاں خریدیاں لوک ڈردے نیں پئی کوئی ویکھ نہ لوے۔ استعمال شدہ کوٹ' سویٹر وغیرہ چکدے نیں' ویکھدے نیں تے فیر دھر دیندے نیں۔ ایہو جہے کپڑے نویں فیشن دے تقاضے پُورے کرن لئی اک سستی جیہی کوشش اے۔ گھر دا پردہ رکھن لئی اوہ پرانے پردے خرید رہے نیں۔ اوور کوٹ' جراباں' شالاں وغیرہ دے وی سودے ہو رہے نیں۔ انج ایہہ اک بڑا عجب جیہا منظر بن جاندا اے۔

تشریح: انور مسعود اک اجیہا عوامی شاعر اے جیہدی نظر بڑی ڈونگھی اے۔ اوہ خارجی ماحول دی نقشہ کشی اُتے وی عبور رکھدا اے تے انسانی سوچاں تے رویاں دی تصویر کاری وی بڑی سوہنی طرح کردا اے۔ اوہدے سامنے جمعہ بازار اے۔ اوہ اوتھے وکن والیاں شیواں دی تفصیل وی دس رہیا اے پر نال نال اوتھے آئے ہوئے ہر طبقے دے بندیاں دا طرزِ عمل وی بڑی خوبصورتی نال الیکدا اے۔ ایہہ اوہدی شاعری دا بڑا فکر انگیز پکھ اے۔ اوہ دسدا اے کہ جمعہ بزار وچ لنڈے دا سامان وی آیا ہویا اے۔ ظاہر اے جیہڑا ایہناں چیزاں نوں خریدن لئی اگے ودھے گا' وکھن والے اوہدے بارے سوچن گے کہ اوہ غریب تے بے وسیلہ آدمی اے۔ اسلام آباد وچ انسراں توں زیادہ عام دفتری لوک دوجیرے وسدے نیں۔ اوہ لنڈے دا سامان دیکھ رہے نیں پر اندروں کجھ ڈرے ڈرے وی نیں اوہ دوجیاں توماں دے ہنڈے ورتے ہوئے کوٹ سویٹر وغیرہ دیکھ دے نیں۔ اوہناں دے سامنے صرف سردی توں بچنا ای مقصد نہیں سگوں نواں فیشن کرنا وی پیش نظر اے۔ ایہہ سفید پوش لوکاں دا عمومی رویہ ہوندا اے۔ اوہ زمانے توں پچھاں وی رہنا پسند نہیں کردے تے مہنگیاں چیزاں خرید وی نہیں سکدے۔ اوہ بے کھڑکیاں لئی پرانے پردے وی دیکھدے نیں۔ اوور کوٹ' جراباں' شالاں تے ہور ایہو جہیاں چیزاں دا جائزہ وی لیندے نیں۔ مقصد ایہہ دے کہ کسے طرح حیاتی دا بھرم بھاگ رہ جاے۔

بند نمبر 5:

نویں نرالی چاپی جس نے جو آواز لگائی
کیہے ملوکاں والا بھائی کشش وکھے آئی
موٹک پہلی نوں آکھے کوئی پتے دی بھرجائی!
گلے وچکن والا کوکے لئی گئی مٹھیائی!
برنی دی آواز سنی تے شکر پارے ویکھے

کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: ہر دکاندار دی آواز بڑی نرالی جہی لگدی اے پئی۔ ملوک وتکن والا ملوکاں نوں کشش قرار دے رہیا اے۔ مونگ پھلی والا اپنے سودے نوں پستے دی بھرجائی کہندا اے پیا۔ گنے وتکن والا گنیاں نوں مٹھائی دس کے گاہکاں دی توجہ اپنے ول مبذول کرا رہیا اے۔ لوک برفی تے شکر پاریاں دیاں آوازاں وی سن رہے نیں۔ کیسا عجیب نظارہ اے!

تشریح: جمعہ بزار وچ ہر رنگ تے ہر ذائقے دی شئے وک رہی اے۔ ہر پاسے بے شمار بھیڑ اے۔ شاعر اک انوکھے پہلو اشارہ کر رہیا اے۔ اوہ ایہہ وے کہ بعض کھان پین والیاں شیواں وتکن والے بڑے دلکش انداز نال لوکاں دی توجہ اپنے ول کھچ رہے نیں۔ اوہ اپنی اپنی شئے دی پچھان انج کرا رہے نیں کہ بندہ اوہ شئے خریدن اُتے فوراً تیار ہو جاندا اے۔ کوئی ملوکاں نوں کشش آکھ رہیا اے۔ کوئی مونگ پھلی نوں پستے دی بھرجائی آکھ کے لوکاں دے مونہاں وچ پانی لیاہ رہیا اے۔ کوئی اپنے گنیاں نوں مٹھیائی آکھ کے خریداراں نوں بلا رہیا اے۔ برفی داوی اک پاسیوں رولا سنائی دتا اے۔ دُوجے پاسیوں کوئی اپنے شکر پاریاں دیاں صفتاں بیان کر رہیا اے۔ شاعر کہندا اے ایہہ گوشہ سارے ماحول وچ بڑا ای نویکلا اے۔ بندہ اودھر توجہ دین تے کجھ نہ کجھ خرید لین اُتے فوراً تیار ہو جاندا اے۔

بند نمبر 6:

کوئی جوس اناراں والا نوش پیا فرماندا اے
کوئی مرغی ذبح کرا کے تھیلے وچ پیا پاندا اے
کوئی گاہک ہزاراں دا قالین خریدی جاندا اے
خالی کھیسے والا کوئی اکھیاں نوں ترساندا اے
مہاتڑ ساتھی کئی وچارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: کوئی بندہ اناراں دا رس پین وچ مصروف اے۔ کوئی ککڑی ذبح کرا کے تھیلے وچ پیا پاندا اے۔ کوئی گاہک ہزاراں روپیاں دا قالین خرید رہیا اے۔ کوئی بندا ایہہ وی اے جیہدا بوجھا خالی اے اوہ ہر شے نوں ترسی ہوئی نظر نال ویکھ رہیا اے۔ کئی غریب بندے وی ایتھے پھردے پے نیں۔

تشریح: جمعے بزار وچ خریدار لوکاں دیاں سرگرمیاں اُتے چانن پاندا شاعر کجھ ہور منظر وی خوبصورتی نال اُلیک رہیا اے۔ کہندا اے کوئی بندہ اناراں دا جُوس پین وچ رجھا ہویا اے۔ کوئی بندہ مرغی ذبح کرا کے اوہدا گوشت تھیلے وچ پا رہیا اے۔ کسے گاہک نوں کوئی قالین پسند آ گیا اے اوہ ہزاراں روپے ادا کر کے اوہنوں چک کے لے جا رہیا اے۔ اک غریب مہاتڑ بندہ ایسا وی اے جیہڑا کھان پین دی اک اودھ چیز لے کے ای اپنی پونجی ختم کر بیٹھا اے۔ ہن اوہ باقی ساریاں شیواں نوں ترسیاں ہوئیاں اکھاں نال تک رہیا اے۔ شاعر کہندا اے ایس بھرے بزار وچ جتھے بڑے آسودہ حال لوک ہر قسم دیاں چیزاں خرید رہے نیں اوتھے کجھ حسرتاں نال لے کے پرت رہے نیں۔ ایہہ جمعہ بزار تے عجیب جہی تھاں اے۔ ایتھے وے منظر عام حیاتی وچ وکھالی نہیں دیندے۔

بند نمبر 7:

شامیں سستے وتکن لگ پئے سودے وتکن والے
ایہو موقع ویکھ رہے سن کئی خریدن والے !!
ایدوں بعد ملنگاں وانگوں بیٹھے ہٹھن والے
سودے والی خالی پیٹی ہال کے سکن والے
رات ہنیرا' بھانبڑ' تارے جمعہ بزارے ویکھے
کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بزارے ویکھے

ترجمہ: شام پے گئی اے تے سودے ہُن سستے ہو گئے نیں۔ کئی خریدار ایسے موقعے دی اڈیک وچ سن۔ دیہلے ہون والے دکاندار ملنگاں وانگن

بیٹھے ہوئے نیں۔ سردی پاروں سودے والی خالی پیٹی نوں بال کے سیک رہے نیں۔ رات دا ہنیر اودھیا اے تے بھانبڑ وی مچ گیا اے۔ تارے وی نکل آئے نیں۔ جمعہ بازار دا ماحول عجب جیہا ای لگدا اے پیا۔

تشریح: شاعر ہن جمعہ بزار دی رونق نوں دن دے ڈھلن دے بعد ذرا پھکیاں ہوندیاں ویکھ رہیا اے۔ ہُن سویر والی ہما ہمی نہیں رہی۔ بہتی خلقت سودے خرید کے اپنے گھراں نوں پرت گئی اے۔ دکانداراں نے میلہ اُجڑ دا ویکھیا اے تے ہُن اوہناں نے شیواں سستیاں کر دتیاں نیں۔ کئی گاہک ایسے موقعے دی اڈیک وچ سن۔ اوہناں نوں پتہ سی کہ پچھلے پہر شام دے نیڑے دکاناں والے قیمتاں گھٹا دیندے نیں۔ مقصد ایہہ ہوندا اے کہ جناں سودا وِک جائے اوناں ای بہتر اے۔ شام پے گئی اے۔ سستیاں شیواں خریدن والے وی ہن گھراں نوں پرت گئے نیں۔ رونق دی تھاں ویرانی آ گئی اے۔ دکاندار ملنگاں وانگ بیٹھے ہوئے نیں۔ سردی پاروں سودیاں والے ہُن خالی پیٹیاں بال بال کے سیکدے نیں پئے۔ رات دا انھیر اگو ہڑا ہو گیا اے۔ تھاں تھاں بھانبڑ بل رہے نیں۔ اسمان اتے تارے وی نکل آئے نیں۔ اک بڑا عجیب جیہا سماں بن گیا اے۔ جتھے سارا دن شور شرابا سی۔ بندے نال بندہ پیا کھیہندا سی۔ دکانداراں دیاں رنگ برنگیاں آوازاں سن ہُن اوہ سارا ماحول اداسیاں وچ ڈُبدا جا رہیا اے۔ شاعر کہندا اے، جمعے بزار دا منظر وی بڑا انوکھا تے نرالا ہوندا اے۔ سوچن سمجھن والا ایس سارے ماحول نوں تکدا جاندا اے تے حیرتاں وچ گواچیا جاندا اے۔

حصہ معروضی

☐1- تھلے دتے گئے سوالاں دے چار ممکنہ جواب دتے گئے نیں۔ صحیح جواب اُتے (✓) لاؤ۔

1- انور مسعود کدوں پیدا ہوئے؟
(الف) 1935ء ✓ (ب) 1906ء (ج) 1907ء (د) 1940ء

2- انور مسعود کتھے پیدا ہوئے؟
(الف) لاہور (ب) شیخوپورہ (ج) گجرات ✓ (د) قصور

3- انور مسعود دے والد دا کیہ ناں سی؟
(الف) محمد عظیم ✓ (ب) کرم علی (ج) حاجی محمد شریف (د) مراد بخش

4- انور مسعود نے کس مضمون وچ ایم اے کیتا؟
(الف) پنجابی (ب) اردو (ج) تاریخ (د) فارسی ✓

6- انور مسعود کیہڑے مضمون دے پروفیسر رہے نے؟
(الف) فارسی ✓ (ب) پنجابی (ج) فلسفہ (د) تاریخ

7- انور مسعود نے کیہڑی یونیورسٹی توں ایم اے فارسی دا امتحان پاس کیتا؟
(الف) انجینئرنگ یونیورسٹی لاہور ✓ (ب) پنجاب یونیورسٹی (ج) بہاؤالدین ذکریا یونیورسٹی (د) زرعی یونیورسٹی فیصل آباد

8- کیہڑے شہر دے گورنمنٹ کالج وچ فارسی دے استاد رہے؟
(الف) گورنمنٹ کالج لاہور (ب) زرعی کالج فیصل آباد ✓ (ج) گورنمنٹ کالج راولپنڈی (د) گورنمنٹ اسلامیہ کالج لاہور

9- انور مسعود دے کلام وچ مخلو پچھے کیہڑا بنیادی پیغام ہوندا اے؟
(الف) طنز (ب) صرف مزاح (ج) کوئی واقعہ ✓ (د) سبق

10 کیسے کیسے عجب نظارے جمعہ بازار دے ویکھے کیہڑے شاعر دا کلام اے؟
(الف) انور مسعود (ب) شریف کنجاہی (ج) باقی صدیقی (د) حکیم ناصر ✓

PUNJABI NOTES FOR 1st YEAR CLASS (PUNJAB)

11- نصاب وچ انور مسعود ہوراں دی کیہڑی نظم شامل کیتی گئی اے؟
(الف) اصل کولوں خوف ✓ (ب) جمعہ بازار (ج) ہک بوٹا (د) نواں نواں بور

12- نظماں توں اڈ انور مسعود نے ہور کیہ لکھیا اے؟
(الف) سی حرفی (ب) نعتاں ✓ (ج) پنجابی قطعات تے رعبایاں (د) کافیاں

13- آپ دے کلام نے کہناں کولوں مقبولیت دی سند حاصل کیتی؟
(الف) حکومت توں (ب) نقاداں توں (ج) ذرائع ابلاغ توں ✓ (د) لوکائی توں

14- پنجابی توں اڈ اوہناں نے کیہڑیاں زباناں وچ شاعری کیتی؟
(الف) فارسی تے اردو ✓ (ب) سندھی تے سرائیکی (ج) پشتو تے بلوچی (د) ہندی تے کشمیری

2- تھلے دتے گئے سوالاں دے مختصر جوابات دیو۔

سوال1: انور مسعود کدوں تے کتھے پیدا ہوئے؟
جواب: انور مسعود 8 نومبر 1935ء نوں گجرات وچ پیدا ہوئے۔

سوال2: انور مسعود دی درس وتدریس بارے دسو۔
جواب: انور مسعود نے پنجاب یونیورسٹی توں ایم اے فارسی کیتا تے لیکچرار مقرر ہو گئے۔ مختلف کالجاں وچ پڑھاندے رہے۔ گورنمنٹ کالج راولپنڈی وچ فارسی دے استاد رہے۔

سوال3: انور مسعود نے کیہڑیاں کیہڑیاں زباناں وچ شاعری کیتی؟
جواب: انور مسعود نے پنجابی توں اڈ اردو تے فارسی وچ شاعری کیتی۔

سوال4: انور مسعود دا طنزیہ انداز دو جیاں نالوں کنج نویکلا اے؟
جواب: انور مسعود کول طنز دے ڈونگھے تے ترکھے نشتر موجود نیں پر انور مسعود دے طنز وچ تشدد دی تھاں اصلاح دا پکھ نمایاں اے۔ اوہناں دے تخیل پچھے کوئی نہ کوئی اخلاقی سبق ضرور موجود ہوندا اے۔

سوال5: انور مسعود نے اپنی شاعری توں کیہ کم لیا؟
جواب: انور مسعود نے اپنی شاعری راہیں دکھاں دراں ماری دنیا واسطے ہاسے تخلیق کیتے تے لوکائی نوں غماں توں نجات دیواندے نیں۔ اوہناں دے شعر پڑھن دا انداز ایڈا دلکش تے اثر انگیز اے کہ اونہاں دا کلام لوکاں دے ذہناں اتے نقش ہو جاندا تے دلاں وچ اتر جاندا اے۔

سوال6: انور مسعود نے اپنی نظم جمعہ بازار وچ کیہڑیاں شیواں دا ذکر کیتا اے؟
جواب: انور مسعود ہوراں اپنی نظم وچ سبزی، مرچ، مصالحے، کمبل، لیف، سرہانے، اودر کوٹ جراباں، شالاں تے خشک میویاں وچوں کشمش، مونگ پھلی، پستے مٹھایاں وچوں برفی، شکر پارے ایس توں علاوہ جوس انار تے مرغی دے گوشت وغیرہ دا ذکر ملدا اے۔

سوال7: نظم ''جمعہ بازار'' دا خالق کون اے؟
جواب: نظم جمعہ بازار دے خالق داناں انور مسعود اے۔

سوال8: انور مسعود دا کلام کیہڑے انگ پاروں مشہور اے؟
جواب: اک تے اوہدا کلام گلاب دیاں پنکھڑیاں ہار کھڑیا ہوندا اے تے سونے تے سہاگہ اوہدا دل موہ لین والا پڑھن دا انداز اے۔

سوال9: نظم ''جمعہ بازار'' وچ شاعر نے کیہڑے کیہڑے رشتے داراں دا ذکر کیتا اے؟
جواب: انور مسعود نے جیہڑے رشتیاں دا ذکر کیتا اے اوا یہہ نیں۔ ابا، چاچا، تایا، پھپھا، امی، باجی تے خالہ۔

سوال10: نظم ''جمعہ بازار'' وچ لوک لنڈے بازاراں توں کیہ خرید رہے سن؟
جواب: انور مسعود کیہندے نیں۔ لوک ہنڈے ورتے کوٹ، سویٹر خرید رہے سن تے اوتھے پرانے پردے شالاں وغیرہ دی ڈک رہے سن۔

☆☆☆☆☆